

2007-10-02: Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken og DiBa Dank mod Konkurrencestyrelsen (Stadfæstet)

K E N D E L S E

afsagt af Konkurrenceankenævnet den 2. oktober 2007 i sag 2007-0011942:

A/S Møns Bank,
Lokalbanken i Nordsjælland A/S,
Skælskør Bank A/S,
A/S Lollands Bank,
Vordingborg Bank A/S,
Totalbanken A/S
og
DiBa Bank A/S
(advokat Gitte Holtsø og advokat Christian Karhula Lauridsen)

mod

Konkurrencerådet
(specialkonsulent Ulrik Lindow Sørensen)

1.0 Den påklagede afgørelse.

1.1 Denne sag – der er indbragt af Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken og DiBa Bank (i det følgende blot Lokalbankerne) ved foreløbig klage af 30. marts 2007 og endelig klage af 23. april 2007 – drejer sig om, hvorvidt Konkurrencerådet ved sin afgørelse af 28. marts 2007 med rette har fundet, at Lokalbankerne i perioden 2004 til 2006 har brudt konkurrenceloven ved at indgå i et kartelsamarbejde.

Sagen for Konkurrencerådet blev indledt på baggrund af en af Konkurrencestyrelsen den 7. juni 2006 gennemført kontrolundersøgelse hos Møns Bank og den 27. juni 2006 hos de øvrige lokalbanker. Grundlaget for undersøgelsen var ifølge Konkurrencestyrelsen en formodning om, at der på markedet for finansielle ydelser foregik konkurrencebegrænsende aktiviteter i form af aftaler om priser, gebyrer og andre vilkår. Af kontrolundersøgelsen fremgik det, at Lokalbankerne havde etableret et formaliseret samarbejde.

Samarbejdet er af Konkurrencerådet i afgørelsen karakteriseret som et kartelsamarbejde omfattende ulovlige aftaler om markedsdeling og samordning af pris- og gebyrpolitik. Konkurrencerådet har ved afgørelsen påbudt bankerne at ophæve samarbejdsaftalen.

1.2 Det hedder i Konkurrencerådets afgørelse af 28. marts 2007:

”Resumé

1. Denne sag drejer sig om et ulovligt samarbejde mellem Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank.

2. De 7 banker har indgået et formaliseret samarbejde - kaldet Lokalbanksamarbejdet - på detailbankmarkedet. Detailbankmarkedet omfatter betalings- og opsparingskonti, ind- og udlån, boliglån, billån, betalingskort og netbank til privatkunder og små og mellemstore virksomheder samt rådgivning vedrørende forsikringer, værdipapirhandel og pensionsopsparing til privatkunder og små og mellemstore virksomheder. Detailbankmarkedet kan afgrænses geografisk til i hvert fald Øst- henholdsvis Vestdanmark, men kan muligvis afgrænses endnu snævrere.

3. Møns Banks, Lokalbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt DiBa Banks samarbejde vedrører to forhold.

4. For det første deltager de 7 banker i en markedsdelingsaftale. Efter denne aftale, der trådte i kraft den 25. marts 2003, har de 7 banker aftalt, at de (i) ikke vil etablere sig i hinandens moderbyer (hovedkontorsbyer), og (ii) ikke aktivt vil opsøge hinandens kunder. Aftalen om at dele markedet er dokumenteret af flere skriftlige beviser, jf. pkt. 127-142. Markedsdelingsaftalen har været håndhævet af bankerne, idet Håndværkerbanken (nu Max Bank) blev ekskluderet af Lokalbanksamarbejdet i 2003 efter etablering af en filial i Vordingborg, hvor Vordingborg Bank har sit hovedkontor.

5. For det andet har de 7 banker samordnet deres praksis ved at indhente, afgive, videregive og drøfte fortrolige, individuelle, detaljerede og aktuelle oplysninger af betydning for bankernes pris- og gebyrpolitik. Ved denne udveksling mv. af fortrolige oplysninger har bankerne haft mulighed for at tage hensyn til hvilken politik, den enkelte bank vil føre. Afgørelsen indeholder udførlige citater, der dokumenterer den samordnede praksis, jf. pkt. 144-164.

6. Møns Banks, Lokalbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt DiBa Banks samarbejde udgør et kartel. Kartellet har haft til formål og følge at begrænse konkurrencen, og konkurrencebegrænsningen har været mærkbar. Det skyldes bl.a., at der er tale om en alvorlig (hard-core) overtrædelse, samtidig med at bankerne har haft en ikke ubetydelig markedsandel på ca. 3-6 pct. (afhængig af opgørelsesmetode). Overtrædelsen er alvorlig, bl.a. fordi en aftale om markedsdeling begrænser bankernes mulighed for at konkurrere ved åbning af nye filialer og opsøgning af nye kunder.

7. Som en supplerende undersøgelse har Konkurrencestyrelsen undersøgt forskellige faktiske forhold omkring gebyrsætning og renter. Konkurrencestyrelsen har i den forbindelse konstateret, at gebyrniveauet i det sydligere Sjælland inkl. Lolland, Falster mv. - dvs. det område, hvor hovedparten af banksamarbejdets medlemmer er særligt repræsenteret - ligger over gebyrniveauet i resten af Danmark. Endelig har de 7 banker - gennem højere nettorenter, gebyrer og provisioner - haft en merindtjening på ca. 20-28 pct. i 2005 (svarende til ca. 150-200 mio. kr.) i forhold til gennemsnitsindtjeningen blandt lokale banker på Fyn og i Vest- og Nordjylland. Konkurrencestyrelsen har ikke fundet tegn på, at gebyrer og renter er mere ens blandt bankerne i Lokalbanksamarbejdet end i resten af landet.

8. De 7 bankers kartelsamarbejde udgør samlet set en alvorlig overtrædelse af konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3. Overtrædelsen vedrører årene 2004, 2005 og 2006. Overtrædelsen vedrører ikke årene forud for 2004, da bankernes relevante omsætning i disse år er under tærskelværdien på 1 mia. kr. i konkurrencelovens § 7, stk. 1.

9. Møns Banks, Lokalbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt DiBa Banks kartelsamarbejde kan endelig ikke undtages efter konkurrencelovens § 8 fra forbudet i konkurrencelovens § 6.

Afgørelse

10. Det meddeles Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank, at bankerne i 2004, 2005 og 2006 har overtrådt konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3, ved:

- at deltage i en geografisk markedsdelingsaftale, der har været i kraft siden Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003, og som er blevet kodificeret i pkt. 7 i bankernes samarbejdsaftale af 19. januar 2004,
- at deltage i en kundemæssig markedsdelingsaftale, der har været i kraft siden Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003, og
- at indhente, afgive, videregive og drøfte fortrolige, individuelle, detaljerede og aktuelle oplysninger med henblik på at lade disse oplysninger indgå i bankernes pris- og gebyrpolitik mv.

11. I medfør af konkurrencelovens § 6, stk. 4, jf. § 16, nr. 1, påbyder Konkurrencerådet Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank straks at bringe deres overtrædelse af konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3, til ophør ved:

- at ophæve parternes geografiske markedsdelingsaftale, der har været i kraft siden Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003, og som er blevet kodificeret i pkt. 7 i bankernes samarbejdsaftale af 19. januar 2004,
- at ophæve bankernes kundemæssige markedsdelingsaftale, der har været i kraft siden Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003, og
- at ophøre med at indhente, afgive, videregive og drøfte oplysninger om bankernes pris- og gebyrpolitik mv.

I medfør af konkurrencelovens § 6, stk. 4, jf. § 16, nr. 1, påbyder Konkurrencerådet Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank senest 14 dage fra Konkurrencerådets afgørelse at dokumentere over for Konkurrencestyrelsen, at bankernes overtrædelse af konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3, er bragt til ophør. Dokumentation kan ske ved, at bankerne:

- indsender dokumentation for, at samarbejdsaftalen af 19. januar 2004 er revideret eller ophævet, således at bestemmelsen om geografisk markedsdeling i aftalens pkt. 7 er ophævet,
- indsender dokumentation for, evt. ved at bekræfte skriftligt, at den kundemæssige markedsdelingsaftale, der har været i kraft siden Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003, er ophævet,

indsender dokumentation for, at bankerne har orienteret deres medarbejdere om, at medarbejderne ikke må indhente, afgive, videregive og drøfte oplysninger om bankernes pris- og gebyrpolitik mv. med medarbejdere fra de andre banker i

- Lokalbanksamarbejdet, og
- bekræfter skriftligt, at bankerne ikke vil indhente, afgive, videregive og drøfte oplysninger om bankernes pris- og gebyrpolitik mv.

Sagsfremstilling

Indledning

12. Konkurrencestyrelsen gennemførte den 7. juni 2006 en kontrolundersøgelse hos Møns Bank. Grundlaget for undersøgelsen var en formodning om, at der på markedet for finansielle ydelser foregik konkurrencebegrænsende aktiviteter i form af aftaler om priser, gebyrer og andre vilkår.

13. Af kontrolundersøgelsen fremgik det, at Møns Bank deltager i et formaliseret samarbejde med 6 andre banker. Samarbejdet bliver benævnt Lokalbanksamarbejdet og består udover Møns Bank af Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank.

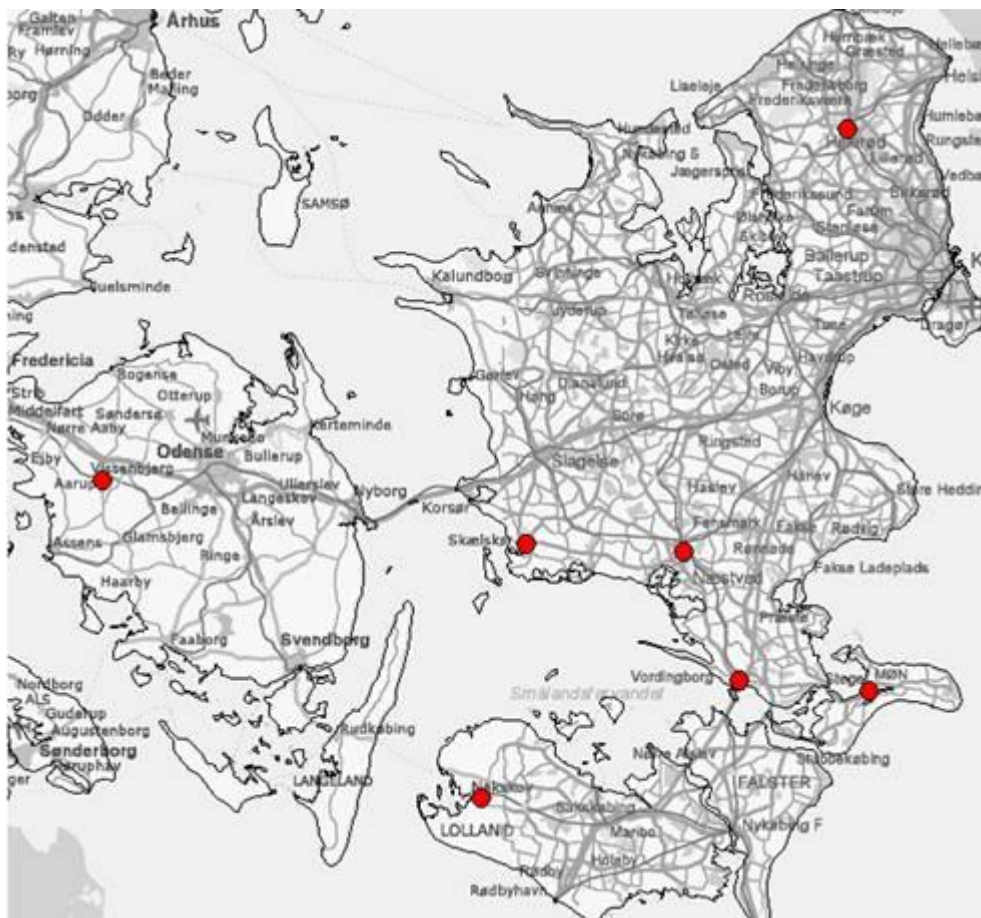
14. Konkurrencestyrelsen besluttede derfor også at foretage kontrolundersøgelser hos de øvrige 6 banker i samarbejdet. Disse undersøgelser blev alle gennemført den 27. juni 2006.

15. Denne sag handler om, hvorvidt alle eller nogle af bankerne i Lokalbanksamarbejdet i strid med konkurrencelovens § 6 har udvist en konkurrencebegrænsende adfærd, således at der kan udstedes et påbud i henhold til konkurrencelovens § 6, stk. 4.

Virksomhederne

16. De banker, der deltager i Lokalbanksamarbejdet er som nævnt Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank. Disse banker vil blive beskrevet i det følgende. Hovedsædernes placering fremgår af figur 1. Desuden indgår der en beskrivelse af Max Bank (tidligere Håndværkerbanken), der var en del af Lokalbanksamarbejdet frem til ultimo 2003. Max Banks plads i samarbejdet blev primo 2004 overtaget af DiBa Bank.

Figur 1: Lokalbanksamarbejdets hovedsæder

17. For alle bankerne gælder, at kunderne tilbydes rådgivning og ydelser indenfor de mest normale finansielle produkter såsom indlån, udlån og kredit, forsikring og pension, investering, bolig samt webbank. Derudover har bankerne erhvervskundeafdelinger.

Møns Bank

18. A/S Møns Bank har hovedkontor i Stege og har derudover 4 filialer på Møn, Bogø og Sydsjælland. Banken havde 60 fuldtidsbeskæftigede medarbejdere og en samlet balance pr. 31. december 2005 på 1.138 mio. kr. Banken er stiftet ved en sammenslutning pr. 1. januar 1967 af Møns Discontobank A/S, der blev stiftet 28. september 1876, og A/S Møns Bank, der blev stiftet 1. november 1902. Dens formål er at drive bankvirksomhed samt anden ifølge banklovgivningen tilladt virksomhed. Bankens resultat i 2005 efter skat var 24 mio. kr.

Lokalbanken i Nordsjælland

19. Lokalbanken i Nordsjælland A/S har sit hovedkontor i Hillerød og har 15 filialer i Nordsjælland og i Herlev. Bankens balance pr. 31. december 2005 var 4.109 mio. kr. og antallet af fuldtidsbeskæftigede var 196. Banken er stiftet i 1917 og har til formål at drive bankvirksomhed og anden ifølge lovgivningen tilladt virksomhed. Banken kan midlertidigt drive anden virksomhed til afvikling af forudgående engagementer og med henblik på medvirken ved omstrukturering af erhvervsvirksomheder. Bankens resultat efter skat i 2005 blev på 69 mio. kr. Lokalbanken har sin

egen ejendomsmæglerkæde, Lokalbolig A/S, med 10 mæglerforretninger i Nordsjælland og København samt investeringsselskabet Lokal-Invest ApS.

Skælskør Bank

20. Skælskør Bank A/S har hovedkontor i Skælskør og har derudover 8 filialer på Vestsjælland. Pr. 31. december 2005 var bankens balance 1.787 mio. kr., og banken havde 87 fuldtidsbeskæftigede. Banken er stiftet i 1876, og formålet er at drive pengeinstitutvirksomhed samt anden ifølge banklovgivningen tilladt virksomhed. I 2005 blev bankens resultat 26 mio. kr. efter skat. Skælskør Bank har en 100 pct. ejet ejendomsmæglerkæde, Skælskør Bolig A/S, med 6 butikker. Desuden ejer banken et finansieringsselskab, Nor Fjor Finans A/S, samt ejendomsselskabet Hovedgaden 50, Dalmose A/S.

Lollands Bank

21. A/S Lollands Bank er stiftet i 1907 og har hovedkontor i Nakskov. Udover hovedkontoret har banken 5 filialer på Lolland og én på Falster. Bankens balance var pr. 31. december 2005 1.330 mio. kr. og antallet af fuldtidsbeskæftigede var 63. Banken er stiftet i 1907 og har til formål at drive bankvirksomhed samt anden virksomhed, der er tilladt ifølge lovgivningens regler. Bankens resultat efter skat var 28 mio. kr. i 2005.

Vordingborg Bank

22. Vordingborg Bank A/S har hovedkontor i Vordingborg og er herudover repræsenteret i det nærliggende lokalområde med 4 filialer. To af filialerne ligger på Nordfalster mens to ligger i det sydsjællandske område. Banken har 54 ansatte, og hovedaktiviteten er at udbyde bankprodukter og rådgivning til en bred kreds af private kunder og erhvervskunder i lokalområdet. Bankens balance var 988 mio. kr. pr. 31. december 2005, og resultatet efter skat i 2005 var 10 mio. kr. Banken er stiftet i 1890. Udover hovedaktiviteten ejer banken ejendomsselskabet Vorejendomme A/S.

Totalbanken

23. Totalbanken A/S har hovedkontor i Aarup på Fyn og har derudover 7 filialer, der alle ligeledes ligger på Fyn. Banken er stiftet i 1911. Bankens balance var pr. 31. december 2005 1.734 mio. kr. og antallet af fuldtidsbeskæftigede var 63. Resultatet efter skat i 2005 var 43 mio. kr. Totalbanken ejer ejendomsselskabet TB Ejendomme ApS.

DiBa Bank

24. DiBa Bank A/S er den største af bankerne i Lokalbanksamarbejdet med en balance pr. 31. december 2005 på 4.882 mio. kr. og 255 fuldtidsbeskæftigede. Banken har hovedkontor i Næstved og har derudover 10 filialer fordelt med 8 på Syd- og Midtsjælland (i Køge, Solrød, Ringsted, Holbæk og Stevns) og to på Bornholm. Banken er stiftet i 1871 som Danmarks p.t. ældste bank, og formålet er som selvstændig bank og som moderselskab at drive bankvirksomhed af enhver art samt anden efter lovgivningen tilladt virksomhed. Resultatet var 82 mio. kr. i 2005 efter skat. DiBa Bank har flere datterselskaber, der driver virksomhed som ejendomsselskab (DiBa Invest A/S), som ejendomsmægler (DiBa Bolig A/S, der har 4 butikker) og med forsikringer (DiBa Forsikring A/S).

Max Bank

25. Frem til og med 2003 havde Max Bank A/S en plads i Lokalbanksamarbejdet. Max Bank blev stiftet i 1901 og hed tidligere Håndværkerbanken. Banken har hovedkontor i Næstved og har desuden 7 filialer på Sjælland. Banken forventer endvidere at åbne filialer i Århus i starten af 2007. Antallet af fuldtidsbeskæftigede var 160 pr. 31. december 2005, hvor balancen var på 3.418 mio. kr. Resultatet i 2005 var på 55 mio. kr. Max Bank ejer også selskabet Nauca A/S, hvis aktiviteter omfatter drift af fast ejendom.

26. De 7 nuværende banker i Lokalbanksamarbejdet udsendte den 29. maj 2006 en fondsbørsmeddelelse om, at de har oprettet det fællesejede leasingselskab Dansk Erhvervsfinansiering A/S, der skal levere ydelser i forbindelse med erhvervskunders anskaffelse af større anlægsaktiver. Leasingselskabet skal fungere som et fælles produktionsselskab for de 7 banker.

27. Derudover deltager de 7 banker sammen med 17 andre banker i det såkaldte BM samarbejde, der er et samarbejde om markedsføring.

28. De 7 banker (samt Max Bank) er alle medlemmer af såvel Finansrådet som Lokale Pengeinstitutter. Finansrådet er den generelle interesseorganisation for pengeinstitutter i Danmark. Medlemmerne tæller både banker, sparekasser, andelskasser og danske filialer af udenlandske banker. Finansrådet har 150 medlemmer. Lokale Pengeinstitutter er en forening for 113 lokale banker, sparekasser og andelskasser i Danmark, Færøerne og Grønland. Ifølge foreningens hjemmeside omfatter medlemskredsen pengeinstitutter med udpræget lokal forankring.

Markedsbeskrivelse

29. Bankerne har gennem en del år foretaget en øget konsolidering. På konkurrenceområdet kom den øgede konsolidering bl.a. til udtryk ved behandlingen af fusionen mellem Danske Bank, BG Bank og RealDanmark i 2000. Ved udgangen af 2005 var der således 161 danske pengeinstitutter mod 198 ti år tidligere [note: Jf. Finansrådets hjemmeside www.finansraadet.dk]. Dette dækker dog over, at de to største banker, Danske Bank og Nordea, er markant større end de øvrige banker.

30. Udviklingen i branchen er gået i retning af, at det ikke kun er de traditionelle bankydelser såsom indlån, udlån, kreditter, lønkonti mv., som bankerne tilbyder og rådgiver om. Bankerne fungerer i dag som finansielle supermarkeder, hvor kunderne i filialerne kan få rådgivning og erhverve alle former for finansielle produkter. For mange kunder er banken i dag den vigtigste adgang til forsikring, pension, realkreditlån og investering i værdipapirer, herunder investeringsforeningsbeviser, og mange banker har endvidere ejendomsmægleraktiviteter inden for koncernen. Rådgivningen af kunden vil også oftest foregå i banken, og via rådgiverne har bankerne en væsentlig rolle som distributionskanal for de øvrige finansielle virksomheders produkter.

31. De to største banker i Danmark, Danske Bank og Nordea, har konsolideret sig på en sådan måde, at de forskellige andre finansielle ydelser bliver produceret eller kan leveres inden for koncernen. Fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark var netop udtryk for en sådan konsolidering.

32. De små banker har kun i mindre grad en tilstrækkelig størrelse og styrke til at kunne producere andre finansielle produkter inden for koncernen eller til ene at kunne erhverve andre finansielle virksomheder. Der har således været en tendens til, at de små banker er gået sammen om at oprette fx et realkreditinstitut eller en investeringsforening. Via disse fælles virksomheder har de små banker mulighed for at tilbyde en større palet af produkter.

33. Af virksomheder, som lokale og regionale pengeinstitutter er gået sammen om at oprette, eller som de har et tæt samarbejde med, kan nævnes realkreditinstitutterne Totalkredit A/S (solgt i 2003 til Nykredit) og DLR Kredit A/S samt investeringsforeningerne BankInvest, Sparinvest og Egns-Invest. Endvidere står der lokale og regionale pengeinstitutter bag Bankdata, BEC og SDC, der alle leverer IT-løsninger til institutterne.

34. Danmark har traditionelt haft et forholdsvis finmasket filialnet, men fra 1981 - 2005 er antallet af filialer pr. indbygger dog faldet med ca. 50 pct. [note: Jf. Pengeinstitutternes indtjening 1995-2005, der findes på Finansrådets hjemmeside www.finansraadet.dk]. I 2005 var der 1.975 filialer i Danmark mod 3.634 i 1981. Blandt de mindre pengeinstitutter har der dog i de senere år også være modsatrettede tendenser, hvor nogle institutter har ekspanderet geografisk enten ved at åbne nye filialer i andre områder eller ved at overtage andre institutter. Endvidere er der i 2006 sket en øget oprustning af medarbejdere og filialer blandt bankerne. [Note: Jf. opgørelse i Mandag Morgen af 6. november 2006, Verdens 20 stærkeste banker, side 6.]

35. Ifølge oplysninger fra Lokale Pengeinstitutter [note: indsendt til Konkurrencestyrelsen sammen med høringsvar fra Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne den 5. februar 2007] har de nuværende 113 medlemmer af foreningen øget antallet af filialer fra 647 i 1991 til ca. 820 pr. ultimo 2006. Over den pågældende 15 års periode er der således netto åbnet 11-12 nye filialer pr. år. Antallet af heltidsansatte hos medlemsbankerne er i samme periode steget fra 5.575 til ca. 9.300. Antal ansatte pr. filial er således øget fra 8,6 til 11,3, hvilket ifølge foreningen kan forklares ved, at bankerne har lukket mindre kontorsteder i tyndt befolkede områder samt øget tilstedeværelsen i tættere befolkede områder og større byer, hvor det potentielle kundegrundlag er størst. Der er således en del eksempler på, at banker med hovedsæde i København og på Sjælland har åbnet filialer i de større fynske og jyske byer, og jyske og fynske banker har åbnet filialer i København og på Sjælland.

36. Udover den øgede filialetablering har en række banker oprettet fjernbetjeningsafdelinger, der skal betjene kunder, der bor langt fra en filial. Dette bliver beskrevet nærmere i afsnit 82-84.

37. For at kunne drive bankvirksomhed skal man have tilladelse af Finanstilsynet, og bankerne er endvidere underlagt en ret detaljeret lovgivning, hvorefter der bl.a. er krav til størrelsen på virksomhedernes kapital. Via den finansielle lovgivning har pengeinstitutter eneret til at tage imod indlån eller andre midler fra offentligheden, der skal tilbagebetales. [Note: Jf. § 7, stk. 3, i lbkg. nr. 286 af 4. april 2006 om finansiell virksomhed, hvorefter ”Pengeinstitutter, staten, Danmarks Nationalbank, udenlandske kreditinstitutter, der opfylder betingelserne i § 1, stk. 3, og §§ 30 eller 31 i lov om finansiell virksomhed, udstedere af elektroniske penge samt sparevirksomheder har eneret til fra offentligheden at modtage indlån eller andre midler, der skal tilbagebetales.”]

38. For de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet gælder, at de tilbyder kunderne en palet af forskellige finansielle produkter, som enten produceres indenfor den enkelte bank eller hos forskellige samarbejdspartnere. De 7 banker har alle såvel privatkunder (husholdninger) som erhvervskunder.

Kundesegmenter

39. Hvad angår opdelingen af erhvervskunderne i forskellige kundesegmenter har Kommissionen generelt angivet, hvad der skal til for, at en virksomhed kan defineres som henholdsvis lille, mellemstor eller stor. [Note: Jf. Kommissionens henstilling af 6. maj 2003 om definitionen af mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder (2003/361/EF).] Små virksomheder kan således ifølge Kommissionen defineres til at beskæftige under 50 personer, og til at have en årlig omsætning eller balance på ikke over 10 mio. euro (svarende til ca. 75 mio. kr.). En mellemstor virksomhed kan defineres som en virksomhed, som beskæftiger under 250 personer og som har en årlig omsætning på ikke over 50 mio. euro (svarende til ca. 375 mio. kr.) eller en samlet årlige balance på ikke over 43 mio. euro (svarende til ca. 320 mio. kr.). Store virksomheder ligger ud over disse grænser.

40. Kommissionen har endvidere - i forbindelse med sin sektorundersøgelse (såkaldte "sector inquiry") af finansielle markeder - defineret et "detailbankmarked", hvor bankerne tilbyder dagligdags bankprodukter til privatkunder og små virksomheder. [Note: Jf. Sector inquiry on retail af 31. januar 2007. Definition af detailbankmarkedet er beskrevet i den anden foreløbige rapport – se Interim report II on current accounts and related services, side 13-14. Henvisningen til Interim report II fremgår af side 8 i Kommissionens endelig rapport.] I denne sektorundersøgelse definerer Kommissionen fortsat små virksomheder til at have en omsætning på 10 mio. euro (svarende til 75 mio. kr.), men anfører samtidig, at når der i undersøgelsen tales om små og mellemstore virksomheder, er der tale om virksomheder med en omsætning under de nævnte 10 mio. euro. Kommissionen afviger således i sin - konkrete - sektoranalyse af detailbankmarkedet fra sin - generelle - definition af mellemstore virksomheder, idet definitionen af mellemstore virksomheder på detailbankmarkedet er snævrere end den generelle definition af disse virksomheder.

41. Banker tilbyder deres produkter til alle typer af kunder. Både private kunder samt virksomheder i alle størrelser. For store virksomheder gælder dog, at de finansielle forretninger såsom finansieringer gennem udlån vil have så stor en størrelse, at kun et mindre antal banker i Danmark har den nødvendige kapital og knowhow til at kunne tilbyde sådanne forretninger. For de fleste store virksomheder vil de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet derfor ikke være relevant som bank. Der er altså et forskelligt antal udbydere for de mindste og de største virksomheder.

42. Det kommer bl.a. til udtryk ved, at de 5 største banker i Danmark har en markedsandel på 97 pct. for mellemstore virksomheder, mens markedsandelen på det samlede udlånsmarked i Danmark for de 5 store banker kun er ca. 80 pct. [Note: Jf. Konkurrencestyrelsens Konkurrenceredegørelse 2006, kap. 3, side 77.] Det følger heraf, at de 5 største bankers markedsandel for så vidt angår privatkunder er lavere end 80 pct.

43. De relevante kundegrupper for bankerne i Lokalbanksamarbejdet er derfor - som det klare udgangspunkt - privatkunder samt små og mellemstore virksomheder. En del banker opererer selv med disse betegnelser for kundegrupper, selv om de ikke opererer med de samme inddelinger.

44. Konkurrencestyrelsen har anmodet de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet om at oplyse, hvor stor en del af deres kunder, der har en balance over 350 mio. kr. Bankerne har heroverfor oplyst, at bankerne som udgangspunkt ikke opdeler kunderne efter balance, og at de ikke har kendskab til banker, som foretager en sådan opdeling. Efter bankernes opfattelse bliver Konkurrencestyrelsens

opdeling derfor baseret på et alt for usikkert skøn, som må betegnes som betænkeligt. [Note: Jf. Lokalbanksamarbejds medlemmers høringssvar af 5. februar 2007, side 14.]

45. Konkurrencestyrelsen har således ikke modtaget tal fra de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet om, hvor stor en del af deres kunder, der har en balance over 350 mio. kr.

46. Som led i markedsundersøgelse har Konkurrencestyrelsen anmodet en række større banker om at opdele deres kunder efter balance. Resultatet fremgår af pkt. 108-125 nedenfor.

Produktsegmenter

47. I det følgende beskrives de produkter og tjenesteydelser, som bankerne tilbyder privatkunder og små og mellemstore virksomheder. Beskrivelsen tager udgangspunkt i Konkurrencestyrelsens undersøgelser i forbindelse med fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark fra 2000. Beskrivelsen er dog suppleret i det omfang det skønnes nødvendigt for at beskrive den aktuelle situation på detailbankmarkedet.

Indlån

48. Bankernes traditionelle kernefunktion er ind- og udlån. Indlån dækker privatkunders og små og mellemstore virksomheders behov for opsparing af penge og placering af penge til forrentning og transaktioner. Der er normalt tale om produkter som lønkonti, opsparingskonti og aftalekonti samt pensionsopsparing. Mange forbrugere har flere indlånskonti, fx en lønkonto, en budgetkonto og en opsparingskonto. Der er desuden en del, som også har en pensionsopsparingskonto i en bank.

49. Adgang til en lønkonto må betragtes som en nødvendighed. Løn og sociale ydelser kan dårligt modtages uden adgang til en lønkonto. Vestre Landsret fastslog i en dom fra 1995, at en arbejdsgiver ved ansættelse kan stille krav om, at lønmodtageren har en konto i en bank. Desuden har man i 2003 indført begrebet Nem-konto, som betyder, at alle skal vælge en bestemt bankkonto, som skal bruges ved mellemværender med det offentlige.

50. Indlån til opsparingsformål kan substitueres af fx værdipapirhandel, om end der ved værdipapirhandel kan være forbundet en anden risiko end ved indlån, hvilket afhænger af de værdipapirer, der investeres i.

Udlån

51. Udlån dækker privatkunders og små og mellemstore virksomheders behov for likviditet eller finansiering. Der er tale om produkter som kassekredit og lån til forbrug og finansiering af varige forbrugsgoder (fx billån) samt boliglån til den finansiering af fast ejendom, der ligger udover et normalt realkreditlån baseret på obligationsudstedelse.

52. Udlån i form af forbrugslån eller oprettelse af en kassekredit kan substitueres af køb på kreditkort. For kassekreditter gælder, at de ofte kombineres med en indlånskonto.

53. For små og mellemstore virksomheder er leasingaftaler et alternativ til et lån til finansiering af et aktiv, såsom en bygning, en maskine eller lignende. Gennem en leasingaftale får kunden brugsretten til aktivet i en bestemt periode. Investeringen finansieres løbende gennem

leasingaftalen, og kunden har ikke brug for likviditet til et køb af aktivet. Konkurrencestyrelsens undersøgelser har vist, at ca. 75 pct. af de små og mellemstore virksomheder foretrækker udlån fra banker ved kapitaludvidelser på 10 pct. [Note: Jf. Konkurrencestyrelsens Konkurrenceredegørelse 2006, kap. 3, side 76.]

54. Udlån kan ligeledes substitueres af en finansieringsmulighed, der er opstået efter de senere års kraftige stigninger i boligpriserne. Boligejere med høj friværdisværdi, kan belåne friværdisværdien ved at optage et større realkreditlån og bruge pengene på fx en ny bil eller et nyt køkken. Dermed bliver realkreditlån substitut til fx et normalt billån. For kunden og banken vil der dog ofte blot være tale om et ekstra produkt, som formidles med betaling via banken.

55. Som alternativ eller supplement til realkreditlån har en del banker indført såkaldte ”prioritetslån”. Disse lån består af et pantebrevslån kombineret med en indlånskonto med identiske rentesatser. På indlånskontoen kan man frit sætte ind og hæve op til kontoens maksimum, og man får dermed et mere fleksibelt lån, der fungerer som en udvidet kassekredit med pant i boligen. Ved udgangen af 2005 udgjorde pengeinstitutternes udlån via prioritetslån ca. 150 mia. kr. [Note: Jf. Finansrådet: Pengeinstitutternes indtjening 1995-2005.]

56. Bankernes prioritetslån er dog via lovgivningen anderledes i sin opbygning end realkreditlån. Realkreditlån er finansieret via obligationsudstedelse mod sikkerhed i fast ejendom efter nærmere regler om varighed, pantets placering osv. Obligationerne bliver udstedt i store ensartede og let omsættelige serier. Desuden skal realkreditinstitutterne opfylde balanceprincippet, hvilket indebærer en 1 til 1 balance mellem instituttets ind- og udbetalinger. Fx skal et fastforrentet huslån på 30 år modsvares af udstedelse af en obligation med tilsvarende egenskaber. Derved mindskes det potentielle tab ved ændringer i renteniveauet. Samlet indebærer det, at realkreditobligationer er et værdipapir med meget lav risiko. Prisen – der fastsættes af markedet – er derfor lav. På grund af serieudstedelse og balanceprincippet er prisen også meget transparent for låntagerne, der opnår en god kurs og derved en billig finansiering. En stor del af obligationslånene er fortsat 30-årige fastforrentede lån. Lånene kan indfries til kurs 100, hvilket betyder at låntager kan konvertere gælden til obligationer med andre pålydende renter og dermed opnå en såkaldt konverteringsgevinst. Realkreditinstitutter har eneret på at udstede realkreditobligationer.

57. Bankernes prioritetslån er primært finansieret af bankernes egne indlån, og der er derfor normalt ikke tale om en lige så billig finansieringsform. Renten på prioritetslån er normalt Nationalbankens rente plus et vist tillæg, og bankerne opererer også med rentespænd. Prioritetslån har generelt ikke samme lave prissætning som realkreditlån. Kunden kommer således til at betale ekstra for den større risiko (og fleksibilitet) i prioritetslånet, og prioritetslån vil oftest kun kunne betale sig, hvis kunden udover lånet også har store indlån. Mange benytter også prioritetslånene som et ekstra lån sammen med realkreditlånet, hvorved de får et lidt dyrere – men fleksibelt – lån oven i et billigere realkreditlån. Sammenlignet med fastforrentede obligationslån kan bankernes prioritetslån endvidere ikke konverteres.

58. Hidtil har det ikke været muligt for banker at producere realkreditlån, jf. § 8, stk. 3 i lov om finansiel virksomhed. Realkreditinstitutterne har derved haft eneret til at udbyde denne udlånsform.

59. Det ventes, at der i løbet af 2007 bliver vedtaget en ny lovgivning om såkaldte ”særligt dækkede obligationer”. Med den lovgivning vil bankerne få mulighed for at udstede et produkt, der ligner et

realkreditlån ved at der udstedes obligationer med sikkerhed i fast ejendom. Det forventes, at den nye lov vil betyde, at også banker vil kunne udbyde obligationer med sikkerhed i fast ejendom.

Betalingsformidling og betalingskort

60. Tidligere var det nødvendigt at være i besiddelse af kontanter, når man ville købe varer og tjenesteydelser, men i dag er kontanter i høj grad afløst af elektronisk betalingsformidling, hvor bankerne har en vital rolle. Med betalingsformidling kan enhver kunde i en bank udføre betaling til enhver anden kunde i en anden bank, og betalingen sker elektronisk. Forudsætningen for, at systemet kan virke, er dog, at alle kunder har en konto i en bank, og at der findes en infrastruktur, der kan håndtere transaktionerne.

61. Markedet for betalingsformidling omfatter betalingsservice, girokort og bankernes fælles indbetalingskort, lønoverførsler og betaling via betalingskort. Af betalingskort findes der hævekort, som banker udsteder til kunder til brug i bankens egne automater, såvel som debetkort og kreditkort. Et debetkort er et betalingskort, hvor beløbet trækkes direkte fra kortholders konto, når kortet benyttes i en butik eller benyttes til at hæve kontanter i en automat. Dankortet er det mest almindelige debetkort. Ved brug af kreditkort får kortholderen en vis kredittid. De mest almindelige kreditkort er Visa, MasterCard, Amex, Eurocard og Diners Club. Der udstedes også kreditkort med begrænsede anvendelsesmuligheder af benzinselskaber og detailhandel.

62. Brugen af betalingskort, både via hæveautomater, terminaler og internettet, er steget kraftigt de senere år, og har dermed mindsket kundernes behov for at hæve kontanter ved bankernes skranker. [Note: Jf. Finansrådet hjemmeside var der i 2005 registreret 3.001 penge-/hæveautomater. Ved udgangen af 2005 var der udstedt 3,5 mio. aktive Dankort, og det samlede antal Dankort-betalinger i 2005 var 586 mio. I 2001 var antallet af Dankort-betalinger via internettet 1 mio. og dette tal var i 2005 steget til 17 mio.] For at øge kundernes muligheder for at anvende hæveautomater har bankerne både via Finansrådet og Lokale Pengeinstitutter indgået aftaler om, at kunderne kan anvende betalingskort i konkurrerende bankers automater. Disse aftaler har været anmeldt til Konkurrencestyrelsen og har fået tidsbegrænsede fritagelser i henhold til konkurrencelovens § 8.

Netbank

63. I takt med at flere og flere forbrugere og virksomheder får adgang til internettet er anvendelsen af netbank øget kraftigt. I begyndelsen af 2000 var antallet af netbankaftaler 540.000. [Note: Jf. Konkurrencerådets afgørelse af 8. november 2000, Danske Bank/RealDanmark, pkt. 3.3.2.] Ifølge Finansrådet er der medio 2006 indgået over 2,8 mio. aftaler for private og mere end 225.000 aftaler for erhvervskunder om anvendelse af netbank med bankerne. På et halvt år er antallet af aftaler steget med ca. 150.000. Medlemmerne af Lokale Pengeinstitutter har indgået netbankaftaler med ca. 500.000 privatkunder og ca. 75.000 erhvervskunder. [Note: Jf. oplysninger fra Lokale Pengeinstitutter indsendt med Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringssvar den 5. februar 2007.]

64. Netbank går i grove træk ud på, at en lang række bankforretninger bliver gennemført via netbanken i stedet for, at kunderne skal bevæge sig fysisk hen til en bank. Det giver kunderne en større fleksibilitet, og giver ligeledes bankerne mulighed for at øge aktivitetsniveauet, da mange af kunderne via internettet oftere ”går i banken”, end de ellers ville have gjort. Værdipapirhandel er et

område, der har nydt godt af netbank-systemer, da investorerne dermed har fået en nemmere mulighed for at handle.

65. Alle de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet tilbyder netbank-løsninger til deres kunder, hvilket i øvrigt generelt antages at være tilfældet for hele sektoren.

Rådgivning

66. I takt med at bankerne har konsolideret sig og ad den vej tilbyder flere og flere finansielle produkter til kunderne, har bankrådgiveren fået en vigtig rolle som den, der har den primære kontakt til kunden. Banken er den vigtigste distributionskanal for realkreditprodukter, forsikringsaftaler, investeringsforeningsbeviser, pensionsopsparinger mv., og oftest er det bankrådgiveren, der står for den endelige rådgivning og formidling af produktet, udover at han også rådgiver kunden om bankens mere "normale" produkter som ind- og udlån.

67. Rådgivning af såvel privatkunder som små og mellemstore virksomheder omfatter normalt budgetlægning og rådgivning om opsparing og kapitalforvaltning. Derudover kan det omfatte rådgivning om realkreditlån og handel af ejendom samt forsikringsaftaler. Virksomheder kan endvidere fx få rådgivning om risikoafdækning og handel med udlandet, rådgivning om kapitalstruktur og betalingsformidling samt finansiering og leasing.

68. En undersøgelse foretaget af Økonomi- og Erhvervsministeriet i 2004 belyser bankrådgiverens betydning for kunderne. Således fandt de personer, der deltog i undersøgelsen, overordnet, at nytteværdien af en personlig bankrådgiver var større end en årlig besparelse på bankforretninger på 10.000 kr. [Note: Økonomi- og Erhvervsministeriet: "Gebyrer på penge- og realkreditinstitutmarkedet", september 2005. Undersøgelsen blev gennemført af analyseinstituttet DMA/Research.]

69. Tidligere lektor Henrik Juul har i Tema Nord 2005 endvidere lavet en rapport om mobiliteten i den nordiske finansielle sektor. [Note: Henrik Juul: "Mobiliteten i den nordiske finansielle sektor", Tema Nord 2005. Henrik Juul er i dag direktør for Capinordic Bank A/S.] I den forbindelse har han fået analyseinstituttet Epinion til at lave forskellige kundeundersøgelser i Danmark. 63 pct. af de adspurgte kunder svarede, at de har været kunde i den samme bank i mere end 10 år, mens yderligere 21 pct. af de adspurgte svarede, at de har været kunde i samme bank mellem 3 og 10 år. Dette indikerer en høj loyalitet. Epinions undersøgelser viste endvidere, at 36 pct. af kunderne ved valg af bank lægger vægt på tilliden til, at banken vil levere de fornødne lån og kreditter. 32 pct. lægger afgørende vægt på god rådgivning og service, og 18 pct. lægger vægt på gode renter og gebyrer.

70. Som supplement til bankernes rådgivning har kunderne de seneste år kunnet sammenligne bankernes priser (renteniveau og gebyrer) på de internetbaserede databaser www.pengepriser.dk, der er opstået som et samarbejde mellem Finansrådet og Forbrugerrådet, samt www.mybanker.dk, der er privatejet. Derudover har fx Politiken og Forbrugerrådet med mellemrum udarbejdet prisguider.

Konkurrencestyrelsens undersøgelser

GfK's undersøgelse på vegne af Konkurrencestyrelsen

71. Konkurrencestyrelsen har fået foretaget en telefonanalyseundersøgelse af bankkundernes adfærd. Undersøgelsen er foretaget af analyseinstituttet GfK [note: GfK (Growth for Knowledge) er verdens 4. største markedsanalyseinstitut, jf. www.gfk.dk], og spørgsmålene er udarbejdet af GfK og styrelsen i samarbejde.

72. I GfK undersøgelsen er respondenterne blevet spurgt om, ca. hvor mange kilometer, der er fra den bank/filial, hvor rådgiveren sidder, til enten arbejdsplads eller bopæl. De adspurgte blev anmodet om at angive den korteste afstand. Af de 963, der svarende, angav 65 pct. at have mellem 0 og 5 kilometer og yderligere 12 pct. angav at have mellem 6 og 10 kilometer, jf. tabel 1. 5 pct. af de adspurgte har mere end 50 kilometer og 1 pct. har kun internetbank.

Tabel 1: Bankkunders afstand til bank/filial (pct.).

Km	Total	Hovedstads- omr.	Øvr. Sjælland	Fyn	Jylland
0-5	65	75	58	68	63
6-10	12	9	14	9	13
11-15	6	3	6	2	8
16-20	3	2	3	-	3
21-50	6	3	11	13	5
> 50	5	4	4	5	6
Kun internetbank	1	2	2	2	1
Ved ikke	1	1	1	1	1
I alt	100	100	100	100	100

Kilde: GfK omnibus undersøgelse af 963 bankkunder for Konkurrencestyrelsen (2006).

73. I Hovedstadsområdet har 84 pct. af kunderne højest 10 kilometer til bank/filial, hvilket kan forklares ved det høje antal banker og den tætte filialdækning. På det øvrige Sjælland, på Fyn og i Jylland er antallet af banker og filialer ikke helt så stort. Alligevel har ca. 75 pct. af kunderne 10 kilometer eller derunder til bank/filial. Henholdsvis 11 og 13 pct. af kunderne har mellem 21 og 50 kilometer på det øvrige Sjælland og på Fyn.

74. Respondenterne blev i undersøgelsen også spurgt om, hvor stor en afstand i kilometer de ville acceptere, at der er mellem dem selv og den filial, hvor bankrådgiveren sidder. Svarene vedrørende dette spørgsmål fremgår af tabel 2. 40 pct. svarede, at de ville acceptere mellem 0 og 5 kilometer og 14 pct. svarede at de ville acceptere mellem 6 og 10 kilometer. 21 pct. svarede, at de vil acceptere over 50 kilometer, eller at afstanden er ligegyldig.

Tabel 2: Acceptabel afstand til bankfilial fordelt på landsdele (pct.).

Km	Total	Hovedstads- omr.	Øvr. Sjælland	Fyn	Jylland
0-5	40	52	32	38	38
6-10	14	11	16	11	15
11-15	5	2	6	2	7
16-20	7	6	6	2	9
21-50	7	3	9	13	8

> 50	6	6	7	7	6
Afstand ligegyldig	15	14	17	20	13
Ved ikke	5	6	6	7	4
I alt	100	100	100	100	100

Kilde: GfK omnibus undersøgelse af 963 bankkunder for Konkurrencestyrelsen (2006).

75. På spørgsmålet om - i tilfælde af bankskifte - de adspurgte ville overveje en bank, der er placeret på den anden side af Storebælt svarede 19 pct. ”ja” mens 80 pct. svarede ”nej”. Der er flest ja-sigere i Hovedstadsområdet og på det øvrige Sjælland, hvor henholdsvis 24 og 25 pct. vil overveje en bank på den anden siden af Storebælt. De tilsvarende tal for Fyn og Jylland er 16 og 14 pct.

76. Derudover har GfK stillet respondenterne et spørgsmål, der kan belyse rådgiverens vigtighed. Således svarede 37 pct. af de adspurgte, at det er ”meget vigtigt” at have mulighed for personligt at mødes med sin bankrådgiver og diskutere bankanliggender som fx konti, ind- og udlån, boliglån, forsikringer, værdipapirhandel eller pensionsopsparing. 23 pct. svarede, at muligheden for personligt at kunne mødes med rådgiveren er ”noget vigtigt”, mens 20 pct. svarede, at det er ”mindre vigtigt” og 18 pct. svarede, at det ”slet ikke [er] vigtigt”. I undersøgelsen blev kun privatkunder spurgt.

77. Endelig har GfK spurgt respondenterne om, hvor stor den årlige besparelse skal være i kroner - målt på renter og gebyrer - for, at respondenterne er villige til at skifte til en bank, der ligger mere end 50 kilometer fra bopælen eller arbejdspladsen. Oversigt over svarene på dette spørgsmål fremgår af tabel 3.

Tabel 3: Privatpersoners krav til besparelse på bankforretninger hvis afstand til bank/filial på mere end 50 km skal accepteres (pct.).

lig besparelse i kroner	Total	Hovedstads- omr.	Øvr. Sjælland	Fyn	Jylland
Ingen	4	7	2	1	4
Op til 499	2	1	4	1	1
Mellem 500 og 999	5	8	3	2	4
Mellem 1.000 og 1.999	9	11	9	4	8
Mellem 2.000 og 4.999	14	11	13	15	15
Mellem 5.000 og 10.000	12	8	15	14	12
Mere end 10.000	8	7	6	3	9
Vil aldrig have mere end 50 km.	22	24	20	16	22
Penge afgør det ikke	12	9	13	23	12
Ved ikke	13	13	13	22	12
I alt	100	100	100	100	100

Kilde: GfK omnibus undersøgelse af 963 bankkunder for Konkurrencestyrelsen (2006).

Som det fremgår af tabellen angiver 22 pct. af respondenterne, at de aldrig ønsker at have mere end 50 kilometer til den bank/filial, hvor deres rådgiver er placeret. For 34 pct. af respondenterne skal

den årlige besparelse ved bankforretninger være mere end 2.000 kr. 4 pct. af respondenterne kræver ikke nogen besparelse, og for 12 pct. af de adspurgte er penge ikke afgørende for, om de vil acceptere en afstand på mere end 50 kilometer.

Undersøgelse af postnumre

78. Konkurrencestyrelsen har spurgt 64 udvalgte filialer i 11 banker om privatkunders og små og mellemstore erhvervskunders placering fordelt på postnummer. De 64 filialer er som udgangspunkt vilkårligt udvalgt, men med henblik på at give et samlet billede for hele Danmark. Samtidig vurderede Konkurrencestyrelsen, at det var vigtigt, at have tal fra filialer omkring Storebælt samt i områder, hvor de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet er repræsenteret.

79. Konkurrencestyrelsen har modtaget anvendelige svar fra 53 filialer [note: Sparekassen Lolland har ikke indsendt oplysninger for de 7 adspurgte filialer. Spar Nord har indsendt oplysninger for 6 filialer, men data er ikke opgjort på postnummerniveau, og de er således ikke anvendelige. Handelsbanken mangler at indsende oplysninger for én filial. Omvendt har Max Bank indsendt oplysninger for tre ekstra filialer ift. det adspurgte] eller afdelinger, hvilket samlet dækker ca. 200.000 forbrugerkunder og ca. 20.000 små og mellemstore virksomhedskunder. I disse tal tæller ikke kunder med bopæl i udlandet, hvilket dog næppe har betydning for resultaterne, da antallet af kunder i udlandet er meget lille i forhold til det samlede antal kunder.

80. Størrelsen på postnummerområderne varierer kraftigt. Nogle postnummerområder i Jylland er forholdsvis store, og fra den ene ende af et postnummerområde til den anden ende af et tilstødende område kan der godt være 50 kilometer. Generelt er tendensen, at områdernes størrelse afhænger af befolkningstætheden, men der ses dog også eksempler på små postnummerområder i mindre tætbefolkede områder.

81. For privatkunder viser tallene, at de adspurgte filialer har gennemsnitligt 55 pct. af deres kunder indenfor samme postnummerområde, og de har gennemsnitligt 74 pct. af kunderne indenfor samme eller et tilstødende område. For små og mellemstore virksomheder har filialerne 52 pct. af kunderne i samme postnummerområder og 71 pct. indenfor samme område eller et tilstødende område. Der er dog en vis spredning i tallene filialerne imellem, jf. tabel 4.

Tabel 4: Filialers angivelse af andel af kunder indenfor samme postnummerområde eller et tilstødende område (pct.).

	Gennemsnit af filialer	Filial med mindste værdi	Filial med største værdi
Husholdninger			
Indenfor samme postnummer	55	16	79
Samme postnummer eller et tilstødende	74	47	87
Små og mellemstore virksomhedskunder			
Indenfor samme postnummer	52	24	81
Samme postnummer eller et tilstødende	71	24	94

Kilde: Konkurrencestyrelsens undersøgelse af filialkunders placering fordelt på postnummer.

82. I denne opgørelse indgår der ikke tal fra de to fjernbetjeningsafdelinger, som Konkurrencestyrelsen har modtaget data fra. En række banker har etableret specielle afdelinger til at betjene kunder, der bor langt væk fra hovedkontoret eller en filial. I alt har ca. 15 banker etableret fjernbetjeningsafdelinger, men endnu er omfanget af disse afdelinger forholdsvis beskedent. Enkelte fjernbetjeningsafdelinger har mere end 10 medarbejdere, men de fleste har kun ganske få medarbejdere.

83. Hvad angår bankerne i Lokalbanksamarbejdet har DiBa Bank etableret en fjernkundeafdeling, der – ifølge bankens egne oplysninger – p.t. er bankens største udlånsafdeling og igennem de sidste to år har modtaget 25 pct. af alle nye kunder i DiBa Bank. [Note: Jf. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringsvar indsendt den 5. februar 2007, side 22.]

84. Det ligger i fjernbetjeningsafdelingernes natur, at kunderne bor længere væk. De to afdelinger, som Konkurrencestyrelsen har modtaget data fra, har for privatkunder således henholdsvis 4 og 16 pct. indenfor samme postnummerområder, og henholdsvis 6 og 19 pct. indenfor samme område eller et tilstødende område. For erhvervskunders vedkommende har de to afdelinger henholdsvis 6 og 19 pct. af kunderne indenfor samme postnummerområde og 9 og 22 pct. indenfor samme område eller et tilstødende.

85. Man kan endvidere se på antallet af kunder, der har en bank/filial på den anden side af Storebælt i forhold til deres bopæl. Her viser tallene, at jysk/fynske filialer har 5 pct. af deres privatkunder på Sjælland/øerne [note: Sjælland/øerne dækker Sjælland, Amager Lolland, Falster, Møn, Bornholm samt øerne i Smålandsfarvandet (postnumre op til og med 4990). Jylland/Fyn dækker Jylland, Fyn, Langeland samt øerne i det Fynske Øhav, Fanø, Mandø, Rømø, Samsø, Anholt, Læsø (postnumre fra 5000 og op)], mens de samme filialer har 4 pct. af deres små og mellemstore virksomhedskunder på Sjælland/øerne. Samtidig har filialer på Sjælland/øerne 2 pct. af deres privatkunder i Jylland/Fyn, mens tallet er 1 pct. for små og mellemstore virksomhedskunder. Tallene fremgår af tabel 5. Af tabellen fremgår endvidere tallene for de filialer, der ligger i henholdsvis Nyborg og Korsør.

Tabel 5: Andel af kunder på den anden side af Storebælt (pct.).

	Gennemsnit af filialer	Filial med mindste værdi	Filial med største værdi
Husholdninger			
Jysk/fynske filialer	5	1	14
Filialer i Nyborg	5	5	5
Filialer på Sjælland/øerne	2	0	5
Filialer i Korsør	3	3	4
Små og mellemstore virksomhedskunder			
Jysk/fynske filialer	4	0	18
Filialer i Nyborg	5	2	8
Filialer på Sjælland/øerne	1	0	5
Filialer i Korsør	2	1	3

Kilde: Konkurrencestyrelsens undersøgelse af filialkunders placering fordelt på postnummer.

86. I denne opgørelse indgår der heller ikke tal fra de to fjernbetjeningsafdelinger. Disse to afdelinger har henholdsvis 5 og 50 pct. af deres privatkunder og 7 og 55 pct. af deres små og mellemstore virksomhedskunder på den anden side af Storebælt.

87. Til sammenligning med filialerne i Nyborg og Korsør har Konkurrencestyrelsen modtaget data vedrørende to filialer i Middelfart. Disse to filialer har henholdsvis 12 og 15 pct. af privatkunderne samt 14 og 18 pct. af erhvervskunderne i Jylland.

88. Det er endvidere undersøgt, i hvilket omfang filialerne på Sjælland/øerne uden for Københavnsområdet har kunder inden for Københavnsområdet [note: Københavnsområdet er i dette tilfælde defineret som områder med postnumre op til og med 2990]. Det siger noget om, hvor meget kunderne er villige til at rejse efter en bank/filial, selv om de ikke skal rejse over fx Storebælt, og det siger noget om, hvor meget kunder, der er flyttet fra yderområderne til København, har ønsket at fastholde deres bank/filial. Hvis en bank i yderområderne har mange kunder i København, vil det i højere grad være underlagt konkurrence fra københavnske banker/filialer for at fastholde deres kundemasse.

89. Tallene viser, at filialer uden for Københavnsområdet samlet set har 7 pct. af deres privatkunder og 13 pct. af deres små og mellemstore virksomhedskunder inden for Københavnsområdet. I disse resultater indgår der tal fra 23 filialer. Tre filialer har dog noget højere tal, hvilket formentlig skyldes, at filialerne er placeret tættere på København end de øvrige, jf. tabel 6.

Tabel 6: Andel af københavnske kunder i filialer på Sjælland/øerne uden for København (pct.).

	Husholdninger	Små og mellemstore virksomhedskunder
Gennemsnit af 23 filialer	7	13
Filial i Roskilde	16	23
Filial i Hillerød	20	29
Filial i Køge	13	18

Kilde: Konkurrencestyrelsens undersøgelse af filialkunders placering fordelt på postnummer.

90. Der ses eksempler på, at lokale præferencer svinger for de forskellige produkter og kundetyper. For eksempel har Ringkjøbing Landbobank været meget aktiv og haft en vis succes med hensyn til at få kunder i det nordsjællandske område inden for værdipapirhandelsområdet. Ringkjøbing Landbobanks Fjernservice afdeling har således ca. [5-15] pct. af sine privatkunder i Nordsjælland [note: Nordsjælland er i dette tilfælde defineret som områderne med postnumre 3000 til og med 3670], og banken har ligeledes specifikt markedsført sig overfor kundegrupperne læger og tandlæger. Morsø Sparekasse har endvidere via høje rentesatser på børneopsparing kunnet tiltrække kunder fra hele landet.

91. De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet er ligeledes blevet spurgt om kundernes placering fordelt på postnumre. I den forbindelse har Konkurrencestyrelsen oplyst bankerne om, at de i henhold til retssikkerhedslovens § 10, stk. 1, ikke er forpligtede til at give oplysningerne til Konkurrencestyrelsen. Styrelsen har endvidere oplyst om, at såfremt bankerne alligevel ønsker at

give oplysninger om kundernes placering, skal de give et skriftligt samtykke hertil, jf. retssikkerhedslovens § 10, stk. 3, jf. § 9, stk. 4.

92. Bankerne i Lokalbanksamarbejdet har indsendt en oversigt over kundernes fordeling på postnummerområder. Oversigten viser placeringen for hovedparten af kunderne, og det ses, at bankerne i Lokalbanksamarbejdet har kunder inden for samme postnummerområder, og der er således overlap mellem de enkelte bankers markedsområder. [Note: Jf. bilag b til Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringssvar af 5. februar 2007.]

93. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes oversigt er kun komplet for DiBa Bank. Tallene er ikke opgjort på filialbasis, og det er derfor ikke muligt at opgøre, hvor mange kunder, der bor indenfor samme postnummerområde som filialen eller et tilstødende postnummerområde. Det er dog muligt at opgøre andelen af kunder fordelt på Jylland, Fyn, Sjælland og øerne samt Bornholm, hvor DiBa Bank også har filialer. Tallene for DiBa Bank fremgår af tabel 7. Derudover har Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne oplyst, at Møns Bank har xx pct. privatkunder og xx pct. erhvervskunder vest for Storebælt og lige så mange kunder uden for Danmark. [Note: Jf. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes supplerende høringssvar af 14. marts 2007, side 5.]

Tabel 7: DiBa Banks kunder fordelt på områder (pct.).

	Jylland	Fyn	Sjælland og øerne	Bornholm
DiBa Bank				

Kilde: Bilag b til Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringssvar af 5. februar 2007.

Undersøgelse af konkurrencepres

94. Styrelsen har spurgt 12 banker om, i hvilket omfang banken selv vurderer at være i konkurrence med en række landsdækkende og lokale banker. Konkurrencestyrelsen har spurgt vilkårlige banker af forskellig størrelse over hele landet for at få så bredt et grundlag som muligt. [Note: De adspurgte banker er: Danske Bank, Nordea, Jyske Bank, Sydbank, Fionia Bank, Handelsbanken, Ringkjøbing Landbobank, Spar Nord Bank, Nykredit Bank, Forstædernes Bank, Amagerbanken og Roskilde Bank.] De adspurgte banker har kunnet vælge mellem 4 svarmuligheder for niveauet af konkurrencepres (ingen, ringe, betydelig og hård) og har kunnet uddybe svarene med ekstra bemærkninger.

95. En enkel bank har anført, at konkurrencen er ”hård” fra alle de landsdækkende og alle de lokale banker. Som begrundelse herfor angiver banken, at det i høj grad betjener sine kunder fra centralt hold, og at kunderne betjenes via webbank. For denne bank er der således ikke forskel på konkurrencesituationen i forhold til de nævnte banker.

96. En enkel anden bank har ikke givet nogen begrundelse for niveauet af konkurrencepres. Denne bank har angivet en ”hård” konkurrence fra 4 af de lokale banker.

97. De resterende 10 ud af 12 banker har angivet den fysiske tilstedeværelse i et område som afgørende begrundelse ved vurderingen af konkurrencepreset - både når konkurrencen er ”hård”, og når der ”ingen” konkurrence er. Det overordnede billede af undersøgelsen er derfor, at konkurrencepreset fra de landsdækkende banker, der er til stede i de fleste områder, generelt er

”hårdt” eller ”betydeligt”. Omvendt er bankerne i Lokalbanksamarbejdet kun til stede i nogle bestemte områder, hvorfor det generelt vurderes af de adspurgte, at der fra disse banker er ”ingen” eller ”ringe” konkurrence, jf. tabel 8. Et procentvist gennemsnit af besvarelsene fremgår af tabel 8.

Tabel 8: Bankers angivelse af konkurrencepres fra henholdsvis landsdækkende banker og banker i Lokalbanksamarbejdet (pct.).

	Ingen konkur- rence	Ringe konkur- rence	Betydelig konkur- rence	Hård Konkur- rence	I alt
Konkurrencepres fra 3 navngivne landsdækkende banker (gns.)					
Gennemsnit af adspurgte banker	0	6	39	55	100
- heraf med fysisk tilstedeværelse som begrundelse	0	6	39	39	
Konkurrencepres fra de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet (gns.)					
Gennemsnit af adspurgte banker	55	20	11	14	100
- heraf med fysisk tilstedeværelse som begrundelse	55	17	11	1	

Kilde: Konkurrencestyrelsens undersøgelse konkurrencepres fra landsdækkende og lokale banker.

98. De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet er ligeledes blevet bedt om at udfylde spørgeskemaet for at få deres vurdering af konkurrencepreset. Igen er bankerne gjort opmærksom på deres rettigheder i henhold til retssikkerhedsloven. Bankerne i Lokalbanksamarbejdet har dog ikke ønsket at udfylde spørgeskemaet.

99. Bankerne har dog oplyst, at de finder, at lokale banker er i konkurrence med de store banker over hele landet, men at de ellers er enige i, at de har deres styrke vis-a-vis alle øvrige banker, herunder de 5 store, i deres respektive lokale områder.

Gebyrundersøgelse

100. Konkurrencestyrelsen har med udgangspunkt i data hentet fra internettet om 56 pengeinstitutter foretaget en gebyrsammenligning af 8 gebyrer. Det er kompliceret at lave en rente- eller gebyrsammenligning, hvorfor der kun med forsigtighed skal tolkes på resultaterne. Et eksempel på, at det er kompliceret at sammenligne gebyrer er, at pengeinstitutterne inddeler kunderne i forskellige kategorier som f. eks. aktionærer, plus, ekstra. Yderligere vurderes gebyrerne kun at udgøre en mindre andel af pengeinstitutternes indtjening. En fortolkning af sammenligningen vil derfor være behæftet med en vis usikkerhed.

101. Undersøgelsen omfatter 8 gebyrer, hvor der findes tilstrækkeligt med sammenlignelige observationer. Det skal nævnes, at ikke alle pengeinstitutter oplyser priser for alle 8 gebyrer. I de tilfælde hvor de ikke er oplyst, er observationen udeladt for det enkelte gebyr. Som eksempel indgår kun 6 ud af de 8 gebyrer i undersøgelsen for Hals Sparekasse. Der er sigtet mod gebyrer for ”almindelige” kunder, som ikke har særlige fordele. For Danske Bank og Nordea betyder det, at kundepakkerne Privat og Basis er valgt. For Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne betyder det

eksempelvis, at prisen er udvalgt efter de almindelige forretnings betingelser og ikke efter fx Diba Plus kunder eller Skælskør banks superaktionærer.

102. En sammenligning af gennemsnitspriserne på 8 gebyrer i Lokalbanksamarbejdet med en stikprøve viser, at Lokalbanksamarbejdet har højere satser for alle 8 gebyrer sammenlignet med en stikprøve på 49 pengeinstitutter, jf. tabel 9.

Tabel 9: Gennemsnitspriser på 8 anvendte gebyrer for Lokalbanksamarbejdet og andre pengeinstitutter (kroner).

	Gennemsnits- pris Stikprøve	Gennemsnits- pris Lokalbanksamarbejdet
1) Budgetplanlægning inkl. 1 årlig revision	400,63	492,86
2) Årligt netbankgebyr	29,17	53,57
3) En ekstra fysisk kontoudskrift	7,90	9,25
4) Udbetaling i andres automater	3,66	4,86
5) Personlig kontooverførsel i banken	15,08	24,50
6) Netbank overførsel til konto i en anden bank	0,74	1,31
7) Indbetalingskort, personlig betjening	13,31	19,00
8) Indbetalingskort, netbank	0,66	1,32

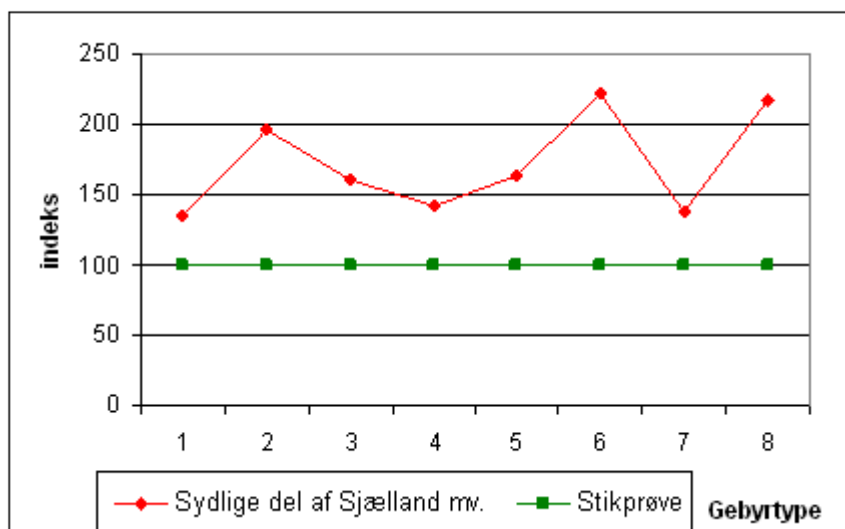
Kilde: Oplysninger hentet på nettet fra 56 pengeinstitutters den 3. august 2006 og en uge frem med udgangspunkt i den nu lukkede hjemmeside www.pengeinstitutpriser.dk, der er erstattet af hjemmesiden www.pengepriser.dk. I tilfælde hvor dataene synes forældet/usikre (på grund manglende opdatering), er dataene verificeret på det enkelte pengeinstituts hjemmeside. Suppleret med tal i bilag c til Lokalbanksamarbejdets høringssvar af 5. februar 2007.

Anm.: For Lollands Bank er der anvendt en sats på Netbankgebyret, der trådte i kraft 1. januar 2007 og som var annonceret på tidspunktet. Såfremt det daværende gebyr på 0 kr. anvendes falder gennemsnitssatsen for pengeinstitutter i Lokalbanksamarbejdet til 45 kr. For gebyret udbetaling i andres automater forstås det gebyr der betales efter åbningstid. Der er anvendt simple gennemsnit.

103. Yderligere kan der foretages en sammenligning af gennemsnitsprisen på de samme 8 gebyrer i 12 pengeinstitutter, som alle er væsentligt repræsenteret på den sydlige del af Sjælland inkl. Lolland, Falster og Møn, med gennemsnitsprisen af en stikprøve på 47 pengeinstitutter fra det øvrige Danmark. De 12 banker, der er repræsenteret i den sydlige del af Sjælland m.v. består af 5 pengeinstitutter fra lokalbanksamarbejdet samt Danske Bank, Nordea, Sparekassen Lolland, Arbejdernes Landsbank, Jyske Bank, Nykredit Bank og Max Bank.

104. Sammenligningen viser, at gennemsnitsprisen på gebyrerne på den sydlige del af Sjælland m.v. er væsentlig højere end i det øvrige Danmark, jf. figur 2. Alle 8 gebyrer er således væsentligt over det gennemsnitlige niveau i pengeinstitutterne i det øvrige Danmark. De tre billigste gennemsnitlige gebyrer på den sydlige del af Sjælland m.v. er 40 pct. højere end i stikprøven. Gennemsnitsprisen på to andre gebyrer er ca. 60 pct. højere blandt bankerne i Lokalbanksamarbejdet, mens gennemsnitsprisen på de resterende tre gebyrer er ca. dobbelt så høj.

Figur 2: Størrelsen af 8 gebyrer for pengeinstitutter i den sydlige del af Sjælland, Lolland, Falster og Møn i forhold til total/resten af Danmark

Kilde: Konkurrencestyrelsens egen undersøgelse på baggrund af data indsamlet fra den 3. august 2006 og en uge frem. Suppleret med oplysninger fra bilag c til Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringsvar af 5. februar 2007.

Anm.: Stikprøven består af 47 pengeinstitutter fra hele landet, og den sydlige del af Sjælland består af 12 pengeinstitutter hvoraf de 5 indgår i Lokalbanksamarbejdet. Pengeinstitutterne er Diba Bank, Skælskør Bank, Møns Bank, Vordingborg Bank, Lollands Bank, Sparekassen Lolland, Max Bank, Danske Bank, Jyske Bank, Nykredit Bank, Arbejdernes Landsbank og Nordea. Der er anvendt et simpelt gennemsnit.

Økonomisk performance for bankerne i Lokalbanksamarbejdet

105. Konkurrencestyrelsen har undersøgt Lokalbanksamarbejdets økonomiske performance i forhold til andre lokale banker og sparekasser i andre regioner i Danmark. Der er foretaget to undersøgelser, som begge har taget udgangspunkt i Finanstilsynets resultatoplysninger for pengeinstitutter. I den første undersøgelse anvendes udlån som mål for aktivitetsniveauet i pengeinstitutterne, hvilket er en snæver definition. I den anden undersøgelse anvendes en mere bred definition, hvor udlån sammen med bankernes obligationsbeholdning og tilgodehavender hos kreditinstitutter og centralbanker anvendes som mål. Undersøgelsen vurderes at være robust overfor eventuelle forskelle i huspriserne, da resultaterne er beregnet som andel af volumen.

106. Konkurrencestyrelsen har beregnet, at bankerne i Lokalbanksamarbejdet har en merindtjening på 20-28 pct. svarende til 153-206 mio. kr. og meromkostninger på 29-39 pct. svarende til 162-199 mio. kr. i forhold til gennemsnittet af lokale pengeinstitutter i de tre øvrige regionale områder, jf. tabel 10.

107. Lokalbanksamarbejdets merindtjening resulterer imidlertid ikke i markant højere egenkapitalforretning. Merindtjeningen modsvares af højere omkostninger på 162-199 mio. kr.. Merindtjeningen kan ikke umiddelbart forklares som følge af dyre huspriser eller lignende i øst i

forhold til vest, da den er opgjort som pct. af udlån/pct. af udlån + obligationsbeholdning + tilgodehavender hos kreditinstitutter og centralbanker.

Tabel 10. Regnskabsanalyse af Lokalbanksamarbejdet i forhold til andre lokale pengeinstitutter (2005).

Indeks	Lokal-banksamarbejdet	Gennemsnit af lokale penge-institutter	Lokale penge-institutter på Fyn	Lokale penge-institutter i Vestjylland	Lokale penge-institutter i Nordjylland
Indtjening	120-128	100	106-107	96-97	98-99
-Nettorenter	111-119	100	104-105	95-96	100
-Gebyrer og provision	142-149	100	111-112	96-99	93-96
Egenkapitalfor-rentning	106	100	116	94	91
Omkostninger	129-139	100	98-99	99-100	102-102

Kilde: Finanstilsynets resultatoplysninger samt egne beregninger.

Anm: Egenkapitalforrentningen er før skat. Indeks 100 er beregnet som gennemsnittet af pengeinstitutterne i analysen dvs. 45 lokale pengeinstitutter.

Markedsandele

108. Markedsandele for de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet afhænger af om der er tale om et nationalt marked, eller om markedet kan deles op i mindre områder.

109. På den baggrund har Konkurrencestyrelsen gennemført en undersøgelse af forskellige poster i bankernes årsrapporter, der kan anvendes ved opgørelse af markedsandele. Konkurrencestyrelsen anvender oftest omsætning, når markedsandele skal beregnes, men for banker er dette forbundet med vanskeligheder. Derfor anvendes oftest udlån som udtryk for markedsstyrke.

110. Problemerne ved omsætning består i, at de større banker ofte driver en række aktiviteter som ikke relaterer sig til detailbankmarkedet og skelner ikke mellem disse i regnskabsposterne. Disse aktiviteter kan fx være overfor investeringsforeninger, fondsmæglere, kreditinstitutter mv. Beregningen af omsætningen omfatter derfor et væsentligt element af skøn.

111. Derimod kender bankerne deres udlån til forskellige kunde segmenter samt deres indtjening på disse, hvorfor de med en større sikkerhed kan opgøre disse poster. Fordelen ved at anvende udlån som udtryk for markedsstyrke er også, at udlån medfører en række fremtidige indtægter (renter m.v.) som bankerne har en fordring på. En fejkilde ved anvendelsen af udlån er, at de spurgte pengeinstitutter er blevet bedt om, at segmentere virksomhederne op i to grupper med en balance på over og under 350 mio. kr. Der er en usikkerhed ved denne balancegrænse fordi grænsen typisk ikke anvendes hos pengeinstitutterne. Derfor har Konkurrencestyrelsen hævet grænsen fra 320 mio. kr. til 350 mio. kr. i forhold til Kommissionens definition af små og mellemstore virksomheder for netop ikke at overvurdere Lokalbanksamarbejdets markedsandel.

112. En af de større banker har oplyst, at Private banking kunder efter deres opfattelse ikke indgår i detailbankmarkedet. Private banking kunder har som minimum et to cifret millionbeløb i formue.

Konkurrencestyrelsen har dog ikke udeladt Private banking kunder for denne bank, hvilket alt andet lige er til Lokalbanksamarbejdets fordel.

113. For at få så bredt et beslutningsgrundlag som muligt vurderer Konkurrencestyrelsen, at markedsandele også kan beregnes ud fra andre regnskabsposter, og her vil ”nettorenteindtægter” og ”gebyr- og provisionsindtægter” være nærliggende for at give et billede af bankernes styrke i forhold til hinanden.

114. Konkurrencestyrelsen har i to omgange udsendt spørgeskemaer til de største danske banker og bedt dem om oplyse størrelsen på en række regnskabsposter. I første omgang blev bankerne bedt om at opgøre ”udlån”, ”nettorenteindtægter” og ”gebyr- og provisionsindtægter” i 2005. I anden omgang blev bankerne bedt om at opgøre deres omsætning. For banker består omsætning af posterne renteindtægter, gebyr og provisionsindtægter, udbytte af aktier og kapitalandele, kursreguleringer af værdipapirer og valuta samt andre ordinære driftsindtægter i 2005. Konkurrencestyrelsen har bedt bankerne om at opdele regnskabsposterne og henføre tallene til aktiviteter i henholdsvis Øst- og Vestdanmark (øst og vest for Storebælt).

115. Konkurrencestyrelsen har endvidere bedt bankerne om at henføre tallene til aktiviteter overfor store virksomheder, små og mellemstore virksomheder og privatkunder.

116. Det er imidlertid kun de færreste banker, som har præcise tal for virksomhedernes balancer. Derfor har en række banker været nødsaget til at skønne over tallene. Det har været op til den enkelte bank at vælge en relevant metode. Nogle banker har taget udgangspunkt i de klassifikationer, som banken i forvejen anvender til at gruppere små og større virksomheder. Andre har på baggrund af stikprøver anvendt fordelingsnøgler for hele virksomhedsporteføljen.

117. Ved opdeling af bankernes erhvervskunder i på den ene side små- og mellemstore virksomheder og på den anden side store virksomheder har styrelsen anmodet om tal for erhvervskunder med en balance på over 350 mio. kr. Det har styrelsen gjort, fordi der er en vis usikkerhed ved bankernes skøn. Ved at fastlægge en grænsetærskel på 350 mio. kr. har styrelsen indlagt en bufferzone på knap 10 pct. i forhold til Kommissionens definition på 320 mio. kr. [Note: I Kommissionens verserende sektorundersøgelse defineres små og mellemstore virksomheder som nævnt som virksomheder med en omsætning på under 10 mio. euro.] Resultatet bliver, at markedet for små og mellemstore virksomheder muligvis er en smule overvurderet, da virksomheder med en balance i størrelsesordenen 320-350 mio. kr. vil blive talt med som en del af produktmarkedet. Lokalbanksamarbejdets markedsandel vil som følge heraf alt andet lige være undervurderet. Styrelsen har valgt grænsen på 350 mio. kr. for ikke at risikere, at overvurdere Lokalbanksamarbejdets markedsandel til skade for de implicerede banker.

118. Markedsvolumen for private samt små og mellemstore virksomheder målt på udlån, nettorenteindtægter, gebyrer og provisionsindtægter samt omsætning kan opgøres for Danmark, Østdanmark og Vestdanmark. Udlånsmarkedet opgøres til 713 mia.kr. for Danmark og 283 mia. kr. for Østdanmark, jf. tabel 11.

Tabel 11: Udvalgte regnskabsposter for banker for private samt små - og mellemstore virksomheder - 2005, (mia. kr.).

Udlån	Nettorente-	Gebyrer og	Omsætning
-------	-------------	------------	-----------

		indtægter	provisions- indtægter	
Østdanmark	283	8,3	5,9	22,7
Vestdanmark	429	14,4	7,6	31,4
Danmark	713	22,6	13,5	54,1

Kilde: Konkurrencestyrelsens markedsundersøgelse, Finanstilsynets resultatoplysninger og egne beregninger. Tallene er uden Bornholm.

Anm.: Der er anvendt fordelingsnøgler for følgende landsdækkende banker: Lån & Sparbank, Merkur den almennyttige andelskasse, Alm. Brand Bank og Arbejdernes Landsbank. De anvendte nøgler er beregnet på baggrund af de informationer, der er indhentet i forbindelse med den undersøgelse, Konkurrencestyrelsen har gennemført af detailbankmarkedet. Enkelte banker med fokus på særskilte kundesegmenter er udeladt af analysen. De udeladte banker har et samlet udlån på ca. 7 mia. kr.

119. Omsætningen på detailbankmarkedet, som omfatter private samt små og mellemstore virksomheder er opgjort til 54,1 mia. kr. for Danmark og 22,7 mia. kr. for Østdanmark.

120. På baggrund af dette kan markedsandele for bankerne i Lokalbanksamarbejdet opgøres, jf. tabel 12 nedenfor. Det antages hermed, at bankerne i Lokalbanksamarbejdet ikke har virksomhedskunder med en balance på over 350 mio. kr. Dette antages på baggrund af den generelle koncentration på detailbankmarkedet - hvor koncentrationen bliver højere, jo større virksomheder, der er tale om [note: Jf. Konkurrencestyrelsens Konkurrenceredegørelse 2006, kapitel 3, side 77] - og på baggrund af den omstændighed, at den noget større Ringkøbing Landbobank, der er Danmarks 13. største bank målt på omsætning, for [90-100] pct. vedkommende relaterer sig til kunder med en balance på under 350 mio. kr.

121. Lokalbanksamarbejdet har anført, at udlånet på detailbankmarkedet er 1.136 mia. kr. efter deres beregninger. [Note: Jf. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringssvar af 5. februar 2007, side 35, og supplerende høringssvar af 14. marts 2007, side 12.] Ifølge Nationalbankens balance statistik [note: Nationalbankens balance og strømstatistik for MFI sektoren, december 2006, s. 26, tabel 17. Summen af posterne ikke finansielle virksomheder, offentlig forvaltning samt husholdninger og ufordelt udgør 809,8 mia. kr.] var den finansielle sektors udlån til den private og offentlige sektor uden finansielle virksomheder i Danmark 2005 på 810 mia. kr. På den baggrund synes et detailbankmarked på 713 mia. kr. i Konkurrencestyrelsens markedsundersøgelse for den del af markedet, der vedrører private samt små – og mellemstore virksomheder for sandsynligt.

122. Konkurrencestyrelsen har endvidere anmodet de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet om at oplyse, hvor stor en del af deres kunder, der har en balance over 350 mio. kr., men bankerne har ikke efterkommet anmodningen. På baggrund af de indsendte oplysninger i Lokalbanksamarbejdets høringssvar d. 5. februar har det været muligt at skønne over hvor stor en andel af DiBa Banks samlede aktivitetsniveau, der stammer fra bankens filialer på Bornholm. Tallene er korrigeret herfor. [Note: Opgjort på baggrund af antal kunder.]

123. Der er i tallene ikke korrigeret for, at Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne på Sjælland og øerne har kunder på Fyn og i Jylland. For det første vurderes disse kundeforhold kun at udgøre ganske få procent af bankernes samlede aktivitetsniveau. [Note: Jf. også opgørelse over hovedparten af Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes kunders placering som anført i bilag b til

bankernes høringssvar af 5. februar 2007.] Dernæst har de store banker, som Konkurrencestyrelsen har spurgt i undersøgelsen, ligeledes afgivet data på filialniveau, og disse filialer har ligeledes kunder på Fyn og i Jylland. Det vurderes derfor, at markedsandelene i tabel 12 i givet fald kun vil blive ændret marginalt, hvis der blev korrigeret for kunder vest for Storebælt.

124. Lokalbanksamarbejdets markedsandel i Østdanmark varierer fra 3,0 pct. til 6,3 pct. alt efter hvilken indikator der vælges, mens den i Danmark varierer fra 1,4 pct. til 2,7 pct., jf. tabel 12.

Tabel 12: Markedsandele for bankerne i Lokalbanksamarbejdet (2005).

	Udlån	Netto-Gebyrer		Omsætning				
		rente- og indtægter	provisions- og indtægter					
	Mio. kr.	I pct.	Mio. kr.	I pct.	Mio. kr.	I pct.	Mio. kr.	I pct.
Lokalbanksam-arbejdets andel af Østdanmark	8,4	3,0	526,4	6,3	277,9	4,7	1053,0	4,6
Lokalbanksam-arbejdets andel af Vestdanmark	1,3	0,3	69,5	0,5	40,1	0,5	139,5	0,4
Lokalbanksam-arbejdets andel af Danmark	10,1	1,4	614,0	2,7	328,7	2,4	1235,5	2,3

Anm: For så vidt angår Lokalbanksamarbejdets andel af Østdanmark er der i tabellen korrigeret for, at DiBa Bank har kunder på Bornholm via bankens filialer på øen. Bornholm indgår ikke i Østdanmark og derfor summer tallene ikke.

Kilde: Finanstilsynets resultatoplysninger, markedsundersøgelse af detailbankmarkedet og egne beregninger.

125. Målt på udlån har Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne en markedsandel i Østdanmark på 3,0 pct. mens markedsandelen målt på omsætning er 4,6 pct.. I Danmark er markedsandelen målt på udlån 1,4 pct., mens andelen af omsætningen er opgjort til 2,3 pct.

Aftalen mv.

126. Det følgende afsnit beskriver samarbejdet mellem de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet. Beskrivelsen er delt op i tre afsnit om a) en markedsdelingsaftale, b) en aftale om en fast provision for emissionsgarantier og c) en informationsudveksling mellem bankerne.

Ad a) Markedsdelingsaftale

127. De 7 banker i Lokalbanksamarbejde har indgået en samarbejdsaftale, hvor den seneste udgave er dateret den 19. januar 2004. Aftalens formål er defineret i aftalens punkt 1, og der er bestemmelser om ledelse i punkt 2:

”1. Formål og navn

Med det formål at udveksle viden og erfaringer, for at styrke den enkelte medlemsbank, indgår nedennævnte banker et samarbejde, men under bevarelse af den enkelte banks selvstændighed og lokale image.

Samarbejdets omfang specificeres løbende i en særskilt protokol, som føres af ordførende bank.

Samarbejdets navn er "Lokalbankerne".

...

2. Ledelse

Samarbejdets øverste myndighed er bestyrelsen, som udgøres af deltagerbankernes direktioner.

En deltagerbank kan i særlige tilfælde lade sig repræsentere ved en af bankens ledende medarbejdere eller af en af de øvrige deltagerbankers repræsentanter.

Bestyrelsen holder møde efter behov, dog mindst én gang hvert halve år. Regnskabsmøde afholdes hvert år inden udgangen af marts måned."

128. I samarbejdsaftalens punkt 7 er der bestemmelser om eksklusion:

"Eksklusion kan ske, såfremt en deltagerbank på væsentlige punkter overtræder samarbejdsaftalen, ikke overholder de aftaler, der løbende protokolleres ved bestyrelsesmøderne, ikke aktivt deltager i det forudsatte samarbejde, eller bankens forretningsform ændres væsentligt.

For at eksklusion kan ske, skal samtlige øvrige medlemmer af bestyrelsen stemme herfor.

Såfremt et medlem af erfagrupper etablerer filial i en moderby, hvor en af samarbejdets parter har sit hovedkontor, udtræder den indtrængende part af samarbejdet."

129. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har den 5. februar 2007 oplyst ..., at den sidste del af punkt 7 – "Såfremt et medlem af erfagrupper etablerer filial i en moderby, hvor en af samarbejdets parter har sit hovedkontor, udtræder den indtrængende part af samarbejdet" – er blevet suspenderet på et møde afholdt den 26. juni 2006 mellem bankerne og deres advokat – dvs. dagen før Konkurrencestyrelsens kontrolundersøgelse hos 6 af bankerne. Konkurrencestyrelsen fandt dog ikke skriftligt materiale, der bekræftede suspensionen, hvilket efter de 7 bankers oplysninger skyldes, at referatet på det tidspunkt ikke var udsendt til deltagerne. ...

130. Den oprindelige samarbejdsaftale i Lokalbanksamarbejdet blev vedtaget den 27. juni 1975 og ændret den 25. marts 1983. Indtil den seneste version fra 19. januar 2004 indeholdt aftalen ikke en bestemmelse om, at en bank skal udtræde af samarbejdet, hvis den opretter filial i en moderby, hvor en af samarbejdets parter har sit hovedkontor.

131. Spørgsmålet om filialetableringer i de andre medlemsbankers moderbyer blev imidlertid diskuteret på årsmøde i Lokalbanksamarbejdet den 25. marts 2003. Baggrunden for mødet var bl.a., at Møns Bank havde besluttet at etablere sig i Fakse (der dog ikke var en moderby), hvor Møns

Bank kort forinden havde meddelt at ville etablere sig. Af referatet fra mødet, hvor alle direktørerne deltog, fremgår følgende:

”Dagsorden for mødet:

...

6. Holdning til kollegial adfærd i vores lokalbanksamarbejde i relation til filialetableringer – og i øvrigt i forbindelse med aktiv opsøgning af kunder.

...

Ad 6.

Forinden mødet var fremsendt notat fra Møns Bank samt indsamlet et sæt holdning fra bankerne. Der var en bred diskussion omkring emnet, som var fremkommet som en konsekvens af en uoverensstemmelse omkring filialetablering i Fakse. Man enedes om, at bakke op omkring samarbejdet og se fremad.

Det blev aftalt, at man fremtidig skal orientere berørte pengeinstitutter forinden pressen kontaktes, og helst i god tid før.

Det blev understreget, at man ikke aktivt ville opsøge hinandens kunder. Der blev også udtrykt holdninger til filialetableringer i moderbyerne, og såfremt dette blev aktuelt, ville samarbejdet blive taget op til revurdering fra de berørte banker.

Endelig blev det understreget, at samarbejdet skal bygge på gensidig respekt og tillid samt naturligvis høj forretningsetik. Uden dette fundament vil samarbejdet naturligvis ikke kunne holde.”

132. Forud for mødet den 25. marts 2003 udarbejdede Møns Bank et diskussionsoplæg til punktet om kollegial adfærd. På det tidspunkt var Håndværkerbanken (nu Max Bank) en del af Lokalbanksamarbejdet:

”Baggrunden for vort dagsordenpunkt er, som vi skrev i vor mail den 20. december 2002:

”Den situation, vi lige har oplevet, at Haandværkerbanken annoncerer åbning af filial i Fakse 14 dage efter vi i Møns Bank har annonceret åbning i samme by. Vi opfatter det som en meget ukollegial handling i betragtning af Fakes størrelse – og ikke mindst i betragtning af vort tætte lokalbanksamarbejde. Der er gået skår i vor relation til Haandværkerbanken, som ikke vil kunne undgå at skinne igennem i vort lokalbanksamarbejde fremover.”

...

”Holdning til kollegial adfærd i vores lokalbanksamarbejde i relation til filialetableringer – og i øvrigt i forbindelse med aktiv opsøgning af kunder?

Vi ønsker holdningstilkendegivelser i lokalbanksamarbejdet, om vi er kollegaer, der respekterer hinanden eller konkurrenter, der gør hvad det passer os – og hvilke konsekvenser det skal have for lokalbanksamarbejdet, hvis det sidste er tilfældet.

I samme debat er det nærliggende, at vi også forholder os til i hvilket omfang vi går efter hinandens kunder ved aktiv opsøgning.”

Vi vil gerne uddybe emnet med følgende:

Vi må i lokalbankerne forholde os til om vi fremover har en kodeks for kollegial adfærd i forbindelse med filialetablering. Kan vi etablere filialer, hvor en anden lokalbank har sit hovedsæde eller en filial eller har offentliggjort konkrete planer om filialetablering. Er byens størrelse afgørende for om man kan eller ikke?

Hvis konklusionen bliver, at vi fremover har ”fri etableringsret” – hvilken konsekvens skal det så have for det fremtidige lokalbanksamarbejde? Som eksempel kan vi nævne: Vil vi fortsat stille garantier for emissioner i fællesskab – måske for en bank, der netop har etableret sig i ens område?

Hvis konklusionen derimod bliver, at vi ikke har ”fri etableringsret” – hvad skal så konsekvensen være for den, der gør det alligevel?”

133. Mødet den 25. marts 2003 er indkaldt af direktøren i Vordingborg Bank, Ole Kühnel, ved brev af 11. marts 2003. Af dette brev fremgår:

”Vedlagt fremsendes dagsorden til årsmødet i Lokalbankerne, der afholdes tirsdag den 25. marts 2003 kl. 10.00 i Lollands Bank.

...

Til dagsordenen knytter sig følgende kommentarer:

...

ad 6 Til dette dagsordenpunkt har Møns Bank bedt Ole Kühnel fremsende vedlagte kommentar.

Ole Kühnel har i øvrigt indsamlet følgende holdninger blandt bankerne, som han mener bør være et naturligt udgangspunkt for debatten:

- Den konkrete sag omkring Fakse opfattes som en sag mellem 2 medlemsbanker, hvorfor disse problemer afklares indbyrdes.
- Fokus bør være fremtiden i erfagruppen, med vægt på at fastholde det konstruktive samarbejde og den gode dialog.
- Det bør tilstræbes, at opnå enighed om en fremtidig procedure for offentliggørelse af filialetableringer, så misforståelser undgås.

- Det er væsentligt, at vi ikke aktivt opsøger hinandens kunder i samarbejdet. Enkeltstående tilfælde kan naturligvis altid forekomme.
- Sektorpolitisk er det vigtigt at signalere sammenhold frem for splittelse.”

134. Senere i 2003 opretter Håndværkerbanken en filial i Vordingborg, hvor Vordingborg Bank har sit hovedkontor. Håndværkerbanken bliver på den baggrund ekskluderet fra samarbejdet. Direktørerne i Lokalbanksamarbejdet korresponderer i den forbindelse pr. e-mail, og en del af e-mail-korrespondancen bliver refereret i det følgende.

135. Direktøren for Vordingborg Bank, Ole Kühnel sender den 15. december 2003 kl. 15.06 en mail til direktørerne i Møns Bank, Lokalbanc i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank og Totalbanken. Ud over at være direktør i Vordingborg Bank var Ole Kühnel på det pågældende tidspunkt også formand for Lokalbanksamarbejdet. Emnet for Ole Kühnells mail var et Ekstraordinært møde i erfagruppen. Derudover fremgår følgende af mailen:

”Jeg har d.d. meddelt HVB Banken, at vi gerne ser de udramatisk trækker sig fra erfagruppen. Som en konsekvens af dette, samt en henvendelse fra DIBA, omkring en mulig optagelse i erfagruppen, afholder vi et formelt møde i erfagruppen på mandag den 22/12-03 kl. 10.00 på Mogenstrup Kro.

Dagsorden:

- HVB Banks udtræden af erfagruppen
- Optagelse af DIBA som nyt medlem af erfagruppen
- Eventuelt”

136. Som svar på, at Håndværkerbanken bliver bedt om at trække sig fra samarbejdet, sender den ene direktør i Håndværkerbanken, Allan Weirup, en mail til direktørerne i de øvrige 6 banker. Mailen er sendt den 15. december 2003 kl. 15.51, og der fremgår bl.a.:

”Ole Kühnel har i dag, i sin egenskab af formand for ERFA-samarbejdet meddelt os, at vi ikke længere er ønsket i ERFA-gruppen, idet vor åbning af filial i Vordingborg ”betragtes som en ukollegial handling”. Ole har således givet os valget mellem selv at melde os ud, eller at blive ekskluderet.

Som nævnt overfor Ole er vi noget uforstående overfor denne fremgangsmåde.

For det første blev det på ERFA-mødet i foråret i Lollands Bank drøftet hvorledes vi skulle forholde os ved filialetableringer i hinandens historiske områder. Her stod det klart at ingen ville love at afholde sig fra at åbne filialer i hinandens områder, og det blev aftalt at vi inden offentliggørelse orienterede hinanden.

...

For det andet mener vi at det vil være mere fremadrettet om der i ERFA-samarbejdet arbejdes på at finde en samarbejdsmodel for hvordan vi, i en fremtid hvor geografisk overlapning vil blive mere almindeligt, fortsat kan hjælpe hinanden.”

137. Efter Håndværkerbankens mail sender Ole Kühnel endnu en mail til direktørerne i Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank og Totalbanken. Mailen er sendt den 15. december 2003 kl. 16.22 og indeholder følgende ordlyd:

”Kære alle

I har alle læst Allans tilbagemelding, og jeg foreslår at vi drøfter den på mandag på mødet. Det skal dog bemærkes, at referatet fra marts klart udtrykker, at samarbejdet ville blive taget op til revurdering, såfremt der blev foretaget en filialetablering i et moderområde. Det er det, der er sket, med den efterfølgende konklusion. I øvrigt blev jeg først orienteret efter, at pressemeddelelsen var fremsendt til dagspressen. Så vi har ingen problemer i relation til referatet og det der blev besluttet.

Vi ses mandag.”

138. Den anden direktør i Håndværkerbanken, Hans Verner Larsen, sender den 30. december 2003 kl. 11.35 en mail til Ole Kühnel. Mailen sendes ligeledes i kopi til direktørerne i de øvrige banker, der er medlem af samarbejdet på det tidspunkt. I mailen henvises til en anden mail af 22. december 2003, som Konkurrencestyrelsen ikke er i besiddelse af. Af mailen fra den 30. december 2003 fremgår bl.a.:

”**Eksklusion af Lokaen** på mødet og referatet, som du – Ole – i øvrigt selv har skrevet, og som derfor må stå til troende?” **lbank-samarbejdet**

Vi har modtaget din mail af 22. december, hvor hvb Bank bliver ekskluderet af Lokalbanksamarbejdet, hvilket vi tager til efterretning.

Vi mener fortsat ikke, at vi har optrådt på en måde, som berettiger til en eksklusion. Hvis du kan tage samarbejdsaftalen og beslutningen på mødet 25. marts 2003 – sammenholde det med vores beslutning om at etablere filial i Vordingborg og den måde, som det er kommunikeret ud på, og så nå frem til det resultat, at det berettiger til en eksklusion, så må vi sige, at du besidder nogle kreative evner, som langt ligger ud over vores forestillingsverden!

Ser vi på de helt konkrete ting, så er det nævnt i referatet fra mødet, at berørte pengeinstitutter kontaktes inden pressen. Det er sket, idet du er blevet orienteret – endda inden vores egne medarbejdere blev det.

Vi drøftede på mødet også etablering i hinandens moderbyer, og af referatet fremgår det, at ”såfremt dette blev aktuelt, ville samarbejdet blive taget op til revurdering fra de berørte banker”. Samarbejdet er blevet taget op, men uden deltagelse af den ene berørte bank, nemlig os. Det er i modstrid med beslutning

139. Efter Håndværkerbankens mail, sender Ole Kühnel endnu en mail til direktørerne i de 5 øvrige banker, hvor han beder om deres kommentarer. Mailen er sendt den 30. december 2003 kl. 13.06 og indeholder bl.a.:

”Kære alle

I har alle modtaget en mail fra HVB Bank. Jeg hører gerne jeres kommentarer til den. Personligt har jeg følgende kommentarer:

...

Men jeg finder deres opfattelse af episoden besynderlig, og ikke mindst deres tolkning af referatet ordlyd og intentioner. Nu har jeg trods alt ikke truffet beslutningen alene, men i fuld overensstemmelse med flertallets holdning.

Jeg hører gerne jeres holdninger til mailen, og eventuelt, hvordan vi skal svare.”

140. Ifølge Konkurrencestyrelsens oplysninger får Ole Kühnel svar fra direktøren for Lollands Bank, Ebbe Helmer Nielsen, og direktøren for Skælskør Bank, Carsten Roth. Carsten Roth sender sin mail den 30. december 2003 kl. 13.38, og skriver bl.a.:

”Kære Ole

Det er det mest besynderlige brev jeg har set i lang tid. Det er som om vi andre overhovedet ikke har været med i beslutningen, ligesom det forudsætter at du alene har magten i samarbejdet, fordi du er formand. Min bekymring omkring referatets skarphed var i øvrigt rigtig, men det ændrer jo ikke ved intentionen bag referatet, der efter min mening var meget klar.”

141. Herefter skriver Ole Kühnel et svar til Håndværkerbankens direktører med kopi til direktørerne i de øvrige banker. Mailen er sendt den 30. december 2003 kl. 16.47, og der fremgår bl.a.:

”Tak for jeres mail af d.d.

Jeg har efter bedste evne forsøgt at videregive flertallets enstemmige holdning i de mails der er fremsendt.

Jeg har som formand den opgave, at opsamle holdninger fra gruppen, sammensætte en fælles holdning og derefter videregive konklusionen. Jeg har loyalt foreslået, at andre skulle varetage denne sag. Det fandt man ikke nødvendigt.”

142. Håndværkerbanken sender herefter endnu en mail til Ole Kühnel og de ørige direktører, hvorefter direktør for Skælskør Bank, Carsten Roth, sender en mail til Håndværkerbankens direktør, Hans Verner Larsen. Mailen er sendt den 2. januar 2004 kl. 8.33 og har følgende ordlyd:

”Jeg har nu læst Jeres selvforsvar og er ærlig talt noget forundret. På vort møde i marts 2003 var vi alle enige om, at såfremt vi ville åbne filial i Lokalbanksamarbejdets hovedkontor byer måtte man forlade samarbejdet. Det var desværre ikke formuleret helt så klar i referatet, men det var det alle var enige om. Vi har i samarbejdet blot bekræftet dette, som I ikke selv har villet drage konsekvensen af. Det er helt urimelig at I bliver ved med at køre på Ole Kühnel, som blot har videreformidlet en enstemmig beslutning.”

Ad b) Aftale om en fast provision for emissionsgarantier

143. Der blev afholdt møde i Lokalbanksamarbejdet den 10. maj 2003, hvoraf følgende fremgår af mødereferatet:

”Ad 2: Vilkår og betingelser i forbindelse med fremtidige emissionsgarantier

Der var en bred debat omkring emnet, og de fremtidige betingelser for at stille emissionsgarantier. Det blev aftalt, at garantiprovisionen fremover udgør [xx] % af emissionsgarantiens størrelse, som den bogføres i det enkelte pengeinstitut.

Der var generelt stor opbakning til denne form for initiativer i fællesskabet.”

Ad c) Informationsudveksling

144. I det følgende bliver gengivet en del af den mail-korrespondance, som Konkurrencestyrelsen er i besiddelse af, og som diverse repræsentanter for de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har sendt til hinanden.

145. Administrationschef i Møns Bank, Ellis Rasmussen, sendte den 28. april 2006 kl. 11.32 en mail til medarbejdere i Vordingborg Bank, Skælskør Bank, Totalbanken og Lokalbanken i Nordsjælland. Det er denne mail, der senere dannede grundlag for en artikel i dagbladet B.T. Af mailen fremgår:

”Hej alle sammen

Må jeg stille jer et lille spørgsmål?

Vi tager i dag ikke noget for at stille en garanti i f.m. en kontanthandel, men overvejer at begynde på det, da mange andre tager et sådant gebyr.

Tager I gebyr og i givet fald hvor meget?”

146. Connie Ahm fra Vordingborg Bank sender et svar tilbage til Ellis Rasmussen den 1. maj 2006 kl. 14.38, hvoraf bl.a. fremgår:

”Hej Ellis

Anders har bedt mig svare på dit spørgsmål om kontanthandelsgarantier.

...

Vi er meget interesseret i at høre hvilke svar du går fra andre – da det jo også kan være aktuelt for os at få reguleret vores priser.”

147. Ellis Rasmussen sender herefter en mail til repræsentanter fra nogle af de øvrige banker. Mailen er sendt den 18. maj kl. 10.40:

”Hej med jer

Tak for jeres tilbagemeldinger vedr. kontanthandelsgarantier. Jeg har samlet svarene, hvis I er interesseret.

Til orientering har vi besluttet at tage et gebyr på [xx] ved etableringen af garantien (altså et engangsbeløb).

Mvh Ellis Møns Bank

Vordingborg Bank: Hvis vi får finansieringen i en bolighandel (TK, DLR, banklån eller lign.) tager vi ikke oprettelsesgebyr eller provision for at stille garantien. Dette er i lighed med den måde vi brugte da jeg var ansat hos jer. Dette gælder både for ejerbolig og for andelsbolig.

Hvis vi ikke får finansieringen (gælder også hvis kunde selv har pengene) så tager vi et oprettelsesgebyr på kr. [xx] og der er løbende provision på [xx].

Lokalbanken i Nordsjælland: Vi tager ikke provision og gebyr når vi efterfølgende finansierer via Totalkredit.

Skælskør Bank: Hvis kontanthandlen afløses af et TK-lån er gebyret kr. [xx].

Hvis ikke er gebyret som for en alm. betalingsgaranti: kr. [xx] + garantipro. [xx] % p.a., min. [xx] pr. kvartal.

Totalbanken: Vi tager pt. [xx] for garanti for restkøbesum, men i stedet garantiprovision for utinglyst pantebrev frem til, at sælger har fået aflyst sit pant eller indestået for indfrielse.

Hvis der ikke finansieres i DLR/TK tager vi [xx] % i garantiprovision.

Argumentet for ikke at tage gebyr er, at køber ikke skal betale ekstra for, at vi beholder finansieringen i huset. Alternativt kunne køber jo vælge en finansieret handel uden omkostninger til garantien – ligesom i ”gamle” dage, hvor mægleren kom med et finansieringstilbud og vi efterfølgende lavede omvalg og sendt TK-tilbud til sælgers PI, som så fik gebyrindtægten ved hjemtagelsen.

Så p.t. tager vi ikke garanti for restkøbesum, men tjener i stedet på garanti for utinglyst pantebrev (vi kurssikrer som hovedregel via hjemtagelse på garanti og ikke ved kurskontrakt) og gebyr for hjemtagelse af lån.”

148. Den 11. april 2006 sender den ene direktør for Møns Bank, Søren Juhler, en mail til den anden direktør for Møns Bank, Hans Olsen, med oplysninger om lønstatistik for medarbejdere i de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet. Statistikken er opgjort pr. 1. oktober 2004. Af mailen fremgår:

”Jeg sender dig hermed den seneste lønstatistik fra lokalbankerne – den med chef- og specialistlønningerne. Det er nok smart, at den kun ligger hos dig.”

149. Den 8. december 2005 udsender Ole Kühnel fra Vordingborg Bank en forespørgsel til de øvrige bankdirektører i Lokalbanksamarbejdet, hvoraf følgende fremgår:

”En lille hurtig markedsundersøgelse omkring den seneste renteændring. Vil I følge de store banker og undlade at ændre rente?”

Svaret vil jeg rundsende til alle.”

150. Efter at have fået svar på forespørgslen sender Ole Kühnel en oversigt over svarene den 9. december 2005. Som det fremgår, indgår Max Bank også i oversigten, selv om banken ikke længere er med i samarbejdet:

”Markedsundersøgelsen er færdig:

- DiBa og Skælskør Bank hæver generelt udlån med 0,25 %. Indlån røres næsten ikke. Vordingborg Bank vælger formodentlig mandag at hæve med [xx] %. Max Bank hæver også med [xx] % på udlån.
- Lollands Bank afventer og resten har valgt at gøre som de store, at fortsætte uforandret, dog naturligvis med ændring på [xx] % på prioritetslån.”

151. Den 12. august 2005 sender Ole Kühnel fra Vordingborg Bank en forespørgsel til de øvrige bankdirektører i samarbejdet om bankernes rentemarginal:

”Det kunne være interessant at lave en lille undersøgelse omkring vores rentemarginal. Vores er [xx] siden sidste halvår. Det følger vi er hårdt. Er det meget sammenlignet med jeres? Har i noget imod at fortælle, hvad jeres er faldet?”

152. Den 18. maj 2005 sender Ole Kühnel fra Vordingborg Bank en forespørgsel til de øvrige direktører, med følgende ordlyd:

”Jeg vil gerne foretage en lille rundspørge angående følgende:

- Overtræksrente for ubevilligede overtræk indenfor både erhverv og privat.
- Hvad siger jeres politik for bevilligede overtræk.

Når resultaterne foreligger, vil jeg rundsende et skema til alle.”

153. Ifølge Konkurrencestyrelsens oplysninger modtager Ole Kühnel et svar fra DiBa Bank, men styrelsen ved ikke om Ole Kühnel har rundsendt et skema med oplysninger fra alle bankerne, som nævnt i mailen.

154. Ifølge udskriften af en ERFA-udveksling dateret den 4. november 2004, der er fundet hos Lollands Bank, indgår der oplysninger om følgende forhold: ”beløbsgrænser, webbank, privatkunder” og ”gebyr for udskrifter i E-boks”.

155. Den 24. august 2004 kl. 16.36 sendte administrationschefen i Totalbanken, Lone Bork Wunderlich, en mail til medarbejdere i andre banker i Lokalbanksamarbejdet. Mailen havde følgende ordlyd:

”Totalbanken har p.t. ikke noget minimumsbeløb for rentetilskrivning, hverken i debet eller kredit, men overvejer at indføre en beløbsgrænse. Inden igangsætning af projektet vil vi gerne høre, hvordan området håndteres i de øvrige Lokale Banker:

Derfor håber jeg, at du snarest belejligt vil oplyse mig om Jeres minimumsbeløb for rentetilskrivning i både debet og kredit.”

156. Den 12. maj 2004 sender direktøren for Lollands Bank, Ebbe Helmer Nielsen, en mail til de øvrige direktører i samarbejdet. Mailen har følgende ordlyd:

”Gebyrstruktur for ungdomskort!

I forbindelse med gebyrsætningen af Visa Electron falder vi over nogle ”pudsigheder” – på hele vort ungdomskoncept.

Hvis disse unger mennesker bruger andre PI’s automater bliver vi ”bonet” for [xx] (eller [xx]) pr. gang – og vi tager p.t. ingen gebyr.

Så er der udlandet / med Visa – det er hos os gebyrfrit i det koncept (de 150 kr.) men vi tager [xx] ved kontanthævninger (jeg ved ikke p.t. hvad vi ”bones” for det!)

Erfaringsudveksling på området: Skal det fortsat være gratis at anvende andres automater / skal de have et antal gratis pr. måned – eller?”

157. På Lokalbank-seminar den 15. - 18. maj 2004 diskuteres også gebyrstrukturen ved anvendelse af kort. Følgende fremgår bl.a. af referatet fra seminaret:

”Af 9) Eventuelt

EHN havde fremsendt forespørgsel omkring gebyrstrukturen i anvendelse af kort (herunder især VISA-Electron).

Der var meget forskellig gebyrsætning på området.

Nogen havde gjort det gratis – dvs. at kunder kunne anvende andres pengeautomater uden at det kostede noget, (hvor banken belastes med 4,75 p.t.), men hvor man p.t. overvejede at ændre dette – til andre, der tog ”normalt Visa-kort-gebyr” i hele spektrets bredde.

Der var øjensynlig ingen, der anvendte Lollands Banks ”ide” med 5 gratis pr. måned – og derefter ”fuldt gebyr”.”

158. Den 5. december 2003 udsender Ole Kühnel fra Vordingborg Bank en oversigt over bankernes gebyrer på webbank. Mailen har følgende ordlyd:

”Kære alle

Vedhæftet den samlede oversigt over erfagruppens gebyrer på WEB-bank.”

159. Der blev afholdt et erfa-møde i Håndværkerbanken den 23. maj 2002, hvor gebyr- og provisionsindtægter bl.a. blev diskuteret. På det tidspunkt var Håndværkerbanken stadig med i samarbejdet. Af referatet fremgår bl.a.:

”Erfa-møde blev afholdt i Haandværkerbanken torsdag den 23. maj 2002 med deltagelse af alle 7 medlemsbanker.

...

Ad 1 Gebyr- og provisionsindtægter

Direktionerne i lokalbanksamarbejdets medlemsbanker havde på et møde i Budapest truffet beslutning om, at der skulle sættes fokus på emnet gebyrer generelt. Det blev derfor overdraget ”styregruppen”, som er medlemsbankernes regnskabschefer at udfærdige kommissorium over emnet. Dog er det præciseret, at opgaven skal indbefatte en relevant sammenligning med hovedbankerne.

Med udgangspunkt heri besluttede styregruppen at sætte fokus på gebyrindtægter relateret til nedennævnte områder med bankerne nævnt i parentes som de udførende på opgaven:

- Garantiprovisioner og stiftelsesprovisioner på lån og kreditter (Møn og Lolland)
- Fondsområdet inkl. kurtageindtægter samt udenlandsk fonds (Møn og Lolland)
- Depotområdet, herunder VP-gebyrer og § 23b-gebyrer (Næstved og Vordingborg)
- PBS-indtægter samt serviceområdet herunder udskriftsgebyrer og interbankgebyrer (Hillerød og Vordingborg)
- Gebyrer generelt relateret til udlandsområdet (Hillerød og Næstved)
- Gebyrer relateret til TK og øvrige kreditforeninger (Aarup og Skælskør)
- Øvrige dokumentgebyrer, herunder lånesager, ekspedition m.v. (Aarup og Skælskør)

Det blev besluttet, at bankerne mødes igen torsdag den 12/9-2002 kl. 10.00 hos Steen i Hillerød eller såfremt der kan gives tilladelse hertil, om bord på Oslo-båden torsdag kl. 17.00 og hjemkomst lørdag formiddag. Formålet med dette møde er at få de enkelte delområder sammenfattet til en helhed, som kan skrives ind i en rapport, som efterfølgende kan afleveres til direktionerne.”

160. Konkurrencestyrelsen har på kontrolundersøgelserne fundet den rapport, som bliver udarbejdet af regnskabscheferne på baggrund af direktørernes beslutning om at lave en undersøgelse af gebyr- og provisionsindtægter. Af ”sammenfatning og konklusion” til rapporten fremgår:

”I henhold til referat af møde i Lokalbanksamarbejdets direktionsgruppe maj 2002, blev der truffet beslutning om, at der skulle sættes fokus på gebyrer generelt. Med udgangspunkt heri har gruppen af regnskabschefer afholdt møde i Haandværkerbanken, torsdag den 23. maj 2002 med det ene punkt på dagsordenen at udfærdige kommissorium over opgaven.

På mødet besluttede regnskabscheferne at opdele gebyrområdet i 7 delområder, som bankerne to og to efterfølgende skulle arbejde videre med. Hver bank har således fået to delområder at arbejde med.

...

På mødet i Hillerød fremlagde hver enkelt gruppe sin løsning, og der var efterfølgende enighed om, at rapporten præsenteres som 7 selvstændige delområder med hver sin delkonklusion.

De enkelte banker kunne bekræfte hinanden i, at der er stor forskel på bankernes produktudbud, aktiviteter samt hvorledes priserne i bankerne er fastsat."

161. En del af rapporten vedrører "Gebyrer relateret til kredit". Følgende fremgår bl.a. af konklusionen til denne del af rapporten:

"Håndværkerbanken, Møns Bank og Totalbanken bør se nærmere på rykkergebyrerne. De opnår generelt kun [xx] af rykkergebyrerne i de øvrige banker, uanset målepunkt.

En sammenligning af listepreiser forklarer ikke forskellen, der derfor må skyldes, de enkelte bankers evne til faktisk at få opkrævet gebyrerne."

162. En del af rapporten vedrører "Depotafgifter m.v." hvoraf følgende fremgår af konklusionen:

"Forskellen i de forskellige bankers depotgebyr pr. depot kan overvejende tilskrives de enkelte bankers forskellige satser på området. Ser vi f.eks. på Møns Bank og Lollands Bank, som ligger noget over gennemsnittet, har de satser som ligger højere end de øvrige banker. Ser vi på Totalbanken som ligger noget under gennemsnittet er forklaringen, at de har satser, som er markant lavere end de øvrige banker.

...

Sammenfattende kan siges, at de enkelte banker selv kan gøre noget til at forhøje de gebyrer de modtager på depot ved at hæve satserne på området."

163. Den 26. september 2002 - efter at resultatet af rapporten om gebyr- og provisionsindtægter foreligger - holder direktørerne i Lokalbanksamarbejdet et møde. Fraværende er Hans Olsen fra Møns Bank og Hans Verner Larsen fra Håndværkerbanken. Begge disse banker er dog normalt repræsenteret af to direktører. Af referatet fra mødet fremgår bl.a.:

"Gennemgang af rapport fra regnskabscheferne

Der var en positiv tilbagemelding på det arbejde regnskabscheferne havde udført. Der blev givet udtryk for, at det var vigtigt, at der i de enkelte pengeinstitutter efterfølgende bliver arbejdet målrettet med rapporten, så det store arbejde rapporten har medført, også står i forhold til det efterfølgende arbejde i pengeinstitutterne.

Det blev påpeget, at regnskabscheferne fremover gerne må komme med anbefalinger til, hvordan man efterfølgende kunne arbejde med at implementere anbefalingerne i pengeinstitutterne."

164. Den 7. marts 2002 sender en medarbejder fra Skælskør Bank en mail til direktøren for Lollands Bank, Ebbe Helmer Nielsen. Mailen er tilsyneladende svar på nogle spørgsmål, som Ebbe Helmer Nielsen har sendt til direktøren for Skælskør Bank, Carsten Roth. Mailen til Ebbe Helmer Nielsen har følgende ordlyd:

”Du skrev til Carsten Roth den 4. marts angående forskellige politiske ting, som jeg herved vil besvare:

1. Ja, vi betaler til skærmbriller i henhold til Bekendtgørelse om Arb. v/Skærmterminaler af 15.12.92. Vi har dog det krav at disse briller skal forblive i banken (det gør at enkelte så vælger selv at betale)
2. Vi giver ingen favør til ægtefæller eller andre medlemmer i husstanden.
3. Vi giver ingen godtgørelse for transporttid til kurser, skoler eller lign., det er i medarbejdernes egen interesse at få/ajourføre deres faglige viden.
4. Deltagelsen forventes gennemført i arbejdstiden, derfor ingen honorering – men det er op til den enkelte afdelingsleder hvis medarbejderen tager kursus hjemme, at evt. give samme tid som frihed, men det er undtagelse og ikke reglen, igen det er i medarbejderens interesse.

Har du yderligere spørgsmål, er du velkommen til at kontakte mig. Det sidste emne drøftede vi i øvrigt på erfa-mødet med Skanderborg i febr., i referatet kan du se hvad de tilstedeværende PI gør, vi behøver derfor ikke noget overblik, så vores svar er kun til dit brug.”

Høringssvar

165. Konkurrencestyrelsen har den 12. januar og 21. februar 2007 sendt udkast til rådsafgørelse i høring hos medlemmerne af Lokalbanksamarbejdet. Bankerne har ved indlæg af 5. februar og 14. marts 2007 afgivet et fælles høringssvar for bankerne.

166. De væsentligste bemærkninger i Lokalbanksamarbejdets medlemmers høringssvar i forhold til Konkurrencestyrelsens udkast til afgørelse angives i det følgende. Bankernes bemærkninger i høringssvaret vil endvidere løbende indgå de relevante steder i afgørelsen.

167. Lokalbanksamarbejdets medlemmer finder, at det mest centrale spørgsmål i sagen er spørgsmålet om mærkbarhed. Det er bankernes opfattelse, at Konkurrencestyrelsen har foretaget en kunstig opdeling af det geografiske marked i strid med de faktiske forhold, og i strid med Konkurrencerådets og Kommissionens praksis, herunder praksis om det danske detailbankmarked.

168. Lokalbanksamarbejdets medlemmer gør gældende, at der ikke kan være tvivl om, at markedet er nationalt, og at bankernes markedsandel udgør maksimalt 1 pct. af detailbankmarkedet i Danmark. Det er derfor efter bankernes opfattelse indlysende, at der ikke er tale om konkurrencebegrænsninger, som er egnet til at have en mærkbar effekt, og dermed er den grundlæggende betingelse for anvendelsen af konkurrencelovens § 6 ikke til stede.

169. Lokalbanksamarbejdets medlemmer finder endvidere, at bankerne ikke har indgået en aftale om markedsdeling. Konkurrencestyrelsen har - efter bankernes opfattelse - ophøjet en bestemmelse

om, at et medlem af samarbejdet udtræder/ekskluderes, hvis dette etablerer en filial i én af de øvrige bankers hovedby, til at udgøre et markedsdelingskartel, hvilket er meget langt fra virkeligheden. Bankerne finder heller ikke, at de har indgået en aftale eller samordnet praksis indebærende, at parterne har pligt til at afholde sig fra aktivt at opsøge hinandens kunder. Konkurrencestyrelsen baserer efter bankernes opfattelse sin påstand på uheldige bemærkninger i korrespondancen fra 2003 i forbindelse med en tilspidset og ophidset isoleret situation, hvor Møns Banks planer om en filial i Fakse måtte opgives, fordi Håndværkerbanken kom Møns Bank i forkøbet.

170. Også for så vidt angår spørgsmålet om informationsudveksling finder Lokalbanksamarbejdets medlemmer, at Konkurrencestyrelsen har forsøgt at fremstille dette forhold som et fast system af udveksling af fortrolige oplysninger med henblik på at koordinere adfærd, selv om styrelsen ikke har været i stand til at fremlægge blot ét enkelt eksempel på, at en sådan koordination har fundet sted. Bankerne finder endvidere, at Konkurrencestyrelsen behændigt henviser til, at det efter Kommissionens og EF-Domstolens praksis er bankernes opgave at dokumentere, at denne informationsudveksling ikke har ført til koordination, idet Konkurrencestyrelsen så efter bankernes opfattelse henviser til nogle af de mest alvorlige priskarteller i Europæisk sammenhæng, hvor der var tale om systematisk udveksling af oplysninger om priser mv. og reelt ingen tvivl om, at disse oplysninger var anvendt bl.a. til at koordinere priser og allokere kunder.

171. Efter Lokalbanksamarbejdets medlemmers opfattelse vedrører bankernes korrespondance i perioden 2004-2006 sporadiske e-mails om diverse enkeltstående forhold af mindre betydning, herunder forespørgsler der efter bankernes opfattelse er udtryk for en generel undersøgelse af markedet af i øvrigt offentligt tilgængelige oplysninger. Der er efter bankernes opfattelse derfor intet grundlag for at antage, at der har været tale om en systematisk udveksling af oplysninger, ligesom der utvivlsomt ikke har foregået koordination af adfærd på baggrund af de få oplysninger, der er udvekslet.

172. Lokalbanksamarbejdets medlemmer anfører endvidere, at hovedparten af de forhold, som Konkurrencestyrelsen har opremset har fundet sted i 2002 og 2003, også efter Konkurrencestyrelsens opfattelse er undtaget fra konkurrencelovens § 6, og derfor burde være udeladt af sagen, hvis konkurrencelovens § 7 skal have nogen reel mening.

173. Lokalbanksamarbejdets medlemmer finder endelig, at bankernes adfærd under alle omstændigheder vil være omfattet af konkurrencelovens § 7 til og med 2005. Det er derfor efter bankernes opfattelse usagligt, når Konkurrencestyrelsen - for at puste sagen op - citerer forhold vedrørende forudgående år.

Vurdering

Det relevante marked

174. For at vurdere om der foreligger en konkurrencebegrænsende aftale i strid med konkurrencelovens § 6, stk. 1, er det nødvendigt at definere det relevante marked. Det relevante marked består af en afgrænsning af det relevante produktmarked og det relevante geografiske marked.

175. Det følger af konkurrencelovens § 5 a og Kommissionens meddelelse om afgrænsningen af det relevante marked, at det relevante marked skal afgrænses på baggrund af undersøgelser af

efterspørgsels- og udbudssubstitutionen og evt. den potentielle konkurrence. [Note: Jf. Kommissionens meddelelse af 9. december 1997 om afgrænsningen af det relevante marked (97/372/03).]

Det relevante produktmarked

176. Ved det relevante produktmarked forstås markedet for de produkter eller tjenesteydelser, som forbrugerne betragter som indbyrdes substituerbare på grund af produkternes eller tjenesteydelsernes egenskaber, pris eller anvendelsesformål.

177. Der kan afgrænses ét relevant produktmarked i nærværende sag. Det drejer sig om detailbankmarkedet, som omfatter betalings- og opsparingskonti, ind- og udlån, boliglån, billån, betalingskort og netbank til privatkunder og små og mellemstore virksomheder samt rådgivning vedrørende forsikringer, værdipapirhandel og pensionsopsparing til privatkunder og små og mellemstore virksomheder, jf. i det følgende.

Detailbankmarkedet

178. Den virksomhed, som banker generelt driver, består af en lang række forskellige ydelser, som retter sig mod forskellige kundegrupper. Ydelserne består fx i indlån, udlån, betalingsformidling, handel med værdipapirer og rådgivning. Det gør sig også gældende for de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet, der tilbyder kunderne en pakke af forskellige finansielle produkter, som enten produceres inden for den enkelte bank eller hos forskellige samarbejdspartnere. Flere banker tilbyder mere gunstige vilkår til kunder, der køber flere ydelser i banken.

179. Efter Kommissionens og Konkurrencerådets hidtidige praksis udgør disse forskellige produkter som udgangspunkt segmenter af det samlede detailbankmarked. Kommissionen har dog i nyere praksis overvejet, om detailbankmarkedet skal afgrænses yderligere i forhold til de enkelte produkter, således at der kan afgrænses separate markeder for indlån, udlån mv.

180. I fusionssagen Unicredito/HVB [note: Jf. Kommissionens beslutning af 18. oktober 2005 i sag M.3894, Unicredito/HVB, pkt. 8ff] fandt Kommissionen indledningsvist, at banksektoren kunne opdeles i et detailbankmarked, et engrosbankmarked og et finansielt bankmarked. Detailbankmarkedet omfattede bankydelser til privatkunder, engrosmarkedet omfattede bankydelser til virksomhedskunder og det finansielle marked omfattede bankprodukter til andre finansielle banker. Kommissionen sondrede samtidig - i overensstemmelse med tidligere praksis - mellem engrosbankprodukter til små og mellemstore virksomheder og til store virksomheder. Det skyldtes bl.a., at små og mellemstore virksomheder typisk aftog en fuld pakke af bankydelser og i større grad fandtes at være afhængige af et personligt og langvarigt forhold til de enkelte banker i forbindelse med fx kreditvurderinger. De store virksomheder fandtes derimod i højere grad at benytte flere banker for at sikre konkurrencemæssige tilbud og imødegå specielle behov.

181. For så vidt angik detailbankmarkedet gjorde parterne i Unicredito/HVB-sagen særligt gældende, at alle produkterne inden for detailbankmarkedet udgjorde segmenter tilhørende det overordnede detailbankmarked, og at markedet derfor skulle afgrænses til netop detailbankmarkedet. Parterne henviste til, at kunderne generelt søgte en samlet pakke af detailbankprodukter, selv om visse kunder også efterspurgte kun bestemte bankprodukter. Kommissionen undlod konkret at tage stilling til den endelige markedsafgrænsning, idet dette ikke

var nødvendigt for vurderingen af sagen. Kommissionen indikerede dog, at bankerne typisk tilbød den samme pakke af ydelser, og at visse produkter (som fx indlån, betalingskort, kassekredit, udlån og andre ydelser linket til konti som kreditoverførsler, bankernes betalingsordning og checks) kunne overvejes at tilhøre det samme marked, mens dette omvendt ikke syntes at være tilfældet for især panteudlån.

182. I sagen om Banco Santander [note: Jf. Kommissionens beslutning af 15. september 2004 i sag M.3547, Banco Santander/Abbey National, pkt. 16-17] fandt Kommissionen i overensstemmelse med dens tidligere praksis, at banksektoren kunne afgrænses i et detailbankmarked, et engrosbankmarked og et finansielt bankmarked. For disse markeder blev det endvidere overvejet, om der skulle ske en yderligere afgrænsning i forhold til de enkelte produkter inden for hvert marked. Kommissionen undersøgte imidlertid ikke dette nærmere, da det var uden betydning for den pågældende fusionssag. Tilsvarende fandt Kommissionen i sagen om MeritaNordbanken/Unidanmark [note: Jf. Kommissionens beslutning af 10. april 2000 i sag M.1910, Meritanordbanken/Unidanmark, pkt. 7-9], at banksektoren som udgangspunkt kunne afgrænses i et detailbankmarked, et engrosbankmarked og et finansielt bankmarked, der alle evt. kunne afgrænses yderligere.

183. I overensstemmelse med Kommissionens praksis fandt Konkurrencerådet i fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark [note: Jf. Konkurrencerådets afgørelse af 8. november 2000, Danske Bank/RealDanmark, pkt. 3.3.1 og 3.3.3], at der kunne afgrænses et detailbankmarked, et engrosbankmarked og et finansielt bankmarked. Detailbankmarkedet fandtes imidlertid at omfatte privatkundernes og de små og mellemstore virksomheders behov for bl.a. indlån, udlån, betalingsformidling og rådgivning. Engrosbankmarkedet fandtes at omfatte aktiviteter, der henvendte sig til større virksomheder, herunder fx ydelser ved udstedelse af værdipapirer og overtagelse af virksomheder. Det finansielle bankmarked fandtes at omfatte bankernes handel med andre banker, børsmæglere mv.

184. Kommissionen opererer endvidere i sin undersøgelse af banksektoren [note: Jf. Kommissionens Sector inquiry on retail banking. Interim report II on current accounts and related services, side 13-14] med et detailbankmarked. Detailbankmarkedet defineres i disse sektoranalyser som markedet for bankprodukter til privatkunder og små og mellemstore virksomheder defineret som virksomheder med en årlig omsætning på maksimum 10 mio. euro (ca. 75 mio. kr.). De nordiske konkurrencemyndigheder har endvidere opereret med et detailbankmarked i deres undersøgelse af banksektoren. [Note: Jf. Report from the Nordic competition authorities, Competition in Nordic Retail Banking.] Detailbankmarkedet afgrænses i undersøgelsen til bankprodukter til privatkunder og små og mellemstore virksomheder, hér forstået som virksomheder med færre end 250 ansatte.

185. I Kommissionens meddelelse om små og mellemstore virksomheder [note: Jf. Kommissionens henstilling af 6. maj 2003 om definitionen af mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder (2003/361/EF), bilag 1, artikel 2] operer Kommissionen selv sagt også med en definition af små og mellemstore virksomheder. I denne generelle meddelelse - der også gælder for andre brancher end den finansielle - defineres de små og mellemstore virksomheder som virksomheder, der beskæftiger under 250 ansatte, og som har en årlig omsætning på ikke over 50 mio. euro (ca. 375 mio. kr.) eller en årlig samlet balance på ikke over 43 mio. euro (ca. 320 mio. kr.). Konkurrencestyrelsen har endvidere i sin undersøgelse af finansielle ydelser og investeringsforeninger [note: Jf. Konkurrencestyrelsens Konkurrenceredegørelse 2006, kapitel 3,

side 77] afgrænset små og mellemstore virksomheder til virksomheder med en balance på under henholdsvis 150 mio. kr. og 320 mio. kr.

186. Ved vurderingen af det relevante detailbankmarked i nærværende sag skal det for det første undersøges, om der skal sondres mellem bankdetailprodukter til henholdsvis privatkunder, små og mellemstore virksomhedskunder og store virksomhedskunder. Denne undersøgelse vil således kunne bekræfte om den afgrænsning af produktmarkedet som der er praksis for også kan opretholdes i denne sag.

187. Der er også på det danske detailbankmarked betydelig forskel på de bankprodukter, som større virksomheder efterspørger, og de produkter, som privatkunder efterspørger. Hvor større virksomheder typisk er kunder hos flere forskellige banker, har privatkunder typisk engagement hos én enkelt bank, hvor de aftager en fuld eller størstedelen af en pakke af bankprodukter. Det skyldes bl.a., at privatkunder i højere grad end store virksomheder er afhængige af et personligt og langvarigt forhold til den enkelte bank. Dette kommer bl.a. til udtryk ved, at fx privatkunder i meget høj grad lægger vægt på at have en personlig bankrådgiver. [Note: Jf. fx Økonomi- og Erhvervsministeriets rapport: "Gebyrer på penge- og realkreditinstitutmarkedet", september 2005. I undersøgelsen, der blev gennemført af analyseinstituttet DMA/Research, blev det konkluderet, at nytteværdien af en personlig bankrådgiver fandtes at være større end en årlig besparelse på 10.000 kr. Jf. endvidere Konkurrencestyrelsens telefonundersøgelse omtalt i pkt. 71-77, hvor det fremgår, at ca. 60 pct. af bankkunderne finder, at muligheden for at kunne mødes personligt med en bankrådgiver er "meget vigtig" eller "noget vigtig".] Det samme må antages at gøre sig gældende for de små og mellemstore virksomheder.

188. Endvidere er der betydelig forskel på karakteren af de bankydelser som store virksomheder henholdsvis små og mellemstore virksomheder og privatkunder efterspørger i Danmark. Det gør sig fx gældende på størrelsen af lån, garantier, kreditter mv. Store virksomheder efterspørger fx andre udlånsprodukter end små og mellemstore virksomheder. Det gælder fx derivater, lån i udenlandsk valuta, obligationsudstedelse, børsmissioner og lignende.

189. Denne forskel i efterspørgslen af bankydelserne medfører en forskel i antallet af udbydere af de pågældende produkter. Hvor banker kan udbyde bankprodukter til privatkunder og i hvert fald små virksomheder, vil små og mellemstore banker ikke udbyde bankprodukter til de store virksomhedskunder. Det skyldes både begrænsninger som følge af lovgivningsmæssige kapitalkrav [note: Jf. fx § 145 i lov om finansiel virksomhed, jf. lbekg. nr. 286 af 4. april 2006, som ændret ved lov nr. 527 af 7. juni 2006, hvor det fremgår, at en banks engagement med en kunde eller gruppe af indbyrdes forbundne kunder ikke må overstige 25 pct. af bankens basiskapital] samt begrænsninger som følge af en kommerciel vurdering af risici mv.

190. Dette kommer bl.a. til udtryk ved, at koncentrationen af bankernes udlån til virksomheder er højere end for bankernes samlede udlån, og at koncentrationen af bankernes udlån til virksomheder er større jo større virksomhederne er. De 5 største banker i Danmark har således 80 pct. af alle udlån (til private og virksomheder), 88 pct. af alle udlån til virksomheder med en balance på mellem 75 - 150 mio. kr. og 97 pct. af alle udlån til virksomheder med en balance på mellem 150 - 320 mio. kr. Og disse koncentrationstal må antages at stige endnu mere for virksomheder med en balance på over 320 mio. kr. [note: Jf. Konkurrencestyrelsens Konkurrenceredegørelse 2006, kap. 3, side 77], sml. den omstændighed at fx Ringkjøbing Landbobanks omsætning - der har Danmarks 13. største

bankomsætning - for [90-100] pct. vedkommende relaterer sig til kunder med en balance på under 350 mio. kr.

191. Konkurrencestyrelsen har i forbindelse med markedsafgrænsningen anmodet de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet om at oplyse, hvor stor en del af deres kunder, der har en balance på over 350 mio. kr. Bankerne har oplyst, at Diba Bank har kunder, som har en balance, der er større 320 mio. kr. med et ikke ubetydeligt engagement, at Lokalbanken Nordsjælland har lidt under 10 kunder med en balance på over 350 mio. kr., og at dette samtidig er nogle af bankens største kunder med et engagement på ca. 500-600 mio. kr. svarende til 10 pct. af bankens samlede volumen, og at Møns Bank også har kunder med en balance på over 350 mio. kr. [Note: Lokalbanksamarbejdets medlemmer finder det ikke i øvrigt muligt at svare præcist på, hvor mange kunder, der har en balance på over 350 mio. kr., idet bankerne ikke har disse oplysninger til rådighed og derfor heller ikke kan trække oplysningerne. De nævnte tre banker ved blot positivt, at der er sådanne kunder, jf. bankernes høringssvar af 5. februar 2007, side 44.] Også Lokalbanksamarbejdets medlemmer har således alt andet lige et begrænset engagement med kunder, der har en balance på over 350 mio. kr. [Note: Konkurrencestyrelsens beregninger viser endvidere, at ingen af de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet kan udlåne over ca. 200 mio. kr. til en enkelt bankkunde, jf. § 145 i lov om finansiel virksomhed, jf. lbekg. nr. 286 af 4. april 2006, som ændret ved lov nr. 527 af 7. juni 2006.]

192. Det vurderes herefter - på baggrund af de ovennævnte forskelle i efterspørgslen og udbudet af detailbankprodukter til henholdsvis store virksomheder og små og mellemstore virksomheder samt privatkunder - at der er en så betydelig forskel på disse produkter, at de fortsat udgør forskellige produktmarkeder. [Note: Jf. i overensstemmelse hermed som nævnt Konkurrencerådets afgørelse af 8. november 2000, Danske Bank/RealDanmark, samt Kommissionens Sector Inquiry on retail banking af 31. januar 2007.]

193. Ved vurderingen af det relevante detailbankmarked skal det herefter for det andet undersøges, hvor grænsen mellem små og mellemstore virksomheder og store virksomheder skal drages.

194. Lokalbanksamarbejdets medlemmer har i den forbindelse anført, at både bankerne i Lokalsamarbejdet samt andre banker så vidt vides ikke har oplysninger om kundernes placering i forhold til deres balance, og at en opdeling mellem små og mellemstore og store virksomheder derfor ikke kan drages uden betænkeligheder. ...

195. Det skal heroverfor bemærkes, at det ikke bestrides, at vurderingen af, hvor grænsen mellem de nævnte virksomhedsstørrelser skal drages, nødvendigvis må bygge på et skøn. Det skyldes, at der er tale om en flydende grænse, og at begrebet små og mellemstore virksomheder varierer betydeligt i forhold til hvilken sammenhæng, begrebet benyttes i. I Kommissionens verserende sektoranalyser anvendes som nævnt en omsætningsgrænse på 10 mio. euro (ca. 75 mio. kr.) om året, mens der i Kommissionens meddelelse om definitionen af små og mellemstore virksomheder anvendes en kumulativ grænse på henholdsvis 250 ansatte og en omsætning/balance på ikke over 50/43 mio. euro (ca. 373/320 mio. kr.) om året.

196. Til brug for nærværende sag findes det rimeligt, at det foretagne skøn er konservativt, således at den flydende grænse og den usikkerhed der følger hermed alt andet lige kommer Lokalbanksamarbejdets medlemmer til gode. Endvidere må skønnet nødvendigvis afhænge af de praktiske forhold, herunder særligt i hvilket omfang bankerne har været i stand til at opdele deres kunder i forhold til omsætning, balance og antallet af ansatte.

197. Ud fra disse hensyn vurderes det, at små og mellemstore virksomheder kan defineres som virksomheder med en balance på under 350 mio. kr. Hermed er der taget hensyn til, at bankerne i Lokalbanksamarbejdet ikke er stillet anderledes end, hvad der følger af Kommissionens generelle meddelelse om små og mellemstore virksomheder. Til gengæld er grænsen draget en del over afgrænsningen i Kommissionens specifikke sektoranalyse for detailbankmarkedet, hvilket vurderes at være en fordel for Lokalbanksamarbejdets medlemmer.

198. Det skyldes for det første, at en høj fastsættelse af grænsen mellem små og mellemstore virksomheder og store virksomheder medfører, at usikkerhedsmomenterne ved opgørelsen af markedsandele for det relevante produktmarked minimeres i forhold til, hvis en lavere beløbsgrænse anvendtes. Ved en grænse på 350 mio. kr. vil færre kunder således kunne risikere at "falde uden for" opgørelsen af markedsandele, end hvis grænsen var lavere, jf.

Konkurrencestyrelsens undersøgelse af aktørernes markedsandele ovenfor i pkt. 108-125. For det andet har Konkurrencestyrelsens undersøgelser vist, at koncentrationsgraden på markedet er højere, jo større kunderne er. [Note: Jf. Konkurrencestyrelsens Konkurrenceredegørelse 2006, kap. 3, side 77.] De store bankers markedsandel vil derfor stige i sammenligning med de små bankers markedsandel, jo flere store kunder der medtages under markedsdefinitionen, dvs. jo højere balancetærsklen fastsættes, hvilket er til Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes fordel.

199. Endelig betyder den konservative grænsedragning ved 350 mio. kr., at langt den væsentligste del af lokal- og regionalbankers kundegrundlag, må antages, jf. ovenfor, at indgå i markedsafgrænsningen.

200. Ved vurderingen af det relevante detailbankmarked skal det endelig for det tredje undersøges, om detailbankmarkedet kan underafgrænses yderligere i en række særskilte produktmarkeder.

201. De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet finder i den forbindelse, at Konkurrencestyrelsen ikke har foretaget en ordentlig undersøgelse af, om produktmarkederne kan afgrænses yderligere, idet styrelsen efter bankernes opfattelse blot har støttet sig til resultatet i Konkurrencerådets afgrænsning af produktmarkedet i Danske Bank/RealDanmark-fusionen. ... Bankerne finder endvidere, at Konkurrencestyrelsen har anført under sagsfremstillingen, at bankernes udlån kan substitueres af realkreditlån, hvorfor realkredit bør medinddrages som en del af det relevante produktmarked. De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har supplerende anført, at bankernes prioritetslån er substituerbare med realkreditlån, og at banker og realkreditinstitutter derigennem er i skarp konkurrence om kundernes boliglån. ... Bankerne har henvist til avisartikler fra marts 2007 om prioritetslån som en alvorlig trussel for realkreditinstitutterne, og har anført, at artiklerne dokumenterer konkurrencen mellem pengeinstitutter og realkreditinstitutter. ...

202. Det bemærkes heroverfor, at privatkunder og små og mellemstore virksomheder generelt findes at efterspørge en samlet pakke af detailbankprodukter. Endvidere omfatter bankernes rådgivning - der tillægges betydelig vægt for kundernes valg af bank - samtlige produkter på detailbankmarkedet. Kunderne kan således fx få rådgivning om budgetlægning, opsparing, kapitalforvaltning, risikoafdækning samt rådgivning om kapitalstruktur og betalingsformidling. Disse forhold, hvor efterspørgerne vurderer markedet som et hele, taler umiddelbart for, at detailbankmarkedet skal afgrænses som ét marked, hvor de enkelte produkter udgør segmenter.

203. Det bemærkes endvidere, at bankerne, herunder alle bankerne i Lokalbanksamarbejdet, generelt udbyder den fulde pakke af detailbankydelser, selv om nogle udbydere har specialiseret sig

i kun at udbyde særlige nicheprodukter. Denne generelle karakteristik af udbudssiden, hvorefter detailbankprodukter udbydes som en pakke af bankerne, taler også for, at der kan afgrænses ét samlet detailbankmarked.

204. Særligt for så vidt angår detailbankernes udlån og realkreditinstitutternes udlån anføres, at selv om realkreditlån kan substituere banklån, er der stadig tale om et komplementært marked. Situationen er normalt den, at kunden har et realkreditlån, som så suppleres af banklån. Med realkreditlånets grundlag i pant i fast ejendom er det endvidere udelukket som alternativ til en lang række banklån. Man skal være i besiddelse af fast ejendom for overhovedet at være relevant som kunde i et realkreditinstitut. Realkreditlån vedrører desuden normalt længerevarende låneforhold, og har ikke samme fleksibilitet som bankernes lån.

205. Selv om bankernes prioritetslån har opnået en vis succes med et samlet udlån på 150 mia. kr., er lånene i sin struktur anderledes end realkreditlån. Prioritetslånene er mere fleksible end realkreditlån og det efterspørger nogle kunder eventuelt som supplement til et realkreditlån. Prismæssigt kan prioritetslånene derfor generelt heller ikke følge med, hvilket også er en indikator for, at produkterne ikke tilhører samme marked. De artikler, som Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har henvist til med prissammenligninger på forskellige bankers prioritetslån med variabelt forrentede realkreditlån, bekræfter, at prioritetslånene alt overvejende er dyrere end realkreditlån. At nogle bankers prioritetslån på det seneste er blevet lige så billige som variabelt forrentede realkreditlån skyldes, at den korte rente er steget. De variabelt forrentede realkreditlån er blevet dyrere, da prisen fastsættes på markedet, der allerede har indregnet en forventning om stigende renter i kursen. Prioritetslånene følger Nationalbankens rente, hvor forventningen om den fremtidig renteutvikling ikke indgår. Realkreditlånene reagerer således hurtigere på markedets forventninger, og en sammenligning falder derfor i øjeblikket i højere grad end tidligere ud til prioritetslånenens fordel. Siden prioritetslånenes indførsel har realkreditlån dog generelt været billigere.

206. Indtil videre har realkreditinstitutterne eneret på at udstede obligationslån, og der er således ikke udbudssubstitution for disse låns vedkommende. Først i løbet af 2007, når der som ventet bliver vedtaget en ny lovgivning om særligt dækkede obligationer, vil bankerne få mulighed for at udstede et produkt, der ligner realkreditinstitutternes tilstrækkeligt meget til, at produkterne måske kan betragtes som tilhørende det samme marked. Bankerne har udvist stor interesse i at få mulighed for at udstede obligationslån og derved øge konkurrencen over for realkreditinstitutterne.

207. Det vurderes derfor samlet, at selv om der er mange produkter på detailbankmarkedet med noget varierende efterspørgsels- og udbudssituation, udgør disse produkter kun segmenter af det overordnede bankdetailmarked. Endvidere har sammenblandingen mellem detailbank og realkredit ikke medført, at realkredit udgør en del af detailbankmarkedet.

208. Det relevante marked i foreliggende sag kan derfor afgrænses til detailbankmarkedet. Dette marked omfatter bl.a. betalings- og opsparingskonti, ind- og udlån, boliglån, billån, betalingskort og netbank samt rådgivning vedrørende forsikringer, værdipapirhandel og pensionsopsparing til private kunder og små og mellemstore virksomheder med en balance på under 350 mio. kr.

Det relevante geografiske marked

209. Ved det relevante geografiske marked forstås det område, hvor den involverede virksomhed afsætter eller efterspørger produkter eller tjenesteydelser, som har tilstrækkeligt ensartede konkurrencevilkår, og som kan skelnes fra de tilstødende områder, fordi konkurrencevilkårene dér er meget anderledes.

Detailbankmarkedet

210. Vurderingsgrundlaget for afgrænsningen af det geografiske marked omfatter bl.a. oplysninger om (i) prisforskelle mellem forskellige områder og privatkunders reaktion herpå, (ii) grundlæggende efterspørgselskarakteristika, (iii) konkurrenternes synspunkter, (iv) aktuelle geografiske købsmønstre og (v) handelsstrømme og hindringer, der isolerer et geografisk område. [Note: Jf. Kommissionens meddelelse om afgrænsningen af det relevante marked (97/C 372/03), pkt. 44 - 52.]

211. Kommissionen har hidtil i sin praksis fundet, at detailbankmarkedet, herunder det danske detailbankmarked, for privatkunder og små og mellemstore virksomheder er nationalt [note: Jf. fx Kommissionens beslutning af 10. april 2000 i sag M.1910, Meritanordbanken/Unidanmark, pkt. 10ff., Kommissionens beslutning af 18. oktober 2005 i sag M.3894, Unicredito/HVB, pkt. 41, og Kommissionens beslutning af 27. juli 2001 i sag M.2491, Sampo/Storebrand, pkt. 13], og at konkurrencen mellem detailkunderne fortsat foregår mellem de nationale banker. [Note: Jf. Kommissionens undersøgelse af juli 2005, Financial Integration Monitor 2005.] Det skyldes bl.a. sprogforskelle, kundepræferencer for lokale udbydere [note: Fx har under 5 pct. af EU-borgerne købt bankprodukter, betalingskort mv. i et andet EU-land, jf. Kommissionens undersøgelse af juli 2005, Financial Integration Monitor 2005], betydningen af nationale infrastrukturer, transaktionsomkostninger, forskellig grad af markedskoncentration samt forskellig national lovgivning vedrørende bl.a. autorisationskrav og forbrugerbeskyttelse. Kommissionen har dog samtidig indikeret, at det geografiske detailbankmarked på sigt kan udvikle sig til at blive internationalt. [Note: Jf. fx Kommissionens beslutning af 10. april 2000 i sag M.1910, Meritanordbanken/Unidanmark, pkt. 11, hvor det anføres: ”The Commission has stated in previous cases that with regard to retail banking the relevant geographic market is to be considered national in scope due to the competition conditions which in individual Member States are still different despite the increasing trend towards internationalisation, and due also to the importance of a network of branches. As far as the situation in Finland, Sweden and Denmark is concerned, the results of the investigation have confirmed this view. There are, however, indications that the present situation may change in the longer term with the introduction of the single currency and the new technologies, e.g. internet and telephone banking.”]

212. Konkurrencerådet fandt i fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark - i overensstemmelse med hidtil fællesskabspraksis - at det geografiske detailbankmarked kunne afgrænses nationalt til Danmark. [Note: Jf. Konkurrencerådets afgørelse af 8. november 2000, Danske Bank/RealDanmark, pkt. 3.3.2.] Det skete med henvisning til, at der fandtes at være et betydeligt overlap mellem lokalmarkederne, og at alle de store banker var repræsenteret i alle områder. [Note: Konkurrencerådet fandt endvidere, at markedet kunne afgrænses nationalt - og ikke internationalt - med henvisning til, at filialstrukturen var opbygget nationalt.] Konkurrencerådet udtalte imidlertid samtidig, at detailbankmarkedet i høj grad var lokalt, og at konkurrencen var præget af, hvilke pengeinstitutter, der var repræsenteret i lokalområdet.

213. De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har gjort gældende, at markedet skal afgrænses geografisk til i hvert fald Danmark, men muligvis endnu bredere. Bankerne har bl.a. henvist til praksis, samt til at de 5 største banker har en markedsandel på 97 pct. for mellemstore virksomheder og 80 pct. af det samlede udlånsmarked, hvorfor disse landsdækkende bankers forretning efter Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes opfattelse reelt udgør ”markedet”. De 7 banker har endvidere henvist til, at koncentrationen på det danske marked er højere end koncentrationen i de lande, hvor Kommissionen har fundet, at der er et nationalt marked, og at det danske marked derfor i hvert fald også må være nationalt. Efter bankernes opfattelse har Konkurrencerådet endvidere foretaget en udførlig vurdering af markedet i Danske Bank/RealDanmark-sagen, hvor rådet - selv om det konstaterede, at detailbankmarkedet i høj grad var lokalt og præget af konkurrencen i lokalområdet - alligevel afgrænsede markedet nationalt. Endvidere finder bankerne på baggrund af Danske Bank/RealDanmark-afgørelsen, at det har formodningen imod sig, at det geografiske marked har ændret sig således, at det er blevet mere snævert i forhold til tidligere, idet Konkurrencerådet i fusionsafgørelsen netop antog, at udbredelsen af internetydelser ville svække betydningen af filialernes geografiske placering. ... De 7 banker har endelig henvist til en (ensidig) indhentet redegørelse fra bankdirektør Henrik Juul, der finder, at det danske detailbankmarked er nationalt. ...

214. Konkurrencestyrelsen har foretaget en ny vurdering af det geografiske marked til brug for nærværende sag. Det er sket fordi de hidtidige afgrænsninger i vidt omfang er foretaget i forbindelse med fusionssager, hvor markedsafgrænsningen kan have et andet fokus, end i en sag om ulovlige aftaler. Fx var det i Danske Bank/RealDanmark-fusionen næppe nødvendigt nærmere at vurdere, om detailbankmarkedet kunne afgrænses snævrere end til Danmark, idet dette - henset til at Danske Bank og RealDanmark var landsdækkende - næppe havde ændret vurderingen af fusionens virkninger. Endvidere blev det i Danske Bank/RealDanmark-sagen konstateret, at det danske detailbankmarked i høj grad var lokalt, hvor konkurrencen var præget af hvilke pengeinstitutter, der var repræsenteret i lokalområdet, men samtidig konstateret, at disse forhold kunne ændre sig på sigt som følge af bl.a. internetydelsernes udbredelse. Endelig har Lokalbanksamarbejdets medlemmer selv tilkendegivet, at medlemsbankerne ikke for hovedparten af kunderne vil være substituerbar med fx en lokalbank i Jylland, idet medlemsbankerne dog samtidig anfører, at grænserne mellem de enkelte geografiske delmarkeder ikke kan fastlægges entydigt og løbende forrykkes. [Note: Jf. Lokalbanksamarbejdets medlemmers høringssvar af 5. februar, side 51, hvor det anføres: ”Det er muligt, at f.eks. Møns Bank for hovedparten af kunderne ikke vil være substituerbar med Sparekassen Hobro, men grænserne mellem de enkelte geografiske delmarkeder kan ikke fastlægges, og det er ganske sandsynligt, at denne grænse løbende forrykkes, eftersom betydningen af placeringen af filialer mindskes i takt med, at betydningen af den direkte personlige kontakt mindskes, fordi bankforretningerne klares via Internet og telefonen.”]

215. På det grundlag har Konkurrencestyrelsen som nævnt fundet det relevant at foretage en ny markedsundersøgelse for at vurdere, om detailbankmarkedet skal afgrænses internationalt, nationalt, regionalt eller lokalt. Konkurrencestyrelsens markedsundersøgelse omfatter:

- En vurdering af prisforskellene på detailbankmarkedet. Vurderingen er foretaget ved at sammenligne bankernes gebyrer.
- En vurdering af efterspørgselskarakteristika, aktuelle geografiske købsmønstre og handelsstrømme mv. på detailbankmarkedet. Vurderingen omfatter både en telefonanalyseundersøgelse foretaget af GfK på vegne af Konkurrencestyrelsen og en undersøgelse af, hvor bankkunderne geografisk er placeret i forhold til deres bank.

- En vurdering af konkurrenternes synspunkter vedrørende konkurrencesituationen på detailbankmarkedet. Vurderingen er foretaget ved at rette henvendelse til banker uden for Lokalbanksamarbejdet.
- En vurdering af udbudssubstitutionen på detailbankmarkedet.
- En vurdering af markedsaktørernes markedsandele på detailbankmarkedet.
- En vurdering af om der foreligger substitutionskæder.

Vurdering af prisforskellene på detailbankmarkedet

216. Konkurrencestyrelsens undersøgelse af priserne på detailbankmarkedet er beskrevet ovenfor i pkt. 100-104. Konkurrencestyrelsens undersøgelse omfatter som nævnt en vurdering af 8 gebyrer.

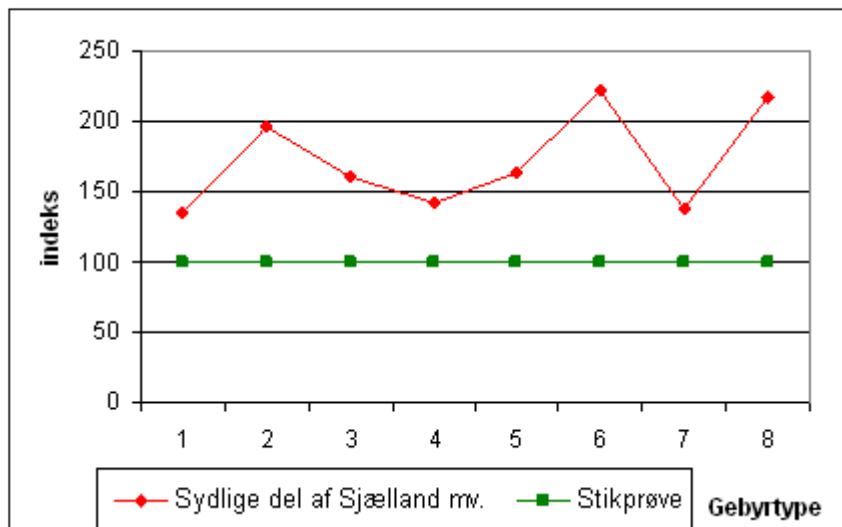
217. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne finder, at Konkurrencestyrelsens gebyrundersøgelse er særdeles problematisk. Det skyldes bl.a., at de enkelte gebyrers størrelse efter bankernes opfattelse er forkert angivet. Efter bankernes opfattelse er det endvidere misvisende at sammenligne regnskabstal fra store koncernbanker (koncernregnskaber) med regnskabstal fra mindre banker (bankregnskaber). De 7 banker henviser til, at de største banker ejer deres egne realkreditinstitutter, livsforsikrings- og pensionskasser, leasingselskaber mv., hvorfor det ikke er muligt at vide, hvor de store banker bogfører gebyrer. I modsætning hertil har de regionale og lokale banker til dels outsourcet disse aktiviteter i diverse fælles selskaber. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne finder endvidere, at Konkurrencestyrelsens undersøgelse er mangelfuld, fordi det ikke fremgår, hvad der har været afgørende for styrelsens valg af gebyrer og undersøgte banker. ...

218. Det vurderes heroverfor, at Konkurrencestyrelsens undersøgelse giver et retvisende billede af gebyrniveauet. Styrelsen har ved gebyrundersøgelsen ikke anvendt bankernes regnskaber, men alene indhentet oplysninger vedrørende de forskellige gebyrer på forskellige bankers hjemmesider, hvor bankernes priser er opført.

219. Konkurrencestyrelsens valg af, hvilke gebyrer der er undersøgt, er sket vilkårligt som led i en stikprøve, ligesom det har været vilkårligt, hvilke banker, der har indgået i undersøgelsen.

220. Konkurrencestyrelsens undersøgelse viser, at gebyrniveauet i den sydlige del af Sjælland inkl. Lolland, Falster mv. afviger (ligger over) gebyrniveauet i resten af Danmark, selv om de undersøgte gebyrer vedrører samme produkter. Det gælder for samtlige de 8 gebyrer, som Konkurrencestyrelsen har undersøgt, jf. figur 3.

Figur 3: Størrelsen af 8 gebyrer for pengeinstitutter i den sydlige del af Sjælland, Lolland, Falster og Møn i forhold til total/resten af Danmark

Kilde: Konkurrencestyrelsens egen undersøgelse på baggrund af data indsamlet fra den 3. august 2006 og en uge frem. Suppleret med oplysninger fra bilag c til Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringsvar af 5. februar 2007.

Anm.: Stikprøven består af 47 pengeinstitutter fra hele landet, og den sydlige del af Sjælland består af 12 pengeinstitutter hvoraf de 5 indgår i Lokalbanksamarbejdet. Pengeinstitutterne er Diba Bank, Skælskør Bank, Møns Bank, Vordingborg Bank, Lollands Bank, Sparekassen Lolland, Max Bank, Danske Bank, Jyske Bank, Nykredit Bank, Arbejdernes Landsbank og Nordea. Der er anvendt et simpelt gennemsnit.

221. Konkurrencestyrelsen har endvidere fået bekræftet af Danske Bank, at en central konkurrenceparameter som renten på udlån typisk fastsættes af de enkelte afdelinger/filialer inden for den samme bank. Den enkelte filial - også hos de landsdækkende banker - har således typisk frihed til at tilbyde renter inden for et interval. Den tilbudte rente afspejler især kundens kreditværdighed, forretningsomfang samt de lokale konkurrenceforhold, og den enkelte filial vælger selv, om kunden skal tilbydes lånet i den lave eller den høje ende af intervallet.

222. Selv om bankerne således opererer med listepriser, tager prissætningen overfor den enkelte kunde bl.a. hensyn til konkurrenceforholdene i det pågældende lokale område ("hvilke priser gælder på den anden side af gaden"). Dette understøttes af de daglige og uvildige opgørelser over bankernes priser på prisoplysningsdatabasen Mybankers hjemmeside, hvor det fremgår, at bankernes priser - herunder flere af de landsdækkende bankers priser - opgøres som et prisspænd, selv om der er tale om prisen på én ydelse. [Note: Jf. www.mybanker.dk. Det fremgår fx af indberetningerne den 5. januar 2007, at et nyt boliglån (variabel rente) på 250.000 kr. med ejerpantebrev i hus/ejerlejlighed og med en løbetid på 20 år for en almindelig privatkunde koster mellem 148.072 - 222.200 kr. i Danske Bank, mellem 138.130 - 300.594 kr. i Jyske Bank og mellem 153.497 - 228.207 kr. i Sydbank. Jf. endvidere Lektor Henrik Juul, Mobiliteten i den nordiske finansielle sektor, Tema Nord 2005, side 36, hvor det fremgår, at de store banker benytter et rentespænd.] Det er endvidere almindeligt anerkendt, at bankkunder - også hos de landsdækkende banker - kan forhandle om priser mv. på bankprodukter, bl.a. fordi kreditvurderingen af kunder ofte foretages lokalt for hver bank. Det fremgår således bl.a. af en undersøgelse af mobiliteten i den nordiske finansielle sektor, at ca. 50 pct. af bankkunderne har forsøgt at forhandle om bedre renter

eller lavere gebyrer, og at over 80 pct. af disse kunder har opnået et tilfredsstillende resultat ved deres forhandling. [Note: Jf. Lektor Henrik Juul, Mobiliteten i den nordiske finansielle sektor, Tema Nord 2005, side 45. Jf. endvidere Peter Høyer, Bankguide, april 2004, hvor det skønnes, at en tredjedel af bankkunderne forsøger at forhandle med banken om deres rente, og at 80 pct. af disse kunder har held til at få renten sat ned.] Endelig anfører også de 7 banker i Lokalsamarbejdet, at der er mulighed for at forhandle sig frem til bedre vilkår, idet bankerne dog samtidig anfører, at de officielle priser, herunder renter, er ens i alle filialer. ...

223. Det vurderes, at de nævnte forskelle i gebyrniveauet indikerer, at bankernes produkter afsættes på forskellige geografiske markeder, hvilket samtidig er en indikation for, at der skal afgrænses et regionalt eller lokalt marked. [Note: Sml. endvidere fx Kommissionens beslutning af 16. januar 1996 i sag M.623, Kimberley-Clark/Scott Paper, pkt. 109]

Vurdering af efterspørgselskarakteristika, aktuelle geografiske købsmønstre og handelsstrømme mv. på detailbankområdet

224. Konkurrencestyrelsens undersøgelse af efterspørgselskarakteristika, aktuelle geografiske købsmønstre og handelsstrømmene mv. på detailbankområdet er beskrevet ovenfor i pkt. 71-93. Konkurrencestyrelsens undersøgelse omfatter som nævnt en telefonanalyse med 963 respondenter samt en undersøgelse af, hvor bankkunderne bor i forhold til deres bank (postnummerundersøgelse).

225. De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har over for styrelsens undersøgelse bl.a. anført, at der ikke er tale om en grundig økonomisk undersøgelse af markedsforholdene, fordi spørgsmålene i telefonanalysen kun vedrører en ubestemt størrelse på 963 personer, og fordi undersøgelsen forudsætter en geografisk markedsdeling. Bankerne finder endvidere, at undersøgelsen faktisk viser en relativ stor mobilitet, når mobiliteten ses i lyset af Henrik Juuls undersøgelse, hvor det fremgår, at kunderne generelt er meget tilfredse med deres filial og ikke ønsker at skifte filial. Det må endvidere efter bankernes opfattelse påhvile Konkurrencestyrelsen at godtgøre, at den eksplosive stigning i netbank-adgang, som Konkurrencerådet i 2000 mente ville reducere behovet for personlig kontakt, ikke har haft denne betydning. Efter bankernes opfattelse forsømmer undersøgelsen i øvrigt at undersøge, om kunderne - selv om man ikke vil skifte fast bankforbindelse - shopper rundt mellem bankerne for nogle ydelser, og derfor køber nogle ydelser hos banker længere væk end 50 km. Endelig fremhæver lokalbanksamarbejdsmedlemmerne, at undersøgelsen faktisk viser, at ca. 20 pct. af de adspurgte vil skifte til en bank længere end 50 km væk, hvis de modtog under 2000 kr., og at 60 pct. mener, at det er meget vigtigt eller vigtigt at have mulighed for at mødes med sin bankrådgiver. ...

226. For så vidt angår Konkurrencestyrelsens postnummerundersøgelse har de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet bl.a. anført, at det tydeligt fremgår af besvarelsene, at de adspurgte banker ikke har kunnet afgive præcise oplysninger, eftersom man ikke opererer med den opdeling af små og mellemstore og store erhvervskunder, som styrelsens har anmodet om. De 7 banker har endvidere anført, at det ikke er afgørende for afgrænsningen af det geografiske marked, om de adspurgte filialer i postnummerundersøgelsen har hovedparten af deres kunder inden for lokalområdet. ...

227. Det bemærkes heroverfor, at telefonundersøgelsen er foretaget af GFK efter dette analyseinstituts faste retningslinjer, og at undersøgelsen derfor vurderes at være tilstrækkelig repræsentativ. Det er korrekt, at telefonundersøgelsen ikke undersøger, om kunderne - selv om man

ikke vil skifte fast bankforbindelse - shopper rundt mellem bankerne for nogle ydelser. Hvorvidt kunder køber enkelte ydelser hos banker længere væk end 50 km vil imidlertid til dels indgå i Konkurrencestyrelsens postnummerundersøgelse, jf. pkt. 78-93 ovenfor samt pkt. 230-239 nedenfor.

228. Telefonundersøgelsen viser, at ca. 90 pct. af de adspurgte personer har under 50 km fra deres arbejdsplads eller bopæl til den bank, hvor den pågældendes bankrådgiver er placeret. Ca. 75 pct. af de adspurgte personer vil endvidere ikke acceptere en afstand på over 50 km til deres bankrådgiver. Endelig vil ca. 80 pct. af de adspurgte personer ikke overveje at vælge en bank, der er placeret på den anden side af Storebælt. [Note: Tidligere lektor og nuværende bankdirektør Henrik Juul har endvidere i sit indlæg af 12. marts 2007, at spørgsmålet om god filialdækning ikke er afgørende for kundernes valg af pengeinstitut, jf. bilag P til Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringssvar af 14. marts 2007. Når spørgsmålet om filialdækning ikke er afgørende for kundernes valg af bank, kan dette netop skyldes, at kunderne vælger og benytter en bank/afdeling/filial, der ligger tæt på kunden, hvorfor det er ligegyldigt, om den pågældende bank i øvrigt måtte have en god filialdækning.]

229. Disse besvarelser indikerer, at der er en betydelig lokal præference, når bankkunder skal vælge bank. Dette understøttes af, at ca. 80 pct. af de adspurgte kunder finder, at de skal spare mere end 2.000 kr. om året - målt på årlige renter og gebyrer - før de vil skifte til en bank, der ligger mere end 50 km væk fra respondentens arbejde eller bopæl. Til sammenligning betaler en gennemsnitsprivatkunde ca. [3.000-5.000] kr. årligt i omkostninger til sin bank. [Note: Konkurrencestyrelsen har fået dette tal oplyst telefonisk af ...]

230. Konkurrencestyrelsens undersøgelse af bankkundernes placering i forhold til postnumre viser endvidere, at 50-55 pct. af både erhvervs- og privatkunderne har samme postnummer (for bopæl eller arbejdsplads) som den bank, de er kunde i, og at ca. 70-75 pct. af erhvervs- og privatkunderne har samme eller det tilstødende postnummer, som den bank, de er kunde i. Bankkunderne vælger således i høj grad faktisk en bank, der ligger lokalt i forhold til deres bopæl eller arbejdsplads.

231. Samtidig viser undersøgelsen, at jyske/fynske filialer kun har ca. 5 pct. af deres kunder øst for Storebælt, mens filialerne på Sjælland/ørerne kun har ca. 2 pct. af deres kunder vest for Storebælt. Samme tendenser gør sig gældende for de filialer, der ligger tæt på Storebælt, selv om kunderne for disse filialer alt andet lige burde have fysisk nemmere ved at vælge en filial på den anden side af Storebælt. Filialerne i Korsør har således under 4 pct. af deres erhvervs- og privatkunder vest for Storebælt, mens filialerne i Nyborg kun har ca. 5 pct. af deres erhvervs- og privatkunder øst for Storebælt.

232. Konkurrencestyrelsens undersøgelse vedrørende efterspørgselskarakteristika, aktuelle geografiske købsmønstre og handelsstrømmene viser således, at der i meget høj grad findes betydelige køberpræferencer for banker, der er til stede lokalt i forhold til den enkelte bankkunde. Dette forhold taler for, at der skal afgrænses et lokalt geografisk detailbankmarked.

233. Det kan heroverfor anføres, at der findes internetbanker, at visse banker har oprettet fjernbetjeningsafdelinger, og at stort set alle banker tilbyder netbank, hvilket taler for, at detailbankmarked skal afgrænses bredere til et lokalt geografisk marked.

234. For så vidt angår internetbanker og fjernsalgsafdelinger skal det dog bemærkes, at disse i antal og markedsandel kun udgør en meget beskeden andel i forhold til det samlede udbud af banker. [Note: Konkurrencestyrelsen er kun bekendt med ganske få internetbanker i Danmark.] Endvidere viser Konkurrencestyrelsens undersøgelser vedrørende to fjernbetjeningsafdelinger, at disse i gennemsnit kun har ca. 30 pct. af deres kunder på den anden side af Storebælt. Der er således også for fjernbetjeningsafdelingerne en betydelig regional tilknytning til kunderne.

235. For så vidt angår netbankerne skal det bemærkes, at selv om der er indgået over 2,8 mio. netbanks-aftaler, er den personlige service og kundens tilhørsforhold til bankrådgiveren fortsat vigtige kriterier for kundernes loyalitet over for banken. Selv om de fleste dagligdags bankforretninger således kan klares via internettet, viser Konkurrencestyrelsens telefonanalyse, at ca. 60 pct. af kunderne fortsat finder, at muligheden for at kunne mødes personligt med en bankrådgiver er ”meget vigtigt” eller ”noget vigtigt”. Endvidere vælger langt hovedparten af kunderne som nævnt faktisk en bank, der ligger tæt på deres bopæl eller arbejdsplads, jf. ovenfor.

236. Betydningen for bankkunderne af at have en bankrådgiver bekræftes endvidere af en undersøgelse foretaget af Økonomi- og Erhvervsministeriet. I undersøgelsen konkluderes det, at nytteværdien af en personlig bankrådgiver er større end en årlig besparelse på 10.000 kr. [Note: Økonomi- og Erhvervsministeriet: ”Gebyrer på penge- og realkreditinstitutmarkedet”, september 2005. Undersøgelsen blev gennemført af analyseinstituttet DMA/Research.]

237. Endelig er det også opfattelsen i bankbranchen, at den personlige bankrådgiver har stor betydning for en moderne bankvirksomhed, selv om bankrådgiveren kun anvendes i et begrænset antal af banktransaktionerne. Således vurderer Den Europæiske Centralbank (ECB), at fysisk nærhed er afgørende, når bankerne udvider deres salg af produkter, såsom realkreditlån og forbrugslån, som følge af stigende efterspørgsel fra husholdningerne, og når bankerne skal svare igen på øget konkurrence. [Note: Jf. EU banking structures - October 2006, som refereret i Mandag Morgen af 6. november 2006, Verdens 20 stærkeste banker.] Denne opfattelse er på linje med både tilkendegivelser fra danske banker [note: Jf. fx udtalelse fra Jyske Bank i Mandag Morgen af 6. november 2006, Verdens 20 stærkeste banker, side 5: ”95 pct. af alle pengetransaktioner foregår i dag elektronisk. Men de 5 pct., der er tilbage, er de store begivenheder i folks liv som bl.a. køb af bolig, planlægning af pension, investering af eventuel formue, skilsmisse, arv og gaver, og det er de forretningsmæssigt mest interessante. Derfor tror vi fortsat på filialen”] samt det forhold, at der i første halvår 2006 generelt er sket en øget oprustning af medarbejdere og filialer blandt bankerne. [Note: Jf. opgørelse i Mandag Morgen af 6. november 2006, Verdens 20 stærkeste banker, side 6, hvor bankernes omkostninger i 2006 til filialer og personale er opgjort i pct. i forhold til 2005.]

238. Selv om kunderne således har mulighed for at vælge både fjernbetjeningsafdelinger/internetbanker og netbanker viser Konkurrencestyrelsens undersøgelse, at bankkunderne i meget høj grad faktisk vælger en bank, der er til stede tæt på kundens bopæl eller arbejde, således at kunden fortsat har mulighed for personlig rådgivning, der tillægges betydelig vægt.

239. Det vurderes på den baggrund samlet, at Konkurrencestyrelsens undersøgelse af såvel efterspørgselskarakteristika, aktuelle geografiske købsmønstre som handelsstrømme taler for, at der skal afgrænses et lokalt geografisk detailbankmarked.

Vurdering af konkurrenternes synspunkter vedrørende konkurrencesituationen på detailbankområdet

240. Konkurrencestyrelsens undersøgelse af konkurrenternes synspunkt vedrørende konkurrencesituationen på detailbankmarkedet er beskrevet ovenfor i pkt. 94-99.

241. Konkurrencestyrelsen har rettet henvendelse til 12 vilkårligt udvalgte banker. Det drejer sig om Danske Bank, Nordea, Jyske Bank, Sydbank, Fionia Bank, Handelsbanken, Ringkjøbing Landbobank, Spar Nord Bank, Forstædernes Bank, Amagerbanken og Roskilde Bank. Disse banker er blevet anmodet om at oplyse, hvorvidt de anser sig i konkurrence med de landsdækkende banker Danske Bank, Nordea og Jyske Bank samt de lokale banker Lokalbanken Sjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken, Møns Bank og Diba Bank (bankerne i Lokalbanksamarbejdet).

242. De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har bl.a. anført, at Konkurrencestyrelsen har forsømt at definere, hvad der menes med ingen, ringe, betydelig og hård konkurrence, ligesom der ikke er givet retningslinjer for udgangspunktet for besvarelsene. Det svækker efter bankernes opfattelse værdien af undersøgelsen. Bankerne finder endvidere ikke, at der på baggrund af undersøgelsen kan afgrænses et lokalt marked. De små aktører optræder med forskellige styrke i forskellige områder, men efter bankernes opfattelse kædes alt sammen nationalt, dels fordi områderne overlapper, dels på grund af de store bankers nationale filialnet, og primært fordi de store banker efter de 7 bankers opfattelse dominerer markedsstrukturen og konkurrencesituationen. ...

243. Det kan heroverfor bemærkes, at det er korrekt, at Konkurrencestyrelsen ikke nærmere har angivet hvad der skal forstås ved ingen, ringe, betydelig og hård konkurrence, ligesom der ikke er givet retningslinjer for udgangspunktet for besvarelsene. På dette punkt afviger Konkurrencestyrelsens undersøgelse sig imidlertid ikke fra andre lignende markedsundersøgelser, som styrelsen foretager.

244. Konkurrencestyrelsens undersøgelse viser, at 94 pct. (ud af de 11 adspurgte banker) finder, at de er i "betydelig" eller "hård" konkurrence med de landsdækkende banker (Danske Bank, Nordea og Jyske Bank). [Note: Der er kun 11 adspurgte banker i denne kategori, idet Danske Bank, Nordea og Jyske Bank ikke skal besvare konkurrencesituationen over for sig selv.] Dette begrundes typisk med, at de landsdækkende banker er til stede i de adspurgte bankers geografiske område, jf. tabel 13.

Tabel 13. Konkurrencestyrelsens konkurrentundersøgelse vedr. detailbankmarkedet (pct.).

	Ingen konkur- rence	Ringe konkur- rence	Betydelig konkur- rence	Hård konkur- rence	I alt
Konkurrencepres fra 3 navngivne landsdækkende banker (gns.)					
Gennemsnit af adspurgte banker	0	6	39	55	100
- heraf med fysisk tilstedeværelse som begrundelse	0	6	39	39	
Konkurrencepres fra de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet (gns.)					

Gennemsnit af adspurgte banker	55	20	11	14	100
- heraf med fysisk tilstedeværelse som begrundelse	55	17	11	1	

245. Konkurrencestyrelsens undersøgelse viser samtidig, at 75 pct. (af de 12 adspurgte banker) finder, at de er i "ingen" eller kun i "ringe" konkurrence med hver af bankerne i Lokalbanksamarbejdet. Besvarelsenerne afhænger typisk af, om den adspurgte bank er til stede i samme geografiske område som de lokale banker, undersøgelsen vedrørte.

246. Konkurrencestyrelsens undersøgelse viser således samlet, at der er en væsentlig sammenhæng mellem bankernes geografiske tilstedeværelse og spørgsmålet, om bankerne anser sig for at være i konkurrence med hinanden. I det omfang to banker er til stede i samme geografiske område, anser markedsaktørerne hinanden for konkurrenter. I det omfang to banker ikke er til stede i samme geografiske område, anser markedsaktørerne sig som udgangspunkt ikke for konkurrenter.

247. Det vurderes på den baggrund samlet, at markedsaktørerne anser konkurrencen mellem banker for at være betinget af lokal tilstedeværelse af den pågældende bank. Det vurderes endvidere, at dette forhold taler for, at der skal afgrænses et lokalt geografisk detailbankmarked.

Vurdering af udbudssubstitutionen

248. Udbudssubstitutionen på et givent marked udgør en indikation for, hvordan et geografisk marked skal afgrænses.

249. I nærværende sag er der flere forhold, der taler for, at de banker, der ikke er landsdækkende, ikke frit kan eller vil gå ind i et nyt geografisk område, selv om detailbankpriserne i dette område måtte stige varigt med ca. 5-10 pct.

250. For det første er der en betydelig kundeloyalitet på detailbankmarkedet, hvor kunderne ikke ofte skifter bank. Fx viser en Epion-analyseinstitutundersøgelse fra 2005, at ca. 63 pct. af kunderne har været kunde i den samme bank i mere end 10 år. [Note: Jf. Lektor Henrik Juul, Mobiliteten i den nordiske finansielle sektor, Tema Nord 2005.] En stærk kundeloyalitet gør det sværere for markedsaktørerne at etablere sig i nye områder og udgør dermed en adgangsbarriere.

251. For det andet er muligheden for at overtage mindre og mellemstore danske banker efter Konkurrencestyrelsens oplysninger i et vist omfang begrænset. Det skyldes bl.a., at mange banker er kontrolleret ved stemmerettigheder og aktionæroverenskomster, der gør det vanskeligt for udestående banker at overtage eksisterende banker og herigennem komme ind på markedet. [Note: Jf. Konkurrencestyrelsens Konkurrenceredegørelse 2006, kapitel 3, side 79, om finansielle ydelser og investeringsforeninger.]

252. For det tredje kan det i visse områder - særligt i de større byer - være et problem at erhverve attraktive lokaler til bankvirksomhed. I de større byer kan der være et forbud i den kommunale lokalplan mod at etablere finansielle virksomheder i fx stuetaen på byens hovedstrøg. Det betyder, at det kan være svært for banker, der ønsker at etablere nye filialer og helt nye banker, at komme ind på markedet. Disse banker er nødt til at købe eller leje lokaler, hvor der i forvejen har været bankfilial eller lignende virksomhed. [Note: Jf. Konkurrencerådets afgørelse af 8. november 2000, Danske Bank/RealDanmark.]

253. For det fjerde har den gebyrforskel, som Konkurrencestyrelsen har konstateret mellem gebyrerne i den sydlige del af Sjælland mv. og gebyrerne i resten af landet ikke betydet, jf. pkt. 100-104, at udbudet af banker fra resten af landet er øget i den sydlige del af Sjælland mv.

254. Heroverfor skal det imidlertid bemærkes, at detailbankmarkedet er kendetegnet ved et relativt stort udbud af banker. [Note: Jf. Opgørelse i Mandag Morgen af 6. november 2006, Verdens 20 stærkeste banker, side 6.] Dette taler for, at det er relativt nemt at etablere bankvirksomhed i Danmark, og at bankerne hurtigt vil kunne gå ind i et nyt geografisk område, hvis detailbankpriserne i dette område måtte stige varigt med ca. 5-10 pct. Dette understøttes af - som anført af de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet - at medlemmerne af Lokale Pengeinstitutter har øget antallet af filialer fra 647 i 1991 til 820 i 2006. De 7 banker har i øvrigt bestridt, at evt. gebyrforskelle har nogen indflydelse på, hvor man etablerer en filial. [Note: Jf. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringssvar af 5. februar 2007, side 56. Fx lægger Diba Bank ved overvejelser om filialetablering uden for Næstved vægt på (i) hvor mange mennesker, der bor i et område, (ii) om Diba Bank kan være et reelt alternativ til de eksisterende markedsaktører og (iii) om Diba Bank kan ansætte kvalificeret personale til at drive aktiviteterne.]

255. Det vurderes samlet på baggrund af disse forhold, at udbudssituationen ikke entydigt indikerer, om detailbankmarkedet skal afgrænses lokalt, regionalt eller landsdækkende. Dog indikerer særligt den stærke kundeloyalitet og den faktiske gebyrforskel mellem den sydlige del af Sjælland mv. og resten af landet, at detailbankmarkedet skal afgrænses lokalt eller regionalt.

Vurdering af aktørernes markedsandele

256. Aktørernes markedsandele på et givent marked kan udgøre en indikation for, hvordan et geografisk marked skal afgrænses. Høje markedsandele i et specifikt geografisk område og varierende markedsandele i forskellige geografiske områder kan indikere, at der er tale om flere adskilte markeder. Ens markedsandele i forskellige geografiske områder kan omvendt indikere, at der kun er tale om ét marked.

257. Detailbankmarkedet er bl.a. kendetegnet ved, at der er en lang række lokale banker, der kun er repræsenteret inden for et begrænset geografisk område. Det er fx tilfældet med bankerne i Lokalbanksamarbejdet. Sådanne geografiske forhold taler umiddelbart for, at detailbankmarkedet er lokalt. Detailbankmarkedet er imidlertid samtidig kendetegnet ved - som også anført af de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet ... - at der findes en række store og landsdækkende banker med mere end 80 pct. af markedet, hvilket modsat taler for, at markedet kan afgrænses nationalt.

258. Det vurderes derfor samlet, at det ikke på baggrund af virksomhedernes markedsandele kan konkluderes, hvordan markedet skal afgrænses geografisk.

Sammenfatning

259. På baggrund af Konkurrencestyrelsens detailbankmarkedsundersøgelse af prisforskelle, efterspørgselskarakteristika, aktuelle geografiske købsmønstre, handelsmønstre mv., konkurrenternes synspunkter vedrørende konkurrencesituationen samt markedsaktørernes markedsandele vurderes det, at detailbankmarkedet i geografisk henseende kan afgrænses lokalt.

260. Der lægges i den forbindelse vægt på, at ca. 90 pct. af kunderne har valgt en bank under 50 km væk fra bopæl eller arbejdsplads, hvilket også underbygges af, at kunderne i høj grad har samme eller næsten samme postnummer som den pågældende bank. Der lægges endvidere vægt på, at 80 pct. af kunderne ikke vil vælge en bank på den anden side af Storebælt, og at bankerne kun har under 5 pct. af deres kunder på den anden side af Storebælt.

261. Samtidig viser Konkurrencestyrelsens undersøgelse af konkurrencesituationen, at markedsaktører finder, at der foreligger konkurrence mellem to banker, hvis bankerne er til stede i samme geografiske område. Markedets vurdering af konkurrencesituationen støttes af, at bankernes renter i praksis kan variere fra filial til filial, selv om bankerne anvender listepreiser, og selv om bankerne måtte være landsdækkende.

262. Der lægges endelig vægt på, at bankkunderne - på trods af adgang til fjernbetjeningsafdelinger, internetbanker og netbanker - fortsat i vidt omfang prioriterer den personlige bankrådgivning. Det taler for, at kunderne også fremover vil vælge bank inden for kundernes nærområde, dvs. inden for i hvert fald en radius på 50 km fra kundernes bopæl eller arbejdsplads.

Vurdering af om der foreligger substitutionskæder på detailbankmarkedet

263. Selv om bl.a. kundeoplaget og konkurrencepresset i vidt omfang er lokalt eller regionalt, er det ikke nødvendigvis bestemmende for det geografiske markeds udstrækning. Det skal således vurderes, om der foreligger substitutionskæder på bankdetailmarkedet, dvs. om flere lokale/regionale markeder overlapper hinanden, således at der samlet set skal afgrænses et bredere samlet marked.

264. Argumentet om substitutionskæder er dog kun meget sjældent anvendt i praksis, og udgangspunktet er, at der ikke foreligger substitutionskæder. Både Kommissionen og Konkurrencerådet har dog fastslået, at et marked i visse tilfælde kan afgrænses bredere end lokalt eller regionalt som følge af substitutionskæder.

265. Kommissionen har således fx om supermarkeder behandlet spørgsmålet om substitutionskæder. I disse sager kunne de geografiske markeder som udgangspunkt afgrænses til de enkelte supermarkeder med tillæg af områder af en vis størrelse omkring forretningerne (svarende til 20 minutters kørselsradius omkring hvert supermarked). I alle sagerne blev substitutionskæder imidlertid påberåbt som ét blandt flere argumenter for en bredere markedsafgrænsning, og i en enkel sag blev argumentet tillagt afgørende betydning med det resultat, at markedet blev afgrænset til regionerne Brandenburg og Mecklenburg-Vorpommern. [Note: Jf. Kommissionens beslutning af 3. februar 1992 i sag M.179, Spar/Dansk Supermarket, pkt. 11.] I de øvrige sager [note: Jf. bl.a. Kommissionens beslutning af 20. november 1996 i sag M.784, Kesko/tuko, pkt. 21] blev markedet ikke endeligt afgrænset, men Kommissionen anførte om substitutionskæder:

”Desuden vil den grad af overlapning, der kan findes mellem supermarkedernes oplande, og fordelingen af såvel forbrugerbefolkningen ikke alene være afgørende for konkurrencesamspillet mellem supermarkeder inden for geografisk tilstødende områder, men vil også til en vis grad have en afsmitnings- eller kædereaktionseffekt på supermarkeder, der ligger længere væk. Endvidere er der mange vigtige konkurrenceparametre, såsom produktudbud, leverandører, kvalitet, service (åbningstider osv.), reklame, tilbudskampanjer og priser (f.eks. tilbudspriser), der ikke bestemmes på lokalt plan, men derimod på regionalt eller nationalt plan. Sådanne beslutninger iværksættes ofte

i flere detailbutikker i et område. På baggrund heraf er det både rimeligt og nødvendigt at tage udgangspunkt i en samlet helhed af, hvad der set med den enkelte forbrugers øjne kan være et meget lokalt marked.”

266. I Airtours-sagen [note: Jf. Kommissionens beslutning af 22. september 1999 i sag M.1524, Airtours/First Choice, pkt. 45 og 48] fandt Kommissionen, at forbrugerne ved køb af pakkerejser foretrækker at flyve fra en lufthavn, som er relativ nem at komme til fra deres hjem, og at dette kan udgøre et argument for at afgrænse regionale eller lokale geografiske markeder for salg af pakkerejser til udlandet. I den konkrete sag fandt Kommissionen imidlertid, at det geografiske marked var nationalt, primært fordi den ”relative ensartethed i omkostninger og priser på produkterne på markedet tyder på, at der er en tilstrækkelig grad af overlapning mellem de mulige regionale og lokale markeder ... til, at de i denne sag kan anses at udgøre ét samlet nationalt marked på efterspørgselssiden”. De relevante geografiske markeder blev derfor afgrænset til henholdsvis Storbritannien og Irland.

267. Kommissionen har endvidere behandlet spørgsmålet om substitutionskæder i forbindelse med en fusionssag mellem legetøjsfirmaer på det hollandske marked: [Note: Jf. Kommissionens beslutning af 26. juni 1997 i sag M.890, Blokker/Toys 'R' Us, pkt. 38-42.]

”I sine tidligere beslutninger inden for detailsektoren har Kommissionen generelt fundet, at detailmarkeder under visse omstændigheder kan afgrænses til nationale markeder. Selv om en forretnings kundeunderlag, hvis udstrækning kan defineres på basis af den afstand, en forbruger er villig til at bevæge sig for at nå frem til forretningen, er lokalt eller regionalt, er det ikke nødvendigvis bestemmende for det geografiske markeds udstrækning. I en situation, hvor der findes adskillige detailkæder med kædeforretninger overalt i landet, bestemmes de vigtigste konkurrenceparametre på landsplan. Hvad der set på baggrund af forretningernes kundeunderlag kan opfattes som et lokalt eller regionalt marked, må derfor under disse omstændigheder betragtes som et samlet nationalt marked.”

268. I Danske Bank/RealDanmark-fusionen [note: Jf. Konkurrencerådets afgørelse af 8. november 2000, Danske Bank/RealDanmark] fandt Konkurrencerådet som nævnt ovenfor, at det danske detailbankmarked var nationalt. Det skete selv om detailbankmarkedet i høj grad fandtes at være lokalt. Baggrunden herfor var, at der fandtes at være et betydeligt overlap mellem lokalbankerne, og at alle de store banker var repræsenteret i alle områder.

269. I sagen om B&O's distributionsaftale [note: Jf. Konkurrencerådets beslutning af 24. april 2004, B&O, pkt. 84] fandt Konkurrencerådet, at det geografiske marked var Danmark, selv om markedet ud fra forbrugeres synsvinkel opfattedes som lokalt. Det skyldtes, at de lokale markeder var overlappende, og at listepriiserne på B&O's produkter var ens i hele Danmark.

270. I sagerne om Dagrofas overtagelse af ISO-ICA [note: Jf. Konkurrencestyrelsens afgørelse af 29. september 2004, Dagrofa A/S's overtagelse af ISO-ICA, pkt. 39] og Nettos overtagelse af Suma [note: Jf. Konkurrencerådets afgørelse af 28. marts 2001, Netto A/S' overtagelse af Suma Dagligvarer A/S, pkt. 25-27 og pkt. 48] fandt Konkurrencestyrelsen og Konkurrencerådet omvendt, at der kunne afgrænses lokale eller regionale markeder. I den første sag argumenterede Konkurrencestyrelsen med, at det enkelte supermarked kun solgte til kunder inden for en vis radius, og at ISO's forretninger alle var placeret i København. I den anden sag argumenterede

Konkurrencerådet med, at afsætningsmarkedet kunne afgrænses til Sjælland, fordi SUMA kun var aktiv på dette marked.

271. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har bl.a. anført, at en lokalbank i Nordjylland formentlig ikke anser Møns Bank for en trussel, men at bankerne mellem disse to yderpunkter overlapper hinanden, og at det ikke er muligt at drage en egentlig grænse noget sted i landet. [Note: Jf. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringssvar af 5. februar 2007, side 24. Bankerne anfører i samme retning på side 51 i høringssvaret: ”Det er muligt, at f.eks. Møns Bank for hovedparten af kunderne ikke vil være substituerbar med Sparekassen Hobro, men grænserne mellem de enkelte geografiske delmarkeder kan ikke fastlægges, og det er ganske sandsynligt, at denne grænse løbende forrykkes, eftersom betydningen af placeringen af filialer mindskes i takt med, at betydningen af den direkte personlige kontakt mindskes, fordi bankforretninger klares via Internet og telefonen.”] Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne finder derfor, at markedet skal afgrænses nationalt. Bankerne har til støtte herfor endvidere henvist til den ovenfor citerede praksis samt til, at detailbankmarkedet for mere end 80 pct. vedkommende består af landsdækkende banker, som principielt koncerninternt fører ens prislistor over hele landet, som skal være tilgængelige for kunden i hver filial. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne finder endelig, at de 5 store landsdækkende banker er afgørende for, at de vigtigste konkurrenceparametre bestemmes på landsplan. ...

272. Ved vurderingen af substitutionskæder i nærværende sag kan det heroverfor bemærkes, at selv om en banks kundeoplag er lokalt og kan afgrænses til en radius på under 50 km fra banken, vil denne radius flytte sig fra bank til bank. Dette medfører, at ét marked med en radius på 50 km ikke uden videre kan afgrænses fra andre markeder, idet markederne løbende vil overlappe hinanden, og idet der ikke er områder i Danmark, hvor der er over 100 km mellem to banker. Disse forhold taler for, at der kunne findes substitutionskæder på detailbankmarkedet i Danmark.

273. Det danske detailbankmarked er endvidere kendetegnet ved, at der findes flere banker med et landsdækkende net af filialer, og at disse banker har mindst 80 pct. af markedet. For disse banker gælder, at en del af konkurrenceparametrene - men dog ikke dem alle - som fx produktudbud, åbningstider og til dels markedsføring som udgangspunkt fastlægges centralt i hovedkontorerne og således i højere grad ens for det nationale marked. Disse forhold taler også for, at det geografiske detailbankmarked skal afgrænses nationalt, fordi visse af strukturerne på markedet er nationale. [Note: Sml. Kommissionens beslutning af 26. juni 1997 i sag M.890, Blokker/Toys 'R' Us, og Kommissionens beslutning af 20. november 1996 i sag M.784, Kesko/tuko.]

274. I modsætning hertil fastsættes i hvert fald bankernes udlånsrente lokalt via forhandling med kunden, hvilket bl.a. betyder, at renten kan skifte mellem de enkelte filialer inden for samme bank. Dette gælder også for de landsdækkende banker. [Note: Danske Bank har således bekræftet, at en central konkurrenceparameter som renten på udlån fastsættes af de enkelte afdelinger/filialer, jf. pkt. 221.] Selv om bankerne således opererer med listepreiser, tager prissætningen overfor den enkelte kunde bl.a. hensyn til konkurrenceforholdene i det pågældende lokale område ("hvilke priser gælder på den anden side af gaden"). Dette understøttes som nævnt af oplysningerne på prisoplysningsdatabasen Mybankers hjemmeside, hvor det fremgår, at bankernes priser - herunder flere af de landsdækkende bankers priser - opgøres som et prisspænd, samt af en undersøgelse af mobiliteten i den nordiske finansielle sektor, hvor det fremgår, at ca. 50 pct. af bankkunderne har forsøgt at forhandle om bedre renter eller lavere gebyrer, og at over 80 pct. af disse kunder har opnået et tilfredsstillende resultat ved deres forhandling. [Note: Jf. Lektor Henrik Juul, Mobiliteten i

den nordiske finansielle sektor, Tema Nord 2005, side 45. Jf. endvidere Peter Høyer, Bankguide, april 2004, hvor det skønnes, at en tredjedel af bankkunderne forsøger at forhandle med banken om deres rente, og at 80 pct. af disse kunder har held til at få renten sat ned.]

275. Der ses endvidere ikke at være grundlag for at antage, at der foreligger substitutionskæder mellem Øst- og Vestdanmark. Bankerne har som nævnt i gennemsnit under 5 pct. af deres kundemasse på den anden side af Storebælt, og kunderne ønsker faktisk kun i begrænset omfang at vælge en bank på den anden side af Storebælt. [Note: Jf. GFK's omnibusundersøgelse på vegne af Konkurrencestyrelsen, hvor det fremgår, at 80 pct. svarede "nej" til spørgsmålet, om de ville overveje at skifte til en bank, der er placeret på den anden side af Storebælt, mens 19 pct. svarede "ja" til spørgsmålet.] Endvidere lægger kunderne i vidt omfang vægt på den personlige bankrådgiver, hvilket på grund af bl.a. transportomkostningerne taler imod at vælge en bank på den anden side af Storebælt. Der er således væsentlige faktiske omstændigheder for, at Storebælt udgør en sådan barriere, at der ikke foreligger en substitutionskæde mellem Øst- og Vestdanmark.

276. Endvidere er det danske detailbankmarked - ud over de landsdækkende banker - kendetegnet ved en lang række af lokale eller regionale banker. For disse banker gælder, at konkurrenceparametrene i sagens natur fastlægges lokalt eller regionalt, hvilket giver de landsdækkende banker et lokalt eller regionalt konkurrencepres. Dette bekræftes af Konkurrencestyrelsens konkurrentundersøgelse, der netop viser, at konkurrencen mellem to banker efter markedsaktørernes egen opfattelse afhænger af lokal tilstedeværelse. Disse forhold taler også for, at det geografiske detailbankmarked skal afgrænses lokalt eller regionalt og i hvert fald ikke kan afgrænses på tværs af Storebælt.

277. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har anført, at de finder det bemærkelsesværdigt, at styrelsen mener at kunne drage en konklusion baseret på en allerede givet forudsætning om, at Jylland og Fyn hører sammen, og at styrelsen har forsømt at oplyse, at postnummerundersøgelsen viste, at bankerne i Nyborg ikke har flere kunder i Jylland end øst for Storebælt. Det er endvidere anført, at det naturligvis betyder noget for "overlappet", at der er vand rundt om Fyn, men det betyder ikke, at grænsen går på den østlige side af Fyn.

278. Heroverfor skal det anføres, at Konkurrencestyrelsen for det første er enig i, at det betyder noget for graden af overlap, at der er vand rundt om Fyn. For det andet er det ikke afgørende, at filialer i Nyborg ikke har ret mange kunder i Jylland. Det afgørende er, at filialerne i Nyborg – til trods for den tætte placering på Sjælland – ikke synes at have flere kunder øst for Storebælt end de øvrige banker på Fyn og i Jylland. Til sammenligning har Konkurrencestyrelsen modtaget data fra to filialer, der ligger i Middelfart. Disse to filialer har 12 og 15 pct. af privatkunderne samt 14 og 18 pct. af erhvervskunderne i Jylland – altså flere kunder i Jylland end filialerne i Nyborg har øst for Storebælt. Dette indikerer også, at barrieren er større ved Storebælt end ved Lillebælt.

279. Også det forhold, at det koster penge at køre over Storebæltsbroen, men ikke Lillebæltsbroen, har betydning ved vurdering af de to bælters barrierer.

280. Det vurderes derfor samlet, at det ikke kan antages, at der foreligger substitutionskæder over hele Danmark. Storebælt udgør en sådan barriere for bankkundernes valg af bank, at detailbankmarkedet i det mindste må afgrænses geografisk til Øst- og Vestdanmark.

281. Den nærmere vurdering af, om det geografiske marked skal indsnævres yderligere til lokale eller (mindre) regionale områder vil bero på en nærmere undersøgelse af markedsf forholdene i Øst- og Vestdanmark på detailbankmarkedet. Denne undersøgelse for at fastlægge udstrækningen af det geografiske marked er imidlertid ikke foretaget til brug for nærværende sag. Det skyldes, at uanset om markedet afgrænses til henholdsvis Øst- og Vestdanmark eller afgrænses snævrere til lokale eller (mindre regionale) områder, vil dette ikke få betydning for den konkurrenceretlige vurdering af nærværende sag.

282. Det vurderes derfor samlet, at detailbankmarkedet kan afgrænses geografisk til i hvert fald henholdsvis Øst- og Vestdanmark, men at markedet muligvis kan afgrænses endnu snævrere til lokale eller (mindre) regionale områder.

Konklusion

283. Der kan i nærværende sag afgrænses ét relevant produktmarked. Det drejer sig om detailbankmarkedet, der bl.a. omfatter betalings- og opsparingskonti, ind- og udlån, boliglån, billån, betalingskort og netbank samt rådgivning vedrørende forsikringer, værdipapirhandel og pensionsopsparing til privatkunder og små og mellemstore virksomheder med en balance på under 350 mio. kr.

284. Det relevante marked kan afgrænses geografisk til i hvert fald henholdsvis Øst- og Vestdanmark, men kan muligvis afgrænses endnu snævrere til lokale eller (mindre) regionale områder.

Samhandelspåvirkning

285. Efter forordning nr. 1/2003 af 16. december 2002, som trådte i kraft den 1. maj 2004, skal det undersøges, om en aftale mærkbart kan påvirke samhandelen mellem medlemsstater. Såfremt dette er tilfældet, er Konkurrencerådet forpligtet til at anvende Traktatens konkurrenceregler.

286. Udtrykket ”samhandelen mellem medlemsstater” er neutralt. Det er ikke en betingelse, at handelen begrænses eller mindskes. Samhandelen kan også blive påvirket, når en aftale eller en adfærd fører til en stigning i handelen. Det er dog i begge tilfælde en betingelse, at samhandelen påvirkes mærkbart.

287. En adfærd, som vedrører import eller eksport til andre medlemsstater eller aktiviteter i flere medlemsstater, vil som regel uden videre blive anset for at påvirke samhandelen mellem medlemsstater. Hvis en aftale omvendt kun vedrører et regionalt marked, skal det salgsvolumen, der berøres heraf, være betydeligt i forhold til det samlede salg af de relevante tjenester i den pågældende medlemsstat, for at handelen mellem medlemsstater kan anses for at blive påvirket mærkbart. Aftaler med lokal karakter kan endvidere ikke i sig selv påvirke handelen mellem medlemsstater mærkbart, medmindre det er en betydelig andel af det nationale marked, der afskærmes.

288. Lokalbanksamarbejdet vedrører kun en regional del af Danmark, og ingen af medlemmerne af Lokalbanksamarbejdet har aktiviteter i udlandet. Lokalbankmedlemmerne har endvidere - med en markedsandel på ca. [0-1] pct. målt på udlån - kun en begrænset andel af det samlede produktmarked i Danmark. [Note: Hvis markedsandelen i stedet beregnes på baggrund af

omsætning, nettorenteindtægter eller gebyr- og provisionsindtægter, udgør bankernes samlede markedsandel ca. 2 pct.]

289. Lokalbanksamarbejdet vurderes endelig ikke at afskærme en betydelig andel af det nationale danske marked. For det første vedrører Lokalbanksamarbejdet ikke import- eller eksportforhold, der i sig selv kan afskærme markedet nationalt. For det andet omfatter Lokalbanksamarbejdet som nævnt kun små markedsaktører, der ikke kan antages at være i stand til at afskærme udenlandske banker fra en betydelig andel af det danske marked. Det støttes bl.a. af, at andre banker som fx Danske Bank, Nordea og Jyske Bank har filialer i Lokalbanksamarbejdets område.

290. Det vurderes på den baggrund samlet, at Lokalbanksamarbejdet ikke påvirker samhandelen mellem medlemsstaterne mærkbart. Lokalbanksamarbejdet skal derfor behandles efter konkurrencelovens § 6 og ikke efter Traktatens konkurrenceregler.

Konkurrencelovens § 6, stk. 1-3

291. Konkurrencelovens § 6 vedrører aftaler mellem virksomheder, vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og samordnet praksis mellem virksomheder.

292. Der er som udgangspunkt 4 betingelser, der skal være opfyldt for, at konkurrencelovens § 6 finder anvendelse. Der skal være tale om (i) erhvervsvirksomheder, der (ii) indgår en aftale/indgår en vedtagelse inden for en sammenslutning af virksomheder/udøver samordnet praksis, som (iii) har til formål eller følge at begrænse konkurrencen (iv) mærkbart.

293. Ved vurderingen af, om disse betingelser er opfyldt, er fællesskabspraksis vejledende.

Ad (i) Driver bankerne i Lokalbanksamarbejdet erhvervsvirksomhed

294. Konkurrenceloven omfatter enhver form for erhvervsvirksomhed, jf. § 2, stk. 1. Begrebet erhvervsvirksomhed skal forstås bredt, således at enhver økonomisk aktivitet, der foregår i et marked for varer og tjenester, er omfattet af loven.

295. De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet driver alle bankvirksomhed ved at udbyde finansielle produkter. De 7 banker er derfor omfattet af begrebet erhvervsvirksomhed i konkurrencelovens forstand.

Ad (ii) Har Lokalbanksamarbejdets medlemmer indgået en aftale, vedtagelse eller en samordnet praksis

296. Konkurrencelovens aftalebegreb er bredere end det traditionelle formueretlige aftalebegreb. Det konkurrenceretlige aftalebegreb omfatter både mundtlige og skriftlige aftaler, udtrykkelige og stiltiende aftaler samt fx "gentlemen's agreements". typo3/www.ks.dk?id=27927www.ks.dk?id=27927#_ftn101 [Note: Jf. fx Rettens Dom af 20. marts 2002 i sag T-9/99, Rørkartel, pr. 200.]

297. Der stilles ikke krav om, at en aftale antager en juridisk bindende form, at der er fastsat sanktioner mellem aftaleparterne, eller at aftalen kan tvangsfuldbyrdes for, at den er omfattet af aftalebegrebet. Det er endvidere ikke afgørende, om virksomhederne har følt sig forpligtet -

juridisk, faktisk eller moralsk - til at udvise den aftalte adfærd. [Note: Jf. fx Rettens Dom af 20. marts 2002 i sag T-9/99, Rørkartel, pr. 200, og Kommissionens beslutning af 23. april 1986 i sag IV.31.149, Polypropylene, pkt. 81.] Det afgørende er, om de involverede virksomheder har udtrykt en fælles vilje til at indrette deres adfærd på markedet på en bestemt måde. [Note: Jf. fx Domstolens dom af 6. januar 2004 i forenede sager C-2/01 P og C-3/01 P, Bayer, pr. 97, og Retten i Første Instans' dom af 17. december 1991 i sag T-6/89, Anic, pr. 198.]

298. Forbudet i konkurrencelovens § 6 omfatter også vedtagelser inden for en sammenslutning af virksomheder samt enhver form for samordnet praksis mellem virksomheder, jf. konkurrencelovens § 6, stk. 3.

299. Efter fast retspraksis [note: Jf. fx Domstolens dom af 16. november 1975 i forenede sag 40/73, 48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie, pr. 26, samt Retten i Første instans' dom af 20. marts 2002 i sag T-9/99, Rørkartel, pr. 211] omfatter begrebet samordnet praksis en form for koordinering mellem virksomheder, hvorved disse ikke går så langt som til at afslutte en egentlig aftale, men dog bevidst erstatter den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med indbyrdes praktisk samarbejde. Kriterierne om koordinering og samarbejde skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag Traktatens bestemmelser vedrørende konkurrence, og hvorefter enhver erhvervsdrivende uafhængigt skal tage stilling til den politik, vedkommende vil føre på det fælles marked. [Note: Jf. fx Domstolens dom af 16. november 1975 i forenede sag 40/73, 48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie, pr. 173 og 174, Domstolens dom af 8. juli 1999 i sag C-199/92, Hüls, pr. 159-160, Domstolens dom af 8. juli 1999 i sag C-49/92 P, Anic, pr. 117, samt Retten i Første instans' dom af 20. marts 2002 i sag T-9/99, Rørkartel, pr. 212.]

300. Det vurderes i det følgende, om Lokalbanksamarbejdet har indgået aftaler og/eller udvist en samordnet praksis.

Aftale om markedsdeling

301. Konkurrencestyrelsens kontrolundersøgelser hos Lokalbanksamarbejdets medlemmer har vist, at der har været en ikke ubetydelig korrespondance mellem medlemmerne om, hvordan de skal forholde sig til hinandens geografiske områder samt til hinandens kunder. En samlet oversigt over korrespondancen fremgår af sagsfremstillingen ovenfor, jf. pkt. 127-142.

302. Som det fremgår indgik Lokalbanksamarbejdets medlemmer en aftale af 19. januar 2004, hvor det i pkt. 7 er anført:

”Eksklusion kan ske, såfremt en deltagerbank på væsentlige punkter overtræder samarbejdsaftalen, ikke overholder de aftaler, der løbende protokolleres ved bestyrelsesmøderne, ikke aktivt deltager i det forudsatte samarbejde, eller bankens forretningsform ændres væsentligt.

For at eksklusion kan ske, skal samtlige øvrige medlemmer af bestyrelsen stemme herfor.

Såfremt et medlem af erfagruppen etablerer filial i en moderby, hvor en af samarbejdets parter har sit hovedkontor, udtræder den indtrængende part af samarbejdet.”

303. Af Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes referat af årsmøde den 25. marts 2003 fremgår:

”6. Holdning til kollegial adfærd i vores lokalbanksamarbejde i relation til filialetableringer – og i øvrigt i forbindelse med aktiv opsøgning af kunder.

...

Det blev aftalt, at man fremtidig skal orientere berørte pengeinstitutter forinden pressen kontaktes, og helst i god tid før.

Det blev understreget, at man ikke aktivt ville opsøge hinandens kunder. Der blev også udtrykt holdninger til filialetableringer i moderbyerne, og såfremt dette blev aktuelt, ville samarbejdet blive taget op til revurdering fra de berørte banker.”

304. Forud for mødet den 25. marts 2003 havde Møns Bank udarbejdet et diskussionsoplæg til punktet om kollegialt adfærd:

”Holdning til kollegial adfærd i vores lokalbanksamarbejde i relation til filialetableringer – og i øvrigt i forbindelse med aktiv opsøgning af kunder?

Vi ønsker holdningstilkendegivelser i lokalbanksamarbejdet, om vi er kollegaer, der respekterer hinanden eller konkurrenter, der gør hvad det passer os – og hvilke konsekvenser det skal have for lokalbanksamarbejdet, hvis det sidste er tilfældet.

I samme debat er det nærliggende, at vi også forholder os til i hvilket omfang vi går efter hinandens kunder ved aktiv opsøgning.

Vi vil gerne uddybe emnet med følgende:

Vi må i lokalbankerne forholde os til om vi fremover har en kodeks for kollegial adfærd i forbindelse med filialetablering. Kan vi etablere filialer, hvor en anden lokalbank har sit hovedsæde eller en filial eller har offentliggjort konkrete planer om filialetablering. Er byens størrelse afgørende for om man kan eller ikke?

Hvis konklusionen bliver, at vi fremover har ”fri etableringsret” – hvilken konsekvens skal det så have for det fremtidige lokalbanksamarbejde? Som eksempel kan vi nævne: Vil vi fortsat stille garantier for emissioner i fællesskab – måske for en bank, der netop har etableret sig i ens område?

Hvis konklusionen derimod bliver, at vi ikke har ”fri etableringsret” – hvad skal så konsekvensen være for den, der gør det alligevel?”

305. Vordingborg Bank fremsendte endvidere forud for Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003 en mødeindkaldelse af 11. marts 2003:

”ad 6 Til dette dagsordenpunkt har Møns Bank bedt Ole Kühnel fremsende vedlagte kommentar.

Ole Kühnel har i øvrigt indsamlet følgende holdninger blandt bankerne, som han mener bør være et naturligt udgangspunkt for debatten:

- Den konkrete sag omkring Fakse opfattes som en sag mellem 2 medlemsbanker, hvorfor disse problemer afklares indbyrdes.
- Fokus bør være fremtiden i erfagrupper, med vægt på at fastholde det konstruktive samarbejde og den gode dialog.
- Det bør tilstræbes, at opnå enighed om en fremtidig procedure for offentliggørelse af filialetableringer, så misforståelser undgås.
- Det er væsentligt, at vi ikke aktivt opsøger hinandens kunder i samarbejdet. Enkeltstående tilfælde kan naturligvis altid forekomme.
- Sektorpolitisk er det vigtigt at signalere sammenhold frem for splittelse.”

306. I forbindelse med Håndværkerbankens eksklusion af Lokalsamarbejdet sendte Skælskør Bank en e-mail af 30. december 2003 med følgende indhold:

”Kære Ole

Det er det mest besynderlige brev jeg har set i lang tid. Det er som om vi andre overhovedet ikke har været med i beslutningen, ligesom det forudsætter at du alene har magten i samarbejdet, fordi du er formand. Min bekymring omkring referatets skarphed var i øvrigt rigtig, men det ændrer jo ikke ved intentionen bag referatet, der efter min mening var meget klar.”

307. E-mail korrespondancen vedrørende Håndværkerbankens eksklusion blev fulgt op af yderligere en e-mail fra Skælskør Bank af 2. januar 2004 til Håndværkerbanken med kopi til de andre banker i Lokalbanksamarbejdet:

”Jeg har nu læst Jeres selvforsvar og er ærlig talt noget forundret. På vort møde i marts 2003 var vi alle enige om, at såfremt vi ville åbne filial i Lokalbanksamarbejdets hovedkontor byer måtte man forlade samarbejdet. Det var desværre ikke formuleret helt så klar i referatet, men det var det alle var enige om. Vi har i samarbejdet blot bekræftet dette, som I ikke selv har villet drage konsekvensen af. Det er helt urimelig at I bliver ved med at køre på Ole Kühnel, som blot har videreformidlet en enstemmig beslutning.”

308. Lokalbanksamarbejdets medlemmer har bestridt, at bankerne har deltaget i en markedsdelingsaftale eller har haft en forståelse herom. Der er efter bankernes opfattelse tale om, at såfremt én af bankerne vælger at etablere sig i et medlems moderby, vil denne bank udtræde af samarbejdet. Der er derimod ikke tale om en forpligtelse til ikke at etablere filialer i hinandens moderbyer, ligesom det efter bankernes opfattelse er for vidtgående at tale om ”en geografisk opdeling af detailbankmarkedet”. Lokalbanksamarbejdets medlemmer har endvidere anført, at der hverken i aftalen af 19. januar 2004 eller i øvrigt er aftalt, at bankerne skal undlade at opsøge hinandens kunder. ...

309. På baggrund af ovenstående korrespondance vurderes det imidlertid for det første, at der er indgået en aftale mellem medlemmerne af Lokalbanksamarbejdet om en geografisk opdeling af detailbankmarkedet, og at denne aftale trådte i kraft i forbindelse med Lokalbankssamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003.

310. Selv om en markedsdelingsaftale ikke udtrykkeligt fremgår af mødereferatet til årsmødet den 25. marts 2003 - idet referatet alene taler om, at samarbejdet vil blive taget op til revurdering ved filialetableringer i moderbyerne - fremgår det udtrykkeligt af den korrespondance, der har været

forud for årsmødet den 25. marts 2003 samt den senere korrespondance og det faktiske forløb vedrørende Håndværkerbankens eksklusion, at parterne i hvert fald fra den 25. marts 2003 har haft en klar fælles vilje - og dermed har indgået en aftale - om ikke at etablere sig i hinandens moderbyer.

311. Der henvises i den forbindelse særligt til det forhold, at Håndværkerbanken faktisk - enstemmigt - blev ekskluderet som følge af filialetablering i Vordingborg, hvor Vordingborg Bank har sit hovedkontor. Der henvises endvidere særligt til Skælskør Banks e-mails af 30. december 2003 og 2. januar 2004, hvor det udtrykkeligt fremgår, at parterne allerede den 25. marts 2003 var enige om - på trods af, som Skælskør Bank formulerer det, årsmødereferatets manglede ”skarphed” - at en medlemsbank skulle forlade Lokalbanksamarbejdet, hvis der oprettedes filial i et andet medlems moderby.

312. Det fremgår endvidere eksplicit af Lokalbanksamarbejdets aftale af 19. januar 2004, at ”såfremt et medlem af erfagruppen etablerer filial i en moderby, hvor en af samarbejdets parter har sit hovedkontor, udtræder den indtrængende part af samarbejdet.” Det blev således i forlængelse af ekskluderingen af Håndværkerbanken udtrykkeligt aftalt i medlemmernes samarbejdsaftale, at bankerne ikke kunne være medlemmer af samarbejdet og samtidig etablere sig i hinandens moderbyer.

313. På baggrund af den citerede korrespondance vurderes det for det andet, at der er indgået en aftale mellem medlemmerne af Lokalbanksamarbejdet om en kundemæssig markedsdeling, og at denne aftale ligeledes trådte i kraft i forbindelse med Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003.

314. Det fremgår således udtrykkeligt af referatet af årsmødet den 25. marts 2003, at medlemsbankerne ”ikke aktivt ville opsøge hinandens kunder”. Endvidere fremgår det udtrykkeligt af Vordingborg Banks mødeindkaldelse af 11. marts 2003, at ”det er væsentligt, at vi ikke aktivt opsøger hinandens kunder i samarbejdet. Enkeltstående tilfælde kan naturligvis altid forekomme.”

315. Det vurderes herefter samlet, at medlemmerne af Lokalbanksamarbejdet både har indgået en geografisk og en kundemæssig markedsdelingsaftale pr. den 25. marts 2003.

Aftale om fast provision for emissionsgarantier

316. Konkurrencestyrelsens kontrolundersøgelser hos Lokalbanksmedlemmerne har vist, at medlemmerne har haft drøftelser om en fælles provision for emissionsgarantier.

317. Af referat af møde den 10. maj 2003 i Lokalsamarbejdet fremgår således om bankernes emissionsgaranti:

”Ad 2: Vilkår og betingelser i forbindelse med fremtidige emissionsgarantier

Det var en bred debat omkring emnet, og de fremtidige betingelser for at stille emissionsgarantier. Det blev aftalt, at garantiprovisionen fremover udgør [xx] af emissionsgarantiens størrelse, som den bogføres i det enkelte pengeinstitut.

Der var generelt stor opbakning til denne form for initiativer i fællesskabet.”

318. Lokalbanksamarbejdets medlemmer har bestridt, at der er tale om en prisaftale ... og har i den forbindelse anført, at:

- ”Det er ganske sædvanligt og helt naturligt, at alle involverede i en garantistillelse for udstedelse af aktiekapital/ansvarlig kapital/syndikerede lån m.v. får den samme garantiprovision for at påtage sig den samme risiko.
- Det er sædvanligt, at der er en lead manager, der får opgaven at samle en kreds af garanter/deltagere, som herefter tilbydes at påtage sig en forpligtelse med en tegningsgaranti, og for dette får alle deltagere den samme provisionssats. Provisionen forhandles og fastsættes altså suverænt af udsteder og lead manager.
- Prisfastsættelsen for deltagelsen i en emission bliver kendt i markedet, når prospektet bliver offentliggjort.”

319. Lokalbanksamarbejdets medlemmer har endvidere anført, at referatet af mødet den 10. maj 2003 alene relaterer sig til den situation, hvor medlemmerne skal garantere internt for hinanden. Der er således efter medlemmernes opfattelse ikke tale om, at bankerne indbyrdes aftaler en fast provision, som skal gælde i alle tilfælde, hvor bankerne er involveret i en garantistillelse. Endelig anfører medlemsbankerne, at konkurrencemyndighederne efter bankernes opfattelse tidligere har godkendt aftaler om fast provision for andre lignende garantier.

320. Det bemærkes heroverfor, at det på baggrund af en objektiv fortolkning af mødereferatet, kan konstateres, at medlemsbankerne har aftalt en fast provision for emissionsgarantier på [xx] pct. Det fremgår derimod ikke tydeligt af referatet - hvilket bankerne også anfører - om der er tale om et internt forhold mellem bankerne eller tale om en aftale, der skal gælde i alle tilfælde, hvor bankerne er involveret i en garantistillelse.

321. Der ses dog ved begge scenarier at være tale om en aftale mellem banker, og aftalen vedrører derfor ikke detailbankmarkedet, men det finansielle bankmarked. Endvidere er der - efter Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes oplysninger - tale om et ganske sædvanligt forhold mellem banker, som finder anvendelse generelt på det finansielle bankmarked og ikke blot mellem Lokalsamarbejdets medlemmer.

322. På den baggrund er det fundet hensigtsmæssigt at udskille vurderingen af Lokalbanksamarbejdets medlemmers aftale fra nærværende sag og i stedet foretage en generel undersøgelse af sådanne provisionsaftalers lovlighed, herunder en generel undersøgelse af sådanne aftalers evt. konkurrencebegrænsende og mærkbare virkninger på det finansielle bankmarked.

323. Det vurderes herefter samlet, at Lokalbanksamarbejdets medlemmers aftale om en fast provision for emissionsgarantier ikke vedrører detailbankmarkedet, og at forholdet mest hensigtsmæssigt udskilles til en generel undersøgelse af sådanne aftalers overensstemmelse med konkurrencelovens § 6.

Informationsudveksling

324. Konkurrencestyrelsens kontrolundersøgelser hos Lokalbanksamarbejdets medlemmer har vist, at medlemmerne har haft en betydelig informationsudveksling. En samlet oversigt over de udvekslede oplysninger følger af sagsfremstillingen ovenfor pkt. 144-164.

325. Som det fremgår fremsendte Møns Bank den 28. april 2006 en e-mail til resten af medlemsbankerne vedrørende gebyrer på kontanthandelsgarantier:

”Hej alle sammen

Må jeg stille jer et lille spørgsmål?

Vi tager i dag ikke noget for at stille en garanti i f.m. en kontanthandel, men overvejer at begynde på det, da mange andre tager et sådant gebyr.

Tager I gebyr og i givet fald hvor meget?”

326. Vordingborg Bank besvarer Møns Banks henvendelse den 1. maj 2006:

”Hej Ellis

Anders har bedt mig svare på dit spørgsmål om kontanthandelsgarantier.

...

Vi er meget interesseret i at høre hvilke svar du går fra andre – da det jo også kan være aktuelt for os at få reguleret vores priser.”

327. Møns Bank udsendte endvidere den 18. maj 2006, en samlet oversigt over, hvilke banker, der har svaret, og hvad der blev svaret:

”Hej med jer

Tak for jeres tilbagemeldinger vedr. kontanthandelsgarantier. Jeg har samlet svarene, hvis I er interesseret.

Til orientering har vi besluttet at tage et gebyr på xx ved etableringen af garantien (altså et engangsbeløb).

Mvh
Ellis Møns Bank

Vordingborg Bank:

Hvis vi får finansieringen i en bolighandel (TK, DLR, banklån eller lign.) tager vi ikke oprettelsesgebyr eller provision for at stille garantien. Dette er i lighed med den måde vi brugte da jeg var ansat hos jer. Dette gælder både for ejerbolig og for andelsbolig.

Hvis vi ikke får finansieringen (gælder også hvis kunde selv har pengene) så tager vi et oprettelsesgebyr på kr. [xx] og der er løbende provision på [xx].

Lokalbanken i Nordsjælland: Vi tager ikke provision og gebyr når vi efterfølgende finansierer via Totalkredit.

Skælskør Bank: Hvis kontanthandlen afløses af et TK-lån er gebyret kr. [xx].

Hvis ikke er gebyret som for en alm. betalingsgaranti: kr. [xx] + garantiprov. [xx] p.a., min. [xx] pr. kvartal.

Totalbanken: Vi tager pt. ikke gebyr for garanti for restkøbesum, men i stedet garantiprovision for utinglyst pantebrev frem til, at sælger har fået aflyst sit pant eller indestået for indfrielse.

Hvis der ikke finansieres i DLR/TK tager vi [xx] i garantiprovision.

Argumentet for ikke at tage gebyr er, at køber ikke skal betale ekstra for, at vi beholder finansieringen i huset. Alternativt kunne køber jo vælge en finansieret handel uden omkostninger til garantien – ligesom i ”gamle” dage, hvor mægleren kom med et finansieringstilbud og vi efterfølgende lavede omvalg og sendt TK-tilbud til sælgers PI, som så fik gebyrindtægten ved hjemtagelsen.

Så p.t. tager vi ikke garanti for restkøbesum, men tjener i stedet på garanti for utinglyst pantebrev (vi kurssikrer som hovedregel via hjemtagelse på garanti og ikke ved kurskontrakt) og gebyr for hjemtagelse af lån.” [Note: De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har i deres høringssvar af 5. februar 2005, side 40, anført følgende om mail-korrespondancen vedrørende kontanthandel: ”Der er tale om, at Møns Bank har foretaget en markedsundersøgelse, som bl.a. har omfattet undersøgelse af de store bankers gebyrer, hvilket er sket ved at undersøge de pågældende bankers hjemmeside. Der er således tale om offentligt tilgængelige oplysninger. Af bekvemmeligheds hensyn er der rundsendt en forespørgsel i Erfa-gruppen om disse gebyrer i stedet for at undersøge disse bankers hjemmesider. Herefter er der truffet en individuel beslutning om Møns Banks gebyr, og som det fremgår, er denne ikke i overensstemmelse med de øvrige Lokalbanks. Konkurrencestyrelsen har da heller ikke fremført nogen form for dokumentation for, at parterne har koordineret disse gebyrer.”]

328. Lokalbanksamarbejdets medlemmer udvekslede endvidere oplysninger om medarbejdernes lønninger pr. 1. oktober 2004, jf. e-mail af 11. april 2006 mellem direktørerne i Møns Bank:

”Jeg sender dig hermed den seneste lønstatistik fra lokalbankerne – den med chef- og specialistlønningerne. Det er nok smart, at den kun ligger hos dig.” [Note: De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har i deres høringssvar af 5. februar 2005, side 40, anført følgende om udvekslingen af lønstatistikoplysningerne: ”Lønstatistik vil kun i særlige tilfælde være problematisk, og det er ganske sædvanligt at sammenligne sådanne oplysninger, Det er kun i særlige tilfælde et egentligt konkurrenceparameter. Det er derimod vigtigt i konkurrencen om kvalificeret arbejdskraft, og derfor er der mange virksomheder, som tilmed har lønsatser anført på hjemmesiden. Disse oplysninger indsamles med henblik på at sikre, at man aflønner i overensstemmelse med markedsprisen, hvilket er særligt vigtigt, når der er mangel på kvalificeret arbejdskraft. Det kan være en forklaring på, at man ikke kan tiltrække kvalificerede medarbejder, hvis aflønning ikke afspejler niveauet i markedet.”]

329. Den 8. december 2005 udsendte Vordingborg Bank en forespørgsel til de øvrige medlemmer i samarbejdet vedrørende en renteændring:

”En lille hurtig markedsundersøgelse omkring den seneste renteændring. Vil I følge de store banker og undlade at ændre rente?”

Svaret vil jeg rundsende til alle.”

330. Vordingborg Bank fik svar fra de andre medlemmer (samt Max Bank). Vordingborg Bank samlede svarene og rundsendte dem til de øvrige medlemmer den 9. december 2005:

”Markedsundersøgelsen er færdig:

- DiBa og Skælskør Bank hæver generelt udlån med 0,25 %. Indlån røres næsten ikke. Vordingborg Bank vælger formodentlig mandag at hæve med [xx] %. Max Bank hæver også med [xx]% på udlån.
- Lollands Bank afventer og resten har valgt at gøre som de store, at fortsætte uforandret, dog naturligvis med ændring på [xx] % på prioritetslån.” [Note: De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har i deres høringssvar af 5. februar 2005, side 40, anført følgende om korrespondancen om renteændringen: ”Der er tale om oplysninger, som er offentligt tilgængelige, eller som vil blive det, og denne korrespondance illustrerer tydeligt, at det er de store banker, der bestemmer i markedet. Det fremgår også tydeligt, at Lokalbankskerne har truffet en individuel beslutning, som ikke er koordineret med de øvrige, men som afspejler markedets beslutning (dvs. de store banker). Der reageres således forskelligt, at der er intet, der indikerer, at Lokalbankskerne anser sig for at være forpligtet til at indrette sig efter hinanden.”]

331. Den 12. august 2005 udsendte Vordingborg Bank en forespørgsel til de øvrige medlemmer af Lokalbanksamarbejdet vedrørende medlemmernes rentemarginal:

”Det kunne være interessant at lave en lille undersøgelse omkring vores rentemarginal. Vores er [xx] siden sidste halvår. Det føler vi er hårdt. Er det meget sammenlignet med jeres? Har i noget imod at fortælle, hvad jeres er faldet?” [Note: De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har i deres høringssvar af 5. februar 2005, side 41, anført følgende om korrespondancen om rentemarginal og overtræksrente: ”Den gennemsnitlige rentemarginal kan indhentes hos Finanstilsynet og Nationalbanken. Der er således tale om offentligt tilgængelige oplysninger. Dertil kommer, at nogle banker offentliggør deres rentemarginal i årsregnskabet. Der er heller ikke i denne sammenhæng grundlag for at antage, at der er sket en koordinering, endsige at Lokalbankskerne har ment sig forpligtet til eller har forventet, at man indretter sig efter hinanden. Tilsvarende gælder i relation til overtræksrente.”]

332. Den 18. maj 2005 udsendte Vordingborg Bank en forespørgsel til de øvrige medlemsbanker vedrørende overtræksrente:

”Jeg vil gerne foretage en lille rundspørge angående følgende:

- Overtræksrente for ubevilligede overtræk indenfor både erhverv og privat.
- Hvad siger jeres politik for bevilligede overtræk.

Når resultaterne foreligger, vil jeg rundsende et skema til alle.” [Note: De 7 banker i Lokalbanksamfundets bemærkninger til denne korrespondance fremgår af ovenstående note vedrørende korrespondancen om bankernes rentemarginal]

333. Ifølge Konkurrencestyrelsens oplysninger modtog Vordingborg Bank svar fra i hvert fald DiBa Bank.

334. Den 4. november 2004 har Lokalbanksamarbejdets medlemmer endvidere udarbejdet en samlet opgørelse over, hvordan medlemmerne forholder sig til ”beløbsgrænser, webbank, privatkunder” og ”gebyr for udskrifter i E-boks”. [Note: De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har i deres høringssvar af 5. februar 2005, side 41, anført følgende om opgørelsen af ”beløbsgrænser, webbank, privatkunder”: Styrelsen har alene nævnt dette dokument, men har ikke angivet, hvorfor dette er Styrelsens opfattelse er relevant.”]

335. Den 24. august 2004 sendte Totalbanken en besked til de andre medlemsbanker vedrørende minimumsbeløb for rentetilskrivninger:

”Totalbanken har p.t. ikke noget minimumsbeløb for rentetilskrivning, hverken i debet eller kredit, men overvejer at indføre en beløbsgrænse. Inden igangsætning af projektet vil vi gerne høre, hvordan området håndteres i de øvrige Lokale Banker:

Derfor håber jeg, at du snarest belejligt vil oplyse mig om Jeres minimumsbeløb for rentetilskrivning i både debet og kredit.” [Note: De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har i deres høringssvar af 5. februar 2005, side 41, anført følgende om korrespondancen om minimumsbeløb for rentetilskrivning: ”Minimumsbeløb for rentetilskrivning er alene af teknisk karakter, og det er ikke egnet til at have til formål eller virkning at begrænse konkurrencen, at Lokalbanksbankerne drøfter, hvorvidt man undlader rentetilskrivning, hvis f.eks. beløbet er under 0,50 kr. Det er ikke et konkurrenceparameter.”]

336. Den 12. maj 2004 sendte Lollands Bank en e-mail til de andre medlemmer i samarbejdet vedrørende gebyr på betalingskort:

”Gebyrstruktur for ungdomskort!

I forbindelse med gebyrsætningen af Visa Electron falder vi over nogle ”pudsigheder” – på hele vort ungdomskoncept.

Hvis disse unger mennesker bruger andre PI’s automater bliver vi ”bonet” for [xx] (eller [xx]) pr. gang – og vi tager p.t. ingen gebyr.

Så er der udlandet / med Visa – det er hos os gebyrfrit i det koncept (de 150 kr.) men vi tager [xx] kr. ved kontanthævninger (jeg ved ikke p.t. hvad vi ”bones” for det!)

Erfaringsudveksling på området:

Skal det fortsat være gratis at anvende andres automater / skal de have et antal gratis pr. måned - eller?”

337. Lokalbanksamarbejdets medlemmer diskuterede endvidere gebyrstrukturen på betalingskort på et seminar den 15. - 18. maj 2004:

”Af 9) Eventuelt

EHN havde fremsendt forespørgsel omkring gebyrstrukturen i anvendelse af kort (herunder især VISA-Electron).

Der var meget forskellig gebyrsætning på området.

Nogen havde gjort det gratis – dvs. at kunder kunne anvende andres pengeautomater uden at det kostede noget, (hvor banken belastes med [xx] p.t.), men hvor man p.t. overvejede at ændre dette – til andre, der tog ”normalt Visa-kort-gebyr” i hele spektrets bredde.

Der var øjensynlig ingen, der anvendte Lollands Banks ”ide” med 5 gratis pr. måned – og derefter ”fuldt gebyr”. [Note: De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har i deres høringssvar af 5. februar 2005, side 42, anført følgende om korrespondancen om gebyrstrukturen på ungdomskort: ”Konkurrencestyrelsen er utvivlsomt faldet over udtalelsen ”Skal det fortsat være gratis at anvende andres automater / skal de have et antal gratis pr. måned – eller?”. Som nævnt er gebyrer for hævning i hinandens automater gratis. Der er redegjort nærmere herfor ovenfor. Denne udtalelse relaterer sig hertil og til det forhold, at man netop for disse ungdomskort i Lollands Bank hidtil heller ikke har taget gebyr for, at ungdomskort udstedt i Lollands Bank pålægges gebyr, hvis kortet anvendes i andres pengeautomater (også andre end de øvrige Lokalbanker). Det kan supplerende oplyses, at der i perioden 2001-2004 var en aftale mellem Lokalbankerne om, at Lokalbankernes individuelle kunder kunne bruge alle Lokalbankernes hæveautomater vederlagsfrit. Dette er ikke længere tilfældet.”]

338. Den 5. december 2003 udsendte Vordingborg Bank en oversigt over medlemmernes gebyr på webbank:

”Kære alle

Vedhæftet den samlede oversigt over erfagruppens gebyrer på WEB-bank.” [Note: De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har i deres høringssvar af 5. februar 2005, side 42, anført følgende om korrespondancen om gebyrer på webbank: ”Dette vedrører december 2003, og det er således ikke relevant for sagen, eftersom forhold i 2003 er undtaget, jf. konkurrencelovens § 7. Det kan i øvrigt oplyses, at der er tale om offentligt tilgængelige oplysninger, men at en tilsvarende oversigt ikke siden er cirkuleret blandt Lokalbankerne.”]

339. Den 23. maj 2002 afholdt Lokalbanksamarbejdet et erfa-møde, hvor bl.a. gebyr- og provisionsindtægter blev diskuteret:

”Med udgangspunkt heri besluttede styregruppen at sætte fokus på gebyrindtægter relateret til nedennævnte områder med bankerne nævnt i parentes som de udførende på opgaven:

- Garantiprovisioner og stiftelsesprovisioner på lån og kreditter (Møn og Lolland)
- Fondsområdet inkl. kurtageindtægter samt udenlandsk fonds (Møn og Lolland)

- Depotområdet, herunder VP-gebyrer og § 23b-gebyrer (Næstved og Vordingborg)
- PBS-indtægter samt serviceområdet herunder udskriftsgebyrer og interbankgebyrer (Hillerød og Vordingborg)
- Gebyrer generelt relateret til udlandsområdet (Hillerød og Næstved)
- Gebyrer relateret til TK og øvrige kreditforeninger (Aarup og Skælskør)
- Øvrige dokumentgebyrer, herunder lånesager, ekspedition m.v. (Aarup og Skælskør)."

340. Lokalbanksamarbejdets medlemmer udarbejdede i forlængelse af erfa-mødet den 23. maj 2002 en rapport om gebyr- og provisionsindtægter:

"De enkelte banker kunne bekræfte hinanden i, at der er stor forskel på bankernes produktudbud, aktiviteter samt hvorledes priserne i bankerne er fastsat.

...

"Håndværkerbanken, Møns Bank og Totalbanken bør se nærmere på rykkergebyrerne. De opnår generelt kun [xx] af rykkergebyrerne i de øvrige banker, uanset målepunkt.

En sammenligning af listepreiser forklarer ikke forskellen, der derfor må skyldes, de enkelte bankers evne til faktisk at få opkrævet gebyrerne."

...

"Forskellen i de forskellige bankers depotgebyr pr. depot kan overvejende tilskrives de enkelte bankers forskellige satser på området. Ser vi f.eks. på Møns Bank og Lollands Bank, som ligger noget over gennemsnittet, har de satser som ligger højere end de øvrige banker. Ser vi på Totalbanken som ligger noget under gennemsnittet er forklaringen, at de har satser, som er markant lavere end de øvrige banker.

...

Sammenfattende kan siges, at de enkelte banker selv kan gøre noget til at forhøje de gebyrer de modtager på depot ved at hæve satserne på området."

341. Endelig afholdt Lokalbanksamarbejdets medlemmer på baggrund af resultatet i rapporten om gebyr- og provisionsindtægter et møde, hvor rapporten blev diskuteret:

"Gennemgang af rapport fra regnskabscheferne

Der var en positiv tilbagemelding på det arbejde regnskabscheferne havde udført. Der blev givet udtryk for, at det var vigtigt, at der i de enkelte pengeinstitutter efterfølgende bliver arbejdet målrettet med rapporten, så det store arbejde rapporten har medført, også står i forhold til det efterfølgende arbejde i pengeinstitutterne.

Det blev påpeget, at regnskabscheferne fremover gerne må komme med anbefalinger til, hvordan man efterfølgende kunne arbejde med at implementere anbefalingerne i pengeinstitutterne.” [Note: De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet har i deres høringssvar af 5. februar 2005, side 42, anført følgende om informationsudvekslingen i forbindelse med bankernes møde den 23. maj 2002: ”Dette vedrører maj 2002, og det er således ikke relevant for sagen, eftersom forhold i 2002 er undtaget, jf. konkurrencelovens § 7. Det er imidlertid meget vigtigt at understrege, at der ikke - således som Styrelsen synes at påstå - er tale om udveksling af konkrete oplysninger om individuelle gebyrer mellem bankerne. Undersøgelsen tog alene udgangspunkt i Lokalbankernes regnskabstal og indtægter indenfor de forskellige gebyrområder. Disse indtægtstal var herefter udgangspunktet for en rentabilitetsanalyse. Det var således ikke formålet med undersøgelsen at sammenligne enkelte gebyrer, og en sådan sammenligning har heller ikke fundet sted. Det kan i øvrigt oplyses, at denne undersøgelse kun har fundet sted denne ene gang, dvs. i 2002, og dermed er forholdet utvivlsomt omfattet af konkurrencelovens § 7. Der er selvsagt ikke - eftersom undersøgelsen ikke omhandler individuelle gebyrer - på baggrund af denne undersøgelse indledt en praksis med koordination, som er fortsat efter 2002.”]

342. På baggrund af ovenstående skal det vurderes, om der foreligger en samordnet praksis mellem Lokalbanksamarbejdets medlemmer ved at udveksle de nævnte oplysninger.

343. Lokalbanksamarbejdets medlemmer har anført, at der ikke er grundlag for at antage, at bankerne ulovligt har udvekslet informationer mellem sig. Bankerne har indhentet oplysninger hos hinanden, men dette er efter bankernes opfattelse sket som led i generelle markedsundersøgelser med henblik på at træffe individuelle beslutninger på et oplyst grundlag om markedsforholdene eller med henblik på individuelle rentabilitetsovervejelser. Lokalbanksamarbejdets medlemmer har endvidere anført, at der ikke er sket nogen koordination mellem bankerne og har i den forbindelse fremlagt oplysninger om gebyrer på de nævnte områder. Bankerne har endvidere fremhævet, at Møns Bank, som iværksatte forespørgslen om kontanthandelsgarantier, efterfølgende individuelt traf en beslutning om at opkræve et gebyr, der var forskelligt fra de øvrige bankers gebyr. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne finder med henvisning hertil, at de har ført modbevis for, at bankerne har taget hensyn til informationsudvekslingen til at fastlægge en koordineret adfærd, og at bevisbyrden som følge heraf er væltet tilbage på Konkurrencestyrelsen. I modsat fald ville det efter Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes opfattelse være meget vanskeligt at forestille sig, hvordan bankerne ellers skulle føre bevis for, at man ikke har lagt vægt på de udvekslede oplysninger. Endelig finder Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne, at Konkurrencestyrelsen har overdimensioneret omfanget og karakteren af informationsudvekslingen og omdannet denne til et fast system inkorporeret i en aftale om markedsopdeling, ligesom Konkurrencestyrelsens henvisninger til nogle af de alvorligste priskarteller i EU efter bankernes opfattelse er uproportionale. ...

344. Det bemærkes heroverfor, at kriterierne om samordnet praksis som nævnt skal forstås ud fra den grundtanke, hvorefter enhver erhvervsdrivende uafhængigt skal tage stilling til den politik, vedkommende vil føre på markedet. Selv om dette krav om uafhængighed ikke udelukker de erhvervsdrivendes ret til at foretage nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller antagelige adfærd, forhindrer det kategorisk enhver direkte eller indirekte kontakt mellem erhvervsdrivende, som har til formål eller følge at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents markedsadfærd. [Note: Jf. fx Domstolens dom af 16. november 1975 i forenede sag 40/73, 48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie, pr. 173 og 174, Domstolens dom af 8. juli 1999 i sag C-199/92, Hüls, pr. 159-160, Domstolens dom af 8. juli 1999 i sag C-49/92 P, Anic, pr. 117, samt Retten i Første instans' dom af 20. marts 2002 i sag T-9/99, Rørkartel, pr. 212.]

345. Kravet om uafhængighed forhindrer endvidere kategorisk enhver direkte eller indirekte kontakt mellem erhvervsdrivende, som har til formål eller følge at informere en konkurrent om den markedsadfærd, som vedkommende selv har besluttet sig til eller overvejer at følge, når denne kontakt har til formål eller følge, at der opstår konkurrencevilkår, som ikke svarer til det pågældende markeds normale vilkår i betragtning af produkternes art, størrelse og antallet af virksomheder på markedet samt dettes omfang. [Note: Jf. fx Domstolens dom af 16. november 1975 i forenede sag 40/73, 48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie, pr. 173 og 174, Domstolens dom af 8. juli 1999 i sag C-199/92, Hüls, pr. 159-160, Domstolens dom af 8. juli 1999 i sag C-49/92 P, Anic, pr. 117, samt Retten i Første instans' dom af 20. marts 2002 i sag T-9/99, Rørkartel, pr. 212.]

346. En samordnet praksis forudsætter imidlertid samtidig en adfærd på markedet, der ligger i forlængelse af samordningen samt årsagsforbindelse mellem samordningen og adfærden. [Note: Jf. fx Domstolens dom af 8. juli 1999 i sag C-199/92, Hüls, pr. 161, samt Domstolens dom af 8. juli 1999 i sag C-49/92 P, Anic, pr. 118.]

347. I fællesskabspraksis har Domstolen, Retten i Første Instans og Kommissionen alle fundet, at udveksling af oplysninger kan udgøre en samordnet praksis i strid med Traktatens artikel 81. Det er endvidere i praksis fastsat en formodningsregel, hvorefter der gælder en formodning for, at deltagerne i en samordnet praksis tager hensyn til informationsudvekslinger med konkurrenter. Der påhviler derfor de erhvervsdrivende at føre modbevis for, at informationsudvekslingen ikke har medført en adfærd på markedet.

348. I Rørkatel-sagen [note: Jf. Retten i Første Instans' dom af 20. marts 2002 i sag T-9/99, Rørkartel, pr. 212-218] stadfæstede Retten i Første Instans Kommissionens afgørelse, hvorefter udveksling af oplysninger udgjorde en samordnet praksis. Kommissionen havde i sagen fundet, at 6 rørproducenter havde etableret et forum for regelmæssige drøftelser af spørgsmål af fælles interesse, hvilket indebar en udveksling af normalt følsomme kommercielle oplysninger. Retten anførte bl.a. (ligesom Kommissionen), at det må antages - med forbehold for det modbevis, som det må påhvile de pågældende erhvervsdrivende at føre - at virksomheder, som deltager i en samordning, og som forbliver aktive på markedet, tager hensyn til en informationsudveksling med dets konkurrenter for at fastlægge deres adfærd på markedet. Dette gjaldt efter Rettens opfattelse så meget desto mere i den konkrete sag, da samordningen mellem virksomhederne fandt sted regelmæssigt og over en lang periode.

349. I Cement-sagerne [note: Jf. Retten i Første Instans' dom af 15. marts 2000 i forenede sag T-25/95 m.fl., Cimenteries m.fl., pr. 1644, 1649 og 1895] fandt Retten i Første Instans, at en udveksling af prisoplysninger udgjorde en samordnet adfærd. Retten bemærkede samtidig, at gensidighedsbetingelsen, der ligger indirekte i samordningsbegrebet, er opfyldt, når en konkurrent efter ønske fra en anden eller med dennes accept afslører, hvad man agter at foretage sig, eller hvilken adfærd man fremtidigt vil indtage på markedet.

350. I British Sugar-sagen [note: Jf. Retten i Første Instans' dom af 12. juli 2001 i forenede sager T-202/98, T-204/98 og T-207/98, British Sugar, pr. 55-68] stadfæstede Retten i Første Instans Kommissionens afgørelse, hvorefter en virksomheds underretning til sine konkurrenter om den prisadfærd, selskabet agtede at udvise på sukkermarkedet i Storbritannien, udgjorde en aftale eller en samordnet praksis. Retten fandt, at en virksomhed nødvendigvis må tage hensyn - direkte eller indirekte - til de oplysninger, som virksomheden har modtaget om konkurrenternes fremtidige

adfærd på møder med konkurrencebegrænsende formål. Retten udtalte samtidig, at alene det forhold, at et selskab på en række møder fik sådanne oplysninger om sine konkurrenter, som en uafhængig erhvervsdrivende behandler som forretningshemmeligheder, er tilstrækkeligt til at påvise, at selskabet ønskede, at konkurrencen skulle begrænses. Retten afviste endelig et anbringende om, at kunderne allerede kendte til priserne, og at konkurrenterne således ikke fik oplysninger om priser, som konkurrenterne ikke allerede kunne skaffe sig på markedet. Retten henviste bl.a. til, at prisoplysninger til kunderne ikke var ensbetydende med, at priserne udgjorde en objektiv, umiddelbart konstaterbar markedsoplysning, og til, at informationsudvekslingen gav konkurrenterne de pågældende prisoplysninger på en mere enkel, hurtig og direkte måde, end konkurrenterne kunne have opnået gennem markedet.

351. Udveksling af oplysninger mellem konkurrenter er dog ikke uden videre samordnet praksis. Der skal sondres mellem forskellige situationer, der ikke behandles ens i konkurrenceretlig sammenhæng, fordi de ikke har samme skadelige virkninger for konkurrencen.

352. Det har i den forbindelse betydning, hvilken type af oplysninger, der udveksles, herunder om der er tale om følsomme oplysninger som fx pris- eller markedsoplysninger eller ikke-følsomme oplysninger som fx generelle statistiske oplysninger. Det har endvidere betydning, om udvekslingen sker som led i et komplekst kartel eller ej, om markedet er oligopolistisk og om oplysningerne tilgår markedet som helhed (som ved fx prisannonceringer), branchen som helhed eller blot konkurrenterne. [Note: Jf. fx Kommissionens beslutning af 17. februar 1992 i sag IV/.31.370 og 31.446, U.K. Agricultural Tractor Registration Exchange, Retten i Første Instans' afgørelse af 27. oktober 1994 i sag T-35/92, John Deere, og Domstolens dom af 28. maj 1998 i sag C-7/95 P, John Deere.] Offentlige og allerede kendte oplysninger kan som udgangspunkt udveksles, men dette er ikke tilfældet, hvis udvekslingen letter adgangen til oplysningerne, eller hvis formålet med udvekslingen har været dannelsen eller vedligeholdelsen af et kartel. [Note: Jf. Domstolens dom af 7. januar 2004 i forenede sag C-204/00 P m.fl., Ålborg Portland, pr. 279ff.]

353. I John Deere-sagen [note: Jf. Kommissionens beslutning af 17. februar 1992 i sag IV/.31.370 og 31.446, U.K. Agricultural Tractor Registration Exchange] underkendte Kommissionen et informationsudvekslingssystem inden for en britisk brancheforening af fabrikanter og importører af landbrugsmaskiner, selv om informationsudvekslingssystemet hverken omhandlede priser eller støttede en anden konkurrencebegrænsende adfærd. Systemet omhandlede derimod udveksling af oplysninger om salg inden for bestemte geografiske områder for bestemte varekategorier samt udveksling af oplysninger om tidsrummet for salget. Endvidere udveksledes der oplysninger, der gav mulighed for at udregne de enkelte medlemmers markedsandele.

354. Retten i Første Instans [note: Jf. Retten i Første Instans' afgørelse af 27. oktober 1994 i sag T-35/92, John Deere] stadfæstede Kommissionens afgørelse og underkendte informationsudvekslingssystemet i John Deere-sagen. Retten bemærkede indledningsvist, at en aftale om informationsudveksling, der ikke vedrører priser og ikke støtter en anden konkurrencebegrænsende foranstaltning, kan skærpe konkurrencen på udbudssiden på et konkurrencepræget marked. Retten fandt imidlertid samtidig, at en generel ordning mellem erhvervsdrivende, der står for hovedparten af udbudet, vedrørende udveksling af detaljerede oplysninger med korte mellemrum, på et stærkt koncentreret oligopolistisk marked, hvor konkurrencen allerede er stærkt svækket, og hvor informationsudvekslingen er gjort lettere, er egnet til mærkbart at begrænse den konkurrence, der findes mellem de erhvervsdrivende.

355. Retten tog i sin vurdering af informationsudvekslingssystemet hensyn til arten, hyppigheden og modtagerne af de i sagen formidlede oplysninger. For så vidt angik arten af de udvekslede oplysninger bemærkede Retten, at der var tale om forretningshemmeligheder, der gjorde det muligt for virksomhederne at få kendskab til deres forhandlere og konkurrenters salg. For så vidt angik hyppigheden bemærkede Retten, at oplysningerne udsendtes med korte mellemrum og systematisk. For så vidt angik modtagerne af oplysningerne konstaterede Retten, at oplysningerne udveksledes mellem de vigtigste leverandører og alene til fordel for disse, idet andre leverandører og forbrugerne ikke var omfattet af informationsudvekslingen.

356. Domstolen [note: Jf. Domstolens dom af 28. maj 1998 i sag C-7/95 P, John Deere] stadfæstede Rettens afgørelse og underkendte således informationsudviklingssystemet. Domstolen henviste til, at Retten med føje havde lagt til grund, at informationssystemet mindskede eller fjernede usikkerhedsgraden vedrørende markedets funktion, og at systemet derfor begrænsede konkurrencen mellem virksomhederne.

357. I den noget ældre EUDIM-sag, der vedrørte udveksling af fortrolige oplysninger mellem 10 VVS-grossister, nåede Kommissionen imidlertid til det modsatte resultat. Kommissionen fandt, at udveksling af individuelle og fortrolige oplysninger ikke mærkbart ville indvirke på den konkurrencemæssige struktur på VVS-engrosmarkedet. Kommissionen henviste til, at markedet med over 3000 grossister og et sortiment på over 1 million produkter var meget fragmenteret og ikke oligopolistisk.

358. I Konkurrenceankenævnets kendelse i Wewer-sagen [note: Jf. Konkurrenceankenævnets kendelse af 11. juli 2005, Wewers Belægningssten A/S og A/S Ikast Betonvarefabrik mod Konkurrencerådet] tog ankenævnet stilling til begrebet samordnet praksis i forbindelse med udveksling af prisoplysninger mellem to moderselskaber til et fællesejet joint venture. Konkurrenceankenævnet fandt indledningsvist, at begrebet samordnet praksis skal forstås i overensstemmelse med fællesskabsrettens fastlæggelse heraf. Konkurrenceankenævnet fandt herefter, at der ikke forelå en fuldbyrdet samordnet praksis og dermed ikke en fuldbyrdet overtrædelse af konkurrencelovens § 6. Det skyldtes, at der ikke i Konkurrencerådets afgørelse forelå oplysninger om, hvorvidt virksomhederne havde udvist en adfærd på markedet, der lå i forlængelse af virksomhedernes samordning. Konkurrenceankenævnet stadfæstede imidlertid på trods heraf Konkurrencerådets påbud, hvorefter virksomhederne skulle bringe deres adfærd til ophør. Det skete med den begrundelse, at konkurrenceloven efter ankenævnets opfattelse hjemler konkurrencemyndighederne adgang til at give påbud om også at bringe adfærd til ophør, som uden et indgreb fra konkurrencemyndighederne side må antages at udvikle sig til en fuldbyrdet overtrædelse.

359. I Konkurrencestyrelsens afgørelse af 26. maj 2005 [note: Jf. Konkurrencestyrelsens afgørelse af 26. maj 2005, Horesta's informationsudveksling til brug for markedsføring] udtalte styrelsen - på linje med bl.a. John Deere-sagen - at det efter konkurrencelovens § 6 er forbudt virksomheder at udveksle oplysninger om priser og omsætning, der kan anvendes til at mindske usikkerheden om konkurrenternes adfærd i markedet eller til at samordne deres priser til skade for konkurrencen på markedet. Det gjaldt også en brancheforenings skøn til medlemmerne over den fremtidige prisudvikling på markedet.

360. Ved vurderingen af nærværende sag skal det indledningsvist bemærkes, at der har været tale om en direkte og betydelig udveksling af kommercielle oplysninger om gebyrer, gebyrindtægter,

renteadfærd, lønforhold mv. mellem bankerne i Lokalbanksamarbejdet. Informationsudvekslingen er endvidere foretaget parallelt med bankernes markedsdelingsaftale og skal ses i sammenhæng med denne, jf. nedenfor.

361. Det skal endvidere bemærkes, at informationsudvekslingen har omfattet følsomme oplysninger om bl.a. renter, gebyrer (dvs. priser) [note: Sml. Retten i Første Instans' dom af 14. maj 1998 i sag T-334/94, Sarrió. I denne sag blev følsomme oplysninger bl.a. defineret som oplysninger, "hvorefter deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner"] og omkostninger samt omfattet individuelle forhold, der har gjort det muligt, at identificere de enkelte Lokalbanksamarbejdsmedlemmers adfærd. [Note: For så vidt angår oplysninger om lønforhold har Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne i deres høringssvar af 5. februar 2007 selv anført, at en bank som DiBa Bank ved oprettelse af en ny filial bl.a. lægger vægt på muligheden for at tiltrække kvalificeret arbejdskraft.]

362. Informationsudvekslingen har samtidig omfattet meget detaljerede forhold, der løbende er fremsendt over længere tid, hvilket også har været med til at øge værdien af oplysningerne. De udvekslede - fortrolige, individuelle og detaljerede - oplysninger har også været aktuelle, idet bankerne har forespurgt om ikke-historiske oplysninger. Endelig er informationsudvekslingen karakteriseret ved at være sket mellem konkurrenter på markedet og kun til fordel for disse, mens kunderne ikke har nydt gavn af informationsudvekslingen gennem større gennemsigtighed på markedet. [Note: Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har anført, at udvekslingen af oplysninger om manglende gebyrer for anvendelse af bankernes automater er til fordel for kunderne, idet der hermed afhjælpes en meget væsentlig fordel, som de store banker har i relation til deres landsdækkende net af filialer og automater, jf. bankernes høringssvar af 5. februar 2007, side 63.]

363. Det vurderes, at disse forhold alle taler for, at informationsudvekslingen både har haft til formål og er egnet til, at der skulle opstå konkurrencevilkår, som ikke svarer til det pågældende markeds normale vilkår. Som følge af informationsudvekslingens karakter og tidsperiode har Lokalsamarbejdsmedlemmerne således i langt højere grad end uden informationsudviklingen kunnet inddrage hinandens adfærd i den enkeltes banks beslutningsproces og således kunnet handle afhængigt af hinandens adfærd.

364. Dette gælder også, selv om nogle af de udvekslede informationer kunne fremskaffes gennem markedet. Informationsudvekslingen har således haft et sådan omfang, at udvekslingen har gjort det betydelig lettere for de enkelte banker at få et samlet indblik i deres konkurrenters adfærd. Endvidere er informationsudvekslingen i visse tilfælde sket på så tidligt et stadium, at markedet endnu ikke var blevet informeret, hvor det om en evt. renteændring fremgår, at "Vordingborg Bank vælger formodentlig mandag at hæve med 0,25 pct."

365. Det ses ikke at være afgørende for bedømmelsen af formålet med og egnetheden af informationsudvekslingen, at detailbankmarkedet ikke i sig selv kan betegnes som oligopolistisk, selv om markedet er præget af to store aktører.

366. Det skyldes for det første, at informationsudvekslingen skal ses i sammenhæng med og i forlængelse af bankernes markedsdelingsaftale. Ved markedsdelingsaftalen er der eksplicit skabt en forståelse mellem Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne om, at de ikke skal konkurrere på visse dele af hinandens markeder eller om hinandens kunder, og denne forståelse om ikke at konkurrere

indbyrdes [note: Ud over selve markedsdelingsaftalerne kan der om Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes forståelse af konkurrencesituationen fx henvises til Møns Banks diskussionsoplæg forud for Lokalbanksamarbejdets møde den 25. marts 2003, hvor det anføres: ”Vi ønsker holdningstilkendegivelser i lokalbanksamarbejdet, om vi er kollegaer, der respekterer hinanden eller konkurrenter, der gør hvad det passer os - og hvilke konsekvenser det skal have for lokalbanksamarbejdet, hvis det sidste er tilfældet.”] må antages at blive suppleret og forstærket gensidigt af det forum, som bankerne har skabt til at udveksle normalt fortrolige oplysninger. Dermed er informationsudviklingssystemet med til at supplere og forstærke både at usikkerheden om bankernes adfærd mindskes, og at bankerne handler afhængigt af hinanden, således at der opstår konkurrencevilkår mellem bankerne i Lokalbanksamarbejdet, som ikke svarer til detailbankmarkedets normale vilkår.

367. For det andet følger det eksplicit af den korrespondance, der har været mellem bankerne, at informationsudvekslingen netop er sket med det formål at inddrage de andre medlemmers adfærd i hver banks egen politik på markedet, jf. følgende korrespondance:

- Møns Banks e-mail af 28. april 2006: ”Vi tager i dag ikke noget for at stille en garanti i f.m. en kontanthandel, men overvejer at begynde på det. ... Tager I gebyr og i givet fald hvor meget?”.
- Vordingborg Banks svar af 1. maj 2006: ”Vi er meget interesseret i at høre hvilke svar du går fra andre – da det jo også kan være aktuelt for os at få reguleret vores priser”.
- Vordingborg Banks forespørgsel af 8. december 2005: ”En lille hurtig markedsundersøgelse omkring den seneste renteændring. Vil I følge de store banker og undlade at ændre rente?”.
- Vordingborg Banks forespørgsel af 12. august 2005: ”Det kunne være interessant at lave en lille undersøgelse omkring vores rentemarginal. Vores er [xx] siden sidste halvår. Det følger vi er hårdt. Er det meget sammenlignet med jeres?”.
- Totalbankens forespørgsel af 24. august 2004: ”Totalbanken har p.t. ikke noget minimumsbeløb for rentetilskrivning, hverken i debet eller kredit, men overvejer at indføre en beløbsgrænse. Inden igangsætning af projektet vil vi gerne høre, hvordan området håndteres i de øvrige Lokale Banker”.
- Lollands Banks forespørgsel af 12. maj 2004: ”Erfaringsudveksling på området: ... Skal det fortsat være gratis at anvende andres automater / skal de have et antal gratis pr. måned - eller?”.
- Lokalbanksmedlemmernes rapport af 23. maj 2002 om gebyr- og provisionsindtægter: ”Håndværkerbanken, Møns Bank og Totalbanken bør se nærmere på rykkergebyrerne. De opnår generelt kun [xx] af rykkergebyrerne i de øvrige banker, uanset målepunkt. ... En sammenligning af listepreiser forklarer ikke forskellen, der derfor må skyldes, de enkelte bankers evne til faktisk at få opkrævet gebyrerne”.
- Referat af møde den 26. september 2002 om Lokalbanksmedlemmernes rapport af 23. maj 2002: ”Der blev givet udtryk for, at det var vigtigt, at der i de enkelte pengeinstitutter efterfølgende bliver arbejdet målrettet med rapporten, så det store arbejde rapporten har medført, også står i forhold til det efterfølgende arbejde i pengeinstitutterne. Det blev påpeget, at regnskabscheferne fremover gerne må komme med anbefalinger til, hvordan man efterfølgende kunne arbejde med at implementere anbefalingerne i pengeinstitutterne”.

368. Det bemærkes endvidere, at det af Lokalbanksamarbejdets aftale af 19. januar 2004, pkt. 1, eksplicit fremgår, at samarbejdet bl.a. har til ”formål at udveksle viden og erfaringer”, og at der kan ske eksklusion af samarbejdet, hvis bankerne ”ikke aktivt deltager i det forudsatte samarbejde”, jf.

aftalens pkt. 7, idet det dog samtidig bemærkes, at dette skal ske under bevarelse af den enkelte banks selvstændighed og lokale image.

369. Det må endelig antages, at informationsudvekslingen har haft betydning for bankernes adfærd på markedet. For det første er informationerne som nævnt ofte udvekslet i forbindelse med en påtænkt adfærd fra medlemsbankerne side, og oplysninger er dermed indgået i bankernes konkrete beslutninger og ikke til mere generel anvendelse. For det andet gælder der efter praksis en formodning for - med forbehold for det modbevis, som det påhviler Lokalbanksamarbejdets medlemmer at føre - at medlemsbankerne ved fastlæggelsen af hver banks adfærd på markedet ikke har kunnet undgå direkte eller indirekte at tage hensyn til de oplysninger, som de løbende har fået fra de andre medlemsbanker, jf. Rørkartel-sagen og British Sugar-sagen. Dette gælder så meget desto mere, når udvekslingen af oplysninger finder sted regelmæssigt, over en lang periode og vedrører detaljerede samt aktuelle forhold, således som det har været tilfældet i nærværende sag.

370. Det må derfor lægges til grund - medmindre andet bevises af Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne - at bankerne har taget hensyn til de oplysninger, som de løbende har fået fra de andre medlemsbanker, og dermed ikke har handlet uafhængigt af hinanden. Lokalbanksamarbejdets medlemmer har imidlertid ikke ført et sådan tilstrækkeligt bevis, idet bankerne ikke har godtgjort, at informationsudvekslingen skete med et andet mål for øje end netop at lægge vægt på de udvekslede oplysninger. Det gælder også, selv om bankerne ikke faktisk måtte tage de samme priser, idet det i forlængelse af formålet med informationsindsamlingen som nævnt må lægges til grund, at bankerne har taget hensyn til oplysninger og dermed ikke har handlet uafhængigt af hinanden.

371. Det vurderes herefter samlet, at der hverken har været tale om, at hver bank i Lokalbanksamarbejdet uafhængigt har taget stilling til den politik, vedkommende bank har ført på detailbankmarkedet, eller om, at bankerne har foretaget informationsudvekslingen med et andet formål end - ligesom formålet med markedsdelingsaftalen - at skabe konkurrencevilkår mellem bankerne, som ikke svarer til detailbankmarkedets normale vilkår.

372. Det vurderes derfor samlet, at Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes udveksling af oplysninger udgør en samordnet praksis i konkurrencelovens forstand.

Ad (iii) Har Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes adfærd til formål eller følge at begrænse konkurrencen

373. Vurderingen af, om Lokalbanksamarbejdets medlemmers adfærd har haft til formål eller følge at begrænse konkurrencen skal ske på grundlag af en objektiv vurdering af adfærdens indhold i lyset af den retlige og økonomiske sammenhæng, adfærden indgår i.

374. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne finder ikke, at deres adfærd har haft til formål eller følge at begrænse konkurrencen og har afvist, at Konkurrencestyrelsens gebyrundersøgelse og performanceundersøgelse kan påberåbes til støtte for en konkurrencebegrænsende effekt. ...

375. Det vurderes heroverfor, at Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes konkurrencebegrænsende adfærd, der både består i en markedsdelingsaftale og en samordnet praksis, har haft til formål at begrænse konkurrencen.

376. Lokalbanksamarbejdets medlemmer har ud fra en objektiv fortolkning af deres adfærd ønsket - helt overordnet - at begrænse konkurrencen mellem sig for i stedet at skabe et kollegialt forum, hvor parterne i højere grad betragter sig som kollegaer end konkurrenter, jf. fx Møns Banks diskussionsoplæg om kollegial adfærd:

”Holdning til kollegial adfærd i vores lokalbanksamarbejde i relation til filialetableringer – og i øvrigt i forbindelse med aktiv opsøgning af kunder?

Vi ønsker holdningstilkendegivelser i lokalbanksamarbejdet, om vi er kollegaer, der respekterer hinanden eller konkurrenter, der gør hvad det passer os – og hvilke konsekvenser det skal have for lokalbanksamarbejdet, hvis det sidste er tilfældet.

I samme debat er det nærliggende, at vi også forholder os til i hvilket omfang vi går efter hinandens kunder ved aktiv opsøgning.

Vi vil gerne uddybe emnet med følgende:

Vi må i lokalbankerne forholde os til om vi fremover har en kodeks for kollegial adfærd i forbindelse med filialetablering. Kan vi etablere filialer, hvor en anden lokalbank har sit hovedsæde eller en filial eller har offentliggjort konkrete planer om filialetablering. Er byens størrelse afgørende for om man kan eller ikke?

Hvis konklusionen bliver, at vi fremover har ”fri etableringsret” – hvilken konsekvens skal det så have for det fremtidige lokalbanksamarbejde? Som eksempel kan vi nævne: Vil vi fortsat stille garantier for emissioner i fællesskab – måske for en bank, der netop har etableret sig i ens område?

Hvis konklusionen derimod bliver, at vi ikke har ”fri etableringsret” – hvad skal så konsekvensen være for den, der gør det alligevel?”

377. Lokalbanksamarbejdets medlemmers markedsdelingsaftale udgør endvidere en hard-core overtrædelse af konkurrenceloven § 6, der efter sin natur som udgangspunkt vil have til formål at begrænse konkurrencen, sml. SAS/Maersk-sagen [note: Jf. Kommissionens beslutning af 18. juli 2001 i sag COMP.D.2 37.444, SAS/Maersk Air, pr. 71: ”Disse markedsdelingsaftaler har per definition til formål at begrænse konkurrencen. De er derfor omfattet af forbuddet i artikel 81, stk. 1.”] og Belasco-sagen. [Note: Sag C-246/86 P, Saml. 1989, 2117. Jf. endvidere pkt. 25 i Kommissionens meddelelse om retningslinjer for anvendelsen af EF-traktatens artikel 81 på horisontale samarbejdsaftaler (2001/C 3/02), hvor det antages, at markedsdelingsaftaler begrænser konkurrencen og næsten altid er forbudt.] Markedsdelingsaftalen må endvidere ud fra en objektiv vurdering forstås således, at bankerne har haft til formål ikke at etablere sig i hinandens moderbyer samt til formål ikke aktivt at opsøge hinandens kunder, hvilket er et konkurrencebegrænsende formål.

378. For så vidt angår Lokalbanksamarbejdets medlemmers informationsudveksling er det vurderet ovenfor, jf. pkt. 360-372, at denne samordnede praksis mellem bankerne har haft til formål, at der skulle opstå konkurrencevilkår, som ikke svarer til detailbankmarkedets normale vilkår. Formålet med informationsudvekslingen har dermed haft til formål at begrænse konkurrencen. [Note: Kommissionen har endvidere i sin praksis fundet, at informationsudvekslingsaftaler har et

konkurrencebegrænsende formål, jf. Kommissionens beslutning af 7. juni 2000 i sag COMP/36.545/F3, Aminosyrer.]

379. Det vurderes på den baggrund samlet, at bankernes adfærd har haft til formål at begrænse konkurrencen. Det er derfor ikke nødvendigt at undersøge, om adfærden har haft evt. konkurrencebegrænsende virkninger. [Note: Jf. fx Kommissionens beslutning af 18. juli 2001 i sag COMP.D.2 37.444, SAS/Maersk Air, pr. 71, og Rettens dom af 20. marts 2002 i sag T-9/99, Rørkartel, pr. 217.]

380. Det bemærkes dog, at bankernes koordinerede adfærd tillige har haft konkurrencebegrænsende virkninger på konkurrencen på detailbankmarkedet. Parterne har således håndhævet deres markedsdelingsaftale og statueret et eksempel ved at ekskludere Håndværkerbanken. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes adfærd har endvidere haft den virkning, at bankerne indenfor samarbejdet har fået moderbyerne for sig selv uden konkurrence fra de andre medlemmer. Det har udelukket den potentielle konkurrence, der kunne komme ved, at bankerne åbnede filialer i hinandens moderbyer.

381. Konkurrencestyrelsen har endvidere foretaget en undersøgelse, der viser, at gebyrniveauet i den sydlige del af Sjælland inkl. Lolland, Falster mv. ligger over gebyrniveauet i resten af Danmark. Det gælder for samtlige de 8 gebyrer, som Konkurrencestyrelsen har undersøgt, jf. figur 2 samt pkt. 100-104 ovenfor, hvor styrelsens undersøgelse er nærmere beskrevet. Konkurrencestyrelsens undersøgelse indikerer dermed alt andet lige, at Lokalbanksamarbejdet har haft en (negativ) virkning på prisniveauet i området, hvor Lokalbanksamarbejdets medlemmer særligt har deres lokale tilknytning.

382. Konkurrencestyrelsen har endvidere foretaget en performanceanalyse af Lokalbanksamarbejdet i 2005, jf. tabel 10 samt pkt. 105-107 ovenfor. Analysen viser, at Lokalbanksamarbejdet - gennem højere nettorenter, gebyrer og provisioner - har en merindtjening på 20-28 pct., svarende til 150-200 mio. kr., i forhold til gennemsnitsindtjeningen på Fyn og i Vest- og Nordjylland. Lokalbanksamarbejdet har endvidere en højere egenkapitalforrentning (6 pct. højere) samt 29-39 pct. højere omkostninger sammenlignet med gennemsnittet på Fyn og i Vest- og Nordjylland. Konkurrencestyrelsens analyse indikerer dermed alt andet lige, at Lokalbanksamarbejdet på den ene side har medført højere priser, og på den anden side har medført ineffektivitet i form af højere omkostninger.

383. I forhold til Konkurrencestyrelsens performanceanalyse, har Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne anført, at sparekasser og banker grundlæggende er forskellige og dermed ikke direkte sammenlignelige. ... Bankerne har anført, at det er fordi sparekasser ikke har til formål at skabe store overskud, og at der er forskelle i bogføringen mellem banker og sparekasser. Yderligere har bankerne anført, at Skælskør bank har højere lønomkostninger end Ringkøbing Landbobank, og at der er meget stor forskel på gennemsnitslønnen i Jylland og på Sjælland, og at en sammenligning af omkostninger er problematisk. ...

384. Heroverfor skal det anføres, at Finanstilsynets nøgletal for indtjening pr. omkostningskrone viser, at sparekasserne i 2005 gennemsnitligt havde en højere indtjening pr. omkostningskrone end bankerne i stikprøven. Derudover har Konkurrencestyrelsen kontrolleret beregningerne i performanceanalysen ved at udskille sparekasserne fra den samlede stikprøve. En sammenligning af de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet med samtlige lokale banker i stikprøven fra Vestdanmark

viser, at merindtjeningen i Lokalbanksamarbejdet faktisk bliver større end når sparekasserne er med i stikprøven. Konkurrencestyrelsen vurderer derfor, at styrelsen performanceanalyse – selv når sparekasserne er med i stikprøven – giver et retvisende billede på trods af de mulige fejlkilder.

385. For så vidt angår omkostningsniveauet skal det anføres, at tal fra Danmarks Statistik viser, at en månedsløn for en lønmodtager uden ledelsesansvar i Vestsjællands Amt udgør ca. 28.100 kr. mens den i Ringkøbing Amt udgør ca. 28.500 kr. [Note: Jf. Danmarks Statistik, Fortjeneste for privatansatte efter område (amt), lønmodtagergruppe, lønkomponenter, LON03.] Lønniveauet i Vestsjællands Amt synes således at være lavere – og altså ikke højere – end lønniveauet i Ringkøbing Amt. Udbetaling af høje lønpræmier i en branche eller et område kan i øvrigt være et udtryk for en svagere konkurrencesituation.

386. Det vurderes på den baggrund samlet, at Lokalbanksamarbejdets medlemmers adfærd har haft til formål og følge at begrænse konkurrencen.

Ad (iv) Er den konkurrencebegrænsende adfærd mærkbar

387. Ud over det kvantitative mærkbarhedskrav i konkurrencelovens § 7, jf. herom nedenfor i pkt. 412-439, gælder der et kvalitativt mærkbarhedskrav. [Note: Det kan dog ikke antages, at der i dansk konkurrenceret gælder et kvalitativt mærkbarhedskrav i forbindelse med vertikale prisbinding, jf. Konkurrenceankenævnets kendelse af 27. oktober 2004, Bestseller.]

388. Efter det kvalitative mærkbarhedskrav skal konkurrencebegrænsningen være egnet til at påvirke konkurrencen på markedet i et vist omfang. Det må også antages at gælde, hvor der er tale om en hard-core overtrædelse, jf. Domstolens udtalelse i Völk-sagen, der vedrørte en tysk producent af vaskemaskiner med en markedsandel på 0,2-0,5 pct.:

”Det kan således forekomme, at en eneforhandlingsaftale, selv med absolut områdebeskyttelse, under hensyn til de pågældendes svage stilling på markedet for de omhandlede produkter i det område, der er genstand for den absolutte beskyttelse, ikke er omfattet af forbudet i artikel 81, stk. 1.”

389. I Telia Stofa-sagen [note: Jf. Konkurrenceankenævnets kendelse af 16. januar 2001, Telia Stofa A/S ctr. Konkurrencerådet] udtalte Konkurrenceankenævnet, at selve det forhold, at 6 antenneforeninger havde indgået en aftale som gav Telia Stofa eksklusiv leveringsret, ikke i sig selv var tilstrækkeligt til at anse aftalen forbudt efter konkurrencelovens § 6, stk. 1. Hertil krævedes yderligere, at vilkårene i de foreliggende aftaler, enkeltvis eller samlet, direkte eller indirekte havde til følge at begrænse konkurrencen, hvilket forudsatte en aktuel eller potentiel mærkbar påvirkning af markedet, således som dette faktisk var. Da Konkurrencerådet ikke havde foretaget nogen analyse af de 6 aftalers virkning på markedet, og da det samtidig var oplyst, at det relevante marked var markedet for distribution af tjenester på kabelantenneanlæg i Danmark som helhed, hvor Tele Danmark havde en dominerende position på markedet, ophævede Konkurrenceankenævnet rådets afgørelse og hjemviste denne til fornyet behandling. [Note: Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har yderligere henvist til Konkurrencerådets afgørelse af 28. november 2001, VW-Audi Forhandlerforening og Skandinavisk Motor Co. A/S, hvor rådet fandt, at SMC's favorisering af egne datterselskaber mht. demobiler var af begrænset omfang, som følge af størrelsen af prisforskellen og især fordi demobiler udgjorde en lille del af det samlede bilsalg. Rådet fandt derfor ikke at SMC's adfærd kunne karakteriseres som et misbrug. I sagen havde SMC solgt ca. 200

demobiler om året til integrerede forhandlere til en billigere pris ud af et samlet salg på 10.000 - 17.000 biler om året. Som bankerne selv anfører, så vedrørte afgørelsen imidlertid, om der forelå et misbrug af dominerende stilling, og således ikke om en hard-core overtrædelse efter konkurrencelovens § 6 er mærkbar.]

390. I apoteker-sagen [note: Jf. Konkurrencerådets afgørelse af 30. november 2005, Insolvensaftalen - ulovligt apotekersamarbejde. Sagen er påklaget til Konkurrenceankenævnet] fandt Konkurrencerådet, at en særlig insolvensordning, som tre medicinalgrossister havde indgået sammen med Danmarks Apotekerforening, begrænsede konkurrencen mærkbart. Ordningen havde til formål at hjælpe insolvente apoteker på økonomisk fode, men ordningen havde konkret udmøntet sig i en række horisontale og vertikale aftaleforhold. Vedrørende spørgsmålet om mærkbarhed henviste Konkurrencerådet til, at de involverede apotekers omsætning udgjorde 6,1 pct. af markedet i 1998, mens andelen af markedet som havde fastlåst deres samhandelsmønster som følge af ordningen udgjorde mellem 2,4 pct. og 6,4 pct. frem til og med 2003 og 2,8 pct. af markedet i 2004.

391. I litteraturen vurderes det, at den forholdsvis sparsomme praksis, der vedrører kvalitativ mærkbarhed i EU-praksis, ikke giver noget entydigt svar på, hvornår der foreligger en mærkbar konkurrencebegrænsning. Det antages dog som rettesnor, at der ved markedsandele på under 1 pct. ikke vil være tale om et mærkbart forhold, mens der ved markedsandele over 5 pct. vil være tale om en mærkbar konkurrencebegrænsning. [Note: Jf. Faull & Nikpay, side 85.]

392. Virksomhedernes markedsandele er dog ikke det eneste element ved vurderingen af, om en aftale eller adfærd påvirker konkurrencen mærkbart. Mærkbarhedsbedømmelsen er en helhedsbedømmelse, hvor den omtvistede aftale eller adfærd skal bedømmes i den retlige og økonomiske kontekst, hvori den indgår. [Note: Jf. fx Retten i Første Instans' dom af 15. september 1998 i forenede sager T-374/94 m.fl., European Night Services m.fl. mod Kommissionen.]

393. I denne helhedsbedømmelse har det væsentlig betydning, hvilken karakter den pådømte handling har, herunder handlingens grovhed. Der stilles således færre krav til en overtrædelses egnethed til at begrænse konkurrencen, jo grovere overtrædelsen er, fordi overtrædelsen i sig selv - gennem grovheden - er egnet til at påvirke konkurrencen.

394. Af Kommissionens meddelelse om horisontale aftaler [note: Jf. Kommissionens Meddelelse om retningslinjer for anvendelse af EF-traktatens artikel 81 på horisontale samarbejdsaftaler (2001/C 3/02), pr. 25] fremgår det, at aftaler eller adfærd, der har til formål at begrænse konkurrencen gennem prisfastsættelse, produktionsbegrænsning eller opdeling af markeder normalt anses for at falde ind under Traktatens artikel 81, stk. 1. Det skyldes, at disse begrænsninger betragtes som de mest skadelige, fordi de griber direkte ind i resultatet af konkurrenceprocessen. Opdeling af markeder eller kunder formindsker kundernes valgmuligheder og medfører også højere priser eller lavere produktion. Som følge af disse negative virkninger vil de nævnte former for adfærd efter Kommissionens opfattelse næsten altid være forbudte.

395. De 7 banker i Lokalsamarbejdet har bl.a. gjort gældende, at det er åbenbart, at der ikke er tale om en mærkbar konkurrencebegrænsning, at en lille lokalbank udelukkes fra et samarbejde med 6 andre lokalbanker, som efter bankernes opfattelse har en markedsandel på under 1 pct. på det relevante (landsdækkende) marked og på ca. 2 pct. i Østdanmark. De 7 banker gør i den forbindelse bl.a. gældende, at der ikke foreligger en aftale mellem bankerne om ikke at opsøge hinandens kunder, at bankerne faktisk har erobret kunder fra hinanden, og at ingen af bankerne i medfør af

markedsføringsloven må være aktivt opsøgende over for privatkunder i form af direkte kontakt til disse, hvorfor bankerne ikke lovligt kan markedsføre sig aktivt over for de andre bankers kunder. Endvidere finder de 7 banker, at Totalbankens omsætning ikke skal medregnes ved spørgsmålet om mærkbarhed, hvis markedet opdeles til Østdanmark, idet Totalbanken er beliggende på Fyn, ligesom bankerne finder, at salget af Totalkredit ikke skal medregnes i relation til spørgsmålet om mærkbarhed. Efter de 7 bankers opfattelse skal markedsandelene endvidere opgøres i lyset af, at realkreditinstitutternes lån udgør en del af produktmarkedet, hvilket vil reducere bankernes markedsandele yderligere. Endelig har bankerne henvist til bl.a. den ovenfor citerede praksis om mærkbarhed samt til Konkurrencerådets afgørelse i Bestseller-sagen [note: Jf. Konkurrenceankenævnets kendelse af 27. oktober 2004, Bestseller A/S mod Konkurrencerådet], hvor de 7 banker citerer Konkurrencerådet for at have erkendt, at ”såfremt det var det samlede tøjmarked, som mærkbarheden skulle vurderes ud fra, ville konkurrencemyndigheder ikke kunne gribe ind overfor bindende videresalgspriser, som var pålagt samtlige forhandlere af et produkt, der kun havde 2 pct. af det samlede marked for det pågældende produkt”. ... Bankerne har endvidere anført, at ”udlån”, ”nettorenteindtægter” og ”gebyrer og provisionsindtægter” ikke er anvendelige som målestok for markedsandele, da der er forskel på store og små banker aktiviteter og på hvordan de bogfører. ...

396. Det bemærkes heroverfor, at markedsføringslovens begrænsninger kun gælder direct marketing over for privatkunder (men ikke over for erhvervskunder), og at markedsføringslovens regler ikke forhindrer bankerne i - som også anført af Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne - at gennemføre annoncering via masseudsendelser. Det er således på trods af markedsføringslovens regler fortsat muligt for bankerne at rette markedsføringsmateriale til hinanden kunder.

397. For så vidt angår spørgsmålet om Totalbankens omsætning bemærkes det, at omsætningen bør medregnes ved spørgsmålet om mærkbarhed, fordi Totalbankens deltagelse i samarbejdet har haft virkning på det relevante marked. Det skyldes, at Totalbanken i henhold til samarbejdet skulle afholde sig fra både at gå ind i de andre bankers moderbyer og at opsøge de andre bankers kunder, hvilket har haft betydning for konkurrencen på det østdanske detailbankmarked, og således har betydning for spørgsmålet om mærkbarhed. Omvendt findes beregningen af markedsandelene ikke at skulle tage højde for realkreditinstitutternes lån, idet disse lån som nævnt ikke udgør en del af det relevante produktmarked, jf. pkt. 204-206 ovenfor. Endelig ses der ikke at være grundlag for, at virksomhedernes omsætning skal beregnes anderledes ved spørgsmålet om kvalitativ mærkbarhed (eller i forhold til andre spørgsmål) end ved spørgsmålet om anvendelse af konkurrencelovens § 7, jf. herom nedenfor pkt. 412-439.

398. For så vidt angår Bestseller-sagen bemærkes, at Konkurrencestyrelsen på vegne af Konkurrencerådet under sagsbehandlingen for ankenævnet anførte, at aftalen om bindende videresalgspriser ikke skulle sættes i relation til det samlede tøjmarked, men derimod til det pågældende tøjmærke, og at der derfor forelå mærkbarhed. Det er korrekt, at Konkurrencestyrelsen på vegne af Konkurrencerådet bemærkede, at såfremt det var det samlede tøjmarked, som mærkbarheden skulle vurderes ud fra, ville der ikke kunne gribes ind overfor bindende videresalgspriser, som var pålagt samtlige forhandlere af et produkt, der kun havde 2 pct. af det samlede marked for det pågældende produkt. Konkurrencerådet havde imidlertid heroverfor anført i sin afgørelse, at ”det bemærkes, at de selvstændige conceptbutikkers omsætning alene udgør 2 % af den samlede omsætning af herretøj, dametøj og børnetøj. Styrelsen finder dog, at prisindberetningerne har en mærkbar effekt, når henses til, at indberetningerne af salgspriser og

dækningsbidrag hindrer en effektiv ophævelse af de bindende priser. Endvidere lægger styrelsen vægt på, at der også er tale om en horisontal konkurrencebegrænsning.”

399. På den baggrund vurderes det, at Bestseller-sagen ikke kan tages til indtægt for, at en markedsandel på 2 pct. som udgangspunkt generelt betyder, at der ikke vil foreligge mærkbarhed. Der vil skulle foretages en konkret helhedsvurdering, og i den pågældende sag fandt Konkurrencerådet faktisk, at der forelå mærkbarhed, selv om de bindende videresalgspriser var pålagt samtlige forhandlere af et produkt, der kun havde 2 pct. af det samlede marked for det pågældende produkt.

400. For så vidt angår Konkurrencestyrelsens anvendelse af forskellige mål for markedsandele, jf. tabel 12, skal det bemærkes, at styrelsen har inddraget ”omsætning” som målestok. Anvendelsen af ”udlån” som målestok skyldes, at udlån siger noget om størrelsen på de løbende kundeforhold, og dermed noget om markedsstyrken. I modsætning til mange andre erhverv kommer en stor del af bankens løbende forhold til kunden til udtryk via regnskabsposter i balancen, og det er oftest bankens engagement med kunden i form af udlån (og for den sags skyld også indlån), der danner grundlag for bankens øvrige indtægter på kunderne. Anvendelsen af ”nettorenteindtægter” og ”gebyrer og provisionsindtægter” er for at skabe så bredt et vurderingsgrundlag som muligt.

401. Det kan ved vurderingen af nærværende sag endvidere bemærkes, at Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes adfærd har haft til formål at begrænse konkurrence, jf. ovenfor pkt. 373-386, og der er derfor tale om en meget alvorlig overtrædelse af konkurrenceloven. Dette taler i sig selv for, at bankernes adfærd er egnet til at påvirke konkurrencen og dermed er mærkbar, medmindre adfærden må anses for ganske ubetydelig for konkurrencen på markedet.

402. Det vurderes i den forbindelse ikke, at Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes alvorlige overtrædelse af konkurrenceloven har været så ubetydelig for konkurrencen på markedet, at der ikke er tale om en mærkbar adfærd.

403. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes sammenhængende adfærd har for det første vedrørt flere forhold, hvis kumulative virkninger er egnet til at påvirke konkurrencen mærkbart henset til bankernes markedsandele og antallet af banker, der har deltaget i adfærden.

404. Bankerne i Lokalbanksamarbejdet har en samlet markedsandel på det relevante marked på 4,6 pct., hvis omsætning anvendes som målestok, og på 3,0 pct., hvis udlån anvendes som målestok. Hvis det i stedet er renteindtægter eller gebyr- og provisionsindtægter, der anvendes, kan bankernes samlede markedsandel opgøres til henholdsvis 6,3 pct. eller 4,7 pct. Sådanne markedsandele sammenholdt med adfærdens karakter af en hard-core overtrædelse taler i sig selv for, at den samlede adfærd har været mærkbar.

405. Det skal i den forbindelse bemærkes, at Konkurrencestyrelsen har defineret forbrugere og små og mellemstore virksomheder med en balance på op til 350 mio. kr., selv om Kommissionen generelt definerer små og mellemstore virksomheder som virksomheder med en balance på kun op til 320 mio. kr. og konkret definerer små og mellemstore virksomheder på detailbankmarkedet som virksomheder med en omsætning på op til 10 mio. euro. [Note: Jf. Kommissionens henstilling af 6. maj 2003 om definitionen af mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder (2003/361/EF) samt Kommissionens Sector inquiry on retail banking af 31. januar 2007.] Konsekvensen af dette er, at markedet for små og mellemstore virksomheder muligvis er en smule overvurderet i

nærværende sag i forhold til Kommissionens praksis, hvilket i givet fald medfører, at de 7 lokalbankers markedsandel tilsvarende undervurderes. Det skyldes, at de store banker har en forholdsvis stærk markedsposition blandt de store virksomheder, herunder blandt de virksomheder, der har en balance på mellem 320-350 mio. kr., sml. ovenfor pkt. 39-46 og pkt. 108-125.

406. Der skal ved vurderingen af mærkbarheden endvidere lægges vægt på, at bankernes adfærd har vedrørt et ikke ubetydeligt antal banker på det sydlige Sjælland, Lolland, Falster og Møn, og at dette område udgør en betydelig andel af det relevante geografiske marked. På det nævnte geografiske område omfatter Lokalbanksamarbejdet endvidere en ikke ubetydelig del af de tilstedeværende banker, ligesom samarbejdet omfatter en ikke ubetydelig kundemasse bestående af mindst ca. 140.000 kunder. [Note: De 7 banker har som bilag b til høringsvar af 5. februar 2007 indsendt en ikke fuldstændig oversigt over kundernes placering fordelt på postnumre, hvoraf det fremgår at det samlede antal kunder i de 7 banker er ca. 139.800. Da oversigten ikke er fuldstændig vurderes det, at det samlede antal kunder reelt er over 140.000.] Lokalbanksamarbejdet må således antages at have haft en mærkbar betydning på konkurrencen inden for et større delområde af det geografiske marked. Det gælder særligt i lyset af, at Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har udelukket konkurrencen imellem sig - ikke blot på nogle forskellige parametre, men helt - i en række nærmere bestemte byer ved ikke at etablere sig i disse og ved mere generelt ikke aktivt at opøge hinandens kunder. Det bemærkes i den forbindelse supplerende, at det danske detailbankmarked de seneste par år - som også anført af de 7 banker - har haft en stigning i antallet af filialer, uden at de 7 banker har etableret sig i hinandens moderbyer og derved øget den indbyrdes konkurrence.

407. Det vurderes på den baggrund samlet, at Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes sammenhængende adfærd har haft til formål eller følge at begrænse konkurrencen mærkbart.

408. Det bemærkes afslutningsvis, at selv hvis markedet var afgrænset geografisk til hele landet (og ikke til Østdanmark), ville Lokalbanksamarbejdets adfærd fortsat begrænse konkurrencen mærkbart. Det skyldes overtrædelsens alvorlige karakter, antallet af involverede banker og kunder sammenholdt med bl.a. perioden for overtrædelsen over et længere stykke tid. Endvidere vil Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes adfærd fortsat have samme mærkbare konkurrencebegrænsning inden for det lokale/regionale delområde (sydlige Sjælland, Lolland, Falster og Møn) af det geografiske marked, hvad enten det geografiske marked afgrænses til Østdanmark eller Danmark. Endelig vil Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes markedsandel på et nationalt marked fortsat have en ikke helt ubetydelig størrelse på 2,3 pct. målt på omsætning, 1,4 pct. målt på udlån, 2,7 pct. målt på nettorenteindtægter og 2,4 pct. målt på gebyr- og provisionsindtægter, jf. tabel 12 ovenfor pkt. 108-125.

Samlet vurdering vedrørende § 6, stk. 1-3

409. De 7 banker i Lokalbanksamarbejdet er omfattet af begrebet erhvervsvirksomhed i konkurrencelovens forstand.

410. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har (i) den 25. marts 2003 indgået en markedsdelingsaftale, der vedrører både en geografisk og en kundemæssig opdeling af markedet, og (ii) siden den 12. maj 2002 udvekslet informationer mellem bankerne, der udgør en samordnet praksis. Lokalbanksamarbejdets adfærd har haft til formål og følge at begrænse konkurrencen, og konkurrencebegrænsningen har været mærkbar.

411. Lokalbanksamarbejdets adfærd er derfor omfattet af konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3, om forbud mod konkurrencebegrænsende aftaler og samordnet praksis.

Konkurrencelovens § 7

412. På baggrund af ovenstående kan det umiddelbart fastslås, at der siden 2002 har været tale om en konkurrencebegrænsende adfærd. Det skal derfor vurderes, om bagatelreglerne i konkurrencelovens § 7, stk. 1, finder anvendelse.

413. Efter konkurrencelovens § 7, stk. 1, gælder forbudet i § 6, stk. 1, som udgangspunkt ikke, såfremt de deltagende virksomheder har:

- en samlet årlig omsætning på under 1 mia. kr. og en samlet markedsandel for den pågældende tjenesteydelse på under 10 pct., eller
- en samlet årlig omsætning på under 150 mio. kr.

414. Der er desuden anført en undtagelse i § 12 i bekendtgørelse nr. 895 af 21. september 2000, jf. konkurrencelovens § 7, stk. 5, der har følgende ordlyd:

”Undtagelsen i konkurrencelovens § 7, stk. 1, fra forbudet i lovens § 6, stk. 1, gælder, selv om de deltagende virksomheder overskrider de nævnte omsætnings- og markedsandelsgrænser med højest en tiendedel i to på hinanden følgende regnskabsår.”

415. Ved omsætningen forstås - generelt - nettoomsætningen i forbindelse med de deltagende virksomheders ordinære drift med fradrag af merværdiafgift og andre afgifter og skatter mv. [Note: Jf. § 1, stk. 1, i bekg. nr. 895 af 21. september 2000 om beregning af omsætning i konkurrenceloven.] For finansielle virksomheder beregnes ”omsætningen” imidlertid efter særreglen i § 8 i bekendtgørelse nr. 895 af 21. september 2000, der har følgende ordlyd:

”Stk. 1. For kreditinstitutter og andre finansielle virksomheder anvendes i stedet for omsætning summen af følgende indtægter i givet fald med fradrag af merværdiafgift og andre skatter, der står i direkte relation til disse indtægter:

- 1) Renteindtægter m.v.
- 2) Udbytte af aktier m.v. og andre kapitalandele.
- 3) Gebyr- og provisionsindtægter m.v.
- 4) Kursreguleringer af værdipapirer og valuta m.v., såfremt disse samlet er positive.
- 5) Andre ordinære indtægter.

Stk. 2. For virksomheder omfattet af bekendtgørelse nr. 10991 af 18. februar 1999 om regnskabsaflæggelse m.v. for pengeinstitutter, sparevirksomheder og visse kreditinstitutter beregnes indtægterne i stk. 1 i overensstemmelse med bekendtgørelsens § 43, §§ 45-46 og §§ 48-49.”

416. Beregningen af Lokalbanksamarbejdets medlemmers "omsætning" skal således bl.a. ske på baggrund af en række bestemmelser i bekendtgørelse nr. 10991 af 18. februar 1999 om regnskabsaflæggelse m.v. for pengeinstitutter, sparevirksomheder og visse kreditinstitutter. Denne bekendtgørelse er imidlertid ophævet og erstattet af andre bekendtgørelser med til dels andre regler.

417. Såvel Konkurrencestyrelsen som de 7 banker i lokalsamarbejdet finder imidlertid, at beregningen af bankernes "omsætning" skal ske efter bekendtgørelse nr. 10991 af 18. februar 1999 om regnskabsaflæggelse m.v. for pengeinstitutter, sparevirksomheder og visse kreditinstitutter, selv om denne bekendtgørelse er ophævet. Det skyldes, at der uden andre holdepunkter ikke ses at være grundlag for at fravige ordlyden af § 8, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 895 af 21. september 2000, der udtrykkeligt henviser til bekendtgørelse nr. 10991 af 18. februar 1999 om regnskabsaflæggelse m.v. for pengeinstitutter, sparevirksomheder og visse kreditinstitutter.

418. De deltagende virksomheder er de virksomheder, som har deltaget i den pågældende adfærd. I nærværende sag er de deltagende virksomheder derfor samtlige de lokale banker, der har deltaget i den konkurrencebegrænsende adfærd. Det bemærkes særligt, at Totalbanken også er deltagende virksomhed, og at Totalbankens omsætning skal medregnes i den samlede opgørelse, selv om Totalbanken kun er etableret på Fyn.

419. De deltagende virksomheders omsætning opgøres imidlertid som omsætningen i sidste regnskabsår. [Note: Jf. § 1, stk. 2, i bekg. nr. 895 af 21. september 2000 om beregning af omsætning i konkurrenceloven.] Ved en vurdering af om de deltagende virksomheder har overtrådt konkurrencelovens § 6 i et givent år, skal der således lægges vægt på virksomhedernes omsætning i det forudgående år. [Note: Jf. tilsvarende ved omsætningsberegningen efter konkurrencelovens § 12, stk. 1, om fusioner, der også er reguleret ved § 1, stk. 2, i bekg. nr. 895 af 21. september 2000 om beregning af omsætning i konkurrenceloven.] Hvis det således skal vurderes, om Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har overtrådt konkurrencelovens § 6 i 2004 ("overtrædelsesåret"), er det relevant at vurdere omsætningstærsklerne i konkurrencelovens § 7, stk. 1, i forhold til regnskabsåret 2003.

420. Det medfører i nærværende sag, at de deltagende virksomheders samlede omsætning frem til og med overtrædelsesåret 2003 udgøres af summen af Møns Banks, Lokalkbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt Max Banks (Håndværkerbankens) omsætning frem til og med regnskabsåret 2002, idet Max Bank i disse år deltog i Lokalbanksamarbejdet i stedet for DiBa Bank. De deltagende virksomheders samlede omsætning fra og med overtrædelsesåret 2004 udgøres derimod af summen af Møns Banks, Lokalkbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt DiBa Banks omsætning fra og med regnskabsåret 2003.

421. De deltagendes virksomheders samlede omsætning i regnskabsårene 2001-2005 fremgår af tabel 14.

422. Det bemærkes, at tallene for alle år er opgjort efter bekendtgørelse nr. 10991 af 18. februar 1999 om regnskabsaflæggelse m.v. for pengeinstitutter, sparevirksomheder og visse kreditinstitutter, som bekendtgørelse nr. 895 af 21. september 2000 henviser til. Det betyder, at tallene for så vidt angår regnskabsårene 2003-2005 er korrigeret for kursregulering af anlægsaktiver, som i henhold til bekendtgørelse nr. 10991 af 18. februar 1999 skulle optages til anskaffelsesværdi. De officielle regnskabstal, som Finanstilsynet har fået indberettet for årene

2003-2005, er opgjort i henhold til nyere regnskabsregler, og det har ikke været muligt for Finanstilsynet at korrigere tallene, så de i stedet bliver opgjort i henhold til bekendtgørelse nr. 10991 af 18. februar 1999. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har med hjælp fra Lokale Pengeinstitutter kunnet foretage denne korrektion, og det er således Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes egne tal, der lægges til grund – idet der dog ikke er korrigeret for indtægten for Totalkredit, jf. nedenfor.

Tabel 14: Konkurrencestyrelsens opgørelse af Lokalbanksamarbejdets omsætning i regnskabsårene 2001-2005.

Omsætning i 1000 kr.	2005	2004	2003	2002	2001
DiBa Bank				-	-
Lokalkbanken i Nordsjælland					
Lollands Bank					
Max Bank	-	-	-		
Møns Bank					
Skælskør Bank					
Totalbanken					
Vordingborg Bank					
Sum	1.214.667	1.089.561	1.181.618	852.202	832.557

Kilde: Finanstilsynets regnskabstal samt Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes egne tal jf. bilag a til høringsvar af 5. februar 2007.

Anm.: I sum indgår Max Bank for 2001-2002, men er udeladt i 2003-2005. I sum indgår DiBa Bank i 2003-2005, men er udeladt for 2001-2002.

423. Ved opgørelsen af Lokalbanksamarbejdets medlemmers samlede omsætning vurderes det, at kursgevinster og avance fra salget af den fællesejede virksomhed, Totalkredit, skal medtages. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne er uenige heri og har gjort gældende, at det ud fra en umiddelbar forståelse af bekendtgørelse nr. 895 af 21. september 2000 ikke har været hensigten, at salget af en investering (i en anden virksomhed) skal medregnes som ordinær indtægt. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne henviser bl.a. til, (i) at indtægten fra Totalkredit ”på ingen måde har betydning for parternes markedsposition i det marked, hvor disse opererer”, og til, (ii) at ”[o]msætningstærsklerne tilsigter jo også at måle ”markedsstyrken”, og det er selvsagt ikke relevant at inddrage en indtægt, som kun forekommer et enkelt år eller en enkel gang, og som ikke i øvrigt har nogen forbindelse til eller betydning for virksomhedens sædvanlige forretning.” ...

424. Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne har på den baggrund opgjort, hvad de finder, at omsætningen skal opgøres til i regnskabsårene 2001-2005, jf. tabel 15. I Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne opgørelse indgår Max Bank dog til og med regnskabsåret 2003 og DiBa Bank indgår først fra og med regnskabsåret 2004, men som det fremgår af ovenstående, er dette ikke korrekt. I tabel 15 er der korrigeret for dette, således at DiBa Bank medregnes fra og med 2003, hvorimod Max Bank medregnes til og med 2002.

Tabel 15: Lokalbanksamarbejdets egen opgørelse af omsætningen.

Omsætning i 1000 kr.	2005	2004	2003	2002	2001
DiBa Bank				-	-
Lokalbanken i Nordsjælland					
Lolland Bank					
Max Bank	-	-	-		
Møns Bank					
Skælskør Bank					
Totalbanken					
Vordingborg Bank					
Sum	1.214.667	1.036.336	1.019.580	852.202	832.557

Kilde: Bilag a til Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes høringssvar af 5. februar 2007.

Anm: I sum indgår Max Bank for 2001-2002, men er udeladt i 2003-2005. I sum indgår DiBa Bank i 2003-2005, men er udeladt for 2001-2002.

425. Det bemærkes overfor Lokalbanksamarbejdets medlemmers anbringende om, at kursgevinster og avance vedrørende Totalkredit skal fradrages fra omsætningsopgørelsen, at disse poster er medtaget i hvert af de 7 bankers regnskaber som ordinær drift. Bankerne har således selv tidligere betragtet salget af Totalkredit som en del af deres ordinære drift i forbindelse med aflæggelsen af deres regnskaber i 2003 og 2004, og aflæggelsen af regnskaberne er sket efter samme relevante principper, som skal benyttes i nærværende sag. Bankernes regnskabsaflæggelse i 2003 og 2004 er således sket på baggrund af reglerne i bekendtgørelse nr. 9634 af 18. december 2002 som ændret ved bekendtgørelse nr. 9764 af 29. oktober 2003 om regnskabsaflæggelse m.v. for pengeinstitutter, sparevirksomheder og visse kreditinstitutter. Disse bekendtgørelser anvender - som også anført af de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet ... - samme definition af begrebet ordinære indtægter, som bekendtgørelse nr. 10991 af 18. februar 1999 om regnskabsaflæggelse m.v. for pengeinstitutter, sparevirksomheder og visse kreditinstitutter, der er den relevante bekendtgørelse ved opgørelse af bankernes omsætning til brug for en konkurrenceretlig vurdering, jf. § 8 i bekendtgørelse nr. 895 af 21. september 2000 om beregning af omsætning i konkurrenceloven.

426. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes regnskaber, der som nævnt medtager kursgevinster og avance vedrørende Totalkredit som ordinær drift, er endvidere alle blevet revideret eksternt, ligesom regnskaberne er blevet godkendt af Finanstilsynet.

427. Det fremgår endvidere af bekendtgørelse nr. 10991 af 18. februar 1999, der som nævnt er den bestemmelse bankernes omsætning skal beregnes efter, jf. ovenfor, at fortjeneste ved frasalg af tilknyttede og associerede virksomheder skal medregnes som ordinær drift. § 49, stk. 1 vedrører regnskabsposten ”andre ordinære indtægter” og har følgende ordlyd:

”Posten omfatter indtægter ved instituttets virksomhed, der ikke henhører under §§ 43, 45, 46, 48, 53, 54, 55 eller 57, herunder fortjeneste ved salg af tilknyttede og associerede virksomheder og fortjeneste ved salg af materielle og immaterielle aktiver, nettoresultat af drift af fast ejendom samt indtægtsførsel af opskrivningshenlæggelser vedrørende materielle aktiver, jf. § 65, stk. 3, såfremt disse udgør en realiseret fortjeneste.”

428. Det ses desuden ikke at være afgørende, at salget af Totalkredit efter Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes opfattelse ”på ingen måde har betydning for parternes markedsposition i det marked, hvor disse opererer”. Omsætningsbegrebet i konkurrencelovens § 7, stk. 1, ses således at være absolut, og omsætningsbegrebet omfatter derfor hele virksomhedens omsætning, hvad enten omsætningen fx vedrører et særligt dansk relateret marked eller et særligt produktrelateret marked.

429. Det ses af samme grund ikke at være afgørende, at ”[o]msætningstærsklerne tilsigter ... at måle ”markedsstyrken”, og [at] det ... selvsagt ikke [er] relevant at inddrage en indtægt, som kun forekommer et enkelt år eller en enkel gang, og som ikke i øvrigt har nogen forbindelse til eller betydning for virksomhedens sædvanlige forretning”. En enkeltstående indtjening kan endvidere godt have betydning for virksomhedens generelle absolutte størrelse, der som nævnt er det relevante kriterium under konkurrencelovens § 7, stk. 1, (cfr. det af Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne anvendte begreb ”markedsstyrke”).

430. På den baggrund vurderes det samlet, at kursgevinsterne og avance vedrørende salget af Totalkredit vedrører bankernes ordinære drift og derfor skal medregnes i de deltagende virksomheders samlede omsætning, jf. tabel 14.

431. Som det fremgår af tabel 14 udgjorde de deltagende virksomheders samlede relevante omsætning under 1 mia. kr. i regnskabsårene 2001 og 2002 og dermed mindre end bagatelgrænsen i konkurrencelovens § 7, stk. 1. De deltagende virksomheders adfærd i (overtrædelsesårene) 2002 og 2003 vil derfor som udgangspunkt ikke være omfattet af konkurrencelovens § 6.

432. For så vidt angår regnskabsårene 2003 og 2005 udgør Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes omsætning for begge disse år over 1,1 mia. kr. Bankernes konkurrencebegrænsende adfærd i (overtrædelsesårene) 2004 og 2006 er derfor umiddelbart omfattet af konkurrencelovens § 6 og kan ikke undtages fra dette forbud i medfør af konkurrencelovens § 7, stk. 1, § 7, stk. 5, eller § 12, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 895 af 21. september 2000, hvorefter undtagelsen i konkurrencelovens § 7, stk. 1, fortsat gælder, når virksomhederne kun overskrider tærskelværdien på 1 mia. med højest en tiendedel i to på hinanden følgende regnskabsår.

433. For så vidt angår regnskabsåret 2004 udgør Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes omsætning over 1 mia. kr., men under 1,1 mia. kr. Bankernes konkurrencebegrænsende adfærd i (overtrædelsesåret) 2005 er derfor umiddelbart omfattet af konkurrencelovens § 6, idet omsætningstærsklen på 1 mia. kr. i konkurrencelovens § 7, stk. 1, er overskredet.

434. Det bemærkes særskilt vedrørende (overtrædelsesåret) 2005, at de deltagende virksomheder ikke kan påberåbe sig konkurrencelovens § 7, stk. 5, og § 12, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 895 af 21. september 2000, hvorefter undtagelsen i konkurrencelovens § 7, stk. 1, fortsat gælder, når virksomhederne kun overskrider tærskelværdien på 1 mia. med højest en tiendedel i to på hinanden følgende regnskabsår. Det skyldes, at de deltagende virksomheder i 2004 netop starter med at overskride tærskelværdien på 1 mia. kr. med mere end en tiendedel. Herefter kan Lokalbanksamarbejdsmedlemmerne ikke påberåbe sig konkurrencelovens § 7, stk. 5, eller § 12, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 895 af 21. september 2000, blot fordi de efterfølgende har holdt sig under 10 pct. grænsen i ét enkelt tilfældigt år.

435. Det vurderes på den baggrund, at Møns Banks, Lokalbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt DiBa Banks konkurrencebegrænsende adfærd i 2004 - 2006 er omfattet af konkurrencelovens § 6, stk. 1.

436. Det kan endelig nævnes, at såfremt man måtte vurdere, at omsætningen skal opgøres ud fra de til enhver tid gældende regnskabsbestemmelser udstedt af Finanstilsynet, og således at det er bankernes officielt indberettede tal, som skal gælde, vil omsætningen for de 7 banker i Lokalbanksamarbejdet se ud som fremgår af tabel 16.

Tabel 16: Lokalbanksamarbejdets omsætning opgjort efter Finanstilsynets tal.

Omsætning i 1000 kr.	2005	2004	2003	2002	2001
DiBa Bank	387.688	338.448	381.220	-	-
Lokalbanken i Nordsjælland	310.906	279.783	298.563	237.312	231.132
Lollands Bank	106.140	94.216	102.469	83.821	80.550
Max Bank	-	-	-	185.473	179.525
Møns Bank	95.941	92.015	97.251	74.696	73.161
Skælskør Bank	128.391	122.909	133.135	103.602	98.259
Totalbanken	139.540	118.333	120.538	108.968	113.800
Vordingborg Bank	68.429	62.964	61.680	58.330	57.150
Sum	1.237.035	1.108.668	1.194.856	852.202	833.577

Kilde: Finanstilsynets regnskabstal.

Anm.: I sum indgår Max Bank for 2001-2002, men er udeladt i 2003-2005. I sum indgår DiBa Bank i 2003-2005, men er udeladt for 2001-2002.

Konklusion

437. For så vidt angår 2004 - 2006 er Møns Banks, Lokalbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt DiBa Banks konkurrencebegrænsende adfærd ikke omfattet af bagatelreglen i konkurrencelovens § 7, stk. 1.

438. De pågældende bankers adfærd i 2004 - 2006 er derfor omfattet af forbudet i konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3.

439. For så vidt angår 2002 og 2003 er Møns Banks, Lokalbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt Max Banks (håndværkerbankens) adfærd ikke omfattet af konkurrencelovens § 6.

Fritagelse efter konkurrencelovens § 8

440. Efter konkurrencelovens § 8, stk. 1, gælder forbudet mod begrænsende aftaler eller samordnet praksis i § 6 ikke, hvis adfærden

- bidrager til at styrke effektiviteten i produktionen eller distributionen af varer eller tjenesteydelser eller fremmer den tekniske eller økonomiske udvikling,

- sikrer forbrugerne en rimelig andel af fordelene herved,
- ikke pålægger virksomhederne begrænsninger, som er unødvendige for at nå disse mål, og
- ikke giver virksomhederne mulighed for at udelukke konkurrencen for en væsentlig del af de pågældende varer eller tjenesteydelser.

441. De 4 betingelser er kumulative og skal således alle være opfyldt.

442. Det er ikke et krav for at fritage en adfærd efter konkurrencelovens § 8, stk. 1, at adfærden er anmeldt til Konkurrencestyrelsen. I tilfælde af en tvist med konkurrencemyndighederne er det imidlertid virksomhederne, der har bevisbyrden for, at de kumulative betingelser i § 8, stk. 1, er opfyldt.

443. Det vurderes ikke, at det er tilstrækkeligt godtgjort, at den udviste adfærd mellem Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank styrker effektiviteten eller fremmer den tekniske eller økonomiske udvikling. Lokalbanksamarbejdsmedlemmernes adfærd svækker umiddelbart effektiviteten ved et lavere konkurrencepres mellem parterne, ligesom den økonomiske udvikling begrænses ved, at bankerne ikke må være aktive i hinandens områder. Denne svækkelse af effektiviteten og den økonomiske udvikling ses ikke at blive opvejet af de evt. generelle fordele, som medlemmerne af Lokalbanksamarbejdet kan have ved at etablere et erfa-samarbejde.

444. Det findes heller ikke at være godtgjort, at Lokalbanksamarbejdets medlemmers adfærd sikrer forbrugerne en rimelig fordel. Konkurrencestyrelsens undersøgelse har vist, at Møns Banks, Lokalbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt DiBa Banks pris- og gebyrniveau ligger over landsgennemsnittet på 8 forskellige determinanter, jf. pkt. 100-104.

445. Det vurderes endvidere ikke at være godtgjort, at bankernes adfærd er nødvendig for Lokalbanksamarbejdets medlemmer. Der ses således ikke at være saglige grunde, der taler for, at medlemmerne ikke kan have et erfa-samarbejde eller anden form for samarbejde, uden at samarbejdet også skal omfatte bl.a. markedsdelingsaftaler og udveksling af fortrolige, detaljerede og aktuelle oplysninger om hver enkelt bank.

446. Det vurderes derimod, at adfærden ikke giver mulighed for at udelukke konkurrencen for en væsentlig del af de pågældende varer eller tjenesteydelser. Det skyldes, at medlemmerne af Lokalbanksamarbejdet fortsat vil være i konkurrence med de landsdækkende banker som fx Danske Bank og Nordea.

447. Samlet vurderes det, at bankernes adfærd ikke opfylder alle de 4 betingelser i konkurrencelovens § 8, stk. 1, for at være fritaget for forbudet i konkurrencelovens § 6, stk. 1.

Konklusion

448. Møns Banks, Lokalbanken i Nordsjællands, Skælskør Banks, Lollands Banks, Vordingborg Banks, Totalbankens samt DiBa Banks konkurrencebegrænsende adfærd er ikke omfattet af konkurrencelovens § 8, stk. 1.

449. De pågældende bankers adfærd er derfor omfattet af forbudet i konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3.

Påbud

450. I medfør af konkurrencelovens § 6, stk. 4, jf. § 16, nr. 1, påbyder Konkurrencerådet Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank straks at bringe deres overtrædelse af konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3, til ophør ved:

- at ophæve parternes geografiske markedsdelingsaftale, der har været i kraft siden Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003, og som er blevet kodificeret i pkt. 7 i bankernes samarbejdsaftale af 19. januar 2004,
- at ophæve bankernes kundemæssige markedsdelingsaftale, der har været i kraft siden Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003, og
- at ophøre med at indhente, afgive, videregive og drøfte oplysninger om bankernes pris- og gebyrpolitik mv.

I medfør af konkurrencelovens § 6, stk. 4, jf. § 16, nr. 1, påbyder Konkurrencerådet Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank senest 14 dage fra Konkurrencerådets afgørelse at dokumentere over for Konkurrencestyrelsen, at bankernes overtrædelse af konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3, er bragt til ophør. Dokumentation kan ske ved, at bankerne:

- indsender dokumentation for, at samarbejdsaftalen af 19. januar 2004 er revideret eller ophævet, således at bestemmelsen om geografisk markedsdeling i aftalens pkt. 7 er ophævet,
- indsender dokumentation for, evt. ved at bekræfte skriftligt, at den kundemæssige markedsdelingsaftale, der har været i kraft siden Lokalbanksamarbejdets årsmøde den 25. marts 2003, er ophævet,
- indsender dokumentation for, at bankerne har orienteret deres medarbejdere om, at medarbejderne ikke må indhente, afgive, videregive og drøfte oplysninger om bankernes pris- og gebyrpolitik mv. med medarbejdere fra de andre banker i Lokalbanksamarbejdet, og
- bekræfter skriftligt, at bankerne ikke vil indhente, afgive, videregive og drøfte oplysninger om bankernes pris- og gebyrpolitik mv.

Samlet konklusion

451. Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken samt DiBa Bank, har i 2004, 2005 og 2006 overtrådt konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 3, ved at begrænse konkurrencen mærkbart.”

1.2 Konkurrencerådet udsendte med afgørelsen sålydende pressemeddelelse:

”Konkurrencestyrelsen afslører ulovligt bankkartel

Konkurrencerådet har i dag slået fast, at 7 danske banker gennem flere år har brudt konkurrenceloven ved at indgå i et kartelsamarbejde.

De ulovlige aftaler om markedsdeling og samordning af pris- og gebyrpolitik berører både direkte og indirekte de mere end 150.000 kunder hos bankerne i kartellet; Møns Bank, Lokalbanken i Nordsjælland, Skælskør Bank, Lollands Bank, Vordingborg Bank, Totalbanken og DiBa Bank.

Direktør i Konkurrencestyrelsen, Agnete Gersing, udtaler: ”Der er tale om en alvorlig overtrædelse af konkurrenceloven. Sagen er et klart eksempel på, at der er brug for at sætte fokus på konkurrencekulturen i Danmark. Det er vigtigt, at virksomhederne handler som konkurrenter ikke kolleger. Det koster både samfundet og forbrugerne dyrt, når virksomheder indgår konkurrencebegrænsende aftaler om markedsdeling og priser.”

Kartellet har bl.a. begrænset konkurrencen ved at aftale ikke at åbne filialer og konkurrere med hinanden i de byer, hvor hver af de 7 banker har deres hovedsæde. Det drejer sig om Stege, Hillerød, Skælskør, Nakskov, Vordingborg, Aarup og Næstved.

Konkurrencerådet har påbudt bankerne at ophæve den ulovlige aftale. Det vil forbedre konkurrencen på bankmarkedet øst for Storebælt til gavn for forbrugerne i området, herunder især for bankernes kunder.

Sagen startede i juni 2006, hvor Konkurrencestyrelsen gennemførte kontrolundersøgelser i de pågældende banker på baggrund af et tip fra en journalist.”

2.0 Sagen for Konkurrenceankenævnet.

2.1 Ved Konkurrenceankenævnets afgørelse af 8. maj 2007 blev Lokalbankernes anmodning om at tillægge klagen til Konkurrenceankenævnet opsættende virkning ikke taget til følge. Det hedder i begrundelsen for denne afgørelse:

”Udgangspunktet efter Konkurrencelovens § 19, stk. 4, 2. pkt., er, at klage til Konkurrenceankenævnet ikke har opsættende virkning.

Angivelsen i den påklagede afgørelse af, hvorledes de meddelte påbud kan dokumenteres efterlevet, indeholder ikke uklarheder, som kan begrunde en imødekommelse af Lokalbankernes begæring om, at der tillægges deres klage til ankenævnet opsættende virkning. Ankenævnet finder endvidere ikke i det af Lokalbankerne anførte grundlag for at antage, at en efterlevelse af den påklagede afgørelse i tiden, indtil ankenævnets stillingtagen foreligger, kan medføre sådanne skadevirkninger, som kan begrunde, at der tillægges klagen opsættende virkning.”

2.2 Konkurrenceankenævnet har ved kendelse af 15. august 2007 truffet afgørelse om offentliggørelse af Konkurrencerådets afgørelse af 28. marts 2007.

2.3 Sagen har været forhandlet mundtligt på et møde i Konkurrenceankenævnet den 5. september 2007.

3.0 Parternes påstande.

3.1 Lokalbankerne har nedlagt påstand om, at Konkurrencerådets afgørelse af 28. marts 2007 ophæves, subsidiært hjemvises til fornyet behandling.

3.2 Konkurrencerådet har påstået stadfæstelse.

4.0 Lokalbankernes argumentation.

4.1 Lokalbankerne har anført, at konkurrencelovens § 6 finder ikke anvendelse, eftersom den grundlæggende betingelse om (kvantitativ) mærkbarhed ikke er opfyldt.

4.1.1 Konkurrencereglerne tilsigter alene at sikre imod adfærd, som ud fra en økonomisk betragtning er egnet til mærkbart at begrænse konkurrencen i det relevante marked. Reglerne skal derfor kun anvendes med dette formål for øje og ikke som en beskyttelsesforanstaltning for enkelte forbrugere og kunder.

Mærkbarhedskriteriet er en form for bagatelgrænse for konkurrencereglernes anvendelse og dermed for konkurrencemyndighedernes indgriben overfor virksomheders adfærd. Denne sag er et eksempel på, at grænsen er nået for regleres anvendelse og myndighedernes ret til indgriben.

Mærkbarhedskriteriet gælder selv for aftaler, der har til formål at begrænse konkurrencen (hard core overtrædelser). Dette er først fastslået af EF-Domstolen i Völk-sagen (C 5-69):

"An exclusive dealing agreement, even with absolute territorial protection, may, having regard to the weak position of the persons concerned on the market in the products in question, escape the protection laid down in article 85(1)."

Dette er siden fastholdt i dansk og udenlandsk praksis samt samstemmende udtrykt i teorien, jf. f.eks. Whish: Competition law, fifth edition, 2003, p. 110 f. og 132, Jones & Sufrin: EC Competition Law – Text, Cases, and Materials, second edition, 2004, p. 159-160, Bellamy & Child: European Community Law of Competition, fifth edition, 2001, p. 128, Faull & Nikpay: The EC Law of Competition, 1999, afsnit 2.66

Uanset om en aftale har til formål at virke konkurrencebegrænsende, og selv om det derfor ikke er nødvendigt at bevise den konkrete virkning heraf, skal det således bevises, at der er tale om en aftale, som er egnet til mærkbart at begrænse konkurrencen. Derfor er det altid nødvendigt at foretage en vis form for analyse af aftalens virkning på markedet, jf. således Whish: Competition law, fifth edition, 2003, p. 110:

"There are some types of agreement the anti-competitiveness of which can be determined simply from their object;... Where an agreement has as its object the restriction of competition, it is unnecessary to prove that the agreement would have an anti-competitive effect in order to find an infringement of article 81 (1). ... The apparent simplicity of this proposition is to some extent undermined by the two requirements that, for there to be an infringement of Article 81 (1), an agreement must appreciably restrict competition and must have an appreciable effect on trade between Member States.it is necessary to acknowledge that some analysis of the impact of an

agreement on the market is needed, even in the case of agreements that are held to have as their object the restriction of competition."

Lokalbankernes position i det relevante marked er så ubetydelig (ca. 1 %), at disses adfærd ikke er egnet til at udgøre en mærkbar overtrædelse af konkurrencelovens § 6. Dette er dokumenteret ved en analyse og undersøgelse fra Copenhagen Economics, som Lokalbankerne har ladet foranstalte. I Copenhagen Economics' analyser og undersøgelser konkluderes det bl.a.:

"Konkurrencerådet hævder, at det påståede kartel har haft konkurrencebegrænsende virkninger på konkurrencen på detailbankmarkedet (afgørelsens punkt 380). Vi har ovenfor påvist at rådet ikke har fremlagt undersøgelser der dokumenterer at der har været en faktisk virkning på konkurrencen.

For at vurdere rådets påstand har vi lavet to undersøgelser. Vi har for det første undersøgt om lokalbankernes udveksling af informationer om gebyrer og vilkår har hæmmet konkurrencen mellem Lokalbankerne. For det andet har vi undersøgt om det påståede kartel faktisk har påvirket konkurrencen på detailbankmarkedet. Ingen af de to undersøgelser bekræfter rådets konklusion om faktisk virkning på konkurrencen. Tilsammen tyder de to undersøgelser på at det påståede kartel hverken har påvirket Lokalbankernes markedsadfærd eller påvirket konkurrencen i markedet

I den første undersøgelse har vi undersøgt om Lokalbankernes udveksling af informationer om gebyrer (og vilkår) har haft en faktisk virkning på konkurrencen mellem Lokalbankerne. Hvis konkurrencen er blevet indskrænket, vil vi umiddelbart forvente to ting. For det første vil vi forvente at der er sket en del ændringer i Lokalbankernes gebyrer i perioden umiddelbart efter udvekslingen af informationer fandt sted. For det andet vil vi forvente en tendens til at Lokalbankernes gennemsnitlige gebyrer er steget og at variationen i deres gebyrer er faldet efter udvekslingen af informationer skete.

Vores undersøgelse tyder ikke på at udvekslingen af informationer har begrænset den faktiske konkurrence mellem Lokalbankerne. Vi har undersøgt udviklingen for otte gebyrer og vilkår som Lokalbankerne ifølge rådets afgørelse har udvekslet informationer om. De otte gebyrer omfatter gebyr for kontanthandelsgaranti, gebyrer for brug af ungdomskort og voksenkort i pengeautomater, minimumsbeløb for rentetilskrivning og gebyrer for brug af webbank. Førstnævnte gebyr skulle have været genstand for en informationsudveksling i slutningen af april 2006 som var den episode der begyndte sagen og blev omtalt i pressen da sagen begyndte i foråret 2006. ... De øvrige gebyrer skulle ifølge rådets afgørelse have været drøftet af Lokalbankerne enten sent i 2003 eller i 2004, jf. Tabel 1.

Undersøgelsen viser for det første at Lokalbankerne stort set ikke har ændret de otte gebyrer i løbet af det år hvor udvekslingen af informationer skulle være sket. For seks af de otte gebyrer havde ingen af de syv Lokalbanker ændret deres gebyrer ved udgangen af det år hvor udvekslingen af informationer skulle være sket. For de to sidste af de otte gebyrer var der blot to Lokalbanker der havde ændret deres gebyr ved udgangen af det relevante år. I et tilfælde hævdede to Lokalbanker deres gebyrer. I et andet tilfælde hævdede en Lokalbank gebyret, men der var en anden af Lokalbankerne der sænkede det samme gebyr, jf. Tabel 1.

Tabel 1: Sammenligning af otte gebyrer og vilkår før og efter Lokalbankernes udveksling af informationer

	År udveksling af info	Antal uændrede	Antal stigninger	Antal fald
Gebyr for kontanthandelsgaranti*	2006	6*	0	0
Hævegebyr, ungdomskort, egen automat	2004	7	0	0
Hævegebyr, ungdomskort, fremmed automat	2004	7	0	0
Hævegebyr, voksenkort, egen automat	2004	7	0	0
Hævegebyr, voksenkort, fremmed automat	2004	7	0	0
Minimumsbeløb for rentetilskrivning	2004	7	0	0
Årligt gebyr for brug af webbank	2003	4	2	1
Gebyr for ekstern overførsel, u/kvittering, webbank	2003	5	2	0
Total	-	50	4	1

Note: For hvert gebyr har vi sammenlignet de enkelte bankers gebyr primo det år hvor udvekslingen af informationerne er sket (før) med niveauet primo året efter udvekslingen af informationerne skete (efter). * I sammenligningen for kontanthandelsgaranti indgår kun seks af Lokalbankerne da den ene bank ikke opererer med et fast gebyr. De øvrige bankers gebyrer forudsætter i nogle tilfælde at realkreditfinansieringen sker gennem banken og hos et bestemt realkreditinstitut. ...

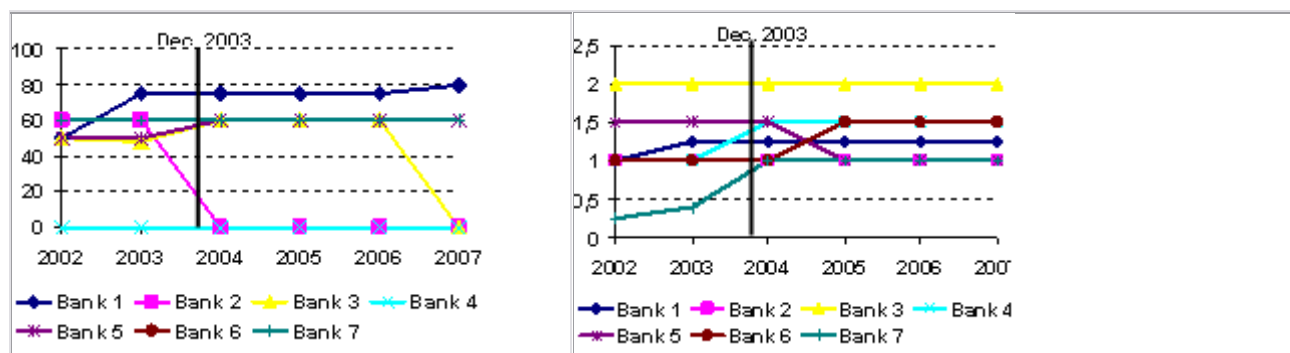
Kilde: Copenhagen Economics på baggrund af oplysninger fra Lokalbankerne.

Når vi ser nærmere på de to gebyrer som to af Lokalbankerne ændrede i løbet af første år efter informationsudvekslingen, tyder det dog ikke på at på at ændringerne er udslag af koordinering. De to gebyrer er forskellige gebyrer for brug af webbank. Det ene er et årligt fast gebyr for brug af webbank, dvs. en slags abonnementsafgift. Det andet et transaktionsgebyr for en ekstern overførsel uden kvittering.

Disse to gebyrer skulle ifølge rådets være blevet drøftet og dermed potentielt koordineret i december 2003 (afgørelsen punkt 158). Umiddelbart efter (1. januar 2004) ændrede to Lokalbanker disse gebyrer. Udviklingen over en lidt længere periode tyder dog ikke på det skyldes koordination af disse gebyrer. Hvis der var sket en koordinering og der ingen faktisk konkurrence var mellem Lokalbankerne på disse gebyrer, ville vi forvente en ensartet udvikling. Men det har der ikke været. I perioden frem til begyndelsen af 2007 er der både Lokalbanker der har øget, reduceret og holdt disse gebyrer konstant, jf. Figur 1.

Figur 1: Lokalbankernes gebyrer for brug af webbank (kr.)

a) Årligt gebyr for brug af webbank	(b) Gebyr for ekstern overførsel uden kvittering
-------------------------------------	--

Note: For bank 1 er der tale om et samlet gebyr for en boligsag. For flere af bankerne forudsætter prisen at der finansieres gennem Totalkredit. Alle gebyrer er pr. 1. januar.

Kilde: Oplysninger fra Lokalbancerne.

Udviklingen i gennemsnittet for og variationen i Lokalbancernes gebyrer siden informationerne blev udvekslet tyder heller ikke på koordination mellem Lokalbancerne. Blandt de otte gebyrer i undersøgelsen er der ikke et eneste gebyr hvor gennemsnittet er vokset samtidig med at variationen er blevet mindre. Tværtimod tyder udviklingen for flere af gebyrerne på effektiv konkurrence eftersom at både gennemsnittet og variationen var lavere ved begyndelsen af 2007 end før informationen skulle være blevet udvekslet, jf. Tabel 2.

Tabel 2: Samlet udvikling Lokalbancernes gebyrer fra påstået udveksling af informationer og frem til 1.1. 2007

	År udveksling af info	Udvikling i gennemsnit	Udvikling i variation
Gebyr for kontanthandelsgaranti*	2006	↔	↔
Hævegebyr, ungdomskort, egen automat	2004	↓	↓
Hævegebyr, ungdomskort, fremmed automat	2004	↓	↓
Hævegebyr, voksenkort, egen automat	2004	↔	↔
Hævegebyr, voksenkort, fremmed automat	2004	↑	↑
Minimumsbeløb for rentetilskrivning	2004	↓	↑
Årligt gebyr for brug af webbank	2003	↑	↔
Gebyr for ekstern overførsel, u/kvittering, webbank	2003	↓	↓

Note: For hvert gebyr har vi sammenlignet de enkelte bankers gebyr primo det år hvor udvekslingen af informationerne er sket (før) med niveauet primo året efter udvekslingen af informationerne skete (efter). * I sammenligningen for kontanthandelsgaranti indgår kun seks af Lokalbancerne da den ene bank ikke opererer med et fast gebyr. De øvrige bankers gebyrer forudsætter som hovedregel at realkreditfinansieringen sker gennem banker og hos et bestemt realkreditinstitut. De detaljerede

gebyroplysninger findes i bilag 1.

Kilde: Copenhagen Economics på baggrund af oplysninger fra Lokalbankerne.

I den anden undersøgelse har vi set på om det påståede kartel har evnen til at påvirke konkurrencen på detailbankmarkedet.

Vi har konkret undersøgt om der er tegn på at andre danske banker reagerer på Lokalbankernes renteændringer (markedsadfærd). Hvis det er tilfældet, kunne det være et tegn på en evne til mærkbart at påvirke konkurrencen på detailbankmarkedet. Modsat taler det imod en evne til mærkbart at påvirke konkurrencen i markedet hvis det snarere er de andre bankers markedsfærd der forårsager Lokalbankernes markedsadfærd. Her er det usandsynligt at en eventuel kartelaftale mellem Lokalbankerne påvirker de andre banker til at konkurrere enten mere eller mindre.

På baggrund af undersøgelsen konkluderer vi at det ikke kan påvises at Lokalbankerne besidder en evne til mærkbart at påvirke konkurrencen i markedet. Vi har i undersøgelsen brugt ugevisse renteoplysninger for 28 danske banker i perioden fra december 2004 til maj 2006. De 28 banker omfatter bl.a. tre af Lokalbankerne ... og alle de større danske banker. Renteoplysningerne er opdelt på forskellige bankprodukter (lønkassekredit, forbrugslån og børneopsparing). De er stillet til rådighed for Copenhagen Economics af Mybanker.dk.

De statistiske analyser af disse renteoplysninger viser tre ting om bankernes markedsadfærd. ... For det første kan vi konkludere at Lokalbankernes renteændringer ikke får de andre banker på markedet til at ændre deres rentesatser. For det andet kan vi konkludere at der heller ikke er tegn på at renteændringer hos Forstædernes Bank, som med en markedsandel på ca. 1,5 procent er lidt større end de syv Lokalbanker tilsammen ..., får de andre banker til at reagere. For det tredje kan vi konkludere at Lokalbankerne i høj grad reagerer på de andre bankers renteændringer.

Tilsammen tyder dette på at Lokalbankernes adfærd ikke har nogen mærkbar virkning på hele markedets adfærd, men at markedet modsat har stor betydning for Lokalbankernes markedsadfærd. Det sender et klart signal om at Lokalbankernes position på detailbankmarkedet er så beskeden at de ikke har evnen til at have nogen mærkbar virkning på konkurrencen på dette marked, heller ikke selvom de optrådte som en samlet økonomisk enhed.

Det skal nævnes at der i vores undersøgelser indgår både rentestigninger og rentenedsættelser. Det må forventes at billedet ville være endnu tydeligere hvis undersøgelsen alene omfattede rentestigninger fordi det er mere realistisk at bank med en lille markedsandel får markedet til at reagere på en rentenedsættelse end på en rentestigning. Særligt kan det ske at markedet følger med hvis en lille banks rentenedsættelse får Danske Bank eller en af de andre store banker til at følge med ned."

4.1.2 Lokalbankerne har videre anført, at det relevante produktmarked er afgrænset for snævert uden hensyntagen til udviklingen i den finansielle sektor

Rådets analyser af det relevante marked har alene fokuseret på at ændre den i 2000 i RD/Danske Bank-fusionen fastlagte geografiske afgrænsning af markedet, mens en eventuel udvikling af

produktmarkedet i forhold til 2000 ikke undersøges. Dette selvom produktmarkedet allerede uden nærmere undersøgelser viser at have undergået store forandringer i 6-7 år.

Rådet har således ikke taget højde for, at detailbankmarkedet har udviklet sig således, at de i RD/Danske Bank-fusionen definerede adskilte separate markeder indenfor den finansielle sektor i dag i visse sammenhænge overlapper med detailbankmarkedet

Rådet antager korrekt, at realkreditinstitutternes tillægslån er substituerbare med banklån, men afviser at tillægge det nogen betydning ved vurderingen af konkurrencesituationen. PriceWaterhouseCoopers (PWC) vurderer, at værdien af disse lån er ca. 200 mia. kr.

Det er ikke korrekt, som anført af rådet, at "hvis PWC's 200 mia. kr. alligevel skal indgå i opgørelsen af Lokalkbankernes markedsandel for udlån, bør Lokalkbankernes andel af formidlede realkreditudlån også tælles med i opgørelsen af deres markedsandel for udlån".

Konkurrencerådet overser her, at Lokalkbankerne alene er formidlere af de lån, som ydes af realkreditinstitutter, for hvilket bankerne modtager en provision. Provisionen indgår allerede i opgørelsen af bankernes indtjening. Hertil kommer, at de 200 mia. kr. kun svarer til værdien af tillægslåne. Værdien af realkreditlån til brug for finansiering af køb af bolig udstedt af realkreditinstitutterne er ikke medtaget i opgørelsen af detailbankmarkedet.

Det bemærkes, at Lokale Pengeinstitutter har skønnet, at omsætningen forbundet med disse tillægslån indebærer, at omsætningen i detailbankmarkedet forøges med ca. 88 mia. kr. i 2005.

PWC påpeger en række yderligere produkter/ytelser, som ikke er – men burde være - omfattet af den af rådet foretagne afgrænsning af produktmarkedet, herunder f.eks. formidling af garantier i forbindelse med ejendomshandler/låneomlægninger samt værdipapir- og valutahandel (ikke alene rådgivning), ligesom de små og mellemstore pengeinstitutter også opererer på engrosbankmarkedet.

4.1.3 Lokalkbankerne har videre anført, at det geografiske marked er nationalt.

Et særskilt geografisk marked kendetegnes ved, at der er tale om et

"område, hvor de deltagende virksomheder er involveret i udbud af og efterspørgsel efter produkter eller tjenesteydelser, og som har tilstrækkelig ensartede konkurrencevilkår og kan skelnes fra de tilstødende områder, fordi konkurrencevilkårene der er meget anderledes", jf. afsnit 8 i Kommissionens meddelelse om afgrænsningen af det relevante marked (97/C 372/03).

Kommissionen har gentagne gange fastslået, at detailbankmarkedet, herunder det danske, er nationalt, herunder så sent som i 2007, jf. Meritanordbanken/Unibank, sag M 1910, og Dansk Bank/Sampo Bank, sag M 4484 fra 30/1-2007. Kommissionens undersøgelser viser endda, at markedet efterhånden i visse henseender kan være eller må forventes at blive internationalt.

Rådet har selv ved afgørelse af 11. august 2000 defineret markedet som værende nationalt i fusionen mellem RD og Danske Bank fra 2000. Rådet konkluderede, at detailbankmarkedet var nationalt, eftersom der var "et betydeligt overlap mellem lokalmarkederne, og alle de store pengeinstitutter er repræsenteret i alle områder", og fordi "filialstrukturen er [...] opbygget nationalt".

Rådet tilsidesætter således uden nærmere begrundelse rådets egen konklusion fra 2000 om, at substitutionskæder og landdækkende bankers filialnet binder landet sammen.

At et detailmarked er nationalt - på trods af et "lokalt eller regionalt kundeunderlag" – som følge af substitutionskæder og landsdækkende net af forretninger er udtrykt ganske præcist af Kommissionen - i øvrigt i en af rådet fremhævet afgørelse - på følgende vis (Legetøjsfirmaer på det hollandske marked, sag M.890, Blokker/Toys 'R' Us, pkt. 38-42):

"I sine tidligere beslutninger inden for detailsektoren har Kommissionen generelt fundet, at detailmarkeder under visse omstændigheder kan afgrænses til nationale markeder. Selv om en forretnings kundeunderlag, hvis udstrækning kan defineres på basis af den afstand, en forbruger er villig til at bevæge sig for at nå frem til forretningen, er lokalt eller regionalt, er det ikke nødvendigvis bestemmende for det geografiske markeds udstrækning. I en situation, hvor der findes adskillige detailkæder med kædeforretninger overalt i landet, bestemmes de vigtigste konkurrenceparametre på landsplan. Hvad der set på baggrund af forretningernes kundeunderlag kan opfattes som et lokalt eller regionalt marked, må derfor under disse omstændigheder betragtes som et samlet nationalt marked."

En ændring af praksis må forudsætte særdeles grundige undersøgelser af markedet, der enten dokumenterer, at konklusionerne på de tidligere undersøgelser var forkerte, eller at markedet har ændret sig – særligt når denne ændring af markedsdefinitionen går i modsat retning af, hvad man forudså udviklingen ville indebære, og når denne forventede udvikling faktisk har fundet sted.

Rådet antog således i 2000, at udbredelsen af internetydelser i de eksisterende pengeinstitutter og etablering af nye internetbanker vil indebære, at den geografiske placering af filialer vil få mindre betydning i fremtiden. Denne udbredelse er øget fra 500.000 med netbank-adgang i 2000 til ca. 3 millioner i dag. De mindre pengeinstitutter har ekspanderet geografisk de senere år enten ved at åbne nye filialer i andre områder eller ved at overtage andre institutter. De lokale banker har generelt spredt sig langt ud over deres oprindelige "lokalområder". Udover at være et lokalt og personligt alternativ til de store banker har de mindre banker formået at tiltrække kunder ved at fokusere på nogle særlige favorable tilbud til kunderne inden for bestemte typer produkter/ydelser ("nicheproduktion"). Det resulterer ikke nødvendigvis i, at en kunde skifter bank, men det har medvirket til, at mange "shopper rundt" mellem bankerne og er kunder i flere banker.

Det har derfor formodningen imod sig, at markedet har ændret sig således, at det geografisk er blevet mere snævert end antaget af rådet i 2000 - særligt når Kommissionen så sent som i januar 2007 har fastholdt en tidligere fastslået national afgrænsning af det danske detailbankmarked, jf. Dansk Bank/Sampo Bank, sag M 4484 fra 30/1-2007.

Rådet har i øvrigt ikke afgrænset det relevante geografiske marked præcist. Rådet angiver, at det relevante geografiske marked kan afgrænses geografisk til "i hvert fald henholdsvis Øst- og Vestdanmark, men kan muligvis afgrænses endnu snævrere til lokale eller (mindre) regionale områder."

I relation til en afgørelse, hvor fastlæggelse af aktørernes reelle markedsstyrke er afgørende for at afgøre, om mærkbarhedskriteriet er opfyldt, er en præcis, korrekt og dokumenteret markedsafgrænsning påkrævet.

Rådet har ikke sandsynliggjort, at markedet er "Østdanmark [...] muligvis [...] endnu snævrere." Styrelsens konklusion synes primært baseret på en forudindtaget opfattelse af, hvordan markedet hensigtsmæssigt kunne opdeles, samt med henvisning til undersøgelser om, hvor langt kunden vil rejse til sin bank, og de store bankers opfattelse af det generelle konkurrencepres fra Lokalbankerne. Disse undersøgelser har endda i en vis udstrækning forudsat den opdeling, som undersøgelsen skulle afdække.

Kundernes loyalitet og mobilitet er uden betydning som følge af det overlap, der er mellem bankernes "lokalområde". Grænserne mellem de enkelte lokale områder kan ikke fastlægges, og denne grænse forrykkes løbende, dels fordi de lokale banker breder sig, men primært fordi betydningen af placeringen af filialer mindskes i takt med, at betydningen af den direkte personlige kontakt mindskes, fordi bankforretninger klares via Internet og telefonen.

Lokalbankerne har ladet Copenhagen Economics efterprøve rådets undersøgelser. Copenhagen Economics konkluderer, at rådets dokumentation "er yderst svag", og at rådets undersøgelser er utilstrækkelige og i visse henseender behæftet med grundlæggende fejl, således at de bliver misvisende. Der fremgår endvidere, at der ikke er grundlag for Rådets konklusion om, at markedet er Østdanmark. Copenhagen Economics undersøgelse dokumenter, at markedet (fortsat) er nationalt. Det hedder heri bl.a.:

"...Rådets undersøgelser ikke udgør en dokumentation for at det danske detailbankmarked mindst er opdelt i øst og vest. De centrale elementer i Rådets dokumentation er en påstået prisforskel og en interviewundersøgelse. Vi har redegjort for at ingen af dem kan bruges til afgrænse det geografiske marked for detailbankydelse og at de andre argumenter som Rådet lægger vægt på også er tvivlsomme.

Desuden konkluderer vi at vores undersøgelse af bankernes reaktioner på ændringer i diskontoen giver en kraftig indikation af at markedet fortsat er nationalt. Undersøgelsen viser at de andre banker oftest følger Danske Banks reaktioner på ændringer i diskontoen og at reaktionerne ikke er forskellige i den østlige og vestlige del af landet."

Rådets undersøgelse er mangelfuld på flere punkter.

Den gennemførte telefonundersøgelse fra GfK omfatter kun privatkunder, dvs. kun en del af markedet, og er uegnet til at belyse afgrænsningen af det relevante marked. Dette er påvist af Copenhagen Economics, der skriver:

"Rådet overser nogle centrale elementer af den faktiske konkurrence på detailbankmarkedet. [...] De resultater som rådet tillægger stor værdi i deres konklusioner er blot et udtryk for at bankerne har lyttet til deres kunder og placeret deres filialer der hvor kunderne ønsker filialerne."

Den afstand, en kunde er villig til at bevæge sig for at nå frem til banken, er desuden alene en indikation for udstrækningen af bankens primære "kundeunderlag". Selvom dette kundeunderlag er lokalt eller regionalt, er det ikke nødvendigvis bestemmende for det geografiske markeds udstrækning, jf. Kommissionen i sag M.890. Særligt ikke i et marked, hvor ca. 80 % af kunderne er kunde i en landsdækkende bank.

Rådet har formuleret spørgsmålene i testen således, at testen altid vil vise, at markedet er regionalt, også selvom det er nationalt. Copenhagen Economics konkluderer, at "Derfor fejler Rådets test fuldstændig".

Postnummerundersøgelsen lider af samme fundamentale mangel som GfK undersøgelsen. Den viser alene, hvor bankernes kunder primært er lokaliseret, og det er ikke afgørende for afgrænsningen af det relevante geografiske marked.

Undersøgelsen af konkurrencepresset viser i bedste fald alene noget om de landsdækkende bankers styrke, og om Lokalbancernes manglende betydning for konkurrencen i markedet. Det er ikke overraskende, at 7 små lokale banker med en samlet markedsandel på ca. 1 % af det nationale marked hver især yder et minimalt konkurrencepres på de 12 adspurgte banker. Om undersøgelsen konkluderer Copenhagen Economics bl.a.:

"Rådet undervurderer landsdækkende bankers rolle og desuden glemmer de helt internetbankerne. Resultaterne kan ligeså godt tolkes som et klart signal om, at de landsdækkende banker sætter dagsordenen på et nationalt geografisk marked."

Gebyrundersøgelsen er behæftet med alvorlige fejl og mangler, som påvist af Copenhagen Economics, der betegner undersøgelsen som "fagligt uforsvarlig". Det hedder i Copenhagen Economics omtale af undersøgelsen bl.a.:

"Vi vurderer at rådets gebyrundersøgelse er misvisende. Undersøgelsen kan hverken bruges til at dokumentere at Lokalbancernes gebyrer er højere end andre bankers eller at gebyrniveauet i det sydlige Sjælland mv. er væsentligt højere end i resten af landet."

Lokalbancernes gebyrer er ikke højere end landsgennemsnittet. Tværtimod er de lidt lavere end landsgennemsnittet. F.eks. finder rådet, at et budgetplanlægningsgebyr er 23 procent højere hos Lokalbancerne end i resten af landet. Copenhagen Economics beregninger viser, at Lokalbancernes gebyr for budgetlægning er 10 procent lavere end gennemsnit for hele landet.

Lokalbancerne burde have været sammenlignet med andre pengeinstitutter i gruppe 3 i Finanstilsynets størrelsesgruppering (pengeinstitutter med en arbejdende kapital på 0,25-10 mia. kr.). Der er imidlertid sammenlignet med pengeinstitutter, hvor 60 % heraf er gruppe 4 pengeinstitutter (pengeinstitutter med en arbejdende kapital på under 250 mio. kr.), og derfor er sammenligningen misvisende og fører til overvurdering af prisforskelle.

De 8 gebyrer er ikke, som anført af rådet, velegnede som indikatorer, fordi det er gebyrer, der opkræves hyppigt. Kun indbetalingskort ved netbank er ligefrem "hyppigt" anvendt. De øvrige er enten forekommende i et vist omfang eller sjældent forekommende. De 8 gebyrer udgør kun 1/2-1 1/2 % af Lokalbancernes samlede indtægter og 2-4 % af deres gebyrindtægter. Det hedder i Copenhagen Economics undersøgelse herom bl.a.:

"Vi konkluderer på den baggrund at det er usikkert om rådets gebyrundersøgelse tegner et retvisende billede af Lokalbancernes gebyrniveau i forhold til andre bankers. At konkludere ud fra en stikprøve på 2-4 procent af de samlede gebyrindtægter uden at påvise at stikprøven er repræsentativ kan sammenlignes med at konkludere om de samlede danske fødevarepriser ved at se på prisen på hakket oksekød".

Og:

"Rådet har derfor opfundet en metode der altid og hvor som helst vil give det resultat at gebyrerne er højere [i en hvilken som helst region] end i resten af Danmark og konkurrencen øjensynligt svækket. [...] Rådets gebyrsammenligninger er misvisende og fagligt uforsvarlige og derfor [kan de] hverken bruges til at dokumentere virkninger af et påstået samarbejde [...] at der er en mærkbar konkurrencebegrænsning, [...] eller til at afgrænse et separat geografisk marked."

Rådet har til støtte for sin markedsdefinition henvist til ekstern lektor Henrik Juuls undersøgelse om "Mobiliteten i den nordiske finansielle sektor". Henrik Juuls har imidlertid efterfølgende skriftligt erklæret, at markedet er nationalt, og at der ikke er grundlag for en opdeling i Øst- og Vestdanmark.

Copenhagen Economics dokumenterer, at der ikke er de af rådet påståede prisforskelle. Dette har Lokalbankernes egne undersøgelser også vist. Det er i øvrigt ikke forbrugernes reaktion på prisforskelle, der er relevant, men reaktionen på prisændringer. De faktiske rentesatser er her centrale.

Copenhagen Economics undersøgelser af renteændringer viser, at markedet er nationalt, fordi der ikke er en forskellig regional tilpasning til de landsdækkende bankers renteændring. Stort set hele landets banker følger Danske Bank.

Hvis prisforskelle skal anvendes som indikator for den geografiske afgrænsning, skal der være tale om prisforskelle på homogene produkter, og produkterne skal udgøre en væsentlig del af det relevante marked. Disse krav lever rådets undersøgelser imidlertid ikke op til.

4.1.4 Lokalbankerne har desuden anført, at rådets beregninger af det relevante marked og af Lokalbankernes markedsandel ikke er korrekte.

Der er ikke officielt tilgængeligt materiale, der muliggør den opdeling af de enkelte pengeinstitutters forretningsaktiviteter og andre segmenter/markeder, som rådet har anvendt.

Der er således stor usikkerhed forbundet med rådets egne beregninger af værdien af det relevante marked. Det er beregninger, som Lokalbankerne ikke har haft adgang til, og som rådet ikke har forklaret. De kan derfor ikke efterprøves eller kontrolleres.

Rådets opgørelse af den totale værdi af "indlån" og "provision/gebyr" er ikke dokumenteret eller forklaret. Opgørelsen af "udlån" er delvist forsøgt forklaret, men den er behæftet med stor usikkerhed. Usikkerheden øges yderligere med opdelingen i Østdanmark og Vestdanmark.

Adskillelsen mellem virksomhedskunder med en balance over/under 350 mio. kr. indgik ikke i rådets afgørelse fra 2000, og særligt denne tilfældige og ikke brugbare afgrænsning øger usikkerheden af opgørelsen af markedets værdi.

Rådet henviser til egne undersøgelser, som er baseret på forespørgsler hos enkelte banker, men ingen af de adspurgte banker opererer med denne opdeling.

Desuden har de adspurgte banker baseret deres tal på aktuelle 2006-tal, men de danske virksomheder har forøget deres finansielle balance betragteligt i de senere år, hvilket betyder, at der

er væsentlig flere af pengeinstitutternes kunder, som har en balance på mere end kr. 350 mio. i 2006, end i 2002-2005 - også som følge af den generelle prisudvikling. Markedet bliver derfor gjort mindre, end det reelt var, og dermed bliver Lokalbancernes markedsandel større, end den reelt var.

Anvendelse af "nettorenteindtægter" og "gebyrer/provisioner" er ikke egnet til at bedømme markedsandelen. Nettorenteindtægter påvirkes væsentligt af det enkelte pengeinstituts selskabsretlige konstruktion, solvensprocent, fundingstruktur og investeringsprofil. Gebyrer og provisionsindtægter er uegnede på grund af forskelle på forretningspolitik i pengeinstitutter, ændringer i regnskabspraksis, og forskelle på større/store og mindre pengeinstitutters bogføring af gebyr- og provisionsindtægter.

Rådet har kun fremlagt tal for det relevante marked for 2005 (som tilmed til dels er sammenblandet med tal fra 2006), hvilket er utilstrækkeligt til at belyse markedsandele for hele perioden 2004-2006.

Rådets opgørelser over Lokalbancernes markedsandele for Østdanmark er ikke realistiske, og rådet har ikke - stillet overfor Lokalbancernes opgørelser og sammenligninger med andre banker - kunnet påvise, at disse andele endda teoretisk set er mulige, herunder en opgørelse over, hvordan rådet mener markedsandelene fordeler sig imellem markedets aktører, således at det kan efterprøves, om de af rådet påståede markedsandele kan være rigtige.

Lokalbancernes markedsandel er - ud fra et realistisk og rimeligt skøn - ca. 1 % eller mindre. Lokalbancerne har fremlagt dokumentation herfor i form af beregninger foretaget af Lokale Pengeinstitutter. Lokale Pengeinstitutter opgør Lokalbancernes markedsandel til 0,73, 0,83, 1,04 (1,17), 1,0 (1,04) og 0,96 % i 2001-2005, og kun 0,49, 0,46, 0,55, (0,63) 0,56 (0,59) og 0,58 i 2001-2005, når indtægter forbundet med realkreditinstitutters substituerbare tillægslån indgår i markedet (i parentes er angivet markedsandelen inkl. provenu fra salg af Totalkredit).

Officielle tal fra Finansrådet viser, at det samlede marked for pengeinstitutterne - målt på balance, udlån, indlån, og arbejdende kapital - er domineret af Danske Bank (ca. 48-50 %) sammen med Nordea og Jyske Bank i alt tilsammen ca. 70-77 %. De syv landsdækkende banker "monopoliserer" næsten markedet og dækker sammen med de i øvrigt største pengeinstitutter over 90 % af markedet, så Lokalbancerne må deles om resten sammen med over 60 andre pengeinstitutter.

Hvis én af rådets to beregninger af det nationale marked for udlån lægges til grund, har Lokalbancerne ifølge rådet en markedsandel på enten 1,25 % eller 1,4 %. Dette inkluderer dog Lokalbancernes indtægter fra udenlandske kunder og kunder med en balance på over 350 mio. kr., som skal fratrækkes, da disse ikke er omfattet af det af rådet definerede produktmarked.

Lokalbancerne har individuelt foretaget en grundig undersøgelse af kunderne og fratrullet udenlandske kunder og kunder med en balance på over 350 mio. kr., hvilket reducerer den samlede værdi af Lokalbancernes udlån til kr. 9.000 mio., og markedsandelen til henholdsvis ca. 1,11 % eller 1,26 %.

	Udlån	
	Mio. kr.	I pct.
Rådets opgørelse – Lokalbancerne i alt	10.100	1,4/1,25*
Lokalbancernes udlån ekskl. udenlandske og store	9.000	1,26/1,11*

erhvervskunder		
Rådets opgørelse af markedet	713.000/810.000	
Inkl. realkredit. tillægslån	913.000/1,010.000	0,99/0,89*

* Afhængigt af, om markedet er 713 mia. eller 810 mia

Selv hvis det antages, at det relevante marked kan afgrænses til Østdanmark - hvilket bestrides at være korrekt - overstiger Lokalbankernes markedsandel ikke 2 %.

4.1.5 Lokalbankerne har videre anført, at Lokalbankernes position i markedet ikke er tilstrækkelig til, at disses adfærd er egnet til mærkbart at begrænse konkurrencen

Dette er dokumenteret ved Copenhagen Economics analyse af Lokalbankernes evne til at påvirke konkurrencen. Copenhagen Economics konkluderer, at:

"Det ikke kan påvises at Lokalbankerne besidder en evne til mærkbart at påvirke konkurrencen i markedet [...] De statistiske analyser af disse renteoplysninger viser [...], at Lokalbankernes renteændringer ikke får de andre banker på markedet til at ændre deres rentesatser, [og] at der heller ikke er tegn på at renteændringer hos Forstædernes Bank, som med en markedsandel på ca. 1,5 procent er lidt større end de syv Lokalbanker tilsammen, får de andre banker til at reagere [...]"

Tilsammen tyder dette på at Lokalbankernes adfærd ikke har nogen mærkbar virkning på hele markedets adfærd, men at markedet modsat har stor betydning for Lokalbankernes markedsadfærd. Det sender et klart signal om at Lokalbankernes position på detailbankmarkedet er så beskeden at de ikke har evnen til at have nogen mærkbar virkning på konkurrencen på dette marked, heller ikke selvom de optrådte som en samlet økonomisk enhed."

En markedsandel på 1-2 % er så ubetydelig, at der ikke kan være mærkbarhed. Stockholms Tingsratts dom (Dom af 7. juni 2006 i sag nr. T 4231-04), hvor markedsandelen formentlig var større end 3 %, kunne det ikke alene på baggrund heraf fastslås, at de pådømte horisontale prisaftaler begrænsede konkurrencen mærkbart.

Som eksempler på vurderinger af markedsandelenes betydning i praksis kan nævnes:

- Banco Santander/Abbey National (Kommissionens beslutning, M.3547), hvor markedsandelen var "Less than 1 %", hvilket beskrives som "negligible", dvs. ikke blot var denne markedsandel ikke mærkbar, som betegnes "appreciable", men den var helt ubetydelig eller forsvindende lille.
- SAS/Mærsk (Kommissionens beslutning, sag COMP.D.2/37.444) betegnes en (anden) aktørs markedsandel på 2,8 % som "symbolsk".

I Lokalbankernes tilfælde er markedsandelen (alt)afgørende, fordi det ved en markedsandel på ca. 1 % er åbenbart, at den pågældende adfærd ikke er egnet til at udgøre en mærkbar konkurrencebegrænsning. Det er ikke nødvendigt at undersøge andre forhold i markedet.

Foretages desuagtet en helhedsbedømmelse, hvori inddrages markedets struktur i øvrigt – dvs. et marked domineret af de landsdækkende banker med en markedsandel på ca. 80 %, hvor den resterende andel fordeles blandt ca. 180 pengeinstitutter, og heraf hører de fleste af Lokalbankerne til de mindste - indebærer dette blot, at Lokalbankernes markedsposition må antages at være af endnu mindre betydning, end Lokalbankernes markedsandel er udtryk for.

Uanset, om værdien af ydelser fra realkreditinstitutterne helt eller delvist udelades af det relevante produktmarked, bør det konkurrencepres, som bankerne udsættes for fra realkreditsektoren, indgå i denne helhedsbedømmelse, hvilket yderligere mindsker Lokalbankernes position. Det bemærkes, at udlån til brug for finansiering af boligkøb, som bankerne også tilbyder, og tillægslån, fra realkreditinstitutter udgjorde mere end kr. 1.600 mia. i 2005.

4.2 Lokalbankerne har videre anført, at Lokalbankernes adfærd ikke har haft til formål at begrænse konkurrencen.

4.2.1 Der skal foretages en vurdering af, om en aftale overhovedet kan klassificeres som en markedsdelingsaftale i konkurrenceretlig forstand, dvs. om denne har egenskaber af en egentlig markedsdelingsaftale.

Det er ikke korrekt, at Konkurrencerådet blot konstaterer, at markedsdelingsaftaler altid har et konkurrencebegrænsende formål uden at vurdere, om de faktiske omstændigheder, der ligger til grund for aftalen, og den specifikke sammenhæng, hvori den skal fungere, tilsiger, at aftalen har et konkurrencebegrænsende formål.

Rådet tager ikke højde for, at det afhænger af en konkret vurdering, om en aftale, der involverer en eller anden form for beskyttelse eller fordeling af "områder", har disse egenskaber.

Apoteker-sagen (Konkurrenceankenævnets afgørelse af 8. juni 2007) er et eksempel på, at en markedsdelingsaftale ikke altid har et konkurrencebegrænsende formål (og derfor ikke altid er i strid med konkurrencelovens § 6). BILLETnet-sagen (Konkurrenceankenævnets kendelse af 30. august 2001 i sag 00-224.395) er et andet eksempel på, at en aftale med et tilsyneladende element af hard core bestemmelser (bindende videresalgspriser) ikke altid har til formål at virke konkurrencebegrænsende.

Samarbejdsaftalens pkt. 7 er ikke en aftale om fordeling af områder eller om etableringsforbud.

Den påståede markedsdelingsaftale vedrører virksomheder, som tilsammen har en ubetydelig markedsandel, og den indebærer for den enkelte lokalbank alene, at denne – hvis den ønsker at etablere sig i én af de seks specifikke mindre byer i Danmark - må udtræde af erfa-samarbejdet mellem disse syv lokale banker. Den udtrædende bank er frit stillet i forhold til at søge optagelse i andre tilsvarende erfa-samarbejder.

Samarbejdsaftalens punkt 7 er, i den sammenhæng den indgår, derfor i sin natur ikke en aftale, der har til formål at opdele områder og dermed begrænse konkurrencen på denne vis.

Bemærkningen i 2003 - i forbindelse med Haandværkerbankens etablering i Fakse umiddelbart før Møns Banks etablering - om at afstå fra aktivt at forfølge hinandens kunder er ikke en i forhold til drøftelserne om filialetablering særskilt påbegyndt overtrædelse. Bemærkningen har alene relation

til drøftelserne omkring filialetableringen, og resultatet af disse drøftelser er samarbejdsaftalens punkt 7.

En bestemmelse om kundedeling er ikke efterfølgende kodificeret i samarbejdsaftalen eller i øvrigt genstand for en særskilt aftale eller forståelse mellem Lokalbankerne. Lokalbankerne har hverken før denne tilspidsede situation i 2003 eller siden drøftet eller aftalt "kundeallokering". Der er heller ingen dokumentation, der blot antydningvist indikerer, at Lokalbankerne har drøftet dette eller haft en sådan forståelse. Der er kun samarbejdsaftalens punkt 7.

De af rådet påberåbte kartelsager om markedsdeling understøtter ikke, at samarbejdsaftalen har haft et konkurrencebegrænsende formål. De faktiske omstændigheder bag aftalerne i de nævnte sager og den specifikke sammenhæng, hvori de skulle gælde, adskiller sig væsentligt på alle afgørende og relevante punkter fra Lokalbankernes situation og adfærd.

4.2.2 Informationsudvekslingen er ikke en aftale, som har haft til formål at virke konkurrencebegrænsende.

Aftaler om informationsudveksling udgør ikke sådanne aftaler, som generelt anses for at have til formål at virke konkurrencebegrænsende. Vurderingen af lovligheden heraf forudsætter en indgående analyse ikke blot af informationernes karakter, men i særdeleshed af den kontekst, hvori denne informationsveksling foregår.

Informationsudveksling kan være konkurrencefremmende eller kan være neutral for konkurrencen og dermed ganske lovlig, også selvom de udvekslede informationer kan være følsomme, jf. Woodpulp-sagen, Kommissionens afg. 85/202. EF-domstolen 129/85.

Kommissionen lægger stor vægt på markedets struktur og har fundet, at selv individuel, detaljeret og fortrolig information om konkurrenceparametre (herunder priser) lovligt kan udveksles, hvis markedet er fragmenteret (jf. UK Agricultural Tractor Registration Exchange, Kommissionens afg. 92/157). Eudim-sagen er et eksempel herpå (C-111/8 Notice pursuant to Article 19 (3) of Council Regulation No 17 (Case No IV / 33.815, 35.842)):

“With regard to the purchase PHS market the Commission considered that the information which is exchanged between Eudim members, whether of a general nature (such as opinions, experience) or of an individual character (such as specific purchase prices and supplier rebates) does not restrict competition on the relevant wholesale PHS market.

[...]The exchange of confidential and individual information such as sales volumes and market shares, which is normally not divulged to competitors may restrict competition, in particular on an oligopolistic market. However, although all Eudim members take prominent positions on their national markets, the wholesale PHS market is too fragmented [...] The Commission therefore considered that the exchange of individual and confidential information between the Eudim members on the sales market would not have an appreciable effect on the competitive structure of the PHS wholesale market.”

Lokalbankerne har ikke udvekslet fortrolige oplysninger om priser og gebyrer mv. med henblik på koordination og har ikke indgået en aftale eller samordnet praksis om udveksling af information med henblik på koordination, som har haft til formål at begrænse konkurrencen. Der har været

enkelte eksempler på løse forespørgsler, og denne spredte informationsudveksling, som ikke været en del af en systematisk udveksling, har alene været med henblik på at træffe egne individuelle beslutninger på et oplyst grundlag. Flere af de udvekslede oplysninger er uegnede til at have nogen betydning for konkurrencen mellem Lokalbankerne eller i øvrigt.

Rådets påstand om, at Lokalbankernes informationsudveksling var medvirkende til at understøtte og forværre den påståede markedsdelingsaftale, er udokumenteret og i strid med de faktiske forhold. Der er ingen sammenhæng mellem de oplysninger, som fremgår af den fremlagte korrespondance, som påstås at udgøre ulovlig informationsudveksling, og den påståede aftale om markedsdeling. Ingen af disse oplysninger vedrører markedsdeling eller er en forudsætning for/understøtter en markedsdeling.

Dette er således en betydelig forskel på Lokalbankernes forhold og EU praksis om informationsudveksling, herunder den praksis som rådet henviser til (Retten i Første Instans' dom af 27. oktober 1994 og EF-Domstolens dom af 28. maj 1998 (John Deere), Kommissionens beslutning 99/60 af 21. oktober 1998 og Retten i Første Instans dom af 20. marts 2002 i sag T-9/99 (Rørkartel), og Kommissionens beslutning 99/210 af 14. oktober 1998 og Retten i Første Instans' dom af 12. juli 2001 i de forenede sager T-202/98 m.fl. (British Sugar)). Tre af de fire påberåbte sager omhandler informationsudveksling, der direkte har været relateret til og understøttet en anden konkurrencebegrænsende adfærd, og alle fire sager vedrører informationsudveksling mellem store virksomheder, der tilsammen har udgjort minimum 87-88 % af de relevante markeder, som var højt koncentrerede.

Rådet mener, at der gælder en formodningsregel for, at deltagerne i en samordnet praksis tager hensyn til informationsudveksling mellem konkurrenter. Denne formodningsregel gælder imidlertid kun, hvis de udvekslede informationer har betydning for og direkte understøtter en konstateret konkurrencebegrænsende adfærd, eller hvis stort set hele markedet har været involveret i udvekslingen af nye, ikke-aggregerede informationer om væsentlige konkurrenceparametre, således at udvekslingen har et tilstrækkeligt stort potentiale til at skade konkurrencen.

4.3 Lokalbankerne har videre anført, at rådet ikke har påvist aktuelle eller potentielle mærkbare konkurrencebegrænsende virkninger

Når en aftale eller en adfærd ikke har til formål at begrænse konkurrencen, skal konkurrencemyndighederne påvise, at aftalen eller adfærden direkte eller indirekte har til følge at begrænse konkurrencen, hvilket forudsætter en vurdering af dens konkrete virkning og anvendelsesområde i den økonomiske og retlige sammenhæng, aftalens parter indgår i, de tjenesteydelser aftalen omfatter, samt hvorledes det pågældende marked er opbygget og reelt fungerer.

Kommissionen beskriver dette således:

"For at en aftale kan anses for at have konkurrencebegrænsende virkning, skal den påvirke den faktiske eller den potentielle konkurrence i en sådan grad, at det med rimelig grad af sandsynlighed kan ventes at få en negativ virkning for priser, produktion, innovation, variation i udbud eller produktkvalitet på det relevante marked. Disse negative virkninger skal være mærkbare" (Kommissionens meddelelse om retningslinjer for anvendelsen af traktatens artikel 81, stk. 3, offentliggjort i EUT C 101/97, punkt 24).

Og

"Vurderingen af, om en aftale er konkurrencebegrænsende, må foretages ud fra den konkrete kontekst, det vil sige ud fra, hvordan konkurrencen ville forme sig, hvis aftalen med dens påståede konkurrencebegrænsninger ikke havde fandtes..." (Jf. Kommissionens meddelelse om retningslinjer for anvendelsen af traktatens artikel 81, stk. 3, offentliggjort i EUT C 101/97, punkt 17 og Retten i Første Instans, T 328/03).

4.3.1 Gebyrundersøgelsen og indtjeningsanalysen dokumenterer ingen konkurrencebegrænsende virkning.

Copenhagen Economics efterprøvning af rådets undersøgelser - gebyrsammenligningen og indtjeningsanalysen - dokumenterer, at der ikke herved er påvist en konkurrencebegrænsende virkning af Lokalbankernes adfærd - hverken af den påståede markedsdelingsaftale eller af informationsudvekslingen.

Rådets påstande om en konkret påvirkning af markedsvilkårene er således udokumenterede, og de tilbagevises generelt af Copenhagen Economics' analyse, hvor det konkluderes, at:

"...Rådets undersøgelser ikke dokumenterer at det påståede kartel har haft en virkning. Rådets gebyrundersøgelse er misvisende, baseret på et yderst usikkert datagrundlag og dokumenterer ikke hvordan det påståede kartel skulle resultere i højere gebyrer og indtjening. Rådet har heller ikke været i stand til at vise at Lokalbankernes gebyrer og renter har været mere ens blandt bankerne i resten af landet.

Vores undersøgelser indikerer modsat at det påståede kartel hverken har haft en mærkbar virkning på konkurrencen mellem Lokalbankerne eller konkurrence på markedet i øvrigt."

Gebyrundersøgelsen er som anført tidligere både uegnet til at dokumentere en opdeling af markedet i Øst- og Vest, og til at sandsynliggøre en konkurrencebegrænsende virkning i form af højere gebyrer.

Heller ikke indtjeningsanalysen dokumenterer nogen konkurrencebegrænsende virkning.

Copenhagen Economics undersøgelser viser, at rådets indtjeningsanalyse ikke dokumenter de påståede overtrædelser. Det hedder i Copenhagen Economics' notat bl.a.:

"Konkurrencerådet finder, at kombinationen af høj indtjening og høje omkostninger viser, at Lokalbankernes samarbejde har haft til følge at begrænse konkurrencen til ugunst for forbrugerne (afgørelsens punkt 382-386). Vi vurderer at den konklusion på flere måder er problematisk. Først og fremmest viser Rådet ikke her nogen sammenhæng mellem det påståede kartel og kombinationen af høj indtjening og høje omkostninger."

Copenhagen Economics vurderer, at en nichestrategi er en sandsynlig forklaring på, at de lokale banker i Danmark overlever med en kombination af høj indtjening og høje omkostninger.

Der er desuden problemer med datagrundlaget og metoden i Konkurrencerådets undersøgelse, herunder at Rådets konklusion om, at Lokalbankerne ligger over gennemsnittet, er baseret på et simpelt gennemsnit, og i øvrigt er datagrundlaget for spinkelt. Copenhagen Economics anfører:

"Med simple gennemsnit finder vi ligesom rådet at Lokalbankerne ligger højere end gennemsnittet for bankerne i gruppe 3 i Finanstilsynets størrelsesgruppering af de danske banker, som er de mest relevante at sammenligne med. Men når vi i stedet beregner vægtede gennemsnit, ændrer billedet sig markant. Her er Lokalbankerne på niveau med gruppe 3"

Der er også andre fejl ved analysen, herunder

- sammenligning af regnskabstal for store koncernbanker med regnskabstal for mindre banker på udvalgte poster. Dette er misvisende. Indtjeningen for pengeinstitutters formidling af diverse finansielle produkter optræder typisk i pengeinstitutters regnskabspost "gebyr- og provisionsindtægter". De største banker ejer deres egne realkreditinstitutter, livsforsikrings- og pensionsselskaber, leasingselskaber mv., og det er derfor ikke muligt at vide, hvor de bogfører gebyrer. De regionale og lokale pengeinstitutter har til dels out-sourcet disse aktiviteter i diverse fælles selskaber.
- Bankernes obligationsbeholdninger er meget forskellige, og afkastet kan aflejre sig på henholdsvis driften som renteindtægt eller på kursreguleringer som gevinster – alt afhængig af valgte obligationer. Fondsafkastet er ikke en ubetydelig faktor i en sammenligning. Hertil kommer valg af forskellig renterisiko.
- En bank, der har store formidlinger af udlånslån, får en højere gebyrprocentsats, idet indtægten stiger, men det gør udlånet ikke.
- Lokalbankerne har relativt mange små lån i forhold til de større pengeinstitutter, hvilket påvirker indtjenings- og omkostningsstrukturen. Strukturen har også betydning: F.eks. bogfører Nordea et "abonnement" i forbindelse med et fordelsprogram under "renter", men det kunne også være bogført som "gebyr".
- Det er misvisende alene at sammenligne Lokalbankernes indtjening med banker på Fyn og i Jylland, eftersom banker på Sjælland for tiden generelt har højere indtjening på gebyrer og provision, idet husene gennemsnitligt er dyrere på Sjælland end på Fyn og i Jylland, og der har generelt været større aktivitetsniveau på Sjælland.
- Det er misvisende at sammenligne Lokalbankerne med sparekasser, idet der er store forskelle på bankers og sparekassers indtjening og bogføring heraf. Hvis sparekasserne udelades af Rådets beregninger, sker en væsentlig stigning i gennemsnittet for Fyn og Jylland, således at niveauet er relativt ens for bankerne i hele landet.

4.3.2 Lokalbankerne har i forlængelse heraf anført, at informationsudvekslingen ikke har haft en konkret mærkbar konkurrencebegrænsende virkning og ikke har ført til koordination.

Det har formodningen imod sig, at den begrænsede informationsudveksling mellem Lokalbankerne skulle være egnet til konkret at påvirke konkurrencen i markedet mærkbart. Der er tale om relativt få eksempler på udveksling af informationer, der har "prismæssig betydning". De er alle af begrænset omfang og spredt over flere år. Der er ingen systematik eller regelmæssighed.

Der er tale om følgende enkeltstående "prismæssige" forhold i 2004-06:

- Et gebyr for kontanthandelsgarantier i 2006,

- En mulig renteændring i 2005,
- Rentemarginal og overtræksrente i 2005,
- Minimumsbeløb for rentetilskrivning i 2004,
- Gebyr for hævning i automater 2004.

Alle dokumenter – med undtagelse af en fremtidig renteændring, før denne er annonceret - vedrører offentlige tilgængelige oplysninger.

Udover, at Lokalbancernes informationsudveksling ikke er egnet til at medføre en koordination, som aktuelt eller potentielt kan medføre en konkret mærkbar konkurrencebegrænsende virkning, har Lokalbancerne dokumenteret, at der ikke er udvekslet informationer med henblik på koordination, og at en sådan koordination ikke har fundet sted.

Copenhagen Economics har undersøgt, om der har været tale om koordinering af de gebyrer, som er omfattet af informationsudvekslingen gengivet i rådets afgørelse, og dermed om informationsudvekslingen har haft en konkret virkning på konkurrencen mellem Lokalbancerne. Copenhagen Economics konkluderer herom:

"Udviklingen i gennemsnittet for og variationen i Lokalbancernes gebyrer siden informationerne blev udvekslet tyder heller ikke på en mærkbar virkning på konkurrencen mellem Lokalbancerne. Blandt de otte gebyrer i undersøgelsen er der ikke et eneste gebyr hvor gennemsnittet er vokset samtidig med at variationen er blevet mindre. Tværtimod tyder udviklingen for flere af gebyrerne på effektiv konkurrence eftersom at både gennemsnittet og variationen var lavere ved begyndelsen af 2007 end før informationen skulle være blevet udvekslet....."

Rådet synes ikke at gøre gældende, at denne udveksling har ført til koordination, men alene at den har været egnet hertil.

I den forbindelse bemærkes:

- Der er foretaget uanmeldt kontrolundersøgelse hos samtlige 7 Lokalbancer, hvor flere hundrede dokumenter og spejling af en computer er medtaget. Der findes ét eneste eksempel på en forespørgsel om en forestående renteændring.
- Denne forespørgsel finder sted, efter at Nationalbanken har hævet renten med 0,25 %.
- Danske Bank og Nordea hæver normalt kun deres rentesatser ved en stigning på samlet 0,5 %. (Prioritetslånene følger Nationalbankens indskudsbevisrente kontraktmæssigt og hæves, hver gang Nationalbanken hæver renten.)
- Vordingborg Banks orientering om de modtagne svar viser, at hver af Lokalbancerne har allerede før forespørgslen truffet en beslutning om rentestigning uafhængigt af hinanden. Forespørgslen ændrer ikke på dette.
- Der ligger hverken eksplicit eller implicit i mailen, at de forholder sig til, hvordan de "skal" reagere.
- Lokalbancerne reagerer forskelligt. Nogle hæver med 0,25 % og andre "har valgt at gøre som de store" at fastholde renten. Der er reelt kun de to valgmuligheder. Copenhagen Economics' undersøgelser af renteutviklingen dokumenterer endvidere, at Lokalbancerne som de fleste andre banker ændrer deres rente, når Danske Bank ændrer sin rente.

4.3.3 Lokalbankerne har videre anført, at der ingen konkrete mærkbare virkninger er af samarbejdsaftalen.

Konkurrencerådet har ikke sandsynliggjort, at Lokalbankerne ville have haft flere filialer uden pkt. 7 i samarbejdsaftalen, eller at de eksisterende filialer ville have ligget andre steder. Det gøres gældende, at det ikke er tilfældet.

Samarbejdsaftalen har ikke afholdt Lokalbankerne fra at etablere filialer. Såfremt én af Lokalbankerne havde fundet det forretningsmæssigt attraktivt at etablere en filial i én af de øvrige hovedbyer, havde en sådan fundet sted, og medlemskabet af dette specifikke erfa-samarbejde var uden videre blevet "ofret".

Lokalbankerne har dokumenteret, hvordan åbning af filialer er genstand for grundig forudgående analyse af markedsforhold, behov og potentiel indtjening. Åbning af en filial indebærer store økonomiske risici og er i begyndelsen forbundet med tab. En filial med 4-6 medarbejdere koster ca. kr. 5 mio. til indretning og første års driftsudgifter er ca. kr. 3-4 mio., hvorimod indtægterne er ca. kr. 2 mio.

Lokalbankernes filialer ligger i øvrigt flere steder geografisk relativt tæt. Nogle af Lokalbankerne har filialer i samme by eller inden for få kilometers afstand.

Copenhagen Economics har i undersøgelsen optalt, hvor mange andre valgmuligheder kunderne har på Sjælland eller i det sydlige Sjælland. Der er tydeligvis et stort udbud af filialer, ca. 750 filialer på Sjælland og 124 filialer i det sydlige Sjælland, inkl. Lolland, Falster og Møn, hvoraf Lokalbankerne tegner sig for ca. en fjerdedel, halvdelen er filialer af landsdækkende banker og en anden fjerdedel filialer af andre lokalbanker..

Selv hvis det antages, at Lokalbankerne alene som følge af samarbejdsaftalens punkt 7 havde afholdt sig fra at etablere en filial i én af disse 7 relativt små byer, vil dette ikke have haft en konkret mærkbar påvirkning af konkurrencen i markedet.

Selvom bemærkningen om ikke aktivt at opsøge hinandens kunder fra 2003 er uden selvstændig mening og indhold, men alene er knyttet til drøftelserne i 2003 omkring filialetablering, har Lokalbankerne dokumenteret, at der ikke er en sådan aftale eller forståelse mellem bankerne i relation til "kundeerobring" ved at fremlægge dokumentation for kunder, som Lokalbankerne har overtaget fra hinanden.

4.4 Lokalbankerne har endvidere gjort gældende, at aftalen ikke har været kvalitativt mærkbar.

EF-domstolen og Kommissionen opererer med et andet element af "mærkbarhed", som ikke fokuserer på markedsandele, med som relaterer sig til det forhold, at selve "begrænsningen" er ubetydelig (uanset parternes markedsandele), dvs. et kvalitativt kriterium, jf. Irisk Banks Standing Committee, EF-tidende 1986 L 295/28, om åbningstidspunkter, og C-180/98 om fælles pensionsfund mellem konkurrenter.

Hver af de 7 af Lokalbankerne, som ønsker at etablere sig i én af de andre medlemmers 6 hovedbyer, skal blot udgå af samarbejdet, men der findes mange andre "erfa-samarbejder" i Danmark, som banken kan "skifte til" i så fald. Der er den kommercielle virkelighed, der sætter de

egentlige grænser for antallet af filialer i disse mindre byer. Derfor er samarbejdsaftalen ikke kvalitativ mærkbar.

4.5 Lokalbankerne har desuden anført, at konkurrencelovens § 7 finder anvendelse for perioden 2002-2005.

Rådet har fastslået, at forhold i perioden 2000-2003 er undtaget efter konkurrencelovens § 7. Lokalbankerne gør gældende, at også 2004 og 2005 er omfattet af undtagelsen, idet Lokalbankernes provenu fra salget investeringen i Totalkredit er "ekstraordinær" og derfor ikke skal medregnes i omsætningen.

Lokalbankernes "ordinære" omsætning opgøres derfor således (i 000 kr.):

2002	2003	2004	2005	2006
832.557	852.202	1.019.580	1.036.336	1.214.667

Årene 2002-2003 er således omfattet af konkurrencelovens § 7, stk. 1, mens 2004-2005 er omfattet af konkurrencelovens § 7, stk. 1, jf. stk. 5, som to på hinanden følgende år, hvor tærsklen på 1 mia. kr. er overskredet med højst en tiendedel.

Beregning af omsætning i konkurrenceloven, jf. §§ 7 og 12, er reguleret i bekg. nr. 895 af 21. september 2000. Med "omsætning" forstås i denne bekendtgørelse nettoomsætningen i forbindelse med den ordinære drift med fradrag af merværdiafgift og andre afgifter eller skatter, der er direkte forbundet med salget, jf. dog §§ 7-9.

Ifølge bekg. 895/2000, § 8, beregnes omsætningen for kreditinstitutter og andre finansielle virksomheder som summen af: (i) renteindtægter mv., (ii) udbytte af aktier mv. og andre kapitaldele, (iii) gebyr- og provisionsindtægter mv., (iv) (positive) kursreguleringer af værdipapirer og valuta mv., samt (v) andre ordinære indtægter. Ordinær drift eller ordinære indtægter er ikke defineret i bekg. 895/2000.

Bekg. 895/2000, § 8, henviser til bekg. nr. 10991 af 18. februar 1999 om regnskabsaflæggelse m.v. for pengeinstitutter, sparevirksomheder og visse kreditinstitutter, jf. § 43, §§ 45-46 og §§ 48-49. Denne bekg. er ændret flere gange siden. Bekg. 895/2000 tager ikke højde herfor.

Omsætningen skal konkurrenceretligt i dag opgøres efter bekendtgørelsen fra 1999, som var ophævet, da Lokalbankerne bogførte indtægten. Det er således allerede af den grund ikke afgørende, hvordan Lokalbankerne faktisk bogførte indtægten.

Definitionen af "ekstraordinære indtægter" i bekg. fra 1999, som er relevant i forbindelse med konkurrencelovens § 7, og den bekg., som var gældende, da Lokalbankerne bogførte indtægterne i 2003 og 2004, har været den samme. Det har derfor isoleret set ingen betydning for kategoriseringen ordinær/ekstraordinær, hvilken bekendtgørelse der anvendes.

Reglerne i bekg. 895/2000 svarer til EUs regler for beregning af omsætning (ved fusionskontrol). Den EU-retlige regulering efterlader ingen tvivl om, at provenuet fra salget af Totalkredit må betegnes som ekstraordinært.

Kommissionen udtaler i meddelelsen om beregning af omsætning efter Rådets forordning (EØF) nr. 4064/89 om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser (98/C 66/04), som er erstattet af jurisdiktionsmeddelelsen vedtaget 10. juli 2007:

"Hvad tjenesteydelser angår, tager Kommissionen udgangspunkt i virksomhedens ordinære drift, som skal tilvejebringe de midler, der er nødvendige for præstering af ydelsen."

Kommissionen fastslår i sin nye jurisdiktionsmeddelelse, at beløbet, som udgør omsætningen, skal svare til virksomhedens "ordinary activities", som defineres således:

"This is the turnover achieved from the sale of products or the provision of services in the normal course of business. It generally excludes those items, which are listed under the headers "financial income" or "extraordinary income" in the company's accounts. Such extraordinary income may be derived from the sale of businesses or of fixed assets."

I den forbindelse henvises til Accor/Wagons-Lits (Sag IV/M.126, Accor/Wagons-Lits af 28. april 1992), hvor Kommissionen fandt, at indtægter bogført som "andre driftsprovenuer", i Wagons-Lits' (en virksomhed i restaurations-, hotel- og rejsebranchen) resultatopgørelse, skulle desuagtet indgå i ordinære indtægter:

"Der bør desuden tages hensyn til posten »Andre driftsindtægter« på CIWLT's resultatopgørelse. Kommissionen finder, at denne post rent faktisk dækker over CIWLT's salg af varer og tjenesteydelser og således henhører under den ordinære drift."

Det fremgår endvidere af jurisdiktionsmeddelelsen, at det er ikke afgørende, hvordan et beløb er angivet i årsregnskabet:

"However, company accounts do not necessarily delineate the revenues derived from ordinary activities in the way required for the purposes of turnover calculations under the Merger Regulation. In some cases, the qualification of the items in the accounts may have to be adapted to the requirements of the Merger regulation."

I henhold til det EU regelsæt, som bekg. 895/2000 er baseret på, vil en indtægt, som i regnskabet figurerer som "ordinær", men som i henhold til ovenstående anses for ekstraordinær, derfor ikke skulle medregnes i "ordinære indtægter". Dette gælder, uanset om denne bogføring er i overensstemmelse med et særligt regnskabsmæssigt regelsæt.

Den naturlige forståelse af ordinær drift og ordinære indtægter, dvs. indenfor virksomhedens egentlige forretningsområde, indebærer, at et salg af f.eks. en investering eller anden indtægt, som ikke sædvanligvis indgår som en del af virksomhedens indtjening og som forudsætning for dennes drift, og som kun forekommer én eneste gang, er "ekstraordinær". Derfor er provenuet fra salget af en investering, (Totalcredit), ikke en ordinær indtægt.

Provenuet fra dette salg er også ekstraordinært i den forstand, at indtægten herfra på ingen måde har betydning for parternes markedsposition i det marked, hvor disse opererer. Inddragelsen af denne indtægt tjener alene det formål at bringe Lokalbankernes omsætning og disses markedsposition op på et niveau, som reelt ikke er retvisende, herunder ved at forstå eller anvende et regelsæt på en måde, som dette fornuftigvis og retfærdigvis ikke bør forstås og anvendes.

Såfremt det faktisk følger af 1999-bekg., at provenuet fra salget af Totalkredit er "ordinær", resulterer dette sektorspecifikke regelsæt - som ikke er formuleret med tanke på konkurrenceretlige forhold - i opgørelser af ordinær indtjening, som er i strid med principperne bag hovedreglen i bekg. 895/2000 §§ 1 og 8. Disse principper bør være afgørende ved opgørelse af omsætning i konkurrenceretlig henseende, dvs. med henblik på at belyse virksomhedernes "størrelse" indenfor den forretning eller aktivitet, som udgør virksomhedens ordinære drift. Det kan ikke have været hensigten med denne henvisning i bekg. 895/2000.

PriceWaterhouseCoopers mener tilmed, at der kan stilles spørgsmål ved, om det har været korrekt at bogføre beløbet, som sket:

"Det er vores vurdering, at avancen kunne (og måske efter dagældende bestemmelser burde) være henført til "Ekstraordinære indtægter". Noget tilsvarende indikeres i Finanstilsynets rapport om markedsudviklingen for 2003 for pengeinstitutter."

PriceWaterhouseCoopers' vurdering - at Lokalbankskerne antageligt begik en fejl, da beløbet blev bogført som ordinær indtægt - gælder både efter 1999 bekg. og efter den bekg., som faktisk var gældende på dette tidspunkt, da definitionen "ordinær/ekstraordinær" som nævnt ikke ændres i denne periode.

Hvis provenuet fra salget af Totalkredit medregnes, vil en henvisning i det konkurrenceretlige regelsæt til et - selv for statsautoriserede revisorer - uklart sektorspecifikt regnskabsmæssig regelsæt, indebære, at den naturlige forståelse af "ordinær" og "ekstraordinær", som må være forudsat i det konkurrenceretlige regelsæt, og som følger af Kommissionens retningslinjer, tilsidesættes.

4.6 Lokalbankskerne har videre bemærket, at Konkurrencestyrelsens pressemeddelelser, der er udsendt samtidig med afgørelsen, unægtelig giver en klar forventning om tilstedeværelsen af et meget alvorligt, langvarigt klassisk kartel af stor samfundsmæssig betydning.

Dette er imidlertid ikke rigtigt. Sagen og navnlig beskrivelsen heraf fra Konkurrencestyrelsens side er blæst helt ud af proportioner. Konkurrencestyrelsen puster sagen op ved at betegne Lokalbankskerne erfa-samarbejde som kartelvirksomhed.

Et klassisk kartels anatomi har stort set uden undtagelse følgende 5 karakteristika:

1. Kartellet findes kun indenfor en oligopolistisk branche med relativt få deltagere med meget store markedsandele – ellers er anstrengelserne nytteløse.
2. Kartellets formål er at opnå en egentlig og reel markedsdeling.
3. I det omfang, der ikke kan ske en egentlig markedsdeling, og i øvrigt for at understøtte markedsdelingen, sker der en priskoordinering. Det sker ved, at Karteldeltagerne løbende og systematisk udveksler de samme typer informationer om priser for de samme produkter, således at deltagerne kan koordinere og ensrette deres priser.
4. Kartellets deltagere bruger megen energi på at overvåge hinanden og forhindre andre virksomheder i samme branche i at arbejde uden for kartellet. Virksomheder uden for kartellet er ødelæggende for kartellet (og betegnes dark horse, fjenden eller lignende).
5. Kartellet er altid hemmeligt, og der gøres meget for at skjule det. Der er ofte ingen referater eller kun intetsigende dækreferater.

Denne forståelse af kartellets anatomi angiver også de faktorer, som konkurrencemyndigheden nødvendigvis må forholde sig til. Især hemmeligheden gør det nødvendigt at forsøge at stykke løse brudstykker sammen til et hele. Af bevis- og retshåndhævelsmæssige grunde har praksis derfor opstillet en række formodningsregler, der gør det langt nemmere at fange skurkene – ligesom praksis klart viser, at man ikke gider at høre skurkenes evindelige indsigelser om, at netop deres kontakt ikke ville lede til den nødvendige konkurrencebegrænsende adfærdsordination.

Der har – også efter Lokalbankerne opfattelse – været anledning for Konkurrencestyrelsen til at tage denne sag op. Det var naturligvis det eneste rigtige, fordi sagen utvivlsomt indeholder flere dokumenter, som umiddelbart forekommer betænkelige. Men på et eller andet tidspunkt under vejs er kæden hoppet af for konkurrencemyndigheden. Det er således ikke korrekt i denne sag kritikløst at anvende de nævnte formodningsregler og antagelser som i de store kartelsager.

Alle kartelsager har således uden undtagelse alene handlet om karteldeltagere som tilsammen kontrollerede markedet med meget store markedsandele (60 %, 80 % e.l.). Der har ikke tidligere været beskrevet et kartel med 7 deltagere med en – alt afhængig af markedsafgrænsningen – gennemsnitlig markedsandel på under 5 promille og 5 dark horses med en samlet markedsandel på 80 %.

Hændelsesforløbet i denne sag er i det alt væsentlige fuldt ud klarlagt. Det fremgår tydeligt heraf, at bankerne ikke selv har opfattet deres adfærd som ulovligt – og har derfor ikke forsøgt at skjule noget. Der er således ikke skubbet noget ind under gulvtæppet – og Lokalbankerne kan altså ikke tillægges eller mistænkes for andet og mere end det, der allerede fremgår af dokumentationsmaterialet.

Det subjektive formål – det vil sige bankernes hensigt – har været at ruste sig til hver især på egen fod at klare sig i konkurrencen - primært med de store banker, som i den grad sidder på markedet – uanset markedsafgrænsning. Der har således været tale om et rent erfa-orienteret samarbejde med pletvise forsøg på stordriftsfordele for så vidt angår markedsintelligens – et forhold som rent faktisk i det pågældende marked er enten neutralt eller konkurrencefremmende.

Der er ikke et eneste dokument eller en eneste undersøgelse, der beviser en forventning blandt bankerne om prismæssig eller anden form for samordning eller paralleladfærd. Der er heller ikke koordineret – ikke en eneste gang. Alle 7 gør og må gøre hvad de vil, og alle forventer, at de hver især gør det på egen hånd.

Der eksisterer ikke skyggen af alle de faste elementer i kartellets anatomi, som erfaringen har vist nødvendige eller stærkt hensigtsmæssige. Der er ikke skyggen af den ellers nødvendige overvågning eller systematik i de udvekslede informationer, som på intet tidspunkt blot een gang gentages inden for samme produkt.

Inden for dette erfa-samarbejde – hvor informationsudvekslingen altså ikke har haft den subjektive hensigt at begrænse konkurrencen – har ånden bag filialbetingelsen alene været, at en lokalbank ikke kunne deltage i erfa-gruppe med sine allerværste konkurrenter, som har filial lige ved siden af bankens hovedkontor. Bliver Lokalbankerne hinandens allerværste konkurrenter siger aftalen blot, at den, der vælger at træde ind på den mentalt meget nære scene, må forlade erfa-gruppen.

Hvis Lokalbankerne ville lave markedsopdeling med det formål at begrænse konkurrencen, så mangler aftalen alle de rigtige elementer, men især de rigtige medlemmer, nemlig i det mindste alle andre lokale banker i samme byer – og formentlig nødvendigvis også de store nationale banker, som alle er til stede over alt i de relevante områder

Med samlet 1% af markedet må det derefter være det eneste korrekte at foretage en egentlig kontekstlig vurdering af den eventuelle konkurrencebegrænsende virkning af disse forhold – som en uomgængelig betingelse for at anvende § 6.

Konkurrencerådet har intet bevist – og Copenhagen Economics har på det kraftigste sandsynliggjort det umulige i opgaven. At Håndværkerbanken blev ekskluderet – i øvrigt i et år hvor konkurrenceloven ikke fandt anvendelse - er ikke som påstået af Konkurrencerådet en virkning – men blot handling – hvor virkningsundersøgelsen må fokusere på de mærkbare virkninger, det måtte have på konkurrencen på det nationale marked, at en enkelt af de mange pengeinstitutter på markedet - nemlig Håndværkerbanken - er afskåret fra at deltage i en af de mange forskellige erfa-grupper.

Rådets afgørelse er ikke alene ude af proportioner og savner hjemmel – men skaber også grundlæggende retssikkerhedsmæssige problemer – hvor ankenævnet nu må afgøre, hvilke retsgarantier de små virksomheder har, som utilsigtet eller på grund af letsindig adfærd forvilder sig ind i de af konkurrencerettens formodningsregler (til formål baseret på erfaring om virkning og modbeviselig formodning for adfærd hvis samordning), som er skabt til helt andre formål – det klassiske kartel - og som ikke kan anvendes kritikløst på grund af den ringe markedsstyrke.

Sagen handler grundlæggende set om hvorvidt en konkret adfærd, som i sin kontekst ikke har til formål at påvirke og ikke kan påvirke konkurrencen – og som derfor falder uden for konkurrencerettens formål - ikke desto mindre må ofres (og dermed kriminaliseres) til fordel for en uhjemlet klausulorienteret konkurrenceret - dvs. alene baseret på dokumenters ordlyd uden kontekstanalyse med henblik på mediemæssig generalprævention

5.0 Konkurrencerådets argumentation.

5.1 Konkurrencerådet har i forlængelse af det i afgørelsesnotatet anførte bemærket, at Konkurrencerådet på baggrund af meget klare dokumentbeviser har grebet ind over for et klassisk, horisontalt og hemmeligt kartel, hvor deltagerne har kontrolleret og normeret hinandens adfærd, og hvor der er aftalt sanktioner ved overtrædelse. Lokalbankerne har aftalt, at de er kollegaer og ikke konkurrenter med det formål for øje at begrænse konkurrencen.

Lokalbankernes samarbejde drejer sig ikke om de små bankers kamp mod de store, regionale og landsdækkende banker. Lokalbankerne har i overvejende grad koncentreret sig om hinandens forhold, og de har i langt mindre omfang udvekslet informationer om de store bankers priser og gebyrer.

Med afgørelsen har rådet grebet ind overfor markedsdelingsaftaler og samordnet praksis i en branche, der er af vital betydning for private og erhvervsdrivende. I al sin enkelthed er

Lokalbankernes adfærd således en klokkeklar og meget alvorlig overtrædelse af konkurrencelovens § 6.

5.2 Om markedsafgrænsningen har rådet bemærket, at som fastslået i afgørelsen er det relevante produktmarked detailbankmarkedet. På dette marked tilbyder Lokalbankerne en samlet pakke af produkter, herunder rådgivning, til privatkunder og til små og mellemstore virksomheder med en balance under 350 mio. kr. Disse forskellige produkter udgør segmenter af det samlede detailbankmarked.

Afgrænsningen af det relevante produktmarked er foretaget i overensstemmelse med Kommissionens og rådets egen praksis. Og definitionen af små og mellemstore virksomheder tager udgangspunkt i Kommissionens generelle meddelelse om små og mellemstore virksomheder tillagt en margin på næsten 10 procent.

Afgrænsningen af et detailbankmarked omfattende bankprodukter til private og små og mellemstore virksomheder er endvidere i overensstemmelse med Kommissionens sektorundersøgelse af de finansielle markeder og i overensstemmelse med de nordiske konkurrencemyndigheders undersøgelse af banksektoren.

Konkurrencerådet har endvidere undersøgt betydningen af personlig rådgivning og netbank. Rådet konkluderer:

- at personlig rådgivning fortsat er vigtig - særligt i forbindelse med de store begivenheder i kundernes liv,
- at netbank ikke kan afløse den personlige rådgivning, og
- at betydningen af personlig rådgivning er øget i takt med, at bankerne er begyndt at tilbyde flere og flere produkter.

Konkurrencerådet har også undersøgt forholdet til realkredit. Rådet konkluderer, at detailbank og realkredit stadig udgør forskellige markeder. I den forbindelse har rådet blandt andet lagt vægt på:

- at realkreditinstitutterne har haft eneret på at udstede obligationslån,
- at man skal være i besiddelse af fast ejendom for at optage realkreditlån,
- at realkreditlån derfor er udelukket som alternativ til en lang række banklån, og
- at bankernes prioritetslån adskiller sig prismæssigt fra realkreditlån.

For så vidt angår det relevante geografiske marked har rådet gennemført en række omfattende markedsundersøgelser. Disse markedsundersøgelser viser blandt andet:

- at gebyrniveauet i det sydligere Sjælland, på Lolland-Falster og Møn for alle 8 gebyrer i gebyrundersøgelsen er højere end i resten af Danmark,
- at cirka 90 procent af kunderne har valgt en bank mindre end 50 kilometer væk fra deres arbejde eller bopæl,
- at 80 procent af kunderne - i tilfælde af bankskift - ikke ville vælge en bank på den anden side af Storebælt,
- at bankfilialer har mindre end 5 procent af deres kunder på den anden side af Storebælt, og

- at bankfilialer på Sjælland, men uden for Københavnsområdet, samlet set kun har 7 procent af deres privatkunder og 13 procent af deres små og mellemstore virksomhedskunder inden for Københavnsområdet.

Det sidste viser en modvilje blandt bankkunder mod at rejse efter en bank eller bankfilial, selvom man ikke skal krydse Storebælt.

Endvidere viser rådets markedsundersøgelser blandt andet:

- at personlig rådgivning - som nævnt - fortsat tillægges meget høj prioritet,
- at konkurrencen blandt banker afhænger af lokal, fysisk tilstedeværelse,
- at bankernes udlånsrente blandt andet afhænger af den lokale konkurrence og - inden for et rentespænd - kan variere fra filial til filial,
- at der blandt kunderne er betydelige lokale præferencer, og
- at Storebælt udgør en sådan væsentlig barriere for valg af bank, at der ikke er substitutionskæder mellem Øst- og Vestdanmark.

Konkurrencerådet kan i det hele afvise Lokalbankernes kritik, som er utilstrækkeligt underbygget og baseret på ensidigt indhentede udtalelser.

Det er korrekt, at de vigtigste konkurrenceparametre bestemmes på landsplan. Imidlertid spiller lokalt engagement og menneskeomsorg en stor rolle for de lokale banker i Danmark. Det anføres sågar i den af Lokalbankerne indhentede rapport fra Copenhagen Economics, at det lokale image har medvirket til, at de lokale banker har øget antallet af filialer. Det anføres ligeledes, at det lokale image har hjulpet de lokale banker til at stjæle kunder fra de landsdækkende banker.

For de mindre pengeinstitutter er det således en vigtig konkurrenceparameter - og det måske væsentligste kundegrundlag overhovedet - at markere sig lokalt og på den måde adskille sig fra de store banker. Det viser, at de store, landsdækkende banker ikke uden videre kan diktere kursen.

Konkurrencerådet har da således også dokumenteret, at landets største bank, Danske Bank, ved fastsættelsen af udlånsrenten tager hensyn til de lokale konkurrenceforhold, jf. afgørelsens punkt 221 og 274. Denne dokumentation modsiger Lokalbankernes opfattelse af, at de øvrige banker på markedet blot følger med Danske Bank, når Danske Bank ændrer sine rentesatser.

For så vidt angår gebyrundersøgelsen fastholder rådet, at de 8 udvalgte gebyrer er velegnede indikatorer. De gebyrer, der især bidrager til bankernes indtjening, er gebyrer, der opkræves i forbindelse med de store beslutninger i kundernes liv, eksempelvis hus- eller bilkøb. Sådanne begivenheder er ikke ofte forekommende, og det er sammenlignet med disse gebyrer, at de otte udvalgte gebyrer opkræves hyppigt.

5.3 Konkurrencerådet har videre anført, at det entydigt fremgår af den i afgørelsen gennemgåede korrespondance, at der foreligger aftaler og en samordnet praksis omfattet af konkurrencelovens § 6.

5.3.1 Ankenævnet kan uden videre lægge til grund, at Lokalbankerne har aftalt at dele markedet i geografisk forstand, jf. afgørelsens punkt 301-312. Den geografiske markedsdelingsaftale er

udtrykkeligt indføjet i punkt 7 i samarbejdsaftalen af 19. januar 2004, og det fremgår i øvrigt, at aftalen blev indgået på Lokalbankernes årsmøde den 25. marts 2003.

Det fremgår således af referatet fra årsmødet, at Lokalbankerne her enes om ikke at etablere filialer i de byer, hvor én af de andre banker har sit hovedsæde. Markedsdelingen fremgår ikke udtrykkeligt af referatets ordlyd, men meningen er ikke til at tage fejl af. For eksempel står det aftalte etableringsforbud lysende klart, da Håndværkerbanken i slutningen af 2003 går helt over strengen og formaster sig til at åbne en filial i Vordingborg. Straffen falder prompte, og mod dens vilje bliver Håndværkerbanken enstemmigt smidt ud af Lokalbanksamarbejdet.

Det er forkert, når Lokalbankerne hævder, at der ikke er tale om en ulovlig aftale, da den indtrængende part blot skal udtræde af samarbejdet. For det første er markedsdelingsaftaler udtrykkeligt nævnt i konkurrencelovens § 6, stk. 2, nr. 3, som et eksempel på ulovlige aftaler. For det andet er det jo åbenbart, at man kan træde ud af et kartel, men det gør som bekendt ikke kartellet lovligt af den grund. Der henvises i den forbindelse til afgørelsens punkt 296-297.

5.3.2 Endvidere kan ankenævnet lægge til grund, at Lokalbankerne på årsmødet i 2003 aftalte at dele markedet i kundemæssig forstand, jf. afgørelsens punkt 313-314. Det fremgår tydeligt af den korrespondance, der blev udvekslet allerede før årsmødet, at Lokalbankerne ikke aktivt vil opsøge hinandens kunder.

Aftalen om at lade hinandens kunder i fred fremgår endvidere direkte af referatet fra årsmødet, hvorfra kan citeres:

”Det blev understreget, at man ikke aktivt ville opsøge hinandens kunder”

5.3.3 Endeligt kan ankenævnet uden videre lægge til grund, at Lokalbankerne siden 2002 har samordnet deres praksis ved at udveksle informationer om vigtige emner, herunder deres pris- og gebyrpolitikker, jf. afgørelsens punkt 324-372.

På baggrund af de fremlagte dokumentbeviser, kan det konstateres, at Lokalbankerne - parallelt med deres markedsdelingsaftaler - jævnligt og gennem længere tid har udvekslet kommercielt følsomme og detaljerede informationer om blandt andet hver enkelt banks gebyrer, renteadfærd, rentemarginal og lønstatistikker.

De udvekslede informationer har ikke blot været om aktuelle forhold, men har også vedrørt påtænkt adfærd, eksempelvis om indførelse af gebyrer eller overvejelser om ændring af renten.

De udvekslede informationer har endvidere alene været forbeholdt bankerne, og kunderne har på ingen måde nydt godt af den kunstige gennemsigtighed.

På baggrund af denne systematiske og langvarige udveksling af fortrolige informationer har rådet med rette konkluderet, at der foreligger en samordnet praksis.

Selvom nogle af informationerne kunne fremskaffes gennem markedet, har Lokalbankernes samordnede praksis gjort det markant nemmere for dem hver især at tage stilling til deres egen politik.

Samordnet praksis forudsætter dels en adfærd på markedet, der ligger i forlængelse af samordningen, dels årsagsforbindelse mellem samordningen og adfærden.

Der gælder imidlertid en formodning for, at deltagerne i en samordnet praksis tager hensyn til de informationer, der udveksles. Der kan henvises til afgørelsens punkt 347 og til præmis 216 i Rørkartel-sagen.

Det påhviler således Lokalbankerne at bevise, at udvekslingen af informationer ikke har medført en adfærd på markedet. Men den bevisbyrde har Lokalbankerne på ingen måde løftet. Tværtimod har bankerne utvivlsomt taget hensyn til informationerne.

I flere tilfælde kontakter bankerne således hinanden for at få relevante oplysninger, før en konkret beslutning skal træffes. Informationsudvekslingen er ganske enkelt et redskab, der hjælper hver enkelt bank i samarbejdet med at tilrettelægge bankens politik på markedet.

Som et eksempel fra sagens dokumentbeviser henvises til afgørelsens punkt 325-327, som vedrører udveksling af informationer om gebyrer for etablering af en kontanthandelsgaranti. Heraf fremgår det for det første, at Møns Bank 'stikker en finger i jorden' hos nogle af de andre Lokalbanker, inden banken beslutter at opkræve et gebyr på 750 kroner.

For det andet ser én af de øvrige Lokalbanker - Vordingborg Bank - frem til at høre hvilke svar, som Møns Bank modtager fra de andre banker. Som Vordingborg Bank udtrykkeligt anfører, jf. afgørelsens punkt 326, så kan det jo også "være aktuelt for os at få reguleret vores priser."

Endeligt henvises til dokumenterne gennemgået i afgørelsens punkt 339-341. Der er tale om et projekt i 2002, hvor Lokalbankernes regnskabschefer er blevet sat til at undersøge gebyr- og provisionsindtægter. Her nøjes bankerne ikke med at udveksle informationer – der foretages dybere analyser, hvor opgaverne endda er fordelt således, at bankerne to og to sammen kigger på udvalgte emner. Regnskabscheferne udarbejder en rapport, hvori analyserne munder ud i konkrete anbefalinger. I den rapport om gebyr- og provisionsindtægter, der er gengivet i afgørelsens punkt 340, hedder der bl.a.:

"Håndværkerbanken, Møns Bank og Totalbanken bør se nærmere på rykkergebyrerne. De opnår generelt kun 25-50 % af rykkergebyrerne i de øvrige banker, uanset målepunkt".

Lokalbankerne har - som følge af samordningen - således ikke handlet uafhængigt af hinanden. De værdifulde informationer, der er blevet udvekslet, har gjort Lokalbankerne i stand til at tage gensidigt hensyn til hinandens adfærd. Dette taler entydigt for, at Lokalbankernes udveksling af informationer både har haft til formål og til følge at begrænse konkurrencen.

5.4 Konkurrencerådet har om formålet med markedsdelingsaftalerne og informationsudvekslingen videre anført, at Lokalbankernes deling af markeder udtrykkeligt er i strid med konkurrencelovens § 6, stk. 1, jf. stk. 2, nr. 3. Og deling af markeder anses som hovedregel for at være en så grov overtrædelse af konkurrencereglerne, at overtrædelsen efter sin natur pr. definition har til formål at begrænse konkurrencen. Ud over SAS/Mærsk-sagen (Kommissionens beslutning af 18. juli 2001 i sag COMP.D.2 37.444), særligt præmis 71, kan desuden henvises til Cement-sagerne (Retten i Første Instans' dom af 15. marts 2000 i forenede sager T-25/95 m.fl.), præmis 1085, 1086 og særligt 1088.

Herudover fører en objektiv fortolkning af de med afgørelsen fremlagte beviser til, at Lokalbankernes markedsdelingsaftaler har til formål at begrænse konkurrencen. Således fremgår det eksempelvis af diskussionsoplægget fra Møns Bank gengivet i afgørelsens punkt 132, at man i Lokalbanksamarbejdet opfatter hinanden som kollegaer, der respekterer hinanden, og ikke som konkurrenter. Og i diskussionsoplægget efterlyses ”en kodeks for kollegial adfærd i forbindelse med filialetablering.”

Ligeledes dokumenterer de fremlagte beviser, at Lokalbankernes udveksling af informationer objektivt set også har til formål at begrænse konkurrencen. Lokalbankerne har ganske enkelt - helt bevidst - ønsket at reducere de usikkerheder, der findes på et konkurrenceudsat marked.

Informationsudvekslingen er netop sket med det formål at inddrage de andre Lokalbankers adfærd i hver banks egen politik på markedet.

Ud over de nævnte eksempler kan henvises til Lokalbankernes såkaldte markedsundersøgelse i forbindelse med en renteændring, jf. afgørelsens punkt 149. Her spørger Vordingborg Bank de øvrige Lokalbanker, om de ”vil følge de store banker og undlade at ændre renten.”

Der henvises endvidere til eksemplerne citeret i afgørelsens punkt 367.

Lokalbankerne konsulterer således løbende hinanden i stedet for at tage stilling uafhængigt af andre, og der er i det hele taget tale om en bemærkelsesværdig åbenhed om kommercielle anliggender.

Den eneste forklaring på den megen åbenhed er, at man har aftalt, at man er kollegaer og ikke konkurrenter. Gode kollegaer løfter i flok, og som en helt naturlig reaktion på den konkurrencefjendske stemning har bankerne valgt at erstatte konkurrence med et praktisk samarbejde. Takket være samordningen har Lokalbankerne indbyrdes opnået en stabilitet, som uundgåeligt har reduceret konkurrencen.

5.5 Konkurrencerådet har videre anført, at Lokalbankernes ulovlige adfærd også har konkurrencebegrænsende virkninger.

Da Lokalbankernes adfærd har til formål at begrænse konkurrencen, så er adfærden ulovlig, uden at det er nødvendigt at tage hensyn til adfærdens virkninger. Allerede derfor er Lokalbankernes analyser af virkningerne overflødige. Og allerede derfor kan ankenævnet stadfæste rådets afgørelse, selvom ankenævnet mod forventning måtte finde, at rådets analyser af virkningerne ikke kan lægges til grund.

Der kan henvises til afgørelsens punkt 380-385, hvor det er slået fast, at de konkurrencebegrænsende virkninger kommer til udtryk ved:

- at Lokalbankerne ikke har etableret sig i hinandens hovedbyer,
- at Lokalbankerne dermed har fået hovedbyerne for sig selv uden konkurrence fra de andre Lokalbanker, og
- at Håndværkerbanken, der ellers etablerede i filial i Vordingborg, af den grund blev ekskluderet fra samarbejdet.

Hertil kommer, at gebyrniveauet i det sydlige Sjælland, på Lolland-Falster og Møn er højere end i resten af Danmark, og at Lokalbankerne har højere indtjening og højere omkostninger i forhold til lokale pengeinstitutter i tre andre regionale områder.

Om de gebyrer, som der er udvekslet informationer om, har Lokalbankerne anført, at udviklingen i disse gebyrers gennemsnit og variation ikke tyder på, at deres adfærd har en virkning på konkurrencen. Tværtimod – har Lokalbankerne videre anført – ”tyder udviklingen for flere af gebyrerne på effektiv konkurrence eftersom både gennemsnittet og variationen var lavere ved begyndelsen af 2007 end før informationerne skulle være blevet udvekslet”.

Dette udsagn siger imidlertid intet om Lokalbankernes gebyrer i forhold til andre bankers gebyrer. Det er derimod bemærkelsesværdigt, at Lokalbankerne kan konstatere, at variationen i gebyrerne er lavere ved begyndelsen af 2007, end før informationerne er udvekslet. Dalende variation i Lokalbankernes gebyrer efter udveksling af informationer kan jo netop tyde på, at bankerne har taget hensyn til informationerne.

Lokalbankernes egen undersøgelse taler altså også for, at deres adfærd har haft konkurrencebegrænsende virkninger. De gebyrer, der er udvekslet informationer om, er blevet mere ensrettede, og Lokalbankernes adfærd er således rent faktisk egnet til at begrænse konkurrencen.

5.6 Konkurrencerådet har desuden anført, at der i den foreliggende sag utvivlsomt er mærkbarhed i konkurrencelovens forstand. Denne sag er ikke en petitesse-sag. Det er således langt fra en bagatelagtig overtrædelse af konkurrenceloven, som ankenævnet skal tage stilling til.

Først og fremmest fører Lokalbankernes markedsandele i sig selv til, at deres adfærd er mærkbar, jf. afgørelsens punkt 124, tabel 12. Også selvom ankenævnet mod forventning måtte finde, at det geografiske marked er nationalt, fører Lokalbankernes markedsandele i sig selv stadig til, at deres adfærd er mærkbar. Som anført i afgørelsens punkt 117 fører rådets definition af små og mellemstore virksomheder måske endda til, at Lokalbankernes markedsandele er undervurderede.

Herudover har Konkurrencerådet ikke blot vurderet mærkbarhed ud fra Lokalbankernes markedsandele alene. Konkurrencerådet har også konstateret mærkbarhed på baggrund af en samlet helhedsbedømmelse af:

- Lokalbankernes markedsandele,
- overtrædelsens art og grovhed,
- overtrædelsens udstrækning over flere år,
- overtrædelsens udstrækning til et større geografisk område,
- overtrædelsens omfang i antal involverede banker,
- overtrædelsens omfang i antal berørte bankkunder - både aktuelle og potentielle, og
- overtrædelsens konkurrencebegrænsende formål.

Det er i forlængelse heraf vigtigt at være opmærksom på, at Lokalbankerne ikke er små virksomheder. Lokalbankerne er beskrevet i afgørelsens punkt 16-28. Heraf fremgår det, at de tilsammen - eksklusiv Håndværkerbanken - har i alt næsten 800 medarbejdere, og et samlet resultat efter skat i 2005 på 282 mio. kr. Lokalbankernes samlede balance per 31. december 2005 var næsten 16 mia. kr.

Hvis man ser på antallet af filialer - og lægger Lokalbankernes egne tal til grund - så har Lokalbankerne 19 ud af 79 bankfilialer i det sydlige Sjælland. Det svarer til, at næsten hver fjerde filial i det sydlige Sjælland har været omfattet af Lokalbankernes aftale om, at de er kollegaer og ikke konkurrenter. Billedet er næsten det samme på Lolland-Falster og Møn, hvor Lokalbankerne tegner sig for 9 ud af 45 bankfilialer, svarende til hver femte filial.

5.7 Konkurrencerådet har desuden anført, at undtagelsesreglen i konkurrencelovens § 7 er den såkaldte 'sikre havn'. For både myndigheder og virksomheder skal det derfor være enkelt og objektivt konstaterbart, hvornår undtagelsesreglen finder, henholdsvis ikke finder anvendelse. Konkurrencelovens § 7 og omsætningsbekendtgørelsens § 8, jf. bekendtgørelse nr. 895/2000, må derfor tages på ordlyden.

Omsætningsbekendtgørelsen har udtrykkeligt taget stilling til, hvad der for pengeinstitutters vedkommende er ordinær indtægt. Der skal således ikke anlægges en subjektiv forståelse af, hvad der er ordinær indtægt, eller hvad intentionen bag omsætningsbekendtgørelsen har været.

Ifølge omsætningsbekendtgørelsens § 8, stk. 1, skal Lokalbankernes samlede omsætning efter konkurrencelovens § 7 beregnes som summen af en række indtægtsposter. I disse indtægtsposter indgår blandt andet kursregulering, jf. § 8, stk. 1, nr. 4. Lokalbankerne har i deres regnskaber behandlet avancen ved salget af aktier i Totalkredit som kursregulering. Lokalbankernes regnskaber er blevet revideret og godkendt af Finanstilsynet.

Det er i direkte strid med omsætningsbekendtgørelsens ordlyd, at Lokalbankerne - foranlediget af den foreliggende sag - nu mener, at de burde have behandlet avancen som ekstraordinær indtægt.

6.0 Konkurrenceankenævnets bemærkninger.

6.1 Sagen angår et samarbejde mellem Lokalbanken i Nordsjælland A/S, Skælskør Bank A/S, A/S Møns Bank, A/S Lollands Bank, Vordingborg Bank A/S, Totalbanken A/S og DiBa Bank A/S (i det følgende: Lokalbankerne). Lokalbankerne opfatter samarbejdet som lovlig erfaringsudveksling helt på linje med, hvad der foregår i mange andre erfa-grupper.

Det er i Lokalbankernes samarbejdsaftale pkt. 7, stk. 3, bestemt, at "Såfremt et medlem af erfagruppen etablerer filial i en moderby, hvor en af samarbejdets parter har sit hovedkontor, udtræder den indtrængende part af samarbejdet". Konkurrencerådet har i den påklagede afgørelse fastslået, at Lokalbankerne herved deltager i "en geografisk markedsdelingsaftale" i strid med konkurrencelovens § 6, stk. 1.

Af et referat af gruppens årsmøde den 25. marts 2003 fremgår bl.a., at "man ikke aktivt vil opsøge hinandens kunder", og Ankenævnet tiltræder, at det er lagt til grund, at der herved er indgået aftale mellem samarbejdsdeltagerne derom. Konkurrencerådet har i den påklagede afgørelse fastslået, at Lokalbankerne herved deltager i "en kundemæssig markedsdelingsaftale" i strid med konkurrencelovens § 6, stk. 1.

Det fremgår i øvrigt af sagen, at der mellem deltagerne i samarbejdet er udvekslet forskellige oplysninger, og Konkurrencerådet har i den påklagede afgørelse fastslået, at Lokalbankerne har tilsidesat konkurrencelovens § 6, stk. 1, ved "at indhente, afgive, videregive og drøfte fortrolige,

individuelle, detaljerede og aktuelle oplysninger med henblik på at lade disse oplysninger indgå i bankernes pris- og gebyrpolitik mv.”

Konkurrencerådet karakteriserer i afgørelsen samarbejdet mellem de 7 banker som et ”kartelsamarbejde” og lovovertrædelsen som alvorlig. Konkurrencerådet henviser til, at de foretagne analyser indikerer, at samarbejdet på den ene side har medført højere priser og på den anden side ineffektivitet i form af højere omkostninger. Det anføres, at de 7 banker ”gennem højere nettorenter, gebyrer og provisioner” har ”haft en merindtjening på ca. 20-28 pct. i 2005 (svarende til ca. 150-200 mio. kr.) i forhold til gennemsnitsindtjeningen blandt lokale banker på Fyn og i Vest- og Nordjylland”.

6.2 Det er ifølge konkurrencelovens § 6, stk. 1, ”forbudt for virksomheder m.v. at indgå aftaler, der direkte eller indirekte har til formål eller til følge at begrænse konkurrencen”, og det følger af § 6, stk. 3, at stk. 1 også gælder for ”samordning af praksis mellem virksomheder”.

Det er således efter § 6, stk. 1, klart forbudt gennem aftaler eller samordnet praksis mellem virksomheder at opnå, hvad der svarer til en monopolsituation – dvs. etablering af et kartel i klassisk forstand, jf. herved Palle Bo Madsen: Markedsret Del 1, Konkurrencebegrænsningsret (5. udg. 2006) s. 39. Hos Mogens Koktvedgaard: Lærebog i konkurrenceret (6. udg. 2005) hedder det s. 32 f:

”Kartelterminologien er i øvrigt i de senere år blevet noget nær et skældsord. Ved ”egentlige” karteller (i snæver forstand) forstås typisk større aftalekomplekser mellem betydende foretagender vedrørende priser og/eller markedsforhold, fx cementkartellet, rørkartellet, vitaminkartellet, elkartellet osv. Disse karteller anses for meget skadelige og forfølges derfor med voldsom styrke af de europæiske og de nationale konkurrencemyndigheder. Deltagelse i sådanne karteller opfattes i vore dage som en form for grov økonomisk kriminalitet.”

6.3 Der er ca. 150 danske pengeinstitutter. Her i landet opererer endvidere 25 filialer af udenlandske pengeinstitutter.

Finanstilsynet anvender et pengeinstituts arbejdende kapital (summen af indlån, egenkapital, udstedte obligationer og efterstillede kapitalindskud) som grundlag for følgende størrelsesgruppering af danske banker, sparekasser og andelskasser:

Gruppe 1: 50 mia. kr. og derover,

Gruppe 2: 10-50 mia. kr.,

Gruppe 3: 0,25-10 mia. kr.,

Gruppe 4: Under 250 mio. kr.

Der var i 2006 5 pengeinstitutter i gruppe 1 (bl.a. Danske Bank A/S og Nordea Bank Danmark A/S), 9 i gruppe 2, 89 i gruppe 3 og 49 i gruppe 4.

Der er omkring 5 pengeinstitutter med et landsdækkende filialnet (bl.a. Danske Bank og Nordea). De 103 pengeinstitutter i gruppe 1-3 havde i 2006 tilsammen 2.000 filialer.

De banker, som denne sag angår (Lokalbankerne), indgår alle i gruppe 3, og ingen af dem har et landsdækkende filialnet.

De landsdækkende banker må på det af Konkurrencerådet i den påklagede afgørelse definerede produktmarked – detailbankmarkedet – antages at have en markedsandel på omkring 80%. Danske Bank står for omkring halvdelen af samtlige danske pengeinstitutters arbejdende kapital, indlån, udlån og balance. De efter disse parametre 25 største pengeinstitutter – som ingen af de 7 Lokalbanker omfattet af denne sag er blandt – står for over 90% af samtlige danske pengeinstitutters arbejdende kapital, indlån, udlån og balance. På det angivne produktmarked må det således antages, at ca. 125 regionale og lokale banker, herunder de 7, som sagen angår, tilsammen har en markedsandel på under 10%.

6.4 5 af de 7 banker, som sagen angår, har hovedkontor og filialer i det sydsjællandske område omfattende Sydsjælland, Lolland, Falster og Møn. I dette område står disse banker for en fjerdedel af bankforretningsstederne i området, de landsdækkende banker for halvdelen og andre regionale og lokale banker for den sidste fjerdedel.

6.5 Ved bedømmelsen af samarbejdet mellem de 7 Lokalbanker i henhold til konkurrencelovens § 6, stk. 1, kan Ankenævnet tiltræde Konkurrencerådets fastlæggelse af det relevante produktmarked i overensstemmelse med hidtidig praksis.

Fastlæggelsen af det relevante marked i geografisk henseende til Østdanmark med Storebælt som grænse er i strid med hidtidig praksis, hvorefter detailbankmarkedet har været nationalt afgrænset. Det må da også have formodningen mod sig, at Danmark, hvor hovedparten af kunderne betjenes af nogle få banker med et landsdækkende filialnet, kan opdeles i selvstændige markeder for henholdsvis Østdanmark og Vestdanmark. Der er ikke i det, som Konkurrencestyrelsen er fremkommet med til brug for nærværende sag, fornødent faktisk belæg for i strid med hidtidig praksis og den nævnte formodning at fastlægge det relevante detailbankmarked i geografisk henseende som sket i den påklagede afgørelse.

På denne baggrund finder Ankenævnet, at det relevante marked geografisk omfatter hele landet.

På dette marked har de 7 Lokalbanker tilsammen en markedsandel på i hvert fald 1%.

Ankenævnet finder det for sagens afgørelse ufornuddent at fastslå markedsandelen med større nøjagtighed. Der er nemlig tale om et marked, hvor en stor del af kunderne foretrækker en bank med en filial tæt på bopæl eller arbejdsplads. Samtidig er markedet præget af en høj grad af kundeloyalitet. Markedet er endvidere præget af, at de enkelte banker udbyder forskellige bankprodukter og kombinationer heraf, hvilket giver den enkelte bank mulighed for i nogen udstrækning at vælge sin egen profil med hensyn til priser og produkttilbud. Det må også lægges til grund, at en del af kunderne lægger vægt på, at en bank er lokal.

På denne baggrund finder Ankenævnet, at der ved den konkurrenceretlige bedømmelse af Lokalbankernes samarbejde må tages hensyn til, at de i det sydsjællandske område, jf. foran under pkt. 6.4, har en ikke ubetydelig del af det samlede antal kunder.

6.6 Uanset Lokalbankernes position i det sydsjællandske område er det imidlertid åbenbart, at deres samarbejde ikke på nogen måde kan få en betydning for konkurrencen, som giver grundlag for at anse samarbejdet for et kartel i klassisk forstand.

6.7 Der er heller ikke grundlag for at anse aftalerne om filialetablering i samarbejdspartneres hovedsædebyer og om kundeopsøgning for egentlige markedsdelingsaftaler – dertil spiller de landsdækkende banker og andre lokalbanker en alt for stor rolle på markedet, også selv om det anskues med hensyntagen til samarbejdets særlige position i det sydsjællandske.

6.8 Der er ikke i den påklagede afgørelse fornødent faktisk belæg for at antage, at samarbejdet mellem Lokalbankerne har haft konkurrencebegrænsende virkninger. Der er ikke i det fremkomne materiale og de på grundlag heraf af Konkurrencestyrelsen foretagne analyser og beregninger fornødent grundlag for at antage, at samarbejdet har medført højere priser og ineffektivitet i form af højere omkostninger.

6.9 Efter en samlet bedømmelse af samarbejdets karakter – en aftale om ikke at etablere sig i hinandens hovedsædebyer i forbindelse med en aftale om ikke aktivt at gå efter hinandens kunder i kombination med udveksling af informationer af relevans for den enkelte lokalbanks optræden på markedet – kan Ankenævnet tiltræde, at samarbejdet, selv om det ikke er i nærheden af et klassisk kartel eller en egentlig markedsdeling, må anses at have konkurrencebegrænsning som formål, og at kravet om mærkbarhed ud fra de bag forbudet i § 6, stk. 1, liggende hensyn må anses for opfyldt. Lovens forbud må forstås således, at der efter karakteren af det foreliggende samarbejde ikke, hvad mærkbarhed angår, skal andet og mere til end det foreliggende markeds særlige kendetegn og samarbejdets særlige stilling på en del af markedet for at anse samarbejdet for en ulovlig konkurrencebegrænsning.

Særligt om informationsudvekslingen bemærkes, at der ikke er grundlag for at anse alle de udvekslede informationer for fortrolige eller for at karakterisere udvekslingen af informationer som systematisk, og der er heller intet belæg for at antage, at Lokalbankerne har fulgt samme prispolitik, eller at udvekslingen af informationer er sket i dette øjemed.

6.10 Af de grunde, Konkurrencerådet har anført, tiltræder Ankenævnet, at opgørelsen af omsætning er sket efter de aflagte regnskaber ved anvendelsen af undtagelsesbestemmelsen i konkurrencelovens § 7, stk. 1.

6.11 Det følger af det anførte, at Ankenævnet – uden at tiltræde Konkurrencerådets formulering af, hvad overtrædelsen af § 6, stk. 1, er gået ud på, og uden at tiltræde Konkurrencerådets karakteristik af samarbejdet og overtrædelsens alvor – kan tiltræde, at samarbejdet mellem Lokalbankerne har indebåret en overtrædelse af forbudet i konkurrencelovens § 6, stk. 1.

Ankenævnet tiltræder endvidere, at der herefter med føje er meddelt påbud om ophævelse af samarbejdet med krav om dokumentation derfor som sket.

Ankenævnet stadfæster på denne baggrund de meddelte påbud.

Herefter bestemmes:

De af Konkurrencerådet meddelte påbud om ophævelse af samarbejdet stadfæstes

Klagegebyret tilbagebetales til klager.

Jens Fejø	Ole Jess Olsen
Suzanne Helsteen	Christian Hjorth-Andersen
Børge Dahl (formand)	